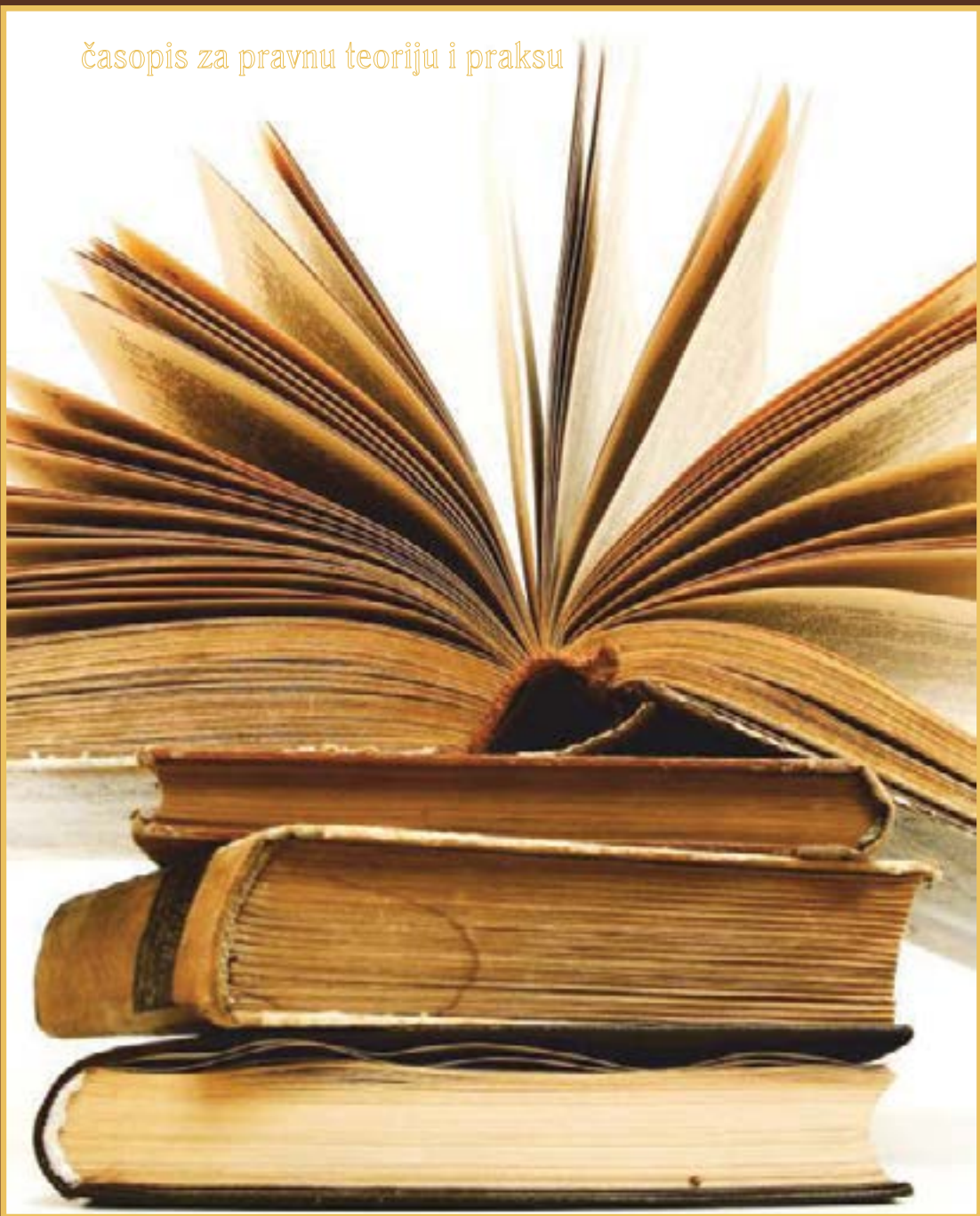

Godina LVII Broj 1 - 2 siječanj-veljača / januar-februar Sarajevo, 2026.

PRAVNA MISAO

časopis za pravnu teoriju i praksu

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

PRAVNA MISAO

1 – 2

siječanj – veljača / januar – februar
Sarajevo 2026.

Izdavač: BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE
ZAVOD ZA JAVNU UPRAVU

ISSN 0555-0092

ID 4200785450004

UPLATU UPUTITI NA: Federalno ministarstvo financija/finansija
Union Banka dd Sarajevo
Transakcijski račun: 102-050-00001066-98
Budžetska organizacija: 1501001
Vrsta prihoda: 722597
Općina: 077

ADRESA REDAKCIJE: Federalno ministarstvo pravde
Zavod za javnu upravu
Sarajevo, Ul. Valtera Perića 15
Tel.: +387 33 203 918, fax: 668 956
Email: Pravna.Misao@fmp.gov.ba

GODIŠNJA PRETPLATA: Za organe i organizacije na teritoriji BiH 120,00 KM
Za pojedince 100,00 KM
Za studente i neuposlene 50,00 KM
Za inostranstvo 200,00 KM

www.fmp.gov.ba

Časopis "**PRAVNA MISAO**" upisan je u evidenciju javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta, pod brojem 727 od 23.10.1997. godine.

Glavna i odgovorna urednica: prof. em. dr. Hajrija SIJERČIĆ-ČOLIĆ

Izvršni urednik: Ivan MILIĆEVIĆ

Redakcija časopisa:

Prof. dr. Zlatko BRKIĆ, doc. dr. Enver IŠERIĆ, prof. dr. Alena JURIĆ, prof. dr. Cvija JURKOVIĆ,
prof. dr. Denis PAJIĆ, prof. dr. Meliha POVLAKIĆ, Krešimir ZUBAK

Međunarodni redakcijski odbor:

prof. dr. Tomislav BORIĆ (Pravni fakultet Univerziteta u Grazu),
prof. dr. Katja FILIPČIĆ (Pravni fakultet Univerziteta u Ljubljani),
prof. dr. Ivan KOPRIĆ (Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu),
prof. dr. Jelena SIMIĆ (Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu)

Produkcija: Federalno ministarstvo pravde

Štampa: "Štamparija Fojnica" d.d.

Za štampariju: Šehzija Buljina

DTP: Federalno ministarstvo pravde

Grafičko rješenje: Ice-net d.o.o. Sarajevo

Tiraž: 50 primjeraka

Časopis izlazi dvomjesečno.

Časopis "Pravna misao" indeksira se u bazama ERICH PLUS i Legal Source (EBSCOhost), a uvršten je i u Ulrichweb Global Serials Directory.

SADRŽAJ

Uvodna riječ glavne urednice5

PRETHODNO SAOPĆENJE

Maja Drino-Škandro Ugovaranje mehra u Bosni i Hercegovini – historijski
Ajdin Huseinspahić pregled i pravno tumačenje..... 9

Edina Sudžuka Collateral Consequences of Conviction in the Sources of
Haris Hadžijusufović Financial Law of Bosnia and Herzegovina and the Federation
of Bosnia and Herzegovina37

PREGLEDNI ZNANSTVENI RAD

Samir Sabljica Vrste odgovornosti nositelja izvršne vlasti – komparativni
prikaz na primjeru Savezne Republike Njemačke, Republike
Hrvatske i Bosne i Hercegovine71

KOMENTAR SUDSKE ODLUKE

Meliha Povlakić Pravna konstrukcija nasljedničkog posjeda: Teorijske
Alena Jurić dvojbe i praktične posljedice 103

MEĐUNARODNE PROJEKTNE AKTIVNOSTI

Miloš Davidović The Role of the Judiciary and Constitutional Courts in the
Tatjana Sekulić Distribution of Institutional Power: A Comparative Analysis
of the Italian Republic and Bosnia and Herzegovina..... 119

PRIKAZ

Marina M. Simović Filip Novaković, Jelena Kovačević, Nataša Ranković, Angela
Miteska: Mind, Crime and Punishment – the Interplay of
Insanity and Justice, Istraživački centar, Banja Luka, 2025,
str. 261..... 157

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine (Miodrag N. Simović) 161
Evropski sud za ljudska prava (Harun Išerić) 184
Sud Evropske unije (Nasir Muftić) 197
Kantonalni sud u Sarajevu (Đemaludin Mutapčić)..... 205
Pregled sadržaja časopisa „Pravna misao“ u 2025. godini (Ivan Milićević) 208
Registar autora – suradnika časopisa
„Pravna misao“ u 2025. godini (Ivan Milićević)..... 215
Upute za autore..... 217

CONTENTS

Foreword of editor in chief5

PRIOR COMMUNICATION

Maja Drino-Škandro Mehr contracting in Bosnia and Herzegovina - historical
Ajdin Huseinspahić overview and legal interpretation 9

Edina Sudžuka Collateral Consequences of Conviction in the Sources of
Haris Hadžijusufović Financial Law of Bosnia and Herzegovina and the Federation
of Bosnia and Herzegovina37

SCIENTIFIC REVIEW

Samir Sabljica Types of responsibilities of the holders of executive power – a
comparative overview using the examples of the Federal Republic of
Germany, the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina.....71

COMMENTARY ON THE COURT DECISION

Meliha Povlakić Legal construction of hereditary property: theoretical
Alena Jurić doubts and practical consequences 103

INTERNATIONAL PROJECT ACTIVITIES

Miloš Davidović The Role of the Judiciary and Constitutional Courts in the
Tatjana Sekulić Distribution of Institutional Power: A Comparative Analysis
of the Italian Republic and Bosnia and Herzegovina..... 119

REVIEW

Marina M. Simović Filip Novaković, Jelena Kovačević, Nataša Ranković, Angela
Miteska: Mind, Crime and Punishment – the Interplay of
Insanity and Justice, Istraživački centar, Banja Luka, 2025,
str. 261. 157

COURT PRACTICE

Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina (Miodrag N. Simović) 161
European Court of Human Rights (Harun Išerić) 184
Court of European Union (Nasir Muftić) 197
Cantonal Court in Sarajevo (Đemaludin Mutapčić)..... 205
Overview of the contents of the magazine „Pravna misao“ in 2025 (Ivan Milićević) ...208
Register of authors - contributors to the journal
„Pravna misao“ in 2025 (Ivan Milićević)..... 215
Instructions for authors..... 217

UVODNA RIJEČ GLAVNE UREDNICE

Poštovane čitateljice i poštovani čitatelji!

Prvi dvobroj u 2026. godini obuhvata značajan broj radova, kako na zvaničnim jezicima u BiH, tako i na engleskom jeziku. Tekstovi se odnose na aktuelna praktična i normativna pitanja iz različitih pravnih oblasti, međunarodne projektne i publicističke aktivnosti, zatim komentar sudske prakse kao i aktuelne sudske odluke. Tu je i Pregled sadržaja i Registar autora – saradnika časopisa “Pravna misao” u 2025. godini.

U članku pod naslovom „Ugovaranje mehra u Bosni i Hercegovini – historijski pregled i pravno tumačenje“ (Prethodno saopćenje) autori ističu da je motiv za ovo proučavanje i istraživanje bio razjašnjavanje mogućnosti za vraćanje pravne efikasnosti mehru, odnosno ispitati da li bi zakonodavna i pravna reforma mogla omogućiti bolje integrisanje mehra u pravni okvir Bosne i Hercegovine, kako bi se unaprijedila zaštita prava žena u šerijatskim brakovima, a istovremeno uvažavajući sekularni karakter pravnog sistema. Mehr, kao ustanova islamskog bračnog prava, predstavlja predmet istraživanja u oblasti vjerskog prava, ali i civilnog prava. Kroz historiju, mehr je bio tema brojnih pravnih i teoloških rasprava, jer se njegovom primjenom daje značaj u kontekstu uspostavljanja ravnoteže prava i obaveza u braku. U radu se istražuje primjena instituta mehra kroz historijski kontekst u Bosni i Hercegovini, s naglaskom na njegovu pravnu prirodu i efekte. Autori zaključuju da uprkos tome što mehr ima duboke korijene u običajima muslimanske zajednice u Bosni i Hercegovini, trenutno je bez efikasne pravne zaštite.

Rad pod naslovom „Collateral Consequences of Conviction in the Sources of Financial Law of Bosnia and Herzegovina and the Federation of Bosnia and Herzegovina“ (Prethodno saopćenje) predstavlja analizu pravnih posljedica osude u izvorima finansijskog prava Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine. Prema efektima koje stvaraju, pravne posljedice osude kao institut krivičnog prava predstavljaju specifična građanskopravna ograničenja koja se ogledaju u zabrani sticanja, odnosno gubitku ili prestanku određenih prava. Autori ističu da su brojne zakonske odredbe u pravnim izvorima finansijskog prava koje u potpunosti odstupaju od utvrđenog normativnog okvira krivičnog zakonodavstva. U radu se analizira regulatorni okvir finansijskog

sektora i finansijskih institucija iz perspektive predmetnih odredaba o pravnim posljedicama osude s ciljem ispitivanja usklađenosti navedenih odredbi finansijskopravnog zakonodavstva s krivičnim zakonodavstvom. Na dobijenim rezultatima se nastoje izvesti zaključci u pogledu pravne prirode ovog instituta, te opravdanosti odstupanja odredbi finansijskog prava iz ugla sistematskog tumačenja i ciljeva regulacije finansijskog sektora.

Osnovna hipoteza pravno-politološke analize pod naslovom “Vrste odgovornosti nositelja izvršne vlasti – komparativni prikaz na primjeru Savezne Republike Njemačke, Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine” (Pregledni naučni rad) je da pred Bosnom i Hercegovinom predstoje daljnje aktivnosti radi jačanja načela odgovornosti nosilaca izvršne vlasti. Prema tom načelu izabrani predstavnici u izvršnoj vlasti uvijek će izvršavati svoje dužnosti pošteno, u najširem smislu te riječi, a za svoje odluke i aktivnosti odgovarati sudu javnosti i bit će uvijek spremni da se podvrgnu bilo kojoj vrsti kontrole koja odgovara njihovom položaju. S tim u vezi, autor analizira osnovne postavke o načelu odgovornosti nosilaca izvršne vlasti dovodeći ih u vezu s analizom navedenog načela na primjeru izvršne vlasti u SR Njemačkoj i Republici Hrvatskoj. U članku je dat poseban osvrt na stanje u Bosni i Hercegovini, pri čemu se potencira da BiH mora poduzeti dodatne napore kako bi u potpunosti implementirala načelo odgovornosti nosilaca izvršne vlasti kao dio koncepta „dobre uprave“.

U posebnom odjeljku *Komentar sudske odluke* možete pročitati rad pod naslovom „Pravna konstrukcija nasljedničkog posjeda: Teorijske dvojbe i praktične posljedice“. Ovim tekstom autorice nas upozoravaju da je ujednačavanje sudske prakse u Bosni i Hercegovini neodgovorni imperativ koji za cilj ima zaštitu pravne sigurnosti. Naime, u radu je analiziran institut nasljedničkog posjeda, primarno u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine kroz problematiziranje njegove pravne prirode, trenutka stjecanja te zaštite. Autorice ističu da se pravna zaštita nasljedničkog posjeda ne razlikuje bitno od opštih pravila o posjedovnoj zaštiti. Na taj način se čuva i štiti posjed od mogućih smetanja trećih osoba, u razdoblju od trenutka smrti ostavitelja do stvarnog stupanja nasljednika u posjed, što je potreba koja proizlazi iz savremenog načina života. Međutim, u određenim pitanjima nasljedničkog posjeda, sudovi zauzimaju različite stavove i tumačenja istih propisa. Neka od rješenja u sudskoj praksi, istina, imaju ispravan cilj ali pogrešnu formulaciju. Tako, posjed se ne može nikako prenositi ostavinskim rješenjem. Dovoljno je samo konstatirati da ostavinu, primjerice, čini nekretnina upisana u određeni

zemljišnoknjižni uložak, ali i nekretnina upisana u određeni posjedovni list. Svaka takva konstatacija olakšava proces promjena u katastru nekretnina. Kada i kako će se taj posjed uknjižiti je posve drugo pitanje.

U rubrici *Međunarodne projektne aktivnosti* objavljujemo tekst pod naslovom „The Role of the Judiciary and Constitutional Courts in the Distribution of Institutional Power: A Comparative Analysis of the Italian Republic and Bosnia and Herzegovina“. (Uzimajući u obzir značaj istraživanja i dobivenih rezultata, u narednom dvobroju ovaj rad će biti objavljen na jednom od zvaničnih jezika u BiH). Autori na osnovu realizovanih istraživanja ističu da nezavisnost pravosuđa predstavlja neodvojivu komponentu vladavine prava, odražava njenu bit i omogućava potpunu afirmaciju ovog koncepta, zbog čega nezavisno pravosuđe podrazumijeva prethodno izvršenu sistemsku distribuciju državnih funkcija, odnosno institucionalne moći, koja će osigurati autonoman status pravosudne grane vlasti, te njeno nesmetano ostvarivanje uloge u demokratskom društvu. Reformski poduhvati u Italiji uzrokovali su zabrinutost od potencijalnog političkog pritiska i kontrole pravosuđa, kroz razbijanje do tada jedinstvene pravosudne zajednice i uspostavljanje dva odvojena režima funkcionisanja pravosudnih funkcija. Na drugoj strani, primjer Bosne i Hercegovine ukazuje da ustanovljenje pravnog okvira predstavlja tek početni korak ka izgradnji nezavisnosti pravosuđa, te da će ključni korak ka stvarnom približavanju ovom idealu odigrati istinsko opredjeljenje nosilaca političke vlasti, ali i samih članova pravosudne zajednice, za afirmacijom kulture vladavine prava. U radu se zaključuje da su promjene institucionalnog balansa vidljive i u pogledu ustavno-sudske funkcije, gdje ustavni sudovi sve više pribjegavaju kreativnim instrumentima interpretacije prava, ali i vlastitih nadležnosti, što dovodi do pojave odnosa napetosti prema drugim organima vlasti, a u pojedinim slučajevima i do ustavnih kriza.

Na stranicama našeg časopisa, kao i ranije, možete pročitati prikaze publikacija. Ovaj put riječ je o prikazu knjige “Mind, Crime and Punishment – the Interplay of Insanity and Justice“ autorskog tima koji čine: Filip Novaković, Jelena Kovačević, Nataša Ranković i Angela Miteska. Izdavač je Istraživački centar iz Banje Luke, a godina izdavanja je 2025.

Pregled sudske prakse je bogat i obuhvata judikaturu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Evropskog suda za ljudska prava, praksu Suda Evropske unije, te stavove Kantonalnog suda u Sarajevu.

Kao i ranije, prvi ovogodišnji dvobroj obuhvata Pregled sadržaja časopisa uz Registar autorica i autora koji su svojim raspravama doprinijeli razvoju pravne teorije i prakse u 2025. godini.

Završavajući Uvodnu riječ, ali ne i na posljednjem mjestu, upućujemo poziv autoricama i autorima da nam ustupe svoje stručne i naučno-istraživačke radove kako bismo ih učinili dostupnim što širem krugu zainteresovanih. Sadržaj dvobroja kojim otvaramo 2026. godinu upravo potvrđuje vrijednost takvog pristupa.

Glavna i odgovorna urednica
Prof. em. dr. Hajrija Sijerčić-Čolić

UGOVARANJE MEHRA U BOSNI I HERCEGOVINI – HISTORIJSKI PREGLED I PRAVNO TUMAČENJE

prethodno saopćenje

Maja Drino-Škandro*
Ajdin Huseinspahić**

UDK 348.97:347.473(497.6)

Sažetak

Mehr, kao ustanova islamskog bračnog prava, predstavlja predmet istraživanja u oblasti vjerskog prava, ali i civilnog prava. U svojoj suštini, predstavlja poklon koji muž daje supruzi prilikom zaključenja braka ili se na isti obavezuje i ima formalnu simboličku i praktičnu ulogu u islamskoj bračnoj tradiciji. Kroz historiju, mehr je bio tema brojnih pravnih i teoloških rasprava, jer se njegovom primjeni daje značaj u kontekstu uspostavljanja ravnoteže prava i obaveza u braku. Rad koji slijedi ima za cilj da temeljno istraži primjenu instituta mehra kroz historijski kontekst u Bosni i Hercegovini, s naglaskom na njegovu pravnu prirodu i učinke. Razmotrit ćemo razvoj mehra u okviru osmanskog, austrougarskog i jugoslovenskog perioda, njegovu ulogu u pravnim sistemima na tlu Bosne i Hercegovine, te recidive koje je on ostavio tokom vremena. Uprkos tome što mehr ima duboke korijene u običajima muslimanske zajednice u Bosni i Hercegovini, trenutno je bez efikasne pravne zaštite.

Motiv za izradu ovog rada bio je razjašnjavanje mogućnosti za vraćanje pravne efikasnosti mehru. Kroz ovo istraživanje, pokušat ćemo utvrditi da li bi zakonodavna i pravna reforma mogla omogućiti bolje integrisanje mehra u pravni okvir Bosne i Hercegovine, kako bi se unaprijedila zaštita prava žena u šerijatskim brakovima, a istovremeno uvažavajući sekularni karakter pravnog sistema.

Ključne riječi:

mehr, vjerski brak, šerijatsko pravo, ugovor o poklonu, bračni ugovor, pacta sunt servanda

* Sutkinja na Općinskom sudu u Zenici

** Vanredni profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta u Zenici

UVOD

Mehr je institut koji u šerijatskom pravu ima specifične pravne učinke. Smatra se obavezom muža prema ženi i može poslužiti kao sredstvo zaštite žene u slučaju razvoda. Do završetka Drugog svjetskog rata u Kraljevini Jugoslaviji, a tako i u Bosni i Hercegovini, brakovi su se gotovo isključivo zaključivali prema vjerskim pravilima svake vjerske zajednice.¹ Vjerske ustanove su imale ključnu ulogu u vođenju evidencije brakova, a vjerski zakoni određivali su uslove za sklapanje i razvod braka. Takve brakove nastale na osnovu vjerskih uvjerenja i pravila određene religije nazivamo vjerskim brakovima. U nekim slučajevima, vjerski brak može biti priznat samo unutar vjerske zajednice, dok u drugim slučajevima može biti priznat i od strane zakonodavstva određene države, zavisno od zakona zemlje u kojoj se brak sklapa. Tema ovog rada jeste vjerska forma braka koji zaključuju pripadnici muslimanske zajednice u Bosni i Hercegovini s akcentom na institut mehra iz historijsko-pravne perspektive.

Šerijatski brak u Bosni i Hercegovini predstavlja brak koji je zaključen prema islamskom pravu (šerijatu). Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini priznaje građanski brak pod uslovom da su ispunjene sve pretpostavke predviđene šerijatom (odsustvo bračnih smetnji). Ona ni u kojem slučaju ne podržava sklapanje samo vjerskog braka jer iz njega mogu proizaći brojni problemi u pogledu ostvarenja prava u braku, što je suprotno ciljevima braka. Iako Bosna i Hercegovina ima sekularni pravni sistem, šerijatski brakovi u praksi se mogu sklopiti unutar muslimanskih zajednica², kao što je moguće da se prema pravilima drugih vjerskih zajednica također zaključuju vjerski brakovi. Ovi brakovi nisu priznati u državnom pravnom sistemu i takve brakove možemo nazvati „brak zaključen samo šerijatskim vjenčanjem“ ili pak „vjerski brak“.

U šerijatskim brakovima postoji bračni ugovor, poznat i kao *nikah-nama*. To je pravni dokument koji se koristi prilikom sklapanja braka, a koji reguliše prava i obaveze bračnih partnera. Mehr, kao dio islamskog bračnog ugovora, ima duboke korijene u tradiciji muslimanskih zajednica širom svijeta, pa tako i u Bosni i Hercegovini. On predstavlja pravo koje pripada ženi prilikom sklapanja braka, što je potvrđeno šerijatskim pravom. Tokom historije, ugovaranje mehra u Bosni i Hercegovini poprimilo je specifične kulturne

¹ Durmišević E. (2008), Šerijatsko pravo i nauka šerijatskog prava u Bosni i Hercegovini u prvoj polovini XX vijeka, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 164 i dalje.

² Hasani M., Begović N. (2011), Praksa šerijatskih vjenčanja u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini, Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u BiH, Vol 73/2011, br.11-12, str.1130.

karakteristike, reflektujući jedinstveni spoj islamskih normi i lokalnih običaja. Upravo zbog toga u radu ćemo prikazati evoluciju praktične primjene mehra u Bosni i Hercegovini, od osmanskog perioda do savremenog doba, uz osvjetljavanje njegovog društvenog i kulturnog značaja, ali i pružiti uvid u problematiku običajno-etički prihvatljivih i primjenljivih bračnih instituta, koji su formalno-pravno, neprepoznati, prevashodno zbog neadekvatnog pravnog tretmana, usljed čega supružnik (*in concreto* supruga), biva potencijalno oštećenom stranom. Naravno, ova zaštita žene je historijski igrala bitno drugačiju ulogu nego danas, gdje žena u pravilu nije zavisna od muža u finansijskom smislu, ali takve situacije su i danas moguće. Međutim, neovisno o tome što danas ne igra onu zaštitnu ulogu koja mu je namijenjena, mehr je neodvojiv od ustanove šerijatskog braka te je obavezno njegovo ugovaranje barem u simboličnom iznosu.

Prilikom istraživanja navedene materije posebno će nam koristiti komparativna i pozitivnopravna metoda, kao i sintetičko-analička metoda istraživanja.

Tematika šerijatskog prava u Bosni i Hercegovini je i dalje vrlo relevantna, naročito uzimajući u obzir njegovo viševijekovno institucionalizirano prisustvo, koje je trajalo sve do 1946. godine. U novoj socijalističkoj državi, kao sekularnoj državi, čiji je prvi Ustav iz 1946. godine proglasio jednakost muškaraca i žena, nije bilo mjesta primjeni religijskog prava pojedinih vjerskih zajednica niti pravnih pravila iz građanskih zakonika koji su bili na snazi do 6.4.1941.godine, budući da su u porodičnim i nasljednim odnosima uspostavljali rodnu neravnopravnost. Kada je u pitanju šerijatsko pravo 1946. godine došlo je do ukidanja šerijatskih sudova.³ Iako su šerijatski sudovi prestali s radom, pojedini instituti šerijatskog prava nastavili su postojati, ali su postali više običajno-moralne kategorije nego pravne.

PORIJEKLO I ZNAČAJ MEHRA

Jedan od najstarijih običaja u porodičnim odnosima jeste da muškarac daje ženi mehr ili neki oblik poklona, dara, prilikom vjenčanja. Tako je u gotovo svim civilizacijama i kulturama postojao običaj da muškarac plati određen

³ Omanović S. (2006) Šerijatska sudska civilna procedura u Bosni i Hercegovini, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 113. Vidovdanskim Ustavom iz 1912. godine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (član 109) zajamčen je dalji opstanak šerijatskih sudova, koji su egzistirali do donešenja Ustava FNRI 1946.godine.

iznos ženi ili pak njenom ocu.⁴ U rimskom pravu nisu bili dopušteni bračni pokloni između supružnika, ali se u nekim papirusima spominje bračni poklon *hedna* koji mladoženja daje svojoj budućoj supruzi.⁵ *Donatio ante nuptias* je bio poklon koji je muž prilikom sklapanja braka obećavao ženi. U Justinijanovo doba njegov iznos je trebao biti jednak iznosu miraza, a mogao je biti učinjen i tokom braka - *donatio propter nuptias*.⁶ Od 539. godine u Bizantiji, ovaj oblik bračnog darivanja poznat je kao *hipobolon*, a njegova vrijednost je tokom vremena varirala, kao i pravo žene da njime raspolaže.⁷ Bračni poklon, srednjovjekovni *dos*, u prvo vrijeme je bio cijena za mladu koju je mladoženja plaćao rođacima žene. Kasnije postaje *dos ex marito* koji je davan supruzi, a koji je nastao iz običaja davanja jutarnjeg dara *morgengabe* kojeg je mladoženja davao supruzi prvo jutro nakon sklapanja braka, i udovštine *dotaliutum*. Slično mehru, dio *dos ex marito* se isplaćivao ženi prilikom sklapanja braka, dok je preostali dio obećavan za slučaj smrti muža.⁸

Mehr (od arapske riječi مهر, *mahr*, pl. *Muhūr*, u nekim zemljama još i *maher*, *mehar*, *mohar*)⁹ je dio islamskog bračnog ugovora i predstavlja poklon koji muškarac daje ženi kao izraz poštovanja, ljubavi i sigurnosti prilikom sklapanja braka. Utemeljen je u Kur'anu i hadisu kao izvorima šerijatskog prava, gdje se jasno definiše kao pravo žene kojim ona može slobodno raspolagati, dakle spada u njenu posebnu imovinu.¹⁰ Mehr se, s obzirom na njegovo definisanje i određivanje pri sklapanju ugovora, dijeli na određeni – kada se u trenutku zaključenja ugovora precizira, i na neodređeni, kada prilikom zaključenja braka nije bilo govora o mehru.¹¹ Određeni mehr se može izvršiti u dva dijela pa tako postoje: mehri-mu'adžel (trenutni) i mehri-muedždžel (odgođeni). Prema šerijatskim propisima, mehri-muadžel se daje odmah po stupanju u brak, a muedždžel u slučaju ako se muž razvede od žene ili umre. On predstavlja neku vrstu osiguranja za ženu, odnosno određenu ekonomsku i materijalnu sigurnost. Upravo mehri muedždžel je ugovor koji je u praksi često sporan i izaziva najviše nedoumica. Može se dati u novcu, vrijednim

⁴ Mutaheri M. (1997) Prava žene u islamu, Zagreb, 126.

⁵ Stanimirović V. (2006), Brak i bračna davanja u istoriji, Beograd, 95.

⁶ Horvat M. (1974), Rimsko pravo, osmo izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 79.

⁷ Stanimirović V. (2006), 95.

⁸ Isto, 110-11.

⁹ U Kur'anu izvorno se navodi riječ sadukat što znači poklon.

¹⁰ Kur'an - En-Nisa, 3 i 34. ajet | Islam.ba, 12.02.2025.g. (uzet prijevod Besima Korkuta).

¹¹ Fyzee A. (1974) Nacrt muhamedanskog prava (Outlines of Muhammadan Law), Delhi: Oxford University Press, 130-133.

stvarima, nakitu i svemu ostalom što je dozvoljeno u islamu, a ne može se dati od imetka koji je stečen nepoštenim radom, krađom i sl. Visina mehra nije određena, a žena se ugovorenog mehra može odreći. U pravnoj tradiciji, mehr je oblikovan kao simbol ekonomske i socijalne zaštite žene, ali i kao potvrda važnosti braka u islamskom kontekstu.¹² Iako su aktivne rasprave o tome da li je mehr uslov za validnost braka ili pravna posljedica braka u svakom slučaju on je obavezni element bračnog ugovora.

O POIMANJU BRAKA I RAZVODA

Bračno pravo je tradicionalno dio porodičnog prava, pa su njegova obilježja nužno određena obilježjima porodičnog prava kao cjeline. Kao grana prava u okviru pravnog sistema, bračno pravo je skup pravnih normi koje uređuju brak i odnose u braku, te normiraju: materijalne i formalne uslove za sklapanje braka, dejstva braka, načine prestanka braka, uzroke i postupak njegovog poništenja, kao i uzrok, načine pokretanja i postupak razvoda, te dejstva prestanka braka.¹³

Razvojem promišljanja o poimanju braka oblikovala su se tri stava u shvatanju pravne prirode braka i njegovog prestanka, odnosno razvoda. Najstarije shvatanje počiva na ideji prirodnoga prava u kojem je osnovni cilj braka usmjeren ka rađanju djece što je vidljivo iz zakonika starog vijeka (Hamurabijev i Bilalamov zakonik). Ukoliko brak shvatimo kao ugovorni odnos, onda će se isti zasnivati na slobodnom pristanku budućih supružnika, što rezultira mogućnošću njegova razvrgnuća. Treće shvatanje braka se temelji upravo na subjektivnim kvalitetama braka koji predstavlja najintimniju vezu između muškarca i žene.¹⁴

Odnos prema braku i njegovom prestanku u islamu, kršćanstvu i judaizmu oslanja se na specifične religijske tradicije i pravne norme koje se temelje na svetim knjigama i učenjima. Iako se postojeći principi u svim ovim religijama baziraju na važnosti braka kao temelja porodice i društva, postoje značajne razlike u pravima supružnika, ulogama žena i mogućnostima razvoda.

¹² Mehr kako ga tumači sunitska škola.

¹³ Traljić N. / Bubić S. (2007) Bračno pravo, Sarajevo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 11, 21.

¹⁴ Huseinspahić A., (2012) Uporednopravni pregled divortiuma u antičkom Rimu, razvoda braka u kanonskom pravu i et-talaq u šerijatskom pravu u odnosu na pozitivno bračno pravo u Bosni i Hercegovini, Anali pravnog fakulteta u Zenici, God. 5, br. 9, 149-179.

U rimskom pravu porodicu je obilježavao izraziti patrijarhalni karakter sa dominantnom vlašću *pater familias*, pa svi koji su dolazili pod njegovu vlast nisu mogli stupiti u brak bez njegove prethodne saglasnosti. Na svečanosti vjenčanja supruga je potpisivala ugovor po kojem vlast nad njom od tada ima njen muž.¹⁵ Kanonsko pravo se temelji na klasičnom i justinijanovom rimskom pravu i na brak gleda kao na sakrament te propisuje da je uzajamna saglasnost bračnih partnera za sklapanje braka apsolutno neopoziva, stoga muž i žena ne mogu po svojoj volji razriješiti brak (*indissolubilitas interna*).¹⁶ U prilog tome govori Kanon 1056. koji propisuje: Bitna su svojstva ženidbe jednost i nerazrješivost, koja u kršćanskoj ženidbi zbog sakramenta zadobivaju posebnu čvrstoću.¹⁷ Tvrda i izvršena ženidba ne može se razriješiti ni jednom ljudskom vlašću, a ni zbog ikakva razloga, osim smrću.¹⁸ Žena poslije vjenčanja biva u svemu ovisna o mužu pa mora slijediti njegovo prebivalište, a muž je zastupa u pravnim poslovima. Tek je novim Zakonikom kanonskog prava iz 1983. regulisan pravni status žene na temeljima novog kursa rodne politike koji je postavio Drugi vatikanski sabor.¹⁹

Islam na brak ne gleda kao na sakrament što je slučaj u kršćanskom pravu, ali se smatra temeljnom moralnom vrijednošću i dužnošću svakog muslimana i muslimanke.²⁰ „I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte; a ako vam one od svoje volje od toga šta poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte.“²¹ Poslušnost se, prema nekim pravnim tumačenjima, odnosi na boravak supruge u bračnoj kući i seksualnu dostupnost suprugu,²² a samo je Ebu Hanifa, osnivač hanefijske škole, smatrao da je punoljetna žena slobodna da bez patronata oca ili staratelja odlučuje slobodno o izboru muža.

¹⁵ Bujuklić Ž., (2009) Forum Romanum, rimska država, pravo, religija i mitovi, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje, Beograd, 565; Ponjavić Z., 2005, Porodično pravo, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac, 151.

¹⁶ Bratković, M (2011) Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom hrvatskom obiteljskom pravu, 127.

¹⁷ Zakonik kanonskog prava, Kan. 1056, https://hbk.hr/wp-content/uploads/2018/11/Zakonik_kanonakoga_prava.pdf (26.12.2024.)

¹⁸ Zakonik kanonskog prava, Kan. 1141, (26.12.2024.).

¹⁹ Spahić-Šiljak Z. (2007) Žene, religija i politika, Sarajevo, 74-76.

²⁰ Picchi, M. (2021) Muslim Marriage and Contemporary Challenges, Lukens-Bull, R. i Woodward, M. Handbook of Contemporary in Islam and Muslim Lives, Ronald L.B i Mark W. Switzerland; Springer, 1048.

²¹ Kur'an - En-Nisa, 3 i 34. ajet | Islam.ba, 12.02.2025.g.

²² vidi više Krüninger, P. (2014). Islamic divorces in Europe : bridging the gap between European and Islamic legal orders. (doktorat Maastricht University). Boom Juridisch. <https://doi.org/10.26481/dis.20141217pk> dostupnog na Untitled (maastrichtuniversity.nl).

Ostale pravne škole su uslovile brak pristankom oca ili staratelja koji su učestvovali u odabiru i visini mehra što je onda mladoženji davalo za pravo da kroz mehr osigura poslušnost/vjernost žene.²³ Suprug ima jednostrano pravo na razvod (*talāq*) i mogućnost poligamije, a supruga može tražiti razvod sudskim putem na osnovu specifičnih razloga krivice, koji se razlikuju među pravnim školama, ili kroz pregovore sa suprugom, što često uključuje odricanje od njenih finansijskih prava poput mehra. Jedna od obaveza žene nakon razvoda braka jeste da čeka tri mjeseca kako bi se utvrdila eventualna trudnoća, ili pak četiri mjeseca ako je udovica (*iddet*), nakon čega dobiva mehr i stiće mogućnost udaje za drugoga muškarca. Interesantna je činjenica da posredovanje u bračnim sporovima odavno postoji u islamu i to prema ajetu iz Kur’ana 4:35, gdje se preporučuje imenovanje posrednika iz obje porodice. Ovakav model braka je predmet savremenih pravnih i društvenih reformi, posebno u pogledu prava žena u braku. Često se zakonsko pravo na otkaz – razvod braka, tumači na način da ono pripada samo mužu i da mu služi kao jedna od mjera za potčinjavanje žene i njeno držanje u pokornosti.²⁴ Međutim kada se pristupa tekstu Kur’ana, važno je uzeti u obzir najmanje tri aspekta: kontekst u kojem je tekst objavljen u 7. stoljeću u Arabiji, sadržaj i gramatičku kompoziciju teksta i cjelokupnost kur’anskog teksta.²⁵ Suprotno modernim shvatanjima bračne stečevine, u ovom pravnom modelu braka ne postoje zajednički bračni resursi. Ipak, sve što supruga unese u brak ostaje njeno vlasništvo i njena posebna imovina. Muškarac je obavezan da izdržava porodicu, ali ta obaveza nije u suprotnosti sa pravom žene da radi ukoliko želi. Kur’an je dao finansijsku samostalnost ženama trinaest vijekova prije nego što su to postigle evropske žene donošenjem Akta o vlasništvu udane žene iz 1882. u Velikoj Britaniji.²⁶

I u Tori je propisana obaveza sklapanja tradicionalnog bračnog ugovora - *ketubbah* u kojem se navodi i iznos bračnog poklona, kako bi se osiguralo da žena ima neophodna sredstva za egzistenciju i imovinsku garanciju u slučaju razvoda braka.²⁷

²³ Spahić-Šiljak Z., 111-117.

²⁴ Silajdžić A. (1950) "Neki slučajevi razvoda braka zabilježeni u Sidžilu iz 1556/57. godine", Istorisko-pravni zbornik, br. 3–4. Sarajevo, 219–222.

²⁵ Wadud A., (1999) *Qur'an and Women: Rereading the Sacred Text from a Woman's Perspective*, Oxford University Press, New York, 3.

²⁶ Mutaheri M., 142-143. Pored islama, i po načelima judaizma žena je mogla samostalno raspolagati svojom zaradom.

²⁷ Spahić-Šiljak Z., 32-36.

ŠERIJATSKO BRAČNO PRAVO U BOSNI TOKOM OSMANSKOG PERIODA

Dolaskom Osmanlija u 15. vijeku, šerijatski sistem postao je pravni okvir u današnjoj Bosni i Hercegovini. Tokom osmanske vlasti (1463–1878/1908), muslimansko stanovništvo je brakove sklapalo prema šerijatskim pravilima, kao što su i pripadnici drugih religija (pravoslavci, katolici, jevreji) imali pravo na vlastite vjerske obrede sklapanja brakova. Iako su pripadnici drugih konfesionalnih zajednica rješavali svoje privatno pravne i nasljedne sporove u skladu sa vlastitim običajnim, odnosno kanonskim pravom, mogli su se obratiti i šerijatskom sudu, a u sidžilima se uz njihovo ime navodi odrednica zimija (štićeni). Svaka vjerska zajednica imala je autonomiju u pogledu tih pitanja. U ovom periodu ugovaranje mehra bilo je standardizovano kroz rad šerijatskih sudova i aktivnosti lokalnih kadija.

Uvođenje građanskih sudova u osmanski pravosudni sistem²⁸ rezultirao je jačanjem procesa sekularizacije i na taj način šerijatsko pravo prestaje biti dominantno pravo, dok građanski sudovi postaju ravnopravni i na istom nivou sa šerijatskim sudovima. Time je šerijatsko pravo prestalo biti sveobuhvatno. Sasvim je bilo normalno da su se prožimale kompetencije i nadležnosti šerijatskih i redovnih (građanskih) sudova. Šerijatski su sudovi od početka postojanja Osmanskog Carstva pa sve do reformi (tanzimat) u XIX stoljeću, bili instanca na kojoj su se rješavale sve vrste sporova. U toku kolonizacije muslimanskog svijeta, od XVI do XIX vijeka, u oblastima života gdje su važili sekularni propisi muslimanskih vladara, uvedeni su sekularni propisi evropskih država. Umjesto kanuna²⁹ muslimanskih vladara uvedeni su zakoni evropskih država. Na taj način, u većini muslimanskih zemalja primjena šerijatskih propisa je svedena na oblast ličnog statusa (pravna sposobnost, brak, porodica, nasljeđivanje, muslimanske fondacije) dok su ostale oblasti regulisane recipiranim evropskim pravom.³⁰ Tako je sužena nadležnost šerijatskih, a proširena nadležnost građanskih sudova. Početnim aktom osmanskih vlasti kojim je počela reforma (tanzimat), Hattišerifom od Gilhane iz 1839. godine, uspostavljen je osnov za donošenje novih pravnih propisa i formiranje novih ustanova u skladu

²⁸ Begović M.,(2024.) O razvoju šerijatskog prava u Jugoslaviji, Sarajevo, 66.

²⁹ Propisi koje su izdavali muslimanski vladari na osnovu svog političkog autoriteta, a odnosili su se na pitanja koja nisu precizno regulisana izvorima šerijata.

³⁰ Karčić F. (2011) Alternativne muslimanske grupe između šerijata i sekularnog prava, u: Islamska scena u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, str. 59.

s potrebama Osmanskog Carstva koje je željelo izvršiti reforme u svim oblastima društva. Ovaj akt, zbog svog značaja za Osmansko Carstvo, često se naziva osmanska Povelja sloboda. Drugi akt ere tanzimata, koji je označio proces europaizacije osmanskih institucija, Hatti Humajun je izdat 1859. godine i time je nastavljeno provođenje tanzimata pod utjecajem evropskih prava XIX stoljeća. Formirani su mješoviti sudovi koji su bili nadležni da rješavaju imovinske sporove između muslimana i nemuslimana, zatim, trgovački sudovi i na kraju redovni građanski sudovi koji su formirani Uredbom o organizaciji vilajeta 1864. godine. Ovi redovni građanski sudovi su bili trostepeni: sreski sudovi, okružni sudovi i pokrajinski sudovi, odnosno Vrhovni vilajetski sud. Najviša sudska instanca za građanske i krivične stvari u Osmanskom Carstvu bio je Vrhovni sud u Istanbulu.³¹ Svi ovi sudovi su primjenjivali kodificirano osmansko, šerijatsko i evropsko pravo. Nakon tanzimata sužena je nadležnost šerijatskih, a proširena nadležnost građanskih sudova. Ovako ustrojen sudski sistem u Bosanskom vilajetu počeo je funkcionirati 1865/6. godine.³² Pravni sistem BiH u posljednjim decenijama osmanske vlasti bio je utemeljen na principu pravnog pluralizma - na jednoj teritoriji važilo je uporedo više pravnih sistema.³³

Nadležnost šerijatskih sudova bila je ograničena samo na muslimane, a u pogledu pravnih odnosa, njihova nadležnost se odnosila na pitanja ličnog, porodičnog, nasljednog i vakufskog prava muslimana. Šerijatski sidžili (kadijski sidžili ili kadijski defteri) su protokoli odluka i zapisa kadije određene teritorijalno-upravne oblasti.³⁴ Kadija je u okviru osmanskog društvenog sistema imao

³¹ Karčić F. (1987) Istorija šerijatskog prava, Islamski teološki fakultet, Sarajevo, str.105

³² Aličić A., (1983) Uređenje Bosanskog ejaleta od 1789. do 1878. godine, Orijentalni institut, Sarajevo, str.140. Vidi, također Durmišević E., 2013, Šerijatski sudovi u Bosni u drugoj polovini XIX stoljeća, Bečić, M. (2017) 'Novi pogled na transformaciju šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini: da li je 1883. godine nametnut kolonijalni model primjene šerijatskog prava?', Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, 60.

³³ Karčić, F. (2013) 'Opšti građanski zakonik u Bosni i Hercegovini: kodifikacija kao sredstvo transformacije pravnog sistema', Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 63 (5-6, pp. 1027-1036) Osnovu državnog sistema Osmanske Države činio je šerijat (islamsko objavljeno pravo), koje je ujedno bilo i izvor državne ideologije.3 Osim šerijata, drugu komponentu pravnog sistema Osmanske Države činilo je osmansko običajno pravo (urf-i osmani) koje je bilo kodifikovano u formi kanuna. Šerijat je po personalnom principu primjenjivan na muslimane dok je kanun po teritorijalnom principu primjenjivan na cjelokupno osmansko stanovništvo. Nemuslimanske konfesionalno-etničke zajednice kršćana i jevreja činile su zasebni personalni entitet (millet) koji je uživao određenu unutrašnjo-pravnu autonomiju. Pripadnici milleta primjenjivali su svoje crkveno i običajno pravo u domeni vjerskih poslova, braka, porodice i nasljeđivanja.

³⁴ Čar-Drnda H., Šerijatski sidžili i njihova zastupljenost u Bosni i Hercegovini | Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke, dostupno na anali-ghb.com, 21.03.2025.

široke kompetencije, a za svoju djelatnost odgovarao je samo sultanu, odnosno njegovom zamjeniku. Osim pravnih obavljao je i druge aktivnosti u domenu uprave. Sve te naredbe i instrukcije kadije zapisivane su u sidžile pa su zahvaljujući tome brojni bitni dokumenti sačuvani i do danas. Zbog širokog obima kadijine djelatnosti šerijatski sidžili predstavljaju izvorna historijska svjedočanstva za proučavanje političke, pravne, ekonomske, socijalne i kulturne historije. Kako su u Bosanskom ejaletu živjeli različiti narodi sa različitim religijskim i kulturnim specifičnostima, sidžili predstavljaju bitne izvore za proučavanje njihovih osobenosti i njihovog društveno pravnog tretmana u osmanskoj Bosni i Hercegovini. Iz sudskih odluka zabilježenih u sidžilima saznajemo kako su funkcionisale institucije vjenčanja, braka, kakav je bio sistem imovinske samostalnosti supružnika, prava i dužnosti supružnika, kako je primjenjivano pravo razvoda, prava i dužnosti roditelja i djece, pravo vlasništva i njegove zaštite, pravo zaloga te mnogi drugi obligaciono-pravni odnosi, zatim kakva je bila struktura porodice u određenim razdobljima kao i utjecaj političkih, ekonomskih i drugih faktora na njen sastav i razvoj. Dokumentacija iz osmanskih sidžila pokazuje da su ugovori često sadržavali precizne odredbe o visini i vrsti mehra. Gotovo u pravilu, mehr je ugovaran u iznosu novca, tadašnjih akči³⁵ ili groša³⁶ i to kao mehr muedžel. Primjetno je da se radi o manjim iznosima, najčešće 1.000-2.000 akči, a rijetki su visoki iznosi preko 20.000 akči. U pomenutom Sidžilu mostarskog kadije u periodu od 1632.-1634. navodi se samo jedan zapis mehr muadžela, dok se svi ostali odnose upravo na odložni mehr muedžel. Uvidom u dostupne sidžile možemo zaključiti da su u to vrijeme brakovi zaključivani najčešće preko punomoćnika. Navodi se mjesto prebivališta mladenaca, a obavezno i iznos mehra.³⁷ Šerijatski sudovi u Bosni i Hercegovini su registrovali isplaćeni mehr, primali na zapisnik nagodbe o isplati mehra, ili o odricanju od mehra. Prilikom zaključenja novog braka, nakon razvoda prethodnog, kadije su utvrđivale da li je ranije ugovoreni mehr isplaćen, a donosili su i odluke o „utjerivanju mehra“³⁸ za izvršenje tj. ovrhu istog.

³⁵ Sitan srebreni novac.

³⁶ Krupniji srebreni ili bronzani novac.

³⁷ Primjer jednog zapisa o vjenčanju iz 17.vijeku iz Sidžil mostarskog kadije 1632-1634, Vjenčanje u selu Blatnici: Suprug Behram, sin Abdulaha. Njegov opunomoćnik Ibrahim, sin Alije. Supruga Aiša, kći Derviša. Njen opunomoćnik Mahmud Ahmed-baša. Na osnovu svjedočenja njenog oca Derviša i Ibrahima. Mehr muedžel – iznos 1.600. (Sidžil mostarskog kadije 1632-1634., (1987) Prevod sa staroturskog, uvod i bilješke Muhamed A. Mujić, Mostar, 28).

³⁸ Primjer jednog zapisa o vjenčanju iz 17.vijeku iz Sidžil mostarskog kadije 1632-1634, Vjenčanje u selu Blatnici: Suprug Behram, sin Abdulaha. Njegov opunomoćnik Ibrahim,

PRIMJENA ŠERIJATSKOG PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI TOKOM AUSTROUGARSKOG PERIODA

Tokom austrougarske vladavine (1878–1918) Bosna i Hercegovina je bila podvrgnuta sekularizaciji pravnog sistema. Iako su šerijatski sudovi nastavili da funkcionišu u pitanjima porodičnog prava, praksa ugovaranja mehra postepeno se prilagođavala novim društvenim okolnostima. Državni zakoni nisu direktno ukidali mehr, ali su počeli ograničavati njegovu pravnu snagu van okvira vjerskih zajednica. Zadržavanje postojećeg pravnog stanja u Bosni i Hercegovini podrazumijevalo je i zadržavanje primjene šerijatskog prava i konsekvntno tome i šerijatskih sudova, na način kako su do tada bili organizirani. S druge strane, Austro-Ugarska se na Berlinskom kongresu obavezala poštovati pravnu tradiciju i običaje u Bosni i Hercegovini te su šerijatski sudovi postali dio sudskog sistema Austro-Ugarske. Nesporno je da je austrougarskom reformom šerijatskih sudova iz 1883. godine postavljen temelj za novu ulogu šerijatskog prava i sudstva u pravnom poretku Bosne i Hercegovine postosmanskog perioda. Međutim, nije do kraja razjašnjeno da li je ta reforma predstavljala samo finalizaciju započete osmanske reforme (tanzimata) ili je bila produkt nekih drugih ideja i tendencija³⁹. Najznačajniji akt austrougarskih vlasti koji uređuje ustanovu šerijatskih sudova bila je Naredba o ustrojstvu i djelokrugu šerijatskih sudova iz 1883. godine.⁴⁰ Ovom naredbom utvrđene su nadležnosti šerijatskih sudova, a to su: vjenčanja, tj. sklapanje brakova, muslimanskih i mješovitih, rasprave i suđenja o pravima i dužnostima djece prema roditeljima i roditelja prema djeci, prava srodnika, odgoj i izdržavanje, utvrđivanje očinstva, ostavinski poslovi, vakufski poslovi, ovjera isprava, tutorstvo i starateljstvo, starateljstvo nad rasipnicima i umno ograničenim i sl. Šerijatskim sudovima je data jurisdikcija isključivo nad muslimanima. Iste godine došlo je i do prikupljanja šerijatskih propisa koji su regulirali porodično, bračno i nasljedno pravo muslimana te je izdat priručnik za šerijatske sudije naziva „Bračno pravo, porodično pravo i

sin Alije. Supruga Aiša, kći Derviša. Njen opunomoćnik Mahmud Ahmed-baša. Na osnovu svjedočenja njenog oca Derviša i Ibrahima. Mehr muedžel – iznos 1.600. mehra i na traženje je upisano spomenutog datuma. Šuhud-ul-hal: Osman ćehaja, Ibrahim-paša muhzir, Mustafa muhzir i drugi.

³⁹ Bečić, M. (2017) 'Novi pogled na transformaciju šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini: da li je 1883. godine nametnut kolonijalni model primjene šerijatskog prava?', Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, 60.

⁴⁰ O ovom periodu je detaljno pisao Bečić, M., isto.

nasljedno pravo muslimana prema hanefijskom mezhebu⁴¹ koji je poslužio i radu redovnih sudija. Uvedena je dvostепенost u šerijatskom sudstvu. Osim kotarskih, ustanovljen je bio i Vrhovni šerijatski sud u Sarajevu. U kotarskim šerijatskim sudovima sudio je kadija, šerijatski sudija, u prvom stepenu porodične, nasljedne i vakufske sporove muslimana, dok je Vrhovni šerijatski sud bio zadužen da raspravlja u drugom i posljednjem stepenu o žalbama na odluke kotarskih šerijatskih sudova. Za školovanje kadija u Sarajevu je 1887. godine osnovana Šerijatska sudačka škola. Ona je podignuta u rang visoke škole pod nazivom Viša islamska šerijatsko-teološka škola, a ista je prestala sa radom 1946. godine.⁴²

ŠERIJATSKI BRAK U BOSNI I HERCEGOVINI ZA VRIJEME KRALJEVINE SHS I JUGOSLAVIJE

U novonastaloj Kraljevini SHS šerijatski sudovi su bili priznati Ustavom iz 1921. godine. U porodičnim i nasljednim poslovima muslimana su sudile državne šerijatske sudije, a 1929. godine donesen je Zakon o šerijatskim sudovima, koji nikada nije bio implementiran⁴³. Ovaj zakon je predvidio dvostепенost u šerijatskom sudstvu; sreski šerijatski sudovi koji sude u prvom stepenu i vrhovni šerijatski sudovi (u Sarajevu i Skoplju) koji sude u drugom i posljednjem stepenu i izdaju obavezna uputstva. Za pripadnike pravoslavne crkve važila su bračna pravila Srpske pravoslavne crkve, a za pripadnike katoličke vjeroispovijesti važila su pravila Corpus iuris canonici.⁴⁴

U Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji Ustavom iz 1946. godine narodni sudovi postali su isključivo nadležni da raspravljaju po zakonima sve sporove bez razlike na vjersku pripadnost stranaka, što označava i kraj postojanja šerijatskih sudova na ovom prostoru. Uspostavom socijalističkog sistema nakon Drugog svjetskog rata ispoljavanje vjerskih obreda je bilo

⁴¹ Vidjeti: „*Eherecht, Familienrecht und Erbrecht der Mohammedaner nach hanafitischen Ritus*“, Wien, 1883., <https://viewer.onb.ac.at/131E32F8/> (20.12.2025.)

⁴² Vidi više: Durmišević E. (2008) Šerijatsko pravo i nauka šerijatskog prava u Bosni Hercegovini u prvoj polovini XX stoljeća, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 170-176; Omanović S. (2006) Šerijatska sudska civilna procedura u Bosni i Hercegovini, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 113-114.

⁴³ Durmišević E. (2008) Šerijatsko pravo i nauka šerijatskog prava u Bosni Hercegovini u prvoj polovini XX stoljeća, 170.

⁴⁴ Stjepanović S, Stjepanović B. (2020) Primjena šerijatskog prava u mešovitim brakovima u Kraljevini Jugoslaviji, Uvod u šerijatsko pravo, Institut za uporedno pravo Beograd, Beograd, 147.

nepoželjno. Zbog različitih pravila porodičnog prava za pripadnike različitih vjerskih zajednica, koji su pri tom bili suprotno temeljnim principima nove socijalističke države, neposredno po završetku Drugog svjetskog rata kodificirano je porodično pravo.⁴⁵ Brak i razvod braka su bili regulisani Osnovnim zakonom o braku iz 1946.godine.⁴⁶

Mnoge zemlje su prihvatile projekt modernizacije po uzoru na zapadne zemlje koje su prihvatile sekularizam. Prva zemlja se brojnijim muslimanskim stanovništvom koja se opredijelila za ovu politiku bila je Turska, slijedila ju je Albanija, a zatim i zemlje iz bivšeg Sovjetskog saveza.⁴⁷

VJERSKA FORMA BRAKA U SAVREMENOJ BOSNI I HERCEGOVINI

Bračno pravo je regulisano Porodičnim zakonima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.⁴⁸ Samo Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuje da bračni partneri mogu nakon sklopljenog braka pred matičarom sklopiti brak i pred vjerskim službenikom, uz predočenje izvoda iz matične knjige vjenčanih. Zaključenje šerijatskog braka prije civilnog kvalifikovano je kao prekršaj za koji se službeniku vjerske zajednice može izreći novčana kazna u iznosu od 500,00 KM do 2.000,00 KM. Dakle, navedena zakonska odredba omogućava, ali ne obavezuje na sklapanje vjerskog braka, uz uslov da je prethodno zaključen brak u građanskoj formi.

Danas su vjerske slobode vrlo široko garantovane. Ipak, zaključivanje vjerskih brakova ne proizvodi pravne posljedice. Jedina priznata forma jeste građanski brak i sudski razvod. Ipak, u posljednjih nekoliko desetljeća, počev od pada socijalističkog sistema, primjetno je povećanje zaključivanja vjerskih brakova što je u nekim zemljama revidiralo stav prema vjerskom braku. Tako je npr. Republika Hrvatska zaključila posebne ugovore sa vjerskim zajednicama. 2003.godine zaključen je Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i

⁴⁵ Više o tome Povelakić, M., Codification of Civil Law in Bosnia and Herzegovina in: Veres, e. (ed.) (2024) Codification of Civil Law: Assessment, Reforms, Options, Emod Veres (ed.), Central European Academy Publishing, Miskolc-Budapest: Legal Heritage), str. 284.

⁴⁶ „Službeni list FNRJ“ br. 29/46, 36/48, 44/51, 18/55, Službeni list SFRJ, 12/65, 28/65- prečišćeni tekst.

⁴⁷ Karčić F. (1998) Šerijatsko pravo u ustavima savremenih muslimanskih zemalja, Šerijatsko pravo u savremenim društvima, Sarajevo, 28.

⁴⁸ Porodični zakon Federacije BiH, „Sl. novine F BiH“, br. 35/2005, 41/2005 - ispr., 31/2014 i 32/2019 - odluka US); Porodični zakon Republike Srpske, („Sl. glasnik RS“, br. 17/2023 i 27/2024) i Porodični zakon Brčko distrikta BiH („Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 23/2007).

Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa. U članu 8. navedenog Ugovora navodi se: „Vjersko vjenčanje od trenutka sklapanja ima učinke građanskog braka prema odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske ako ugovorne stranke nemaju građanske zapreke i ako su ispunjeni zahtjevi predviđeni odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske.⁴⁹ Država Bosna i Hercegovina nema ugovor sa Islamskom vjerskom zajednicom u Bosni i Hercegovini, ali ni ugovori sa drugim vjerskim zajednicama nisu priznali valjanost vjerskog braka.

MEHR KAO REALNOST ILI FARSA U BOSNI I HERCEGOVINI

U entitetu Federacija Bosne i Hercegovine moguće je sklopiti vjerski brak isključivo nakon zaključenja civilnog braka.⁵⁰ Kada su u pitanju građani islamske vjeroispovijesti, zaključenje šerijatskog braka se obavlja pri nekoj od institucija Islamske zajednice u Bosne i Hercegovine, upisuje se u knjigu vjenčanja, a mladencima se izdaje vjenčani list. Danas praksa ugovaranja mehra u Bosni i Hercegovini varira u zavisnosti od lokalnih običaja i stepena religioznosti pojedinaca, budućih supružnika. Tako budući supružnici mehr mogu shvatiti kao puku formalnost ili isti mogu tretirati vrlo ozbiljno, što upućuje na visok stepen fakultativnosti po ovom pitanju. Knjige vjenčanja u međzlisima Islamske zajednice ukazuju na činjenicu da se šerijatski brak u pravilu zaključuje u mjestima sa većinskom muslimanskom populacijom, kako urbanim tako i u ruralnim.⁵¹ O praksi šerijatskih vjenčanja u Bosni i Hercegovini obavljeno je istraživanje dr. Mustafe Hasani i dr. Nedima Begović⁵² koji su utvrdili porast broja zaključenih šerijatskih brakova u periodu od 2000.-2010. godine. Autori su ukazali na neophodnost ujednačavanja prakse šerijatskih vjenčanja na čemu Islamska zajednica intenzivno radi posljednjih godina. Prema Protokolu šerijatskog vjenčanja donesenim od strane Uprave za vjerske poslove Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini imam-matičar je dužan kratko pojasniti propis mehra kao uslov za sklapanje šerijatskog braka, mlada je dužna izjasniti se o visini mehra, a mladoženja je dužan to prihvatiti, ukoliko žele sklopiti brak.

⁴⁹ „Narodne novine“ 196/2003 od 15.12.2003.

⁵⁰ U F BiH Porodični zakon izričito propisuje ovu mogućnost, dok Porodični zakoni Republike Srpske i Brčko Distrikta ne spominju izričito vjerske brakove.

⁵¹ Više Hasani M., Begović N., Praksa šerijatskih vjenčanja u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini, Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u BiH, Vol 73/2011, br.11-12.

⁵² Hasani M., Begović N., str.1129.

Međutim, postavlja se pitanje pravne prirode mehra pošto s aspekta pravnog sistema u Bosni i Hercegovini vjerska ceremonija braka korespondira sa običajnim pravom gdje sankcije nisu pravne prirode. Stoga je važno razmotriti kakva je pravna priroda mehra te koje su obaveze i prava mladenaca po tom pitanju.

Mehr će imati pravnu prirodu ugovora ukoliko je prilikom zaključenja braka, ili kasnije tokom braka ili po prestanku braka, saglasnim izjavama volje supružnika, određen mehr.⁵³ Ako muž dobrovoljno isplati mehr supruzi, smatra se da je ispunjena privatna odnosno naturalna obligacija. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je propisala formular Izjave o regulisanom mehru, koji se prema izjavama vjerskih službenika još uvijek rijetko popunjava, i isti služi kao dokaz o ispunjenju obaveze davanja mehra. U navedenom formularu potrebno je upisati broj i datum sudske odluke o razvodu braka, a stranke su dužne svojeručno potpisati navedeni formular.⁵⁴ Međutim, postavlja se pitanje da li isplata mehra može tražiti sudskim putem?

Proizvođenje pravnih posljedica moguće je samo ukoliko mehr ima karakter nekog od pravnih instituta u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine.⁵⁵ U teoriji su prisutna poređenja mehra sa bračnim ugovorom i ugovorom o poklonu, međutim u Bosni i Hercegovini nema novije sudske prakse u vezi sa isplatom mehra.

Praksa redovnih sudova i Ustavnog suda BiH potvrdila je princip odvojenosti sfera religije i prava u sekularnoj Bosni i Hercegovini.⁵⁶ Ustavni sud Bosne i Hercegovine je u predmetu broj U 62/01 odbio apelaciju E. P. protiv presude Kantonalnog suda u Bihaću broj Gž-796/00 i presude Općinskog suda u Sanskom Mostu broj Mal-22/00⁵⁷. Utvrđeno je činjenično stanje na način da je apelantica zaključila šerijatski brak pred više svjedoka kojom prilikom se tuženi obavezao da će u slučaju raskida braka isplatiti 1.000,00 KM apelantici na ime mehra. Civilni brak nije bio zaključen, a

⁵³ S. Manić (2020) Pravna priroda mehra, Uvod u šerijatsko pravo, (ur. V. Čolović, S. Manić), Institut za uporedno pravo, Beograd, 181.

⁵⁴ Istraživanje provedeno u Medžlisu islamske zajednice Bugojno i Zenica, intervju sa Kemal ef. Tokmić i Jakub ef. Salkica.

⁵⁵ Poljić A. (2020) (Ne)dosuđivanje mehra u parničnom postupku Bosne i Hercegovine, Svezak 21 Novi Muallim br. 83.

⁵⁶ Begović N. Ustavni okvir i Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH: Normativna projekcija bosanskohercegovačkog sekularizma, https://www.academia.edu/39222302/N_Begovi%C4%87_Ustavni_okvir_i_Zakon_o_slobodi_vjere_Sekularnost_i_religija_BiH_i_regija, (20.12.2025.)

⁵⁷ Odluka objavljena u „Sl. glasniku BiH“ broj 24.

nakon razvoda tuženi je odbio platiti mehr. Stoga je apelantica u junu 2000. podnijela tužbu Općinskom sudu u Sanskom Mostu tražeći isplatu iznosa od 1.000,00 KM na osnovu zaključenog ugovora. Ovako postavljen tužbeni zahtjev je odbijen uz obrazloženje da takvo pravo nije predviđeno odredbama Porodičnog zakona ukazavši na mogućnost da podnese tužbu zbog neosnovanog bogaćenja. U žalbi protiv prvostepene odluke apelantica je navela da je njen zahtjev utemeljen na zaključenom bračnom ugovoru i da je sud trebao ispitati druge pravne osnove kao što je običajno pravo ili Zakon o obligacionim odnosima. Kantonalni sud u Bihaću je potvrdio presudu jer je smatrao da nije zaključen brak prema građanskom pravu. Ustavni sud je smatrao da nema povrede Ustava u navedenim presudama. Međutim, u obrazloženju navodi da je moguće da prvostepeni sud nije po službenoj dužnosti ispitao da li je tužbeni zahtjev zasnovan na nekom drugom pravnom osnovu, odnosno da li je ugovoreni mehr bio obvezujući prema Zakonu o obligacionim odnosima. Zaključuje da je Kantonalni sud ispitao sve navode apelantice, a ukoliko je Općinski sud počinio bilo kakvu grešku, ista je morala biti ispravljena od strane Kantonalnog suda. Ovakav zaključak Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u biti predstavlja i razlog proučavanja ove teme i naučnog ispitivanja pravne prirode ugovora o mehru.

Mehr sasvim sigurno predstavlja jednu vrstu ugovora i to jednostrano obvezujućeg. Muž se obavezuje isplatiti supruzi u slučaju razvoda braka određeni iznos novca ili neko drugo materijalno davanje bez očekivanja da nešto dobije zauzvrat od žene i nevezano za eventualni ženin miraz koji daruju njeni roditelji. S tim u vezi njegov osnov nije u suprotnosti sa prinudnim propisima, javnim poretkom i dobrim običajima. Iako se institut razvoda braka u šerijatskom pravu razlikuje od razvoda građanskog braka, evidentno je da je sudski razvod braka priznat i što je i logično obzirom da je jedan od uslova za zaključenje šerijatskog braka sklapanje braka pred matičarem u skladu sa čl. 29 Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine. Ako se mehr ima isplatiti u slučaju razvoda, što je odložni uslov, onda je u slučaju sudskog razvoda braka evidentno da je uslov nastupio.

Samo značenje naziva mehr jeste poklon, dar, tako da možemo zaključiti da to i jeste jedna vrsta ugovora o poklonu. To je ugovor kojim jedna ugovorna strana (poklonodavac) predaje drugoj ugovornoj strani (poklonoprimcu) u vlasništvo određenu stvar ili drugo imovinsko pravo, ili se obavezuje prenijeti joj vlasništvo na toj stvari, odnosno na tom imovinskom pravu i to sve

bez ikakve naknade, a druga strana sve to prihvata.⁵⁸ Specifičnost ugovora o poklonu jeste da nije normiran pozitivnim zakonodavstvom pa se primjenjuju pravna pravila Općeg građanskog zakonika (OGZ)⁵⁹, a na osnovu člana 28. Uredbe sa zakonskom snagom o preuzimanju Zakona o obligacionim odnosima.⁶⁰ Ugovor o poklonu regulisan je u Austrijskom općem građanskom zakoniku (ABGB ili OGZ), koji je stupio na snagu 1811. godine i još uvijek je temelj građanskog prava u Austriji, uz kasnije izmjene. OGZ poklon definiše kao pravni posao kojim jedna strana (poklonodavac) dobrovoljno i bez naknade prenosi ili obećava prenijeti imovinu drugoj strani (poklonoprimcu). Osnovne karakteristike ugovora o poklonu prema OGZ-u su: jednostranost obaveze, namjera obogaćivanja poklonoprimca (*animus donandi*) i da je besplatni pravni posao. Pravno pravilo iz odredbe člana 942 OGZ-a propisuje je da je usmena forma ugovora moguća samo u slučaju predaje stvari, dok je za ostala darovanja potrebna pismena forma ugovora. Dakle, poklon je pravno valjan i bez pisane forme ako je odmah predan poklonoprimcu. Ako se poklon ne predaje odmah (obećanje poklona), ugovor mora biti zaključen u pisanom obliku. Iz usmeno zaključenog ugovora o poklonu, poklonoprimac ne dobiva pravo tužbe.⁶¹ U pravu BiH, ako je predmet poklona nekretnina, ugovor mora biti u pisanom obliku, uz ovjeru od strane notara ili suda uz *clausulu intabulandi*.⁶² Predmet poklona može biti i buduća imovina, ako ne prelazi polovinu imovine poklonodavca.⁶³

⁵⁸ Bikić, A. (2011) Obligaciono pravo posebni dio. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Drugo izdanje, Sarajevo, 46.

⁵⁹ Opći građanski zakonik sa svim izmjenama je dostupan na <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622&FassungVom=2024-01-31>, (23.12.2025.)

⁶⁰ „Službeni list RBiH“ br. 2/92, 13/93, 13/94. („Službeni list RBiH“, broj 2/92, 13/93, 13/94 i „Službene novine FBiH“, broj 29/03 i 42/11, „Službeni glasnik RS“ br. 17/93, 3/96, 37/01, 39/03 i 74/04, „Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“ br. 10/01, 8/03, 19/07. Pravni osnov primjene u Republici Srpskoj član 12 Ustavnog zakona za provođenje Ustava Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, N° 21/1992. a u Distriktu član 76. Statuta BD BiH.

⁶¹ Pravno pravilo iz člana 943 OGZ.

⁶² Što se tiče forme ugovora o poklonu ili obećanja poklona, ugovor o poklonu općenito, pa ni mehr, ne mora biti zaključen u formi notarski obrađene isprave. Ako se ne radi o nekretninama dovoljna je pismena forma. Naime, Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine donio je Presudu, broj: U-15/10 od 02.12.2015. godine i utvrdio da odredbe člana 73. Zakona o notarima („Službene novine Federacije BiH“, broj: 45/02), nisu sukladne s Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, a koja odredba je propisivala notarsku formu ugovora o poklonu.

⁶³ Pravno pravilo iz člana 944 OGZ.

Motivi za ugovor o poklonu mogu potjecati iz moralnih, vjerskih, porodičnih, humanitarnih ili drugih pobuda. Uslov za nastanak ugovora o poklonu je saglasnost stranaka. Kod mehra postoji saglasnost supružnika, odnosno da će muškarac prenijeti određeno imovinsko pravo, i postoji saglasnost o predmetu mehra kao što kod ugovora o poklonu postoji saglasnost ugovarača o predmetu ugovora o poklonu. Ono što je specifičnost mehra (muedžela) jeste činjenica da je on uvijek zaključen pod odložnim uslovom. Ugovor je zaključen pod uslovom ako njegov nastanak ili prestanak zavisi od buduće neizvjesne činjenice.⁶⁴ Muž je dužan isplatiti predmet mehra najkasnije kada nastupi odložni uslov, a najčešće se radi o razvodu braka. Kod uslova je bitno da je dopušten i moguć. Prema Zakonu o obligacionim odnosima ništav je ugovor u kojem je postavljen odgodni ili raskidni uslov protivan Ustavu, prinudnim propisima ili moralu društva,⁶⁵ pa možemo zaključiti da se u konkretnom slučaju ne može raditi o nedopuštenom ili nemogućem uslovu. Ako supruga traži isplatu mehra sudskim putem, sud će ga razmatrati u odnosu na pozitivno zakonodavstvo. U praksi, uspješnost zahtjeva zavisi od načina na koji je mehr ugovoren i njegove forme. Supruga bi morala dokazati činjenicu da je ugovoren mehr, odnosno pozvati se na određeni institut priznat pozitivnim zakonodavstvom, a koji ispunjava isti cilj, te dokazati i da su nastupili uslovi za ugovorenu isplatu. Ugovaranje mehra se može dokazati izvođenjem dokaza – zapisnika sa šerijatskog vjenčanja, vjenčanog lista, uvidom u knjigu vjenčanja kao i subjektivnim dokaznim sredstvima – saslušanjem svjedoka. Bitno je da je mehr što preciznije određen, ili u krajnjem slučaju odrediv, kada se vrijednost mehra može utvrditi nakon provođenja određene vrste vještačenja. Ispunjenje uslova za mehr se može dokazivati svim dokaznim sredstvima kako bi se dokazale činjenice u vezi ispunjenja uslova za isplatu na koju se obavezao suprug, a to bi bilo prvenstveno izvođenjem dokaza presude o razvodu braka ili izvodom iz matične knjige vjenčanih gdje je upisana činjenica razvoda braka.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini čini napore da se i postupak razvoda braka evidentira u njihovim evidencijama, jer trenutno bivši supružnici rijetko obavještavaju nadležne organe Islamske zajednice o činjenici

⁶⁴ Čl. 74. st. 1. Zakona o obligacionim odnosima F BiH ("Službeni list SFRJ", broj 29/78 do 57/89, "Službeni list RBiH", broj 2/92, 13/93, 13/94 i "Službene novine Federacije BiH", br. 29/03, i „Sl. glasnik RS“, br. 17/1993, 3/1996, 37/2001 - dr. zakon, 39/2003 i 74/2004, ili ZOO).

⁶⁵ Čl. 75. st. 1. ZOO, Odredba je izmijenjena na osnovu člana 11. ZPZOO ("Službeni list RBiH", br. 2/92, 13/93 i 13/94), član 58. ZIDZOO.

razvoda braka. Ukoliko to učine, navedena činjenica se upisuje u rubriku napomene na vjenčanom listu.

IZVRŠENJE UGOVORA O MEHRU U PRAVNOM SISTEMU BOSNE I HERCEGOVINE

Načelo izvršavanja obaveza je jedno od osnovnih načela, jer su učesnici u obligacionom odnosu dužni izvršiti svoju obavezu i odgovorni su za njeno ispunjenje.⁶⁶ Prednje predstavlja načelo „*pacta sunt servanda*” koje je jedno od temeljnih, ali ujedno i jedno od najstarijih načela ugovornog prava. U doslovnom prijevodu znači: dogovori se moraju ispunjavati. Načelo je utemeljeno na vjeri, odnosno povjerenju (*fides*) koje je zahtijevalo od svakog pojedinca da se drži svoje riječi, a Hugo Grotius ga prikazuje kao jedno od načela prirodnog prava. To pravo nije sva obećanja držalo obavezujućim, ali u prirodnom pravu je svako ozbiljno obećanje stvaralo obavezu.⁶⁷

Postoje zemlje u kojima je šerijatsko pravo priznati i vladajući pravni sistem, što nije slučaj u BiH, gdje norma šerijatskog prava ima isključivo vjerski karakter, što bi trebalo značiti da su oni subjekti, koji prihvataju takav svjetonazor, posebno motivisani da ih poštuju. Ponašanje suprotno zahtjevu sadržanom u šerijatsko-pravnoj normi predstavlja istovremeno povredu prava i grijeh. U idealnom slučaju, do takve situacije ne bi trebalo ni doći, međutim u stvarnosti do toga dolazi zbog ljudske prirode. Stoga bi se u takvim situacijama povreda vjerskog poretka trebala ukloniti voljnim ponašanjem odnosnog lica. Pošto se sankcija u većini negativno odražava na različita dobra prekršiocu, do njenog izvršenja najčešće dolazi prisilno. Budući da šerijatsko pravo nije dio pravnog poretka, čija bi povreda imala za posljedicu primjenu sankcije, jedina je opcija da se povreda ugovora o mehru veže za povredu važeće pravne norme, a ne vjerske norme, pošto je ova posljednja izvan domašaja institucionalno-pravne sankcije u pozitivno-pravnom sistemu.⁶⁸

Mehr u Bosni je i kulturna institucija. Kroz vijekove je u islamskoj zajednici simbolizovao ne samo materijalnu sigurnost, već i poštovanje prema ženi

⁶⁶ Član 17. stav 1. ZOO.

⁶⁷ Stein P. (2007) Rimsko pravo i Europa, Povijest jedne pravne kulture, Zagreb, str.111, čl. 12 i 17 ZOO.

⁶⁸ Karčić F. (1982) Pitanje primjene šerijatskog prava kroz historiju bosanskohercegovačkih muslimana, Zbornik radova Islamskog teološkog fakulteta br. 1, Islamski teološki fakultet Sarajevo, Sarajevo, 213-226.

i njenoj porodici. Ugovaranje mehra bilo je dio šireg društvenog procesa koji je osiguravao stabilnost porodica i zajednica. Savremeni mehr često poprima nematerijalne oblike, poput obećanja obrazovanja, podrške ili simboličnih poklona (dvije hurme), da suprug nauči određenu suru i slično, budući da je bitno izmijenjen materijalno-pravni položaj žena te njihov status u porodičnom pravu. Često se daje i trenutni mehr muadžel u obliku prstena ili drugog nakita. Navedene promjene u društvu su nesumnjivo uzrok da se danas mehr smatra formalnošću bez stvarne praktične primjene i ne shvata se naročito ozbiljno kao pravni i moralni dio bračnog ugovora.⁶⁹ Ovakav pristup mehru uveliko relativizuje njegov značaj i onemogućava pravno ostvarenje.

Supružnici u svakom slučaju imaju mogućnost institucionalizacije mehra bilo koje vrste kroz ugovor o poklonu, kako je prethodno objašnjeno ili kroz bračni ugovor, jer možda neka strana propusti svoje zahtjeve iskazati tokom ceremonijala, odnosno pred javnošću. Oslanjanje na priziv savjesti i svijesti o neizvršenju određene vjerske i moralne obaveze bi trebalo biti primarno, budući da su supružnici zaključenjem šerijatskog braka iskazali svoje opredjeljenje za vrijednosti šerijatskog prava. Međutim, ukoliko žele da nepoštivanje ugovora o mehru ima i pravnu sankciju, bilo bi nužno da posegnu za pravnim instrumentom koji stoji na raspolaganju u skladu sa pozitivnim pravom, a najsigurniji način jeste zaključenje ugovora.

PITANJE IZVRŠENJA MEHRA U EVROPSKIM ZEMLJAMA

Postoje različita mišljenja o pravu sudova da uopšte odlučuju o pojmovima koji su potpuno strani evropskim nacionalnim pravima, ali je dominantno mišljenje da to mogu, pod uvjetom da nije u suprotnosti sa *ordre public*. U slučaju muslimanskih rezidenata u zapadnim zemljama, šerijat, u obimu u kome je priznat kao izvor njihovog nacionalnog prava, bi mogao biti relevantan ako su ispunjeni određeni principi međunarodnog privatnog prava određene zapadne zemlje. U određenim slučajevima koliziona norma zemlje u kojoj žive građani islamske vjeroispovijesti može uputiti na primjenu njihovog domicilnog prava, i u tom slučaju će ono biti primijenjeno pod uslovom da nije suprotno javnom poretku. U doktrini su navedeni takvi primjeri npr. vezani za ustanovu razvoda braka poznatog u šerijatskom pravu (*talaq*),

⁶⁹ Intervju sa Predsjednikom Medžlisa Islamske zajednice Bugojno Kemalom ef. Tokmić.

gdje je moguće da takva ustanova bude primijenjena iako se, na prvi pogled, čini da je suprotna javnom poretku određene zapadno-evropske zemlje⁷⁰.

Sudovi u skandinavskim zemljama, Velikoj Britaniji, Francuskoj i Njemačkoj često su raspravljali o pitanju mehra. U slučajevima gdje su supružnici strani državljani ili su brak i mehr sklopljeni u muslimanskoj zemlji sudovi će primjenom međunarodnog privatnog prava utvrditi koje je pravo mjerodavno, a to može biti pravo zemlje čiji državljanstvo supružnici imaju. Tako se može utvrditi da je mjerodavno pravo zemlje čiji se pravni poredak bazira na šerijatskom pravu.

Ako je mehr priznat u zemlji porijekla stranaka, britanski sudovi su odlučivali da ga priznaju i izvrše. *Shahnaz v. Rizwan* (1965)⁷¹ je ključni pravni slučaj koji je bio pred sudovima u Velikoj Britaniji i bavio se priznavanjem mehra kao ugovorne obaveze u britanskom pravnom sistemu. Ključno pitanje bilo je da li engleski sud može prisiliti na izvršenje islamske obaveze mehra, s obzirom na to da britanski pravni sistem nije zasnovan na šerijatskom pravu. Engleski sud je presudio u korist tužiteljice, zaključujući da je mehr smatran pravno obavezujućim ugovorom između supružnika. Mehr je imao sve elemente ugovora prema engleskom pravu: ponudu, prihvatanje, namjeru stranaka da utvrde pravne obaveze, i zakonit predmet ugovaranja. Budući da nije bio u suprotnosti s javnim poretom Engleske, sud je odlučio da se može izvršiti kao bilo koja druga ugovorna obaveza. Sud nije tretirao mehr kao dio šerijatskog prava, već kao ugovorni aranžman između strana. Sud je primijenio poseban metodološki pristup poznat u međunarodnom privatnom pravu kao „transpozicija“.⁷² Ovaj slučaj je pokazao kako britanski sudovi mogu priznati obaveze iz šerijatskog prava, pod uslovom da ih reinterpretiraju u okviru sekularnog pravnog sistema. Međutim, ova odluka se odnosi na specifične okolnosti i ne znači da će svaki zahtjev za mehr biti priznat u britanskom pravu. U Engleskoj i Welsu postoji veliki broj šerijatskih brakova koji nisu registrovani po bračnom pravu Ujedinjenog Kraljevstva, a

⁷⁰ U tom smislu vidjeti Meškić Z., Đorđević, S. (2016), *Međunarodno privatno pravo I*, Opći dio, Sarajevo, 133 – 134.

⁷¹ Slično i u presudi *AI v. MT* (2013).

⁷² „Prema vladajućem mišljenju u literaturi transpozicija se određuje kao metodološko sredstvo međunarodnog privatnog prava kojim se odgovarajući institut (pravni odnos, pravna radnja), koji je nastao pod okriljem jednog pravnog poretka, transponuje odnosno „pretvara“ u pravne institute (pravne odnose, pravne radnje) domaćeg pravnog poretka čije su norme mjerodavne za rješenje slučaja sa elementom inostranosti, pri čemu domaći pravni poredak uopšte ne poznaje taj strani pravni institut ili ga ne poznaje u tom obliku“. Meškić Z., Đorđević, S., str, 172.

šerijatska vijeća su jedina mogućnost da se razvede islamski brak, pri čemu ne postoji zvanična definicija šerijatskih vijeća, a radi se o vrsti savjetodavnih zajednica za muslimane koje ne pripadaju državnom pravnom sistemu.⁷³

U jednom slučaju razvoda braka u Nizozemskoj⁷⁴, žena je tražila od suda da naloži njenom mužu saradnju u razvodu prema šiitsko-islamskom zakonu, nakon što je muž odbio saradnju u procesu razvoda. Stranke su sklopile islamski brak u 2014. godini, ali su se razdvojili 2015. godine. Žena je tražila od suca da prisili muža da izgovori *talaq*, što je ključan korak za razvod prema šiitskoj doktrini, a muž je to odbio, navodeći kao razlog zahtjev da mu supruga vrati zlatni nakit i iznos od 4.000 eura koji je dao na ime mehra. Sud je smatrao da je muškarčevo odbijanje nezakonito jer je žena bila spriječena da slobodno organizuje svoj život, uključujući mogućnost ponovnog stupanja u brak. Sud je utvrdio da, iako vjerski brak nije priznat kao građanski brak u Nizozemskoj, odbijanje muža da se razvede je predstavljalo povredu prava žene, koja se suočavala s društvenim i pravnim ograničenjima. Kao rezultat, sud je donio presudu kojom se mužu nalaže saradnja u razvodu, uz kaznu, te je naloženo da plati troškove postupka. Sud je također odbacio muževu odbranu o nadležnosti šerijatskog suda i odlučio da je nizozemski sud nadležan za rješavanje ovog slučaja, jer ne postoji zahtjev za razvod vjerskog braka (za što građanski sud doista ne bi bio nadležan). Vjerski brak, čak i nakon prestanka zajedničkog života i prestanka emocionalnog odnosa između stranaka, predstavlja prepreku ženi da ponovno uđe u vezu ili da se ponovno uda, što vrijedi i za vjerski i za građanski brak. Ova prepreka je činjenične prirode i leži uglavnom u okolnostima da će je društveno okruženje i dalje smatrati udanom prema islamskom zakonu, bez ispunjenja forme šerijatskog razvoda. Sud smatra da gore navedene činjenične posljedice nastavka braka, u slučaju kada je emocionalni odnos zapravo prestao, predstavljaju povredu prava i sloboda žene.

U susjednoj Srbiji Općinski sud u Novom Pazaru odbio je tužbeni zahtjev kojim je tužiteljica potraživala iznos od 8.500 eura na ime mehra. Kao pravni osnov tužiteljica je navela da traži ispunjenje bračnog ugovora, a sud je zaključio da nije ispunjena forma propisana za bračni ugovor. Sud u navedenom

⁷³ Nikolić O. (2020) Šerijatsko pravo i Evropska konvencija o ljudskim pravima, rad objavljen u Uvod u šerijatsko pravo, Institut za uporedno pravo Beograd, Beograd, 78.

⁷⁴ ECLI:NL:RBOBR:2016:4140, Okružni sud u Oost-Brabantu, C/01/305190 / HA ZA 16-170 (rechtspraak.nl) dana 27.12.2024.

predmetu nije cijenio druge pravne osnove npr. da li navedeni ugovor ima karakteristike ugovora o poklonu.⁷⁵

Evropski sud za ljudska prava (*ECtHR*), nije bio direktno angažovan u razmatranju pitanja isplate mehra u kontekstu evropskih sudskih sistema, barem ne u smislu specifičnih presuda koje bi se bavile isključivo tim pitanjem. Međutim, postoje neki slučajevi u kojima su islamsko pravo i povezani aspekti, uključujući mehr, bili razmatrani u širem kontekstu ljudskih prava, rodne ravnopravnosti i prava na fer suđenje. Sud se uglavnom bavi slučajevima koji uključuju kršenja ljudskih prava koja se mogu odnositi na različite aspekte prava, uključujući privatni život, brak i porodicu. Najpoznatiji slučaj u vezi primjene šerijatskog prava jeste slučaj *Molla Sali protiv Grčke*.⁷⁶ Radi se o sporu u vezi nasljeđivanja između grčkih državljana koji pripadaju muslimanskoj manjini. Pokojni suprug podnositeljice predstavke je svu imovinu testamentom ostavio supruzi, a Vrhovni sud je smatrao da je testament ništav, jer se na Grke muslimanske vjeroispovijesti primjenjuje islamsko nasljedno pravo. Primjenom šerijata, supruga je bila lišena tri četvrtine nasljedstva, pa je smatrala da je diskriminisana po osnovu vjere jer bi, da njen suprug nije bio musliman, ona naslijedila kompletnu imovinu. Sud je istakao da sloboda vjeroispovijesti ne zahtjeva od država ugovornica da uspostave poseban zakonski okvir u cilju davanja vjerskim zajednicama posebnog statusa koji obuhvata određene privilegije. Država koja je uspostavila takav status, mora da obezbijedi da se kriterijumi koji su ustanovljeni za pravo grupe na njih primjenjuju na nediskriminatoran način. Pored toga, odbijanje članovima vjerske manjine prava da dobrovoljno izaberu i imaju korist od redovnog zakona predstavlja ne samo diskriminatorno postupanje, već također i kršenje prava od kardinalnog značaja u oblasti zaštite manjina - prava na slobodnu samoidentifikaciju. Inače, Grčka je jedina balkanska zemlja gdje su donedavno bili na snazi ugovori o posebnim pravima muslimana u pokrajini Zapadna Trakija. Na osnovu Konvencije iz Lozane iz 1923.g. tursko-grčki odnosi su regulisani na način da se za porodične i nasljedne stvari muslimana nadležne muftije koji pak djeluju pod grčkom jurisdikcijom. Grčki parlament je nakon ove presude u slučaju *Molla Sali* donio zakon kojim primjena odredbi šerijatskog prava u pitanjima građanskog i nasljednog prava postaju opciona za muslimane iz Zapadne Trakije.⁷⁷

⁷⁵ Presuda Opštinskog suda u Novom Pazaru broj 76/07 od 03.07.2007.godine.

⁷⁶ Aplikacija broj 20452/14.

⁷⁷ Nikolić O.(2020) Šerijatsko pravo i Evropska konvencija o ljudskim pravima, rad objavljen u Uvod u šerijatsko pravo, Institut za uporedno pravo Beograd, Beograd, 77-78.

ZAKLJUČAK

Historijski prikaz ugovaranja mehra u Bosni i Hercegovini svjedoči o dubokoj povezanosti šerijatskih normi i lokalnih običaja. Kroz vijekove, ova praksa se prilagođavala promjenama u pravnom, ekonomskom i društvenom okruženju, zadržavajući svoj osnovni značaj kao dio kulturnog identiteta bosanskih muslimana. S obzirom na veliki broj zaključenih šerijatskih brakova, za čiju je valjanost neophodno da se supružnici sporazumiju o mehru, potrebno bi bilo upoznati buduće mladence da shvate značaj mehra, da preispitaju svoje mogućnosti i da postignuti dogovor oko predmeta mehra bude odraz njihovih volja i želja, ali i da je nužno, kako bi nepoštivanje odredbi o mehru imalo građansko-pravnu sankciju, da mehr ugovore u formi koja je priznata u pravu u BiH (npr. ugovor o poklonu, bračni ugovor). Ugovor o mehru mora biti zaključen u pismenoj formi (ako zakon za pojedine vrste stvari i obaveza ne traži drugu formu, kao što je slučaj sa nekretninama). Budući da je pismena forma obavezna, to treba biti iskorišteno da se jasno definiše predmet mehra kao i uslovi za ispunjenje te obaveze.

Preporuka Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini bi bila da se *pro futuro* fokusira na široj edukaciji kada je u pitanju primjena šerijatsko-pravnih instituta kroz prizmu pozitivnog prava, te da se u knjigu vjenčanja navede tačna obaveza mladoženje, npr. da se obavezuje isplatiti supruzi tačno određeni iznos novca u slučaju razvoda braka. Naravno, rješenje problema bi bilo da se mehr „zaodjene“ u neki instrument priznat u pozitivnom pravu. Takav instrument je npr. zaključenje ugovora o poklonu ili bračnog ugovora koji će imati dejstvo zaključenjem braka.

Bračni ugovor može biti posebno koristan ako mladenci žele unaprijed utvrditi svoje obaveze i prava, čime se može izbjeći potencijalni pravni spor u budućnosti, pa tako i spor u vezi s isplatom mehra.

Literatura:

1. Aličić A. (1983) Uređenje Bosanskog ejaleta od 1789. do 1878. godine, Orijentalni institut, Sarajevo,
2. Bečić M. (2017b) 'Novi pogled na transformaciju šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini: da li je 1883. godine nametnut kolonijalni model primjene šerijatskog prava?', Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, 60, pp. 59–82,
3. Begović M. (2024), O razvoju šerijatskog prava u Jugoslaviji, Sarajevo, IKD University press-izdanja Magistrat i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke,
4. Begović N. (2010), Ustavni okvir i Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH: Normativna projekcija bosansko-hercegovačkog sekularizma, https://www.academia.edu/39222302/N_Begovi%C4%87_Ustavni_okvir_i_Zakon_o_slobodi_vjere_Sekularnost_i_religija_BiH_i_regija (20.12.2025.),
5. Bikić A. (2011) Obligaciono pravo, posebni dio. Drugo izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu,
6. Bratković M. (2011) Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom hrvatskom obiteljskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 61 No. 1,
7. Bujuklić Ž. (2009) Forum Romanum, rimska država, pravo, religija i mitovi, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje,
8. Čar-Drnda H., (2003) Šerijatski sidžili i njihova zastupljenost u Bosni i Hercegovini, Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke Svezak 12, Br. 21-22 dostupno na anali-ghb.com, 21.03.2025.,
9. Durmišević E. (2008) Šerijatsko pravo i nauka šerijatskog prava u Bosni Hercegovini u prvoj polovini XX stoljeća, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu,
10. Durmišević E. (2013) Šerijatski sudovi u Bosni u drugoj polovini XIX stoljeća, Anali Pravnog fakulteta u Zenici broj 12,
11. ECLI:NL:RBOBR:2016:4140, Okružni sud u Oost-Brabantu, C/01/305190 / HA ZA 16-170, dostupno na rechtspraak.nl, 27.12.2024.,
12. Eherecht, Familienrecht und Erbrecht der Mohammedaner nach hanafitischen Ritus, Wien, 1883, <https://viewer.onb.ac.at/131E32F8/> (20.12.2025.)

13. Fyzee A. (1974) Nacrt muhamedanskog prava (Outlines of Muhammadan Law), Delhi: Oxford University Press,
14. Hasani M., Begović N., (2011) Praksa šerijatskih vjenčanja u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini, Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u BiH, Vol 73/2011, br.11-12,
15. Huseinspahić A. (2012) Uporednopravni pregled divortiuma u antičkom Rimu, razvoda braka u kanonskom pravu i et-talaq u šerijatskom pravu u odnosu na pozitivno bračno pravo u Bosni i Hercegovini, Anali pravnog fakulteta u Zenici, God. 5, br. 9,
16. Karčić F. (1982) Pitanje primjene šerijatskog prava kroz historiju bosanskohercegovačkih muslimana, Zbornik radova Islamskog teološkog fakulteta br. 1., Islamski teološki fakultet Sarajevo, Sarajevo,
17. Karčić F. (1987) Istorija šerijatskog prava, Sarajevo: Islamski teološki fakultet,
18. Karčić F. (1998) Šerijatsko pravo u ustavima savremenih muslimanskih zemalja, Šerijatsko pravo u savremenim društvima, Sarajevo, Pravni centar, Fond otvoreno društvo BiH.
19. Karčić F. (2011) Alternativne muslimanske grupe između šerijata i sekularnog prava, u: Islamska scena u Bosni i Hercegovini, Sarajevo,
20. Karčić, F. (2013) 'Opšti građanski zakonik u Bosni i Hercegovini: kodifikacija kao sredstvo transformacije pravnog sistema', Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 63 (5-6, pp. 1027-1036),
21. Kruiniger P. (2014) Islamic divorces in Europe : bridging the gap between European and Islamic legal orders. Doctoral Thesis, Maastricht University Boom Juridisch. <https://doi.org/10.26481/dis.20141217pk>, 23.12.2025.
22. Kur'an - En-Nisa, 3 i 34. ajet | Islam.ba, 12.02.2025.g., prijevod Besima Korkut,
23. Meškić Z., Đorđević, S. (2016), Međunarodno privatno pravo I, Opći dio, Sarajevo, Privredna štampa,
24. Mutaheri M. (1997) Prava žene u islamu, Zagreb, Mešihat Islamske zajednice u Hrvatskoj,
25. Nikolić O. (2020) Šerijatsko pravo i Evropska konvencija o ljudskim pravima, rad objavljen u Uvod u šerijatsko pravo, Institut za uporedno pravo Beograd,
26. Omanović S.(2006) Šerijatska sudska civilna procedura u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu,

27. Opći građanski zakonik sa svim izmjenama dostupan na <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622&FassungVom=2024-01-31,23.12.2025>.
28. Picchi, M. (2021) Muslim Marriage and Contemporary Challenges. U zborniku urednika Lukens-Bull, R. i Woodward, M. Handbook of Contemporary in Islam and Muslim Lives, Cham Švicarska, Izdavač: Springer,
29. Poljić A., (2020) (Ne)dosuđivanje mehra u parničnom postupku Bosne i Hercegovine, Svezak 21, Novi Muallim br. 83,
30. Ponjavić Z. (2005) Porodično pravo, Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu,
31. Povlakić, M., Codification of Civil Law in Bosnia and Herzegovina in: Veres, e. (ed.) (2024) Codification of Civil Law: Assessment, Reforms, Options, Emod Veres (ed.), Central European Academy Publishing, Miskolc-Budapest: Legal Heritage),
32. Sidžil mostarskog kadije 1632-1634. (1987) Prevod sa staroturskog, uvod i bilješke Muhamed A. Mujić, Mostar, Prva književna komuna,
33. Silajdžić A. (1950) Neki slučajevi razvoda braka zabilježeni u Sidžilu iz 1556/57. godine, Istorisko-pravni zbornik, br. 3–4. Sarajevo,
34. Spahić-Šiljak Z. (2007) Žene, religija i politika, Sarajevo, IMC Zajedno,
35. Stein P. (2007) Rimsko pravo i Europa, Povijest jedne pravne kulture, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga,
36. Stjepanović S, Stjepanović B. (2020) Primjena šerijatskog prava u mešovitim brakovima u Kraljevini Jugoslaviji, Uvod u šerijatsko pravo, ur. Čolović, V., Manić, S., Beograd: Institut za uporedno pravo, Beograd.
37. Stanimirović V. (2006) Brak i bračna davanja u istoriji, Beograd: Pravni fakultet u Beogradu, JP „Službeni glasnik“,
38. Traljić N., Bubić S. (2007) Bračno pravo, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
39. Wadud A. (1999) Qur'an and Women: Rereading the Sacred Text from a Woman's Perspective, New York: Oxford University Press,
40. Zakonik kanonskog prava, Kan. 1056, dostupno na https://hbk.hr/wp-content/uploads/2018/11/Zakonik_kanonakoga_prava.pdf 26.12.2024.

MEHR CONTRACTING IN BOSNIA AND HERZEGOVINA – HISTORICAL REVIEW AND LEGAL INTERPRETATION –

Abstract

Mehr, as an institution of the Islamic marital law, is a subject of research in the field of religious law, but also civil law. In essence, it is a gift that the husband gives to the wife upon marriage or commits himself to give, and has a significant symbolic and practical role in the Islamic marriage tradition. Throughout history, mehr has been the subject of numerous legal and theological debates, because its application is given importance in the context of establishing a balance of rights and obligations in marriage. The following paper aims to thoroughly investigate the application of the institute of mehr through the historical context in Bosnia and Herzegovina, with an emphasis on its legal nature and effects. We will consider the development of mehr within the Ottoman, Austro-Hungarian and Yugoslav periods, as well as its role in the legal systems on the territory of Bosnia and Herzegovina, and the recurrences it has left over time. Despite the fact that mehr has deep roots in the customs of the Muslim community in Bosnia and Herzegovina, it is currently without effective legal protection.

The motive for writing this paper was to clarify the possibilities for restoring legal efficiency to mehr. Through this research, we will attempt to determine whether legislative and legal reform could enable better integration of mehr into the legal framework of Bosnia and Herzegovina, in order to improve the protection of women's rights in Sharia marriages, while at the same time respecting the secular character of the legal system.

Key words:

mehr, religious marriage, Sharia law, gift contract, marriage contract, *pacta sunt servanda*

COLLATERAL CONSEQUENCES OF CONVICTION IN THE SOURCES OF FINANCIAL LAW OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

prethodno saopćenje

Edina Sudžuka*
Haris Hadžijusufović**

UDK 336:343(497.6)

Abstract:

According to the effects they produce, the collateral consequences of conviction, as an institute of criminal law, constitute specific civil-law restrictions reflected in the prohibition of acquisition, or the loss or termination of certain rights. The criminal legislation of the Federation of Bosnia and Herzegovina prescribes the types, conditions for the occurrence, as well as the commencement and duration of the collateral consequences of conviction; however, numerous statutory provisions in the sources of financial law of the Federation of Bosnia and Herzegovina fully depart from the established normative framework of criminal legislation. Certain syntagms of financial legislation are problematic also from a nomotechnical aspect.

This paper analyses the regulatory framework of the financial sector and financial institutions from the perspective of the relevant provisions on the collateral consequences of conviction, with the aim of examining the compliance of the said provisions of financial law with criminal legislation. Based on the results obtained, conclusions are drawn regarding the legal nature of this institute, as well as the justification of a stricter legislative framework of financial law provisions from the standpoint of systematic interpretation and the objectives of financial sector regulation.

Keywords:

Collateral Consequences of Conviction, Financial Law and Crime, Objectives of Financial Sector Regulation, Governance of Financial Institutions;

* Associate Professor, University of Sarajevo – Faculty of Law, e.sudzuka@pfsa.unsa.ba

** Research and Teaching Assistant, University of Sarajevo – Faculty of Law,
h.hadzijusufovic@pfsa.unsa.ba

1. INTRODUCTION

Collateral Consequences of Conviction represent a specific institute that originates in criminal law, but acquire their full function and meaning outside criminal law; collateral consequences of conviction constitute a broad spectrum of restrictions on individual rights, that also may result in the loss of already acquired rights. In both cases, such effects arise from a criminal conviction. Although a conviction does not explicitly contain information on the loss of or prohibition on acquiring specific rights, given that collateral consequences of conviction are not part of the system of criminal sanctions, they occur *ex lege* in accordance with the provisions of various statutory sources in positive law. Chapter XII of the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina contains provisions on the confiscation of property gains obtained through criminal offences and on the collateral consequences of conviction. Neither the confiscation of unlawfully acquired property nor the legal collateral consequences of conviction constitute criminal sanctions; rather, they represent specific measures of criminal law.¹

Different legal sources, by incorporating provisions on collateral consequences of conviction, protect moral standards in legal relations when the circumstances of a conviction negatively affect trust in the legal order. In such an environment, legislative solutions within the positive legal framework may create significant problems and inconsistent solutions in practice, primarily because, *in concreto*, collateral consequences of conviction are not prescribed by substantive criminal law, which merely establishes the contours of collateral consequences of conviction as a legal institute. "Collateral consequences of conviction may have positive effects on the planning of criminal policy and the prevention of crime, and they can be fair only if the special laws that specify the termination of certain rights or the prohibition of acquiring certain rights are in accordance with the authorizations provided by the Criminal Code."²

Hence, inadequacy of numerous statutory provisions occurs in practice; on the one hand, it may be desirable, and even ultimately necessary, to establish

¹ Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z.: *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*. Knjiga I i II. Sarajevo, 2005., p. 423.

² Sijerčić - Čolić H. (2019). *Kaznena politika i prevencija kriminaliteta: pravne posljedice osude i rehabilitacija*, Deveta međunarodna naučno-stručna konferencija Kaznena politika i prevencija kriminaliteta, Trebinje, Laktaši: Grafomark, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, pp. 100-101.

that a certain person, finally convicted of a specific criminal offence, should be prevented from acquiring a particular right or status. The opposite extreme is also possible, in which extensive regulation of collateral consequences of conviction in certain statutory sources may result in disproportionate and excessive restrictions on individual human rights and freedoms. Therefore, it must be assessed whether, in the context of a particular collateral consequence of conviction, a legitimate interest for statutory restriction of an individual right exists and whether such restriction is indeed necessary in order to justify that legitimate aim. Furthermore, the restriction must in no case be disproportionate or excessive in relation to the benefit brought by its establishment.

Financial law regulates financial relations within a social community. Legal institutes and relations related to regulations governing the financial economy constitute the object of financial law as a legal discipline.³ Norms of financial law regulate the financial activity of the state and other public-law entities, as well as the financial market through which the allocation of monetary funds/capital within a social community is carried out. The financial market represents a mechanism, or even more precisely, *the channel*, through which the primary and secondary distribution of social income is conducted. Attention and interest of the state in stricter regulation and supervision of institutions performing financial activities on the market derive from the importance of the financial market for entire national economy. Positive financial law abounds in norms that establish conditions for performing financial and economic activities. When it comes to certain statutory provisions of financial legislation that prescribe prohibition on acquisition or the loss of already acquired rights, it is difficult to offer a fully concise answer regarding the object of protection safeguarded by the establishment and prescription of collateral consequences of conviction in the sources of financial law. The most important object of protection is the financial sector *en général*; the security and stability of the banking sector and financial sector in general, simultaneously affect currency stability, fiscal balance and the unobstructed functioning of payment systems due to the close connection between monetary and fiscal policy. In other situations, the object of protection stems from the safeguarding of public finances in the narrowest sense of the term, for example, regarding certain prohibitions imposed on convicted persons

³ Dautbašić I. (2004), *Finansije i finansijsko pravo*, VII prošireno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Magistrat: Editio Iuristica, p. 41.

from participating in public procurement procedures as bidders. Furthermore, financial law contains numerous statutory legal sources that have the character of *lex specialis* in relation to general laws, which *per se* indicates the legislator's necessity to ensure an adequate statutory framework for the financial economy.

The institute of collateral consequences of conviction has been present in domestic criminal law since the period of early Yugoslav criminal legislation. Kukavica analyses Yugoslav legislative solutions, starting with the Criminal Code of 19514 and continuing until 1975. Based on an analysis of the fundamental elements of the institute, Kukavica⁵ offered a definition according to which a “*legal consequence of conviction (...)*”, as an institute of substantive criminal law, is “*(...) a negative effect of conviction – a specific, derivative repressive measure – prescribed by law for the protection of socialist social values and self-managing socialist social relations (...), which occurs automatically in relation to the convicted person by operation of law itself, and consists in the deprivation or restriction of a legally protected good of the convicted person*”. By removing the *relics* of the constitutional and economic system of the FPRY, and later the SFRY, it may be concluded that the institute itself, in its theoretical conceptualization, has not changed significantly to this day, except for the issue of so-called “false” collateral consequences of conviction.

As common elements of the institute of collateral consequences of conviction, Kukavica lists the purpose of their prescription, which represents a logical continuation of the purpose of punishment (the purpose of the sanction itself), the deprivation or restriction of a certain good of the convicted person, legality, and finally, conditionality upon conviction⁶. Legality represents the circumstance that collateral consequences of conviction are prescribed by provisions of other laws and occur *ex lege*. An exception are the “false” consequences of criminal conviction, which do not imply the automatism of occurrence deriving from the principle of legality. In contemporary legislation, the existence of “false” collateral consequences of conviction has been abandoned, so that the principle of automatic occurrence implies the existence of only “true” collateral consequences of conviction.

⁴ Criminal Code (“Official Gazette of the Federal People’s Republic of Yugoslavia”, no. 13/51).

⁵ Kukavica R. (1975), *Pravne posledice krivične osude: monografija*. Belgrade: Service of the Union of Lawyers’ Associations of Yugoslavia, p. 11-12.

⁶ This requirement includes the existence of a criminal offence, criminal liability, as well as guilt and the finality of such a judgment. *Ibid*, pp. 5-10.

Collateral consequences of conviction were introduced into our criminal legislation in 1959 by amendments to the Criminal Code, and even at that time they were conceived as a distinct criminal law institute.⁷ Collateral consequences of conviction constitute a status-based criminal-law measure outside the system of criminal sanctions, characterized as civil-law restrictions.⁸ Notwithstanding the legal principle *iura novit curia*, the court, when rendering a judgment against a convicted person, neither has, nor must have in mind the concrete collateral consequences of conviction that may occur because of the conviction. This is logical, because if one considers that collateral consequences of conviction may result in a prohibition on acquiring a certain right, the court, regardless of how well it knows the law, cannot have knowledge of an uncertain future event.

1.1. Legal framework of Collateral Consequences of Conviction in Bosnia and Herzegovina and Federation of Bosnia and Herzegovina

The Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina⁹ (hereinafter: CC FBiH) in Article 117 defines the scope of collateral consequences of conviction as an institute, implying the termination or loss of certain rights, or the prohibition on acquiring certain rights of convicted persons. Collateral consequences of conviction cannot occur where the perpetrator of a criminal offence has been sentenced to a fine, judicial admonition, or a suspended sentence, or where the perpetrator has been exempted from punishment. Furthermore, collateral consequences of conviction are prescribed exclusively by law and occur by operation of the law by which they are prescribed.

Collateral consequences of conviction that relate to the termination or loss of certain rights take effect immediately, i.e. on the day the judgment becomes effective. These rights may be restored through the expungement of the conviction, since by virtue of expungement the perpetrator of the criminal offence is considered not to have been convicted. Thus, rehabilitation results in the erasure of the conviction and the cessation of all its legal consequences.

⁷ Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., Op. cit., p. 423.

⁸ Dragičević Prtenjača, M. (2019). "Lice i naličje pravnih posljedica osude u Hrvatskoj". *Zagrebačka pravna revija*, 8 (3), p. 213.

⁹ Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina, "Official Gazette of FBiH", nos. 36/2003, 21/2004 - corr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017, 31/2023 and 58/2025.

Collateral consequences of conviction consisting in the prohibition of acquiring certain rights begin to apply after the sentence has been served, remitted, or has become time-barred. Accordingly, they may last for a maximum of ten years (in Bosnia and Herzegovina, the Brčko District of Bosnia and Herzegovina, and the Federation of Bosnia and Herzegovina), or a maximum of five years (in Republika Srpska), from the day the sentence was served, remitted, or became time-barred, unless a shorter duration is prescribed for a specific collateral consequences of conviction by a special law. Upon the expiry of the prescribed period, statutory rehabilitation occurs in the sense that the collateral consequences of conviction is erased.¹⁰ Rehabilitation is very often equated in literature with the cessation of the collateral consequences of conviction, i.e. with the expungement of a conviction; however, these are not identical concepts, since all three constitute distinct institutes of criminal law. The purpose of the institute of rehabilitation¹¹ is to halt the negative effects of the collateral consequences of conviction, thereby placing the former offender on an equal footing with other citizens in terms of rights. Contemporary criminal legislation, criminal law doctrine, and the criminal policy of every society tend to proceed from the view that one of the purposes of punishment is, inter alia, the resocialization of the former offenders, as well as their adaptation and reintegration into society.¹² The effects of rehabilitation are reflected in the cessation of the collateral consequences of conviction and in the deletion of the conviction from the criminal records.

¹⁰ Sijerčić - Čolić H. (2019). Op. cit., p. 102.

¹¹ According to the Jakovljević, Rehabilitation has three main objectives: to restore the individual's previous status as a full-fledged citizen and to allow the offender's criminal past to be set aside; to achieve a form of balance between the criminal conduct and law-abiding conduct following conviction; and to encourage the convict to make a personal contribution to their own process of resocialization. See: Jakovljević D. (1990), *Rehabilitacija u krivičnom pravu*, IDP Naučna knjiga, Beograd, p. 54.

"Rehabilitation, whether statutory or judicial, is not applicable in all cases. Article 121(4) of the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina provides that a conviction to a sentence of long-term imprisonment shall not be expunged. The same rule is prescribed by Article 125(4) of the Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Criminal Code of the Brčko District of Bosnia and Herzegovina. In the Criminal Code of Republika Srpska, this matter is regulated by Article 89, whereby the impossibility of expungement is linked to a sentence of life imprisonment; in addition, a conviction for a criminal offence committed against the sexual integrity of a child is likewise not deleted from the criminal records." Pleh V., Bračković E. i Bašić M. (2022): *Rehabilitacija učinilaca krivičnih djela u Bosni i Hercegovini, Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji*, Zbornik radova sa Sedme međunarodne konferencije: Poremećaji u ponašanju djece i mladih, Banja Luka, p. 685.

¹² Ibid, p. 678

Conducting proceedings for a decision on the expungement of a conviction, or on the termination of security measures and collateral consequences of conviction, enables various forms of social acceptance of a person against whom criminal proceedings were conducted and in which appropriate criminal sanctions were lawfully imposed.¹³

Article 118 of the CC FBiH enumerates, exhaustively, the types of collateral consequences of conviction; with regard to the termination or loss of certain rights, collateral consequences of conviction *ex lege* result in the cessation of performing various jobs and functions, the termination of professional titles and the revocation of certain licenses or permits issued by decisions of state authorities. With regard to the types of collateral consequences of conviction consisting in a prohibition on acquiring certain rights, the CC FBiH in the same Article prescribes three additional types of collateral consequences of conviction, resulting in various prohibitions concerning the performance of certain jobs and functions, the acquisition of professional titles and the acquisition of licenses and permits issued by state authorities. In the present analysis of statutory provisions of financial legislation, the content and quality of each restricted/prohibited right are linked to the meaning, purpose and objectives of prescribing collateral consequences of conviction in financial legislation.

Although the analysis is focused on the FBiH, certain legislative solutions at the state level are also included, bearing in mind the constitutional framework governing issues of financial and fiscal sovereignty in BiH. In different legal orders, fiscal competences are divided between different levels of government, more precisely through the transfer of fiscal powers from the central level of government to lower levels, whereby "*the state, on the basis of its political and the derived fiscal and financial sovereignty*"¹⁴, forms a positive-law framework on the basis of a complex of political, legal, economic and social factors. Therefore, it is important to emphasize that the CC FBiH and the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina¹⁵ (hereinafter: CC BiH) contain identical solutions in regulating collateral consequences of conviction as an

¹³ Sijerčić - Čolić H. (2019), *Krivično procesno pravo*, Knjiga II, Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci, Sarajevo: University of Sarajevo, Faculty of Law, p. 239.

¹⁴ Sudžuka E. (2020), *Porezni obveznik i porezna obaveza u zakonodavstvu i sivoj ekonomiji*, Sarajevo: University of Sarajevo, Faculty of Law, pp. 16-17.

¹⁵ Criminal Code of Bosnia and Herzegovina ("Official Gazette of BiH", nos. 3/2003, 32/2003 - corr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 and 47/2023).

institute, so that no particular attention needs to be paid to the distinction between sources of financial law at the state level and at the level of the FBiH, given the harmonized regulation of collateral consequences of conviction as an institute.

For the considerations in this paper, Article 119 of the CC FBiH is of exceptional importance, as it prescribes that collateral consequences of conviction occur on the day the judgment becomes final. The same Article also defines the duration of collateral consequences of conviction, as well as their termination in the event of expungement of the conviction.

As shown by the research results, it follows that the most problematic aspect of positive legislation regulating the financial sector in the Federation of Bosnia and Herzegovina is the deviation from the requirement of a final conviction as a *conditio sine qua non* without which collateral consequences of conviction cannot occur by operation of law; consequently, particular attention is devoted in the discussion to this issue, with the views expressed being fundamentally grounded in the objectives and subject matter of financial law regulation.

2. METHODOLOGY OF THE RESEARCH ON IMPACT AND CONNECTION OF COLLATERAL CONSEQUENCES OF CONVICTIONS WITH FINANCIAL LAW REGULATIONS

The issue of collateral consequences of conviction in financial legislation has been insufficiently addressed in the literature in state successors of former Yugoslavia. In the present analysis, the starting point consists of positive statutory sources of financial law. Therefore, the basic research method is normative analysis since significant effort was made to identify collateral consequences of conviction within sources of financial law. The identified collateral consequences of conviction were then brought into a direct relationship with the substantive part of the CC FBiH and CC BiH, which regulate collateral consequences of conviction as a criminal-law institute of the general part of the codes. Criminal law and financial law are characterized by statutory texts as legal sources that coexist within the legal order with, in principle, equal legal force, while the constitution represents a hierarchically superior source of law that requires legal conformity of hierarchically lower legal sources. Through this approach, the derivation of uniform conclusions regarding the relationship between substantive criminal law and financial

law at the level of positive statutory texts is ensured. An attempt is made to offer an assessment of the overall character and legal nature of collateral consequences of conviction in financial legislation, based on various methods of interpretation of the law.

The relationship between collateral consequences of conviction in financial legislation and specific criminal offences in the special part of the CC FBiH and CC BiH is also important. Due to the subject matter and objectives of regulation in positive solutions, it is necessary to place the identified collateral consequences of conviction in a certain relationship with chapters and particular criminal offences prescribed by the criminal codes. This is important due to the nature of the tripartite relationship between criminal law, financial law and constitutional law. Criminal law theory clearly distinguishes between general and special conditions for the occurrence of collateral consequences of conviction, which enables the examination of particular collateral consequences of conviction in connection with the specific criminal offences due to which such collateral consequences of conviction occur at all, bearing in mind that various criminal offences have different *social weight*, morality implications and general social significance. In this respect, the aspect of discrimination from the perspective of constitutional law is essential. It must be clear for which criminal offences a particular collateral consequence of conviction may occur, because otherwise the scope of collateral consequences of conviction could become excessively diffused, far-reaching and discriminatory. In the context of constitutional law, certain collateral consequences of conviction are theoretically analyzed from the perspective of the proportionality of restricting fundamental human rights; however, for reasons of pragmatism, the analysis does not delve deeply into the segment of constitutional adjudication and constitutional practice, given that the subject of such analysis would be sufficient for a separate study.

The present analysis does not seek to draw a conclusion regarding the legal nature of collateral consequences of conviction in domestic positive legislation; however, due to the applied method, the research results may directly contribute to considerations in legal theory regarding the legal nature of this institute. Although, as previously emphasized, this is primarily a criminal-law institute, the institute of collateral consequences of conviction is in a qualitatively specific relationship with fundamental human rights guaranteed by the constitution. The reach of collateral consequences of conviction and their relationship to fundamental legal principles depend on the

legal nature of collateral consequences of conviction. Dragičević-Prtenjača¹⁶ points out that in cases where the conditions for the occurrence of collateral consequences of conviction are prescribed by criminal law, the principle of legality applies; otherwise, it remains unclear which principles should be applied (the principle of proportionality, the principle of the most lenient punishment, the principle of temporal application of the law, the time of finality of the judgment, or instead civil-law principles). In general, Dragičević-Prtenjača¹⁷ offers three lines of argumentation regarding the legal nature of collateral consequences of conviction as an institute (criminal nature, civil nature, and mixed nature), each of which has coherent legal logic, making it impossible to offer a comprehensive answer that would be true. This is particularly evident in situations where there is significant inconsistency between the provisions of criminal law that regulate the institute of collateral consequences of conviction and the provisions of certain statutes that establish individual collateral consequences of conviction, which is the case with collateral consequences of conviction in positive financial legislation. Hence, in the discussion section of the paper, key findings will be brought in connection with three lines of argumentation to contribute to the issue of the legal nature of this institute.

3. RESULTS OF RESEARCH ON IMPACT AND CONNECTION OF COLLATERAL CONSEQUENCES OF CONVICTIONS WITH FINANCIAL LAW REGULATIONS

The results of the conducted research based on the analysis of positive statutory provisions that constitute sources of financial law in the Federation of Bosnia and Herzegovina (FBiH) and Bosnia and Herzegovina (BiH), with the inclusion of several general regulations, such as those governing the civil service, given their inseparability from the organization and structure of the public finance sector are presented in the Table 1.. Due to the vast number of legal sources regulating the field of financial relations at both levels of government, there is a possibility that the list of collateral consequences of conviction is not exhaustive. Provisions containing collateral consequences of conviction were identified in six legal sources at the state level and in

¹⁶ Op. cit., p. 226.

¹⁷ Ibid.

fifteen legal sources at the level of the FBiH. Only one analyzed legal source at the state level is fully aligned with the substantive provisions of positive criminal law. Only two out of fifteen legal sources analyzed at the level of FBiH, represent harmonized solutions with the substantive provisions of positive criminal law regarding the institute of collateral consequences of conviction. None of the aligned legal sources constitute *stricto sensu* a source of financial law; rather, they are regulations that have a significant reflection on financial relations in everyday social life and were therefore incorporated into the present analysis as *lato sensu* sources of financial law. The table also includes three legal sources of financial law that do not contain provisions on collateral consequences of conviction, although, given the subject matter and purpose of regulation, these legal sources should incorporate collateral consequences of conviction.

Table 1. Collateral Consequences of Conviction in the Sources of Financial Law of the FBiH and BiH

Legal Source	Article	Special Conditions for occurrence of CCC ¹⁸	Non-compliance with the criminal code
Law on the Audit of the Institutions of BiH ¹⁹	23. Chief Auditor and Deputy Chief Auditor 33. Employee 38. Termination of Employment	All criminal offences and the “economic misdemeanor”	Conduct of criminal proceedings; Misdemeanor liability; Type of criminal sanction
Law on the Central Bank of BiH ²⁰	11. Member of Management Board	“Offence” ²¹	Absence of a requirement for the finality of the judgment; “Possibility of a custodial sentence without the option of paying a fine” – Type of criminal sanction; Misdemeanor liability.

¹⁸ Collateral consequences of conviction.

¹⁹ Law on the Audit of the Institutions of BiH („Official Gazette of BiH“, nos. 12/2006 and 50/2008).

²⁰ Law on the Central Bank of BiH („Official Gazette of BiH“, nos. 1/97, 29/02, 8/03, 13/03, 14/03 - corr., 9/05, 76/06 and 32/07).

²¹ Regarding original text in Bosnian language, term „prestup“ is used, which in the provided legal context includes both criminal offences (felonies) and misdemeanors.

Law on the Prevention of Money Laundering and Financing of Terrorist Activities ²²	49. Authorized Person	All criminal offences	Conduct of criminal proceedings; Type of criminal sanction
Law on Civil Service in the Institutions of BiH ²³	50. Civil servant employment	All criminal offences if serving a prison sentence of more than 6 months	-
Law on Public Procurement ²⁴	45. Contracting Authority 93. Member of PRB ²⁵	Criminal offences of organized crime, corruption, fraud or money laundering (Article 45) All criminal offences if serving a prison sentence of more than 6 months (Article 93)	Type of criminal sanction
Law on the Indirect Taxation System in BiH ²⁶	9. Director 28. First Chairperson of the Committee	All criminal offences	Confirmation of the indictment for a criminal offence “rendering the person unfit to perform their duties”; Type of criminal sanction.
Law on Civil Service in the FBiH ²⁷	51. Civil servant employment	All criminal offences if serving a prison sentence of more than 6 months	-
Law on the Banking Agency of the FBiH ²⁸	18. Member of Management Board	Criminal offences against the economy and payment transactions, violations of public or professional duties; misdemeanors in customs, taxation and finance.	Conduct of criminal proceedings; Misdemeanor liability; Type of criminal sanction

²² Law on the Prevention of Money Laundering and Financing of Terrorist Activities („Official Gazette of BiH“, no. 13/2024).

²³ Law on Civil Service in the Institutions of BiH („Official Gazette of BiH“, nos. 12/2002, 19/2002, 8/2003, 35/2003, 4/2004, 17/2004, 26/2004, 37/2004, 48/2005, 2/2006, 50/2008, 43/2009, 8/2010, 40/2012, 93/2017 and 18/2024).

²⁴ Law on Public Procurement („Official Gazette of BiH“, nos. 39/2014, 59/2022 and 50/2024).

²⁵ Procurement Review Body of BiH.

²⁶ Law on the Indirect Taxation System in BiH („Official Gazette of BiH“, nos. 44/2003, 52/2004, 34/2007, 4/2008, 50/2008, 49/2009, 32/2013 and 91/2017).

²⁷ Law on Civil Service in the FBiH („Official Gazette of FBiH“, nos. 29/2003, 23/2004, 39/2004, 54/2004, 67/2005, 8/2006, 77/2006 – Decision of Constitutional Court, 34/2010 – Decision of Constitutional Court, 45/2010, 4/2012 and 99/2015).

²⁸ Law on the Banking Agency of the FBiH („Official Gazette of FBiH“, no. 75/2017).

Law on Banks ²⁹	34. Conditions for acquiring qualified participation (ownership structure) 48 and 51. Member of the Supervisory Board 64. Member of the Management Board 65. Chief Executive Officer (CEO)	Criminal offences of “economic and financial crime, in the areas of finance, capital markets, money laundering, and financing of terrorist activities”	Conduct of criminal proceedings; Type of criminal sanction
Law on the Financial-Information Agency ³⁰	13. Board, Director and Deputy Director	Refers to “positive statutory provisions” ³¹	Principle of legality
Law on Microcredit Organizations ³²	No provisions on CCC ³³	-	-
Law on Compulsory Traffic Insurance ³⁴	64. Member of the Management Board of the Protection Fund	Criminal offences against the economy, business operations, and the security of payment transactions	Type of criminal sanction
Law on Insurance ³⁵	36 and 39. Member of the Management Board/ Procurator 43. Member of the Supervisory Board 116. Authorized Actuary 127. Director and Council of the Agency for Supervision	Criminal offences of embezzlement and misappropriation in office, abuse of trust, forgery, use of forged documents, theft of public or private property, giving false statements, giving or receiving bribes, and all other criminal offences related to the performance of a “professional activity” and criminal offences of “financial crime.”	Absence of a requirement for the finality of the judgment ³⁶ ; Type of criminal sanction

²⁹ Law on Banks („Official Gazette of FBiH“, nos. 27/2017 and 22/2025).

³⁰ Law on the Financial-Information Agency („Official Gazette of FBiH“, no. 80/2011).

³¹ See Chapter: 4.2. Inconsistencies, Lack of Systematization and Questionable Nomotechnics.

³² Law on Microcredit Organizations („Official Gazette of FBiH“, no. 59/2006).

³³ See Chapter: 4.2. Inconsistencies, Lack of Systematization and Questionable Nomotechnics.

³⁴ Law on Compulsory Traffic Insurance („Official Gazette of FBiH“, nos. 57/2020 and 103/2021).

³⁵ Law on Insurance („Official Gazette of FBiH“, nos. 23/2017 and 103/2021).

³⁶ A first-instance conviction is a condition for the occurrence of collateral consequences of conviction for a member of the Management Board, whereas in the context of a member of the Supervisory Board, the occurrence of collateral consequences of conviction requires the finality of the judgment for a criminal offence incompatible with the duties of the Supervisory Board.

Law on the Development Bank of the FBiH ³⁷	11. Member of the Supervisory Board 18. Member of the Management Board	All criminal offences and “economic offences” in the area of “economic and financial crime” for five years from the date of the finality of the judgment.	Misdemeanor liability; Type of criminal sanction
Law on Accounting and Auditing in the FBiH ³⁸	58. Owner, Member of the Governing Body of Audit Firm 62. Auditor	All criminal offences	Conduct of criminal proceedings; Type of criminal sanction
Law on Investment Funds ³⁹	26. Members and Shareholders, member of the Management and Supervisory Boards 27. Management Board	Criminal offences of causing bankruptcy, preparing false financial statements, harming creditors, abuse in bankruptcy proceedings, abuse of powers in business operations, abuse in the privatization process, disclosure and unauthorized revelation of trade secrets, fraud; Offences or criminal offences “constituting violations of regulations within the competence of the Securities Commission of the Federation of Bosnia and Herzegovina, or related supervisory and regulatory bodies.	Conduct of an investigation and criminal proceedings for a member of the Management Board; Misdemeanor liability; Type of criminal sanction.
Law on the Securities Commission ⁴⁰	No provisions on CCC	-	-
Law on the Securities Market ⁴¹	3a. in connection with Article 76c (acquisition of a qualified share) 90. Professional Intermediary 91 and 143. Director 104. Broker, Investment Manager and Advisor	All criminal offences except criminal offences against traffic safety	Existence of reasonable suspicion; Confirmation of the indictment; First-instance conviction; Type of criminal sanction

³⁷ Law on the Development Bank of the FBiH („Official Gazette of FBiH“, no. 37/2008).

³⁸ Law on Accounting and Auditing in the FBiH („Official Gazette of FBiH“, no. 15/2021).

³⁹ Law on Investment Funds („Official Gazette of FBiH“, nos. 85/2008 and 25/2017).

⁴⁰ Law on the Securities Commission („Official Gazette of FBiH“, nos. 39/1998, 36/1999, 33/2004, 92/2013 – authentic interpretation and 6/2017).

⁴¹ Law on the Securities Market („Official Gazette of FBiH“, nos. 85/2008, 109/2012, 86/2015 and 25/2017).

Law on Voluntary Pension Funds ⁴²	10 and 11. Stakeholders	Criminal offences in the areas of finance, capital markets, money laundering and financing of terrorist activities, labor relations, economy, property, judiciary, public order and legal traffic, or official duties, for criminal offences and economic offences established by the laws regulating the securities market, privatization, insurance activities, and banking, as well as other "punishable acts" that render a person unsuitable to perform that function.	Misdemeanor liability in relation to "unsuitability to perform the function."
Law on Fiscal Systems ⁴³	No provisions on CCC	-	-
Law on Games of Chance ⁴⁴	11. Founder and Co-founder of a Legal Entity 68. Founders and Authorized Persons of Casinos 103. Founder and Authorized Persons of Slot Machine Clubs 116. Founder and Authorized Persons of a Legal Entity for Conducting Games of Chance via Internet	All criminal offences except criminal offences against traffic safety	Type of criminal sanction
Law on Companies ⁴⁵	248. President and Member of the Supervisory Board	Criminal offences and misdemeanors incompatible with the duties of the Supervisory Board	Misdemeanor liability in relation to "incompatibility with the duties of the Supervisory Board."

⁴² Law on Voluntary Pension Funds („Official Gazette of FBiH“, no. 104/2016).

⁴³ Law on Fiscal Systems („Official Gazette of FBiH“, no. 81/2009).

⁴⁴ Law on Games of Chance („Official Gazette of FBiH“, nos. 48/2015 and 60/2015 - corr.)

⁴⁵ Law on Companies („Official Gazette of FBiH“, nos. 81/15 and 75/21).

4. (UN)RELATED RELATIONS: ARE COLLATERAL CONSEQUENCES OF CONVICTION OUT OF CONSIDERATION IN OR OMITTED BY FINANCIAL LAW REGULATIONS?

To draw appropriate conclusions, the identified inconsistencies must be placed in context with the subject matter and purpose of financial legislation regulation. Bearing in mind that criminal codes are of the same legal quality and force as legal acts constituting sources of financial law, the identified inconsistencies must be examined *in light of* the essential principles for resolving conflicts between statutes of equal legal force. This raises the question of whether there is a conflict in the true sense of the term, considering that the legislator, with regard to the objects of protection related to the conditions that natural persons must meet in order to be eligible to hold elective or appointed functions, has evidently prioritized the public interest and the protection of certain ethical and moral values in the context of specific functions or statuses. When there is the issue of an individual's integrity that may call into question the integrity of the institution or body itself, it seems that the legislator deliberately took more rigid approach compared to the provisions of the criminal codes. One possible line of argumentation could proceed in the direction of treating the inconsistencies in the positive sources of financial law as "additional" conditions for the performance of a particular function, entirely detached from the institute of collateral consequences of conviction. However, as already emphasized, the very fact that these conditions are consistently articulated within legislative syntagms, commonly used for establishing collateral consequences of conviction, renders such a line of argumentation questionable and relatively easily refutable.

If the premise of an existing legal conflict between two legal sources of equal force is accepted, the question arises as to which legal principle would resolve the matter. This question brings to the forefront the importance of determining the legal nature of collateral consequences of conviction as an institute. If the view is adopted that the institute is of a purely criminal-law nature, "*then the principles of criminal law should apply, primarily the principle of legality*"⁴⁶ Hence, Dragičević-Prtenjača⁴⁷ emphasizes that in any case,

⁴⁶ Dragičević-Prtenjača (2019), Op. cit., p. 226.

⁴⁷ Ibid, p. 24.

bearing in mind the principle of legality in criminal law, it is necessary to ensure the alignment of special conditions for specific collateral consequences of conviction with the general framework (general conditions) for the occurrence of collateral consequences of conviction established by criminal law. Following this logic, most of the analyzed solutions would represent entirely unlawful solutions. However, a dogmatic view of this problem is unyielding; most of the analyzed provisions fully depart from the framework established by criminal statutes. From a teleological perspective, the legislator emphasizes primacy of the purpose of financial economy regulation: the necessity of stricter conditions is needed to protect the public interest from the intrusion of “unsuitable” persons whose integrity has already been called into question by the very circumstances of the conduct of criminal proceedings. Moral and ethical standards here fully take precedence over the safeguarding of individual constitutionally guaranteed rights, together with general framework provided in criminal codes.

The introduction of fundamental legal principles for the purpose of resolving conflicts between legal regulations of equal force in the present dilemma does not lead to a clearer situation, given the unclear legal nature of collateral consequences of conviction as an institute; Dragičević-Prtenjača⁴⁸ devotes attention to the time period in which individual statutes were enacted, and the question of the sustainability of the principle *lex posterior derogat legi priori*. Regarding the principle *lex specialis derogat legi generali*, it appears possible to qualify financial legislation as *lex specialis*, given that such legislation concretizes the issue of the occurrence of collateral consequences of conviction; consequently, the view could be accepted that this involves general and special conditions, where the special conditions imply cumulative effect. This view is partially problematic, as special conditions in many aspects deviate from the criminal code provisions establishing framework of the institute. The full scope of the problem with the thesis of cumulative application arises when collateral consequences of conviction are extended to misdemeanor liability. In such a case, there is no cumulation of general and special conditions; rather, there is a complete derogation of the general conditions provided in the criminal code, which then leads to the logical question: why does criminal law offer a framework for collateral consequences of conviction at all? Thus, this is a complex theoretical issue,

⁴⁸ Ibid, pp. 226-227.

and the aim of this paper has been to offer an additional perspective on the problem of the legal nature of the institute. It is first necessary to indicate the subject matter and purpose of regulation in financial law, and then to relate such objectives to the constitutional principle of proportionality, given that the issue of the occurrence of collateral consequences of conviction is nothing other than the issue of restricting fundamental human rights in the public interest and examining the legitimacy of such restrictions.

4.1. Purpose of Financial Regulation and Collateral Consequences of Conviction

State financial activity has long since, in both theory and practice, moved beyond being limited to the function of collecting sufficient revenues and distributing them in order to ensure the „survival“ of the legal order and the overall functioning of the state. Anđelković⁴⁹ thus notes that *“modern states also perform economic functions that can be divided into three main categories (...): the allocative function (...), the redistributive function (...), and the stabilization function (...).”* Regarding these three functions, Jovanić⁵⁰ states that these economic functions constitute the *ratio* of bank regulation: *“The fundamental reason for state intervention in the sphere of banking operations is directed towards maintaining financial stability and preserving the allocative and transformation mechanism of financial intermediation”*. For the state to ensure adequacy in the performance of these functions, a significant administrative apparatus is required to properly steer the public financial economy and to exercise appropriate supervision over the financial sector which, within the financial market, constitutes mechanisms in which public and private interests intertwine. The state must ensure the suitability of natural persons who are elected or appointed to perform functions within that administrative apparatus. Public revenues are collected and allocated through the financial sector, in which commercial banks, as payment transaction organizations, have an indispensable role and function. At the same time, the largest share of overall economic activity is conducted through payment transactions.

⁴⁹ Anđelković, M. (2018). *Javne finansije i finansijsko pravo*. Niš: University of Niš, Faculty of Law, p. 14.

⁵⁰ Jovanić, T. (2009). *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*, Belgrade: University of Belgrade, Faculty of Law, p. 102.

The financial system has its subsystems: “*the banking sector, the capital market, and insurance*”.⁵¹ Commercial banks have a specific role in the multiplication and money supply, precisely, the secondary emission of money on the market, which directly affects the amount of money in circulation and falls within the domain of monetary policy. The imperative of bank regulation reached its *civilizational zenith* during the 2008 financial crisis, when it became evident that the financial sector’s tendency for risk must be brought within appropriate and acceptable limits. This was followed by an intensive strategic and monetary initiative aimed at establishing new standards in the segments of risk and coverage, allowing *pro futuro* avoidance of chain effects and severe disturbances to financial stability. Jovanić⁵² identifies three fundamental objectives of bank regulation: “*the achievement and maintenance of the stability of the financial system and confidence in the financial system, ensuring the safe and sound operation of banks, and the protection of users of financial services*”. Accordingly, positive financial law abounds in norms aimed at ensuring the initial premises for the stability of the financial system; it is essential to regulate who, under which conditions and through which procedure may establish a bank as a joint-stock company. The same logic is present in other spheres of financial legislation. The state regulates the organization and operation of games of chance, participation in the capital market and financial instruments, the establishment of insurance companies, microcredit organizations and so forth. Hence, “stringency of special conditions and procedures”, for natural persons who perform key roles within these economic entities, occurs in the subject regulation. Stringency is also present in provisions regulating licensing mechanisms for the initial commencement of business (financial) activities, compared to the provisions of *lex generalis* legislation governing the establishment of regular companies.

Participants in the financial market should be understood as one side of the coin. The state establishes a ministry of finance, administrative authorities and administrative organizations, all with the aim of ensuring the adequacy of procedures for the establishment and supervision of the financial enterprises and entire *financial sector*, which represents the other side of the coin. By law, certain bodies are entrusted with competence over the subsystems of the financial system. *A minore ad maius*, if particularly stringent conditions

⁵¹ Ibid, p. 27.

⁵² Ibid, p. 155.

apply to entities performing functions within legal persons that constitute the financial system, they apply all the more so to the state as a subject of supervision and control, that is, to public officials who are appointed or elected to exceptionally delicate functions. These public officials concentrate significant power, requiring virtue in exercising the entrusted powers of the institutions and bodies to which they are appointed.

As already emphasized, the prohibition on the acquisition of rights or the loss of rights constitutes an intrusion into fundamental human rights guaranteed by constitutional norms (the catalogue of human rights). The question of interference with protected rights represents the step in the constitutional proportionality test. In the context of the analyzed legal sources of financial law and provisions on the collateral consequences of conviction, this interference is indisputable. *“Last of all is to investigate whether an interference was justified, and it will be justified only if provided for by law, if a legal measure in a democratic society is necessary for the sake of a certain – and, under the ECHR, justified – goal and if it fulfils the requirement of proportionality”*.⁵³ Having regard to the objectives of financial system regulation, it is indisputable that the prescribing of more stringent conditions for the occurrence of collateral consequences of conviction, in comparison with criminal legislation, pursues a fully legitimate aim and constitutes an appropriate measure, as it prevents persons lacking integrity from assuming functions that could jeopardize the integrity of the financial system and confidence in public institutions. It is equally indisputable, on the other hand, that the presumption of innocence reflects a civilizational achievement; however, in the context of real social relations, which must be taken into account when interpreting legal norms, it is also indisputable that a person against whom criminal proceedings are conducted for any criminal offence is a person whose election, *exempli causa*, as Governor of the Central Bank, would constitute an act that would, at the very least, undermine the integrity of the state’s apex monetary institution. Conversely, when it comes to certain other government bodies, legal persons and institutions, it appears appropriate to narrow the scope of collateral consequences of conviction. Narrowing can also relate to criminal offences, which some analyzed sources implement, *exempli causa*, by excluding criminal offences against traffic. Various syntagms are present in the analyzed regulations, whereby certain stages of criminal proceedings are designated

⁵³ Steiner, C., Ademović, N. (2010). Constitution of Bosnia and Herzegovina – Commentary. Sarajevo: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V., p. 140.

as legally relevant moments rendering a particular natural person “unworthy” (unsuitable) to perform a specific function or job; some sources already establish a first-instance conviction as a barrier to appointment or election, others contain formulations such as “conduct of criminal proceedings” or “bringing of an indictment”, and there is even a case where the circumstance of the “conduct of an investigation” is established as a legal barrier.

By valuing the fundamental individual rights of every person as an object of protection, taking into account the legal framework of the substantive part of criminal codes, and valuing the public interest arising from the stability, integrity and security of the financial system, it appears rational to accept the general conclusion that there is justification for “stricter” solutions in the sources of financial law with regard to collateral consequences of conviction. This general conclusion in no way calls into question the actual subjection of individual norms to the constitutional proportionality test, since the importance of the object of protection is not the same when the function of a member of the Management Board of the Indirect Taxation Authority of BiH is compared with managing function of another legal entity whose performance of activities is regulated by cogent norms of statutory sources of financial law.

The positive sources of criminal law prescribe that the occurrence of collateral consequences of conviction is directly linked to the type of criminal sanction imposed in the convicting judgment. If a narrow selection of criminal offences is made, which must primarily be taken into account with regard to the concept of a person’s “unworthiness” to perform certain tasks and duties in light of their criminal past, these are criminal offences of financial crime, money laundering, criminal offences in the field of taxation, abuse of official position and similar. As convicting judgments, under the provisions of criminal codes, do not entail the occurrence of collateral consequences of conviction, specific legal question arises. The horizon of expectations at the outset of the present research proved to be counter-intuitive considering positive statutory provisions. Since in practice, significantly stricter solutions regarding the occurrence of collateral consequences of conviction are, as a rule, present in comparison with the provisions of the CC FBiH and CC BiH, the negative effects of, in the author’s view, a lenient penal policy for criminal offences such as tax evasion are *in concreto* neutralized. This prevents convicted persons, who avoided imprisonment, from assuming functions through which the integrity of the financial system, the financial economy, or numerous public institutions entrusted with powers in the domain of public finances, could be called into question.

4.2. Inconsistencies, Lack of Systematization and Questionable Nomotechnics

The analysis identified certain problems and inconsistencies which are, either directly or indirectly, linked to the legislator's nomotechnical approach. A frequent issue is the use of questionable terms and syntagms when prescribing the conditions for occurrence of collateral consequences of conviction. On the other hand, certain statutory sources of financial law do not contain provisions on collateral consequences of conviction, although, based on teleological and systematic interpretation of law, and ultimately by analogy, it clearly follows that such provisions should imperatively be included. Identified issues negatively affect coherence of the legislator's legal logic across different, directly comparable legal provisions.

The Law on the Financial-Information Agency, in the context of the manner of election and appointment of the board, the director and the deputy director, does not contain explicit provisions on collateral consequences of conviction; however, it does include a provision stipulating that the manner of election and appointment shall be carried out in accordance with positive regulations. The provision is formulated in general terms, which does not pose a problem with respect to standard conditions that a natural person must meet for election and appointment, such as age or citizenship. However, when it comes to collateral consequences of conviction, there is no possibility of referring to another regulation. This means that, in practice, a situation may arise in which a by-law initiating the procedure for the election of such persons determines conditions that may potentially include a prohibition on the acquisition of rights as a form of collateral consequence of conviction, which would be contrary to Article 117 of the CC FBiH, which stipulates that collateral consequences of conviction occur *ex lege*.

An examination of the Decision of the Government of the FBiH⁵⁴ by which a public call was announced for the election and appointment of the Deputy Director of the Financial-Information Agency of the FBiH shows that Article II provides: "*The criteria for election and appointment (...) are prescribed by the Decision of the Government of the Federation of Bosnia and Herzegovina on the establishment of criteria for the election and appointment of the Deputy Director of the Financial-Information Agency*". Text of another, tightly related,

⁵⁴ Decision on the Announcement of a Public Competition for the Election and Appointment of the Deputy Director of the Financial-Information Agency ("Official Gazette of the FBiH", no. 369/2024).

Decision of Government of FBiH⁵⁵ reveals that a collateral consequence of conviction is indeed incorporated into the criteria for election and appointment, whereby a special condition is imposed that the candidate must meet: “(...) that he or she has not been convicted of criminal offences that render him or her unworthy of performing the function of Deputy Director of the Financial-Information Agency”.

This solution is in direct contradiction with Article 117 of the CC FBiH, thereby violating the principle of legality of collateral consequences of conviction. Second, such practice, whereby a decision on announcing a public call is adopted at the same session as the decision on the criteria for election and appointment within that call, leaves excessive room for political maneuvering, thereby increasing the possibility of appointing an “inadequate person”. It is of critical essence that The Law on the Financial-Information Agency incorporates provision on the prohibition of acquisition or loss of rights regarding persons managing the Agency, particularly considering the Agency’s actual competences and the nature of the data to which such persons have access.

The issue of misdemeanor liability *triggering* the effects of collateral consequence of conviction as a legal barrier is particularly problematic. Misdemeanors, as a category of offences for which the law prescribes milder sanctions compared to the system of criminal sanctions imposed in criminal proceedings, may in certain situations constitute a wholly disproportionate or excessive restriction of guaranteed rights. Considering the *span* of statutorily regulated misdemeanors across different spheres of market regulation, it appears entirely disproportionate to treat misdemeanor liability as an obstacle to the acquisition of certain rights. While some misdemeanors may potentially be linked to the integrity of the person being elected or appointed, others often consist of minor non-compliance with statutory provisions; in such cases, restricting the acquisition or resulting in the loss of rights could represent excessive intrusion into the sphere of human rights of persons sanctioned for a misdemeanor.

Another identified problem concerns the use of certain syntagms employed by the legislator in some of the analyzed sources, notably the term “*economic offence*”. With the entry into force of the current Law on

⁵⁵ Decision on Establishing the Criteria for the Selection and Appointment of the Deputy Director of the Financial-Information Agency (“Official Gazette of the FBiH”, no. 370/2024).

Misdemeanors of the FBiH⁵⁶, the previous Law from 2006⁵⁷ ceased to apply. Pursuant to Article 83 of the former 2006 Law on Misdemeanors, the Law on Economic Offences of the FBiH from 1995⁵⁸ was repealed. By way of example, the Law on the Development Bank of the FBiH entered into force in 2008, that is, after the discontinuation of application of the 1995 Law on Economic Offences. Although legal interpretation may offer answers as to whether a particular misdemeanor falls within conduct that was previously qualitatively classified as an “economic offence”, it appears illogical and purposeless to maintain a legislative syntagm when the law that introduced it has ceased to be in force and has thus been removed from the positive legal order.

The issue of syntagms and nomotechnics is far more problematic with respect to the use of expressions such as “financial crime” or “criminal offences incompatible with the XY duty”. CC FBiH and CC BiH do not contain identical solutions regarding the systematization of the special part of the criminal codes; individual chapters bear different titles and encompass different criminal offences. For example, the CC BiH refers to criminal offences against the economy and the unity of the market, as well as criminal offences in the field of customs, whereas the CC FBiH refers to criminal offences in the field of taxation. Some statutory provisions follow the systematization of the special part of the criminal code. A syntagm such as “financial crime”, when used in scholarly, professional, journalistic or other discourse, is not problematic *per se*, as it is possible, based on general characteristics, the protected legal interest and other elements, to determine whether a particular offence falls under umbrella of “financial crime”. In practice, however, a public official with legal training (legal professional) acting as a member of a selection or appointment committee within a recruitment procedure may find himself in a position of having to determine whether a particular criminal offence falls within the category of “financial crime”. This person is not required, under applicable regulations, to have passed the bar or judicial examination, and the sphere of professional tasks and obligations he ordinarily performs is, as a rule, entirely outside the domain of criminal law.

⁵⁶ Law on Misdemeanors of the FBiH (“Official Gazette of FBiH”, nos. 63/2014, “ Official Gazette of BiH “, nos. 41/2022 – Decision of Constitutional Court and 68/2022 - Decision of Constitutional Court and (“Official Gazette of FBiH”, no. 19/2025).

⁵⁷ Law on Misdemeanors of the FBiH (“Official Gazette of FBiH”, nos. 31/2006 and 37/2010 - corr.).

⁵⁸ Law on Economic Offences of the FBiH (“Official Gazette of FBiH”, no. 6/95).

There are also other illogical solutions in the legal sources analyzed. For example, the Law on the Audit of Institutions of BiH⁵⁹ prescribes stricter conditions for an employee than for the Chief Auditor. For the Chief Auditor, the condition of non-conviction is prescribed, whereas an employee may not be a person against whom criminal proceedings are pending. Further on, The Law on Banks of the FBiH uses different syntagms in different provisions. Thus, Article 34, concerning decisions on a request for prior consent to acquire a qualifying holding, stipulates that the acquirer must not have been finally convicted of a criminal offence in the field of economic and financial crime, whereas Article 48, concerning a member of the supervisory board, uses the syntagm conviction for “*criminal offences in the fields of finance, capital markets, money laundering, and terrorist financing*” (FBiH, 2017). The Law on Insurance of the FBiH contains provisions in different articles that simultaneously establish collateral consequences of conviction once with respect to conviction and another time with respect to final conviction.

Analysis identified certain legal sources that do not contain provisions on collateral consequences of conviction, although it would be legally rational for such provisions to be incorporated into the statutory text; these include the Law on Microcredit Organizations of the FBiH and the Law on Fiscal Systems of the FBiH. Although microcredit organizations do not have the same character and importance as commercial banks in ensuring the stability and security of the financial system, it is nevertheless irrational that there is no equivalent provision regarding collateral consequences of conviction for founders of microcredit organizations, analogous to that applicable to founders of banks. An identical deficiency is present in the text of the Law on Fiscal Systems of the FBiH, which does not prescribe conditions related to collateral consequences of conviction with respect to authorized distributors and authorized service providers of fiscal systems. If fiscal systems are placed in the context of potential criminal activities in the field of money laundering, tax evasion and other forms of financial crime, then it is justified to criticize such a statutory solution and characterize it as inadequate, questionable, or even suspiciously discriminatory based on the perspective of systematic interpretation of law.

With regard to analyzed sources that do not contain provisions on collateral consequences of conviction, the relationship between two statutes is

⁵⁹ See footnote 13.

particularly problematic: the Law on the Securities Commission of the FBiH and the Law on the Securities Market of the FBiH. The latter contains provisions on collateral consequences of conviction, whereas the Law on the Securities Commission does not recognize such provisions. Under the Law on the Securities Commission, members of the Commission decide on the “fulfilment of conditions” for the election or appointment of persons, where even the existence of reasonable suspicion, pursuant to Article 3a in conjunction with Article 76c of the Law on the Securities Market, is sufficient to prevent a person from acquiring a qualifying holding. At the same time, a member of the Commission may potentially be a finally convicted person due to lack of provision on collateral consequences of conviction. Whether such a statutory possibility will materialize in practice depends on the President and Vice-President of the FBiH, who appoint and dismiss the Commission, subject to confirmation by the Parliament of the FBiH. The character of control and supervision thus remains at the level of political control. Furthermore, under the Law on Voluntary Pension Funds of the FBiH, pursuant to Article 11, the Securities Commission has the authority to interpret which “*punishable acts render a person unsuitable to perform a function*” (FBiH, 2016) where such person is a shareholder of a fund. Consequently, the legal *vacuum* in the Law on the Securities Commission necessarily calls for legislative intervention to satisfy the minimum requirements of legal logic, whereby the body that interprets standards of moral and ethical integrity itself must meet at least same, if not stricter standards.

It appears appropriate to draw attention to another aspect of collateral consequences of conviction in the sources of financial law. The stringent conditions prescribed by the provisions of positive financial law do not apply *per se* only in the context of appointment or election to certain positions or functions but often extend into the segment of prohibition of acquisition or loss of existing rights, often in the form of property rights (founders, shareholders). It is therefore necessary to highlight another dimension of the problem, which undoubtedly constitutes a very broad subject sufficient for separate research. Specifically, most of the analyzed legal sources explicitly refer to the prohibition of acquisition of rights, which raises the justified question of what occurs with the loss of already acquired rights when statutorily prescribed collateral consequences of conviction arise subsequently, that is, in relation to persons who have, for example, already been granted approval for appointment or election, or approval for the acquisition of a share. This

raises questions regarding the timeliness, capacity, awareness and actual practice of administrative bodies and organizations responsible for issuing permits, approvals and similar acts, to detect such circumstances in practice and to respond to them in accordance with law. More precisely, the question arises whether the subsequent emergence of such circumstances in practice genuinely results in the loss of already acquired rights, which opens an entire range of further legal questions connected with the coherence of the legal order as a major legal principle.

CONCLUSION

Given the research focus and the subject matter of the study, it would appear pretentious to advance definitive conclusions regarding the legal nature of collateral consequences of conviction in the positive legislation of the FBiH and BiH. What can, however, be established with certainty, based on the method applied in the analysis, is that in domestic legislation, collateral consequences of conviction do not possess a purely criminal-law nature. Rather, the institute reveals either a mixed or a civil-law nature, as the sources of financial law contain a specific degree of “stringency”. The provisions analyzed are, as a rule, *grossly* misaligned with the provisions of substantive criminal law. The results presented in this paper may contribute to future efforts aimed at determining the legal nature of this institute. The objective of the paper was to offer a perspective for understanding the legal institute within the framework of financial legislation and to stem away from purely *criminal-law lenses*.

The present analysis situates the question of the legal nature of the institute within the sphere of the legislative purpose of financial sector regulation and the state’s financial activity, more precisely, within the sphere of protected interest, the subject matter and the regulatory objectives pursued by individual sources of financial law. Justification of the „stringency“ is unquestionably grounded in the financial law as a legal discipline; accordingly, the conclusions reached represent the result of a teleological interpretation of the relevant sources of financial law. The existence of collateral consequences of conviction as a specific criminal-law institute operating outside the system of criminal sanctions supports this approach. At its core, the institute reflects the need to address the consequences of criminal conduct. In the context of financial law regulation, the purpose of collateral consequences

is realized primarily through the protection of the public interest and public trust in the financial institutions. This in no way implies that the position of criminal-law theory should be disregarded, rather, the argumentation indicates the priority of high moral standards serving as a protection of the public interest and trust. Two principal arguments support this view: first, the purpose of regulation in individual sources of financial law, and second, the inadequacy of the judicial system in the FBiH and BiH, where criminal proceedings, for numerous reasons, frequently last excessively long, jeopardizing the principles of legal certainty and legal security. The duration of proceedings may thus lead to situations in which insisting on the requirement of a *final conviction* compromises the integrity of institutions and bodies of exceptional importance.

Nevertheless, misdemeanor liability in most cases appears entirely disproportionate in terms of its intrusiveness on constitutionally protected individual rights, given that it generally extends to all types and forms of misdemeanors. A further circumstance that may lead to characterizing the prohibition on the acquisition of rights or the loss of rights as a disproportionate restriction lies in the excessively broad determination of the range of criminal offences which results in occurrence of prohibition. It is necessary to regulate the type and gravity of criminal offences more precisely, and to place them in a direct relationship with the protected interest under the individual source of financial law that introduces collateral consequences of conviction. A conviction for the criminal offence of causing bodily injury by negligence, where the offence is committed in traffic, certainly does not call into question a person's integrity to perform numerous functions or duties, although under positive legal solutions this is indeed the case.

The dilemma concerning the justification of such misalignment, or the imperative of achieving harmonized solutions, can only rationally be subjected to the constitutional proportionality test with respect to each individual legal provision introducing the institute as a legal barrier to fulfillment of a guaranteed right. Hence, primacy is given to the principle of proportionality over the principle of legality. The core argument for this position relates to the protected interest within individual legal sources of financial law. The character, integrity, significance and sociological perception of a particular function necessarily vary from one situation to another. This dilemma constitutes the central issue in the relationship between the general part of criminal law and the sources of financial law in the context of collateral consequences of

conviction as an institute, however, the analysis demonstrates that the same legislator, across numerous sources of financial law, and at times even within the same statutory text, constitutes the collateral consequences of conviction in an inconsistent, unsystematic and non-uniform manner. Hence, even with acceptance of adequacy of stricter conditions in statutory provisions of financial law, numerous analyzed provisions prove that legislators often departed from its intended course and previously established legal logic neglecting the requirements of the principle of legal coherence.

References

Bibliography

Books & comments on law

- Anđelković, M. (2018). *Javne finansije i finansijsko pravo*. Niš: University of Niš, Faculty of Law.
- Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z. (2005). *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini. Knjiga I i II*. Sarajevo: Council of Europe.
- Dautbašić, I. (2004). *Finansije i finansijsko pravo*. Sarajevo: Magistrat: Editio Iuristica.
- Jakovljević D. (1990). *Rehabilitacija u krivičnom pravu, Drugo izdanje*. Beograd: Naučna knjiga.
- Jovanić, T. (2009). *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*. Belgrade: University of Belgrade, Faculty of Law.
- Kukavica, R. (1975). *Pravne posledice krivične osude: monografija*. Belgrade: Service of the Union of Lawyers' Associations of Yugoslavia.
- Steiner, C., Ademović, N. (2010). *Constitution of Bosnia and Herzegovina – Commentary*. Sarajevo: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V.
- Sijerčić - Čolić H. (2019). *Krivično procesno pravo, Knjiga II, Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci*, Sarajevo: University of Sarajevo, Faculty of Law.
- Sudžuka, E. (2020). *Porezni obveznik i porezna obaveza u zakonodavstvu i svojoj ekonomiji*. Sarajevo: University of Sarajevo, Faculty of Law.

Articles:

- Dragičević Prtenjača, M. (2019). "Lice i naličje pravnih posljedica osude u Hrvatskoj". Zagrebačka pravna revija, 8 (3), 210-234. Available at: <https://hrcak.srce.hr/245612>
- Pleh, V., Bračković, E., Bašić, M. (2022). "Rehabilitacija učinilaca krivičnih djela u Bosni i Hercegovini, Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji", Zbornik radova sa Sedme međunarodne konferencije: Poremećaji u ponašanju djece i mladih, Banja Luka. 675-693.

- Sijerčić - Čolić H. (2019). Kaznena politika i prevencija kriminaliteta: pravne posljedice osude i rehabilitacija. Deveta međunarodna naučno-stručna konferencija Kaznena politika i prevencija kriminaliteta, Trebinje. Laktaši: Grafomark, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu. 91-105.

Legal sources:

Laws:

Criminal Code ("Official Gazette of the Federal People's Republic of Yugoslavia", no. 13/51).

Criminal Code of Bosnia and Herzegovina ("Official Gazette of BiH", nos. 3/2003, 32/2003 - corr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 and 47/2023).

Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina, "Official Gazette of FBiH", nos. 36/2003, 21/2004 - corr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017, 31/2023 and 58/2025.

Law on Accounting and Auditing in the FBiH ("Official Gazette of FBiH", no. 15/2021).

Law on Banks ("Official Gazette of FBiH", nos. 27/2017 and 22/2025).

Law on Civil Service in the FBiH ("Official Gazette of FBiH", nos. 29/2003, 23/2004, 39/2004, 54/2004, 67/2005, 8/2006, 77/2006 – Decision of Constitutional Court, 34/2010 – Decision of Constitutional Court, 45/2010, 4/2012 and 99/2015).

Law on Civil Service in the Institutions of BiH ("Official Gazette of BiH", nos. 12/2002, 19/2002, 8/2003, 35/2003, 4/2004, 17/2004, 26/2004, 37/2004, 48/2005, 2/2006, 50/2008, 43/2009, 8/2010, 40/2012, 93/2017 and 18/2024).

Law on Companies ("Official Gazette of FBiH", nos. 81/15 and 75/21).

Law on Compulsory Traffic Insurance ("Official Gazette of FBiH", nos. 57/2020 and 103/2021).

Law on Economic Offences of the FBiH ("Official Gazette of FBiH", no. 6/95).

Law on Fiscal Systems ("Official Gazette of FBiH", no. 81/2009).

- Law on Games of Chance (“Official Gazette of FBiH”, nos. 48/2015 and 60/2015 - corr.)
- Law on Insurance (“Official Gazette of FBiH”, nos. 23/2017 and 103/2021).
- Law on Investment Funds (“Official Gazette of FBiH”, nos. 85/2008 and 25/2017).
- Law on Microcredit Organizations (“Official Gazette of FBiH”, no. 59/2006).
- Law on Misdemeanors of the FBiH (“Official Gazette of FBiH”, nos. 31/2006 and 37/2010 - corr.).
- Law on Misdemeanors of the FBiH (“Official Gazette of FBiH”, nos. 63/2014, “ Official Gazette of BiH “, nos. 41/2022 – Decision of Constitutional Court and 68/2022 - Decision of Constitutional Court and (“Official Gazette of FBiH”, no. 19/2025).
- Law on Public Procurement (“Official Gazette of BiH”, nos. 39/2014, 59/2022 and 50/2024).
- Law on the Audit of the Institutions of BiH (“Official Gazette of BiH”, nos. 12/2006 and 50/2008).
- Law on the Banking Agency of the FBiH (“Official Gazette of FBiH”, no. 75/2017).
- Law on the Central Bank of BiH (“Official Gazette of BiH”, nos. 1/97, 29/02, 8/03, 13/03, 14/03 - corr., 9/05, 76/06 and 32/07).
- Law on the Development Bank of the FBiH (“Official Gazette of FBiH”, no. 37/2008).
- Law on the Financial-Information Agency (“Official Gazette of FBiH”, no. 80/2011).
- Law on the Indirect Taxation System in BiH (“Official Gazette of BiH”, nos. 44/2003, 52/2004, 34/2007, 4/2008, 50/2008, 49/2009, 32/2013 and 91/2017).
- Law on the Prevention of Money Laundering and Financing of Terrorist Activities (“Official Gazette of BiH”, no. 13/2024).
- Law on the Prevention of Money Laundering and Financing of Terrorist Activities (“Official Gazette of BiH”, no. 13/2024).
- Law on the Securities Commission (“Official Gazette of FBiH”, nos. 39/1998, 36/1999, 33/2004, 92/2013 – authentic interpretation and 6/2017).
- Law on the Securities Market (“Official Gazette of FBiH”, nos. 85/2008, 109/2012, 86/2015 and 25/2017).
- Law on Voluntary Pension Funds (“Official Gazette of FBiH”, no. 104/2016).

Decisions:

Government of the Federation of Bosnia and Herzegovina. (2024). *Decision on the Announcement of a Public Competition for the Election and Appointment of the Deputy Director of the Financial-Information Agency*. Sarajevo: Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina no. 369/2024). Available at: <https://fbihvlada.gov.ba/bs/180-odluka-o-raspisivanju-javnog-konkursa-za-izbor-i-imenovanje-zamjenika-direktora-finansijsko-informaticke-agencije>

Government of the Federation of Bosnia and Herzegovina. (2024b). *Decision on establishing the criteria for the selection and appointment of the Deputy Director of the Financial-Information Agency*. Sarajevo: Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina no. 370/2024). Available at: <https://fbihvlada.gov.ba/hr/181-odluka-o-utvrdivanju-kriterija-za-izbor-i-imenovanje-zamjenika-direktora-financijsko-informaticke-agencije>

PRAVNE POSLJEDICE OSUDE U IZVORIMA FINANSIJSKOG PRAVA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak:

Prema efektima koje stvaraju, pravne posljedice osude kao institut krivičnog prava, predstavljaju specifična građanskopravna ograničenja koja se ogledaju u zabrani sticanja, odnosno gubitku ili prestanku određenih prava. Krivično zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine propisuje vrste, uvjete za nastupanje, te početak i trajanje pravnih posljedica osude, međutim, brojne su zakonske odredbe u pravnim izvorima finansijskog prava FBiH koje u potpunosti odstupaju od utvrđenog normativnog okvira krivičnog zakonodavstva. Pojedine sintagme finansijskog zakonodavstva su problematične i s nomotehničkog aspekta.

U radu se analizira regulatorni okvir finansijskog sektora i finansijskih institucija iz perspektive predmetnih odredaba o pravnim posljedicama osude s ciljem ispitivanja usklađenosti navedenih odredbi finansijskopravnog zakonodavstva s krivičnim zakonodavstvom. Na dobijenim rezultatima se nastoje izvesti zaključci u pogledu pravne prirode ovog instituta, te opravdanosti odstupanja odredbi finansijskog prava iz ugla sistematskog tumačenja i ciljeva regulacije finansijskog sektora.

Ključne riječi:

pravne posljedice osude, finansijsko pravo i kriminalitet, ciljevi regulacije finansijskog sektora, upravljanje finansijskim institucijama

VRSTE ODGOVORNOSTI NOSITELJA IZVRŠNE VLASTI – KOMPARATIVNI PRIKAZ NA PRIMJERU SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE, REPUBLIKE HRVATSKE I BOSNE I HERCEGOVINE

pregledni znanstveni rad

Samir Sabljica*

UDK 342.51

Sažetak:

Osnovna hipoteza ove pravno-politološke analize je da pred Bosnom i Hercegovinom predstoje daljnje aktivnosti radi jačanja načela odgovornosti nositelja izvršne vlasti. Načelo odgovornosti ukazuje da će izabrani predstavnici u izvršnoj vlasti izvršavati svoje dužnosti pošteno, u najširem smislu te riječi, a za svoje odluke i aktivnosti su odgovorni sudu javnosti i bit će uvijek spremni da se podvrgnu bilo kojoj vrsti kontrole koja odgovara njihovom položaju. U prvom dijelu članka su date osnovne postavke o načelu odgovornosti nositelja izvršne vlasti. U drugom dijelu članka je vršena analiza navedenog načela na primjeru izvršne vlasti u SR Njemačkoj i Republici Hrvatskoj radi komparacije i utvrđivanja stepena razvijenosti načela odgovornosti. U trećem dijelu članka je dat poseban osvrt na stanje u Bosni i Hercegovini, kao zemlji u tranziciji, koja ima kandidatski status za članstvo u EU. U zaključnom razmatranju se potencira da BiH mora poduzeti dodatne napore kako bi u potpunosti implementiralo načelo odgovornosti nositelja izvršne vlasti kao dio koncepta „dobre uprave“.

Prilikom izrade članka korištene su metode: normativna, komparativna, historijska, analiza sadržaja i egzegetička.

Ključne riječi:

načelo odgovornosti, izvršna vlast, Savezna Republika Njemačka, Republika Hrvatska, Bosna i Hercegovina

* Dr. sc.; Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, e-mail: sabljica_s@yahoo.com

1. UVOD

U ovom radu razmatraju se oblici i mehanizmi odgovornosti nosilaca izvršne vlasti u užem smislu. Pojam izvršne vlasti u teoriji ustavnog i upravnog prava može se tumačiti u užem i širem značenju. U užem smislu, izvršna vlast obuhvata političkoizvršne aktere, prvenstveno ministre i predsjednika vlade, koji se nalaze na čelu ministarstava i drugih vladinih resora, formulišu javne politike i nadziru provođenje zakona. U širem smislu, izvršna vlast uključuje i stalni upravni aparat, odnosno državne službenike koji neposredno izvršavaju zakone i upravljaju javnom administracijom.

Političkoizvršna vlast u užem smislu predstavlja jezgro državne vlasti i sastoji se od političkih lidera koji čine vrh administrativne hijerarhije (predsjednik države, premijer, ministri i kabinet). Njeni nosioci u pravilu dolaze na funkcije putem demokratskih izbora ili posrednih izbornih mehanizama, te njihovo zadržavanje na vlasti zavisi od političke podrške biračkog tijela ili predstavničkih organa.

Odgovornost se u općem smislu definiše kao savjesno, zakonito i svrhovito obavljanje povjerenih dužnosti, odnosno kao obaveza polaganja računa za preuzete odluke i postupke.

Nositelji izvršne vlasti imaju više vrsta odgovornosti:¹

- Moralna odgovornost (etika i profesionalizam) – počev od predsjednika, premijera, ministra pa do svih ostalih zaposlenih u izvršnoj vlasti se očekuje visok nivo profesionalizma, poštovanje kodeksa ponašanja i posvećenost interesima građana, a ne ličnim koristima. Moralna odgovornost predstavlja unutrašnju obavezu pojedinca da svoje postupke uskladi s etičkim načelima, ne samo pred drugima već i pred samim sobom. Univerzalno etičko pravilo „čini drugima ono što želiš da drugi čine tebi“ čini temelj savremenih etičkih sistema i modernog koncepta ljudskih prava.² Moralna odgovornost nalaže da se prema drugima postupa časno i pošteno, isto onako kako bi se postupilo prema samom sebi, prema sopstvenoj ličnosti i sopstvenim interesima.³

¹ OECD, Principles of Good Governance, 2018.

² Detaljnije: Jovanović, Lj. (1973) „Odgovornost i vrste odgovornosti u našem savremenom društvu“. U: Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu. Niš, Sv. 12, str. 81-104.

³ U 19. stoljeću je John Stuart Mill razmatrao ovaj pojam naročito u svom djelu O slobodi (Mill, J.S. (2020) O slobodi. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk), Lucien Levy – Bruhl u svom djelu

- Politička odgovornost – djelatnost izvršne vlasti mora da bude usklađena sa politikom demokratski izabраних predstavnika, ali i podložna kritici javnosti i medija. Pojam političke odgovornosti je širok i znači da vlada snosi odgovornost za svoje postupke bez obzira na zakonitost konkretnog postupka.⁴ U engleskom parlamentu se krajem 18. stoljeća ustalila praksa da nosioci izvršne vlasti podnose ostavku kao znak priznavanja političke odgovornosti (Westminsterski model demokratije). Politička odgovornost podrazumijeva odgovornost izabranih dužnosnika za pravilnost i efikasnost svoga rada pred onim ko ih je izabrao, imenovao ili postavio, odnosno u čije ime oni donose odluke ili pred onima na koje se odluke odnose. „Politička odgovornost se može definirati kao uža društvena odgovornost odnosno kao javna, u načelu institucionalna i objektivna, lična ili kolektivna odgovornost političkih aktera i to – u demokratskom političkom sistemu – između onih koji povjeravaju moć političkog odlučivanja i onih kojima je povjereno vršenje poslova od javnog značaja i za javno dobro. Njihov odnos baziran je na logici mandata u čijoj srži je povjerenje, a čiji je osnovni mehanizam kontrole, i trajna karakteristika upravo odgovornost, i to međusobna odgovornost svih za opće društveno dobro. Načelno je modelirana kao „polaganje računa“, a pojavljuje se i kao „pozivanje na odgovornost“.⁵
- Pravna odgovornost – tijela izvršne vlasti moraju da postupaju u skladu sa ustavom, zakonima i podzakonskim aktima. Svako prekoračenje ovlaštenja ili nezakonita odluka može biti predmet upravnog i sudskog

Ideja odgovornosti (*L'idée de responsabilité*) te je poseban doprinos razumijevanju ovog pojma dao Max Weber, koji odgovornost posebno smješta u okvir političkog, razlikujući pritom etiku odgovornosti od etike savjesti. (Weber, M. (2013) *Politika kao poziv*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk). Hans Jonas, čije djelo *Načelo odgovornosti: pokušaj jedne etike za tehnološku civilizaciju*, objavljeno 1979. godine, uspostavlja „načelo odgovornosti“ koji se može sublimirati kao „dužnost preuzimanja odgovornosti za posljedice vlastita djelovanja, i to naročito s obzirom na prirodno i kulturalno ozračje koje ostavljamo budućim generacijama, posebno s obzirom na tehnologiju.“ (Jonas, H. (1990) *Das Prinzip Verantwortung*. Sarajevo: Svjetlost). Detaljnije o H. Jonasu: Radić, S. i Šajin, G.(2016) „Pojam odgovornosti u Hansa Jonasa i Hannah Arendt“. U: *Vjesnik*. Đakovo, broj 2/2016. str. 170.

⁴ Fondacija Konrad Adenauer Stiftung (2009) *Vladavina prava – Odgovornost i kontrola vlasti*. Zbornik referata i izlaganja sa stručnog skupa, Beograd

⁵ Cvjetičanin, T., Forić, S. (2012) „Istraživanje političke odgovornosti kroz analizu političkih obećanja“ – istraživanje „Istinomjera“. U: *Zbornik radova - Politička odgovornost u BiH: teorijski i praktični pristupi*. Sarajevo: Izdavači Udruženje za političke nauke u Bosni i Hercegovini/UG Zašto Ne, str. 14.

nadzora. Pravna odgovornost, kao pravno načelo odnosno kao opći pravni stavovi koji daju smjernice za uspostavljanje i vršenje državne vlasti, vezana je za postojanje pravnog delikta koji postoji onda kada je prekršena neka važeća pravna norma. Do kršenja pravne norme, a time i izvršenja delikta dolazi kada se ne postupi po normi ili ako se postupi suprotno zabrani koja je sadržana u dispoziciji određene norme.⁶

- Finansijska odgovornost – budžet kojim raspolaže izvršna vlast potiče od poreskih obveznika, pa se mora trošiti racionalno i transparentno. Javnost ima pravo da zna kako se javna sredstva koriste. Ova odgovornost nositelja izvršne vlasti potiče iz ekonomske funkcije države. Izvršna vlast obavlja niz finansijskih funkcija kao što su prikupljanje novca u budžet i trošenje novca u skladu sa zakonom utvrđenim mjerama. Izvršna vlast odlučuje o načinima i sredstvima na koje će se novac prikupiti i potrošiti.

2. IDEJA PODJELE POLITIČKE VLASTI

Načelo podjele vlasti predstavlja temeljnu politološkopravnu doktrinu čiji je cilj sprečavanje koncentracije vlasti u rukama jedne osobe ili institucije. Iako je državna vlast jedinstvena, ona se radi očuvanja slobode i vladavine prava funkcionalno razdvaja na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. Sistem vlasti označava ustavom uspostavljene odnose između ovih funkcija i organa koji ih vrše. Sistem podjele vlasti podrazumijeva „postojanje zakonodavne, izvršne, upravne i sudske vlasti, odnosno zakonodavne, izvršne i sudske vlasti (u zavisnosti od shvatanja izvršne vlasti, odnosno izvršne i upravne vlasti) i zasebnih organa zaduženih za vršenje te vlasti.“⁷ Vlast je strogo podijeljena, postoje precizno definisana razgraničenja, tako da se navedeni organi ne mogu jedni drugima miješati u poslove. Jedni druge ne ometaju u radu i svaki dio vlasti se bavi svojim nadležnostima i ne može se baviti tuđim poslom. Prekoračenje utvrđenih nadležnosti nije dopušteno.

Teorije o odnosima unutar državne vlasti daju odgovore na pitanje kako treba da bude organizovano vršenje državnih funkcija u odnosu na različite državne organe.

⁶ Detaljnije: Jovanović, Lj. (1973) op.cit., str. 81-104.

⁷ Detaljnije Kulić, Ž. i Kulić.M. (2015) Uvod u pravo. Evropski univerzitet Brčko, str. 89.

Teorije o državnim funkcijama	Začetnici
<p>Dualistička teorija smatra da se državna vlast ostvaruje kroz dvije temeljne funkcije: 1. donošenje općih pravnih normi i 2. izvršavanje pravnih normi. Dualistička teorija ne razdvaja sudstvo i upravu, već ih posmatra kao vršitelje iste funkcije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upravna vlast izvršava norme kroz upravne akte i rješenja, - sudska vlast izvršava norme kroz odluke i presude. 	<p>Platon, Aristotel, Polibije su u antičko doba začeli ideju mješovite vlade i unutrašnje ravnoteže vlasti.⁸ Načela podjele vlasti javljaju se u engleskoj političkoj misli početkom XVIII vijeka. Džon Lok, kao filozof koji se zalaže za vladavinu prava, je izložio ideju o podjeli političke vlasti koja mora biti ograničena i podijeljena. Lok je vlast dijelio na zakonodavnu i izvršnu. Zakonodavna vlast donosi zakone, a izvršna obezbjeđuje njihovu primjenu i poštovanje. Zakonodavna vlast, iako najviša, nije arbitrarna, već je ograničena objavljenim i važećim zakonima.⁹</p>
<p>Trijalistička teorija smatra da postoje tri temeljne funkcije: 1. zakonodavna funkcija 2. izvršna (upravna) funkcija (poslovi uprave i poslovi vlade) 3. sudska funkcija. Ova teorija daje kritiku dualističke teorije: upravna funkcija kvalitativno se razlikuje od sudske, uz različitu organizaciju i postupak donošenja akta.</p>	<p>Šarl Monteskje je uočio da je sloboda u Engleskoj obezbjeđena institucionalnom organizacijom. Teoriju o podjeli državne vlasti izložio je u svom djelu, „O duhu zakona“, u poznatoj šestoj glavi „O engleskom uređenju, jedanaeste knjige, koja nosi naziv „O zakonima“ koji oblikuju političku slobodu u njenom odnosu prema uređenju. On državnu vlast dijeli na: zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Polazi od stava da bi sloboda bila izgubljena ukoliko bi zakonodavna i izvršna vlast bile objedinjene u istoj osobi ili tijelu, kao i ukoliko sudska vlast ne bi bila odvojena od zakonodavne i izvršne. Dolazi do zaključka da bi sloboda bila izgubljena „ako bi isti čovek ili tijelo uglednika, bilo plemića bilo ljudi iz naroda, vršilo pomenute tri vlasti, naime vlast donošenja zakona, vlast izvršavanja javnih odluka i vlast suđenja za zločine ili u sporovima privatnih lica“.¹⁰ Tako bi zakonodavnu vlast vršili predstavnici naroda, izvršnu – vladar, a sudsku vlast – sudovi.¹¹</p>
<p>Kvadrjalistička teorija smatra da postoje četiri funkcije: 1. zakonodavna funkcija, 2. sudska funkcija, 3. upravna funkcija i 4. izvršno-politička funkcija /funkcija vlade - djelatnost unutar kojih se donose odluke koje su od posebnog značaja za državu: a) donošenje političkih odluka b) vođenje spoljne politike i c) normativna funkcija u smislu donošenja podzakonskih akata.</p>	<p>Kvadrjalistička teorija o funkciji državne vlasti prihvata trijadu funkcije vlasti, ali dodaje i četvrtu - funkciju vlade. Ova teorija je relativno slaba, a njeni tvorci (M. Orij, Ž. Rivera, E. Artur) nisu se ni trudili da je čvršće utemelje.¹²</p>

⁸ Čavoški, K. (1981) Mogućnosti slobode u demokratiji. Novi Beograd, str. 184.

⁹ Jakopec, P. (2013) „Filozofija politike Johna Lockea u Drugoj raspravi o vladi“, U: Nova prisutnost Vol.11, broj 3, str. 419-432.

¹⁰ Monteskje, Š. (2001) O duhu zakona. Čačak, str.113.

¹¹ Monteskje, Š., op.cit., str 92.

¹² Kuzmanović, R. (2011) Ustavno pravo, peto izmijenjeno izdanje. Univerzitet Apeiron, Banjaluka, str. 341.

Oblici državne vlasti se određuju prema odnosu tri osnovne državne vlasti: zakonodavna, izvršna i sudska vlast. Vršenje ove tri vlasti može biti različito organizovano. Od načina na koji je to učinjeno zavisi i oblik državne vlasti. Tradicionalne teorije razlikuju:

- teoriju o podjeli vlasti sa varijantama krute i gipke podjele ili saradnje vlasti i
- teoriju o jedinstvu ili preplitanju vlasti, i to na:
 - (a) predsjednički sistem (teorije krute podjele vlasti) (SAD);
 - (b) parlamentarni sistem (teorije gipke podjele ili saradnje vlasti) (Velika Britanija);
 - (c) mješoviti sistem (kao kombinacija obilježja predsjedničkog i parlamentarnog sistema) (Republika Francuska);
 - (d) skupštinski sistem (nastao na podlozi teorije o jedinstvu vlasti izvedenom u korist zakonodavne funkcije vlasti) (Švicarska Konfederacija) i
 - (e) autoritarni sistem (na podlozi teorije o jedinstvu vlasti izvedenom u korist izvršne funkcije vlasti) (Rusija).¹³

3. IZVRŠNA VLAST

U političkim sistemima koji se temelje na načelu podjele vlasti, vlast je raspoređena između izvršne, zakonodavne, sudske vlasti i predstavlja pokušaj da se spriječi koncentracija moći u rukama jedne grupe ljudi. Izvršna vlast je dio vlasti koji provodi zakon i odgovorna je za upravljanje državom. Izvršna vlast može biti parametar putem kojeg se definišu demokratski i autoritarni režimi. Liberalne demokratije su uspjele u zahtjevnom zadatku podvrgavanja izvršne vlasti ustavnim ograničenjima. Vlada nije samo izabrana, već ostaje podložna pravilima koja ograničavaju njenu vlast. Vlada mora da se suoči sa redovnim novim izborima. U autoritarnom režimu, nasuprot tome, ustavna i izborna kontrola ne postoji ili nije efikasna.

Izvršna vlast liberalnih demokratija dijeli se na tri glavne grupe: predsjedničku, polupredsjedničku i parlamentarnu. U sve tri vrste vlast je podijeljena. U predsjedničkim i polupredsjedničkim režimima, ustav uspostavlja sistem kontrole i ravnoteže između različitih izvršnih, zakonodavnih i pravosudnih institucija. Uprkos fokusu na jednom položaju, u predsjedničkom sistemu

¹³ Vranješ. N. (2014) „Položaj uprave u sistemu podjele vlasti“. U: Godišnjak Fakulteta pravnih nauka, godina 4, broj 4, Banja Luka, str. 187.

vlast se dijeli. Ovaj sistem zahtjeva da izvršna vlast pregovara sa zakonodavnom i, ovim mehanizmom, nastoji da osigura svrsishodno zajedničko usaglašavanje mišljenja, a ne diktaturu. U političkim sistemima koji koriste spajanje ovlasti, što obično uključuje parlamentarne sisteme, samo se izvršna vlast obično naziva vladom koja je obično ili dio ili zahtijeva povjerenje zakonodavnog tijela i stoga je spojen sa zakonodavnom moći umjesto da bude neovisan. U sistemima u kojima je zakonodavna vlast suverena, ovlasti i organizacija izvršne vlasti u potpunosti ovise o tome koje ovlasti mu zakonodavna vlast daje, a radnje izvršne vlasti mogu ili ne moraju biti podvrgnute sudskoj reviziji, nešto što također kontroliše zakonodavno tijelo.

Funkcije izvršne vlasti su: provedba zakona; funkcije imenovanja; funkcije sklapanja ugovora; funkcije odbrane države, rata i mira; kreiranje vanjske politike i vođenje vanjskih odnosa; kreiranje politike; funkcije koje se odnose na donošenje zakona; donošenje zakona u sistemu delegiranog zakonodavstva; finansijske funkcije; dodjela titula i počasti:

4. KONTROLNI MEHANIZMI UTVRĐIVANJA ODGOVORNOST NOSITELJA IZVRŠNE VLASTI

Kontrolni mehanizmi odgovornosti nositelja izvršne vlasti utemeljeni su na načelima podjele vlasti, transparentnosti, odgovornosti i pravde. Oni omogućuju balans moći i sprečavaju koncentraciju vlasti u rukama pojedinaca ili političkih grupa, čime se osigurava vladavina prava i zaštita interesa građana. Efikasna kontrola također povećava povjerenje građana u politički sistem i jača demokratiju. Nositelji izvršne vlasti odgovaraju pred građanima, koji ih biraju na izborima. Slobodni i poštenu izbori omogućuju građanima da smijene vlast koja ne ispunjava njihove zahtjeve ili djeluje protiv interesa naroda. To je najvažniji kontrolni mehanizam u demokratskim društvima.

Predstavnička tijela (parlament) imaju instrumente političke kontrole nositelja izvršne vlasti odnosno kontrolne mehanizme kao što su: poslanička pitanja, podnošenja redovnih, periodičnih ili godišnjih izvještaja o radu izvršne vlasti, institut smjene odnosno izglasavanja nepovjerenja ministru kao rukovodiocu organa uprave i/ili aktuelnoj vladi. U odnosu prema tijelima izvršne vlasti parlament ima pravo nadzora nad radom putem budžetske odnosno finansijske kontrole.

Vremenom se pojavila vanjska kontrola tijela izvršne vlasti od strane nezavisnih organa kao što su ombudsman, parlamentarna komisija, komisija

koja rješava pitanje sukoba interesa, revizorske institucije koje vrše praćenje učinka rada tijela izvršne vlasti¹⁴ itd. Pobrić navodi da kontrola može biti formalna i neformalna, a jedna i druga mogu biti spoljne i unutrašnje.¹⁵ Formalnu spoljnu kontrolu čine: parlamentarna kontrola, kontrola od strane vlade, sudska¹⁶ i ustavnosudska kontrola¹⁷, kontrola putem ostalih organa (posebni kontrolni organi). Neformalnu spoljnu kontrolu čine: kontrola javnosti, javnog mijenja i medija¹⁸, kontrola građana i njihovih udruženja¹⁹, kontrola političkih partija, kontrola interesnih grupa. Unutrašnju formalnu kontrolu čine: hijerarhijska kontrola, instanciona kontrola, disciplinska kontrola i kontrola od strane internih nadzornih organa. Neformalnu unutrašnju kontrolu čine: samokontrola, interpretativna kontrola, kontrola sindikata i drugih asocijacija i kontrola putem postupaka solidarizacije.²⁰

Mehanizmi za prevenciju korupcije su antikorupcijske agencije koje mogu pratiti aktivnosti izvršne vlasti, provoditi istrage i izvještavati o nezakonitim radnjama. Nositelji izvršne vlasti često su obavezni izvještavati o svojim finansijama, imovini, poklonima i drugim materijalnim koristima.

U nekim slučajevima, međunarodne organizacije i institucije mogu nadzirati rad izvršne vlasti. Na primjer, Evropska unija često vrši nadzor nad zakonodavnim i političkim procesima u zemljama kandidatima za članstvo, kako bi osigurala usklađenost s evropskim standardima.

¹⁴ Revizori, bilo državne ili privatne revizorske kuće, mogu vršiti nadzor nad javnim finansijama i postupcima donošenja odluka unutar izvršne vlasti. Izvještaji revizora mogu otkriti nepravilnosti u korištenju javnih sredstava.

¹⁵ Detaljnije Pobrić, N. (2014) „Primjena načelo Evropskog upravnog prostora — uslov za prijem u Evropsku uniju“. Sveske za javno pravo, Sarajevo, broj 17., str. 51 – 52.

¹⁶ Građani ili organizacije mogu pokrenuti tužbe protiv izvršne vlasti ako smatraju da su njihova prava povrijeđena kroz administrativne akte.

¹⁷ U nekim državama građani ili druge institucije mogu podnijeti tužbu Ustavnom sudu ukoliko smatraju da je izvršna vlast prekršila ustavne odredbe. Građani Bosne i Hercegovine pojedinačno ne mogu direktno podnositi zahtjev Ustavnom sudu BiH za ocjenu ustavnosti akata izvršne vlasti u smislu apstraktne ocjene ustavnosti tih akata. Takvu mogućnost imaju samo ovlašteni podnosioci predviđeni Ustavom BiH i Pravilima Ustavnog suda. Prema Ustavu, spor može pokrenuti samo određen krug ovlašćenih pokretača: član Predsjedništva Bosne i Hercegovine, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući ili njegov zamjenik bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine, jedna četvrtina članova/delegata bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine ili jedna četvrtina članova bilo kojeg doma zakonodavnog organa jednog entiteta.

¹⁸ Mediji mogu razotkriti korupciju, zloupotrebu moći ili neefikasnost vlasti, što doprinosi odgovornosti nositelja izvršne vlasti pred javnošću.

¹⁹ Građani i organizacije mogu podnositi peticije ili organizovati proteste kako bi utjecali na promjene u politici ili odgovornost vlasti.

²⁰ Detaljnije Pobrić, N. (2014), op.cit., str. 51 – 52.

5. NAČELO ODGOVORNOSTI U IZVRŠNOJ VLASTI – SAVEZNA REPUBLIKA NJEMAČKA I REPUBLIKA HRVATSKA

5.1. Savezna Republika Njemačka

Stabilnost političkog sistema njemačkog parlamentarizma koje se ogleda u federalnom uređenju institucionalizovanim kroz bikameralni Parlament, je rezultat ograničenja vlasti ustavnim i poslovnim procedurama. Stabilnosti dolazi do izražaja kroz prirodu međusobnih odnosa Vlade i Parlamenta te kroz sigurnosne odredbe kao što je izglasavanje nepovjerenja Vladi,²¹ male i velike interpelacije, mogućnost zabrane rada političkih stranaka itd.

Na čelu države je predsjednik republike, izabran na period od 5 godina, a bira ga izborni kolegij (*Bundesversammlung*), koji čine zastupnici Savezne skupštine (*Bundestag*) i isto toliki broj članova koje biraju parlamenti federalnih jedinica, 16 zemalja (*Länder*). Predsjednik republike predstavnik je države i formalni nositelj izvršne vlasti: zastupa državu prema inozemstvu, proglašava zakone, predlaže kandidata za saveznoga kancelara, pod određenim uvjetima može proglasiti izvanredno stanje, može, na prijedlog saveznoga kancelara, raspustiti *Bundestag*. Predsjednik republike na akte koje potpisuje ima supotpisnika – saveznoga kancelara (*Bundeskanzler*) ili nadležnoga ministra. Savezna vlada (*Bundesregierung*) na čelu sa saveznim kancelarom ima izvršnu vlast, za svoj je rad odgovorna *Bundestagu*. Saveznoga kancelara i ministre bira *Bundestag*, kancelara na prijedlog predsjednika republike, a ministre na prijedlog kancelara. Ako *Bundestag* izglasa nepovjerenje saveznomu kancelaru, mora mu istodobno izabrati nasljednika (konstruktivno izglasavanje nepovjerenja).²² Članovi izvršne vlasti, uključujući kancelara i ministre, moraju podnositi izvještaje o svojim finansijama, imovini, poklonima i drugim materijalnim koristima kako bi se spriječile moguće zloupotrebe.

SR Njemačka ima dugotrajan demokratski sistem sa visokim standardima i odgovornost vlade može da se protumači kao politička ili kao pravna odgovornost. Pojam političke odgovornosti je difuzan i znači da vlada snosi

²¹ U decembru 2024. godine Njemački kancelar Olaf Scholz izgubio je glasanje o povjerenju, čime je otvoren put za prijevremene izbore 23.02.2025. Od ukupno 717 glasova, 207 zastupnika izrazilo je povjerenje Scholzu, 394 ih je glasalo protiv, dok je 116 bilo suzdržano. Scholzu je bilo potrebno 367 glasova povjerenja kako bi „preživio“ glasanje.

²² Ustav SR Njemačke, Preveo i priredio Edin Šarčević, Konrad Adenauer Stiftung i Fondacija Centar za javno pravo, Sarajevo, 2019.

odgovornost za svoje postupke bez obzira na zakonitost konkretnog postupka. Jedini parametar koji se posmatra je uspjeh vlade odnosno da li mjere vlade dovode do rezultata koje prihvataju parlamentarci u Bundestagu. Ne postoje pravni kriterijumi niti pravne norme na osnovu koji se može provjeriti uspješnost političkog djelovanja i rada izvršne vlasti. Procjena uspješnosti rada vlade zavisi prije svega od subjektivne procjene poslanika koji su po vokaciji političari. U okviru političke odgovornosti zakonitost djelovanja ne smatra se njenim sastavnim dijelom. Ipak nezakonitost nekog postupka vlade može da predstavlja povod za pozivanje vlade na političku odgovornost. Vlada koja krši ustav ili druge akte u pravnom poretku, veoma često se posmatra kao politički neprihvatljiva. Pravni poredak predviđa specifične postupke i sankcije za slučaj da vlada postupa na nezakonit način. Ovi postupci su, u pogledu primjenjivih kriterija, kao i u pogledu posljedica, u znatno većoj mjeri ograničeni od opće političke kontrole.

Finansijsku i institucionalnu kontrolu vrši Savezni revizorski sud-Bundesrechnungshof koji ima zadatak da kontroliše trošenje javnih sredstava. Njegovi izvještaji su dostupni javnosti i često izazivaju političke reakcije.²³ Savezni revizorski sud jeste organ koji je istog ranga kao sud, a čiji članovi su osobe koje su na pozicijama sličnim sudijama. Na funkciju ih imenuje vlada i parlament, na toj funkciji su nezavisni, ne mogu biti smijenjeni, i imaju ovlaštenja kao i sudije, odnosno imaju ista prava na prikupljanje informacija kao i sud. To znači da u svakom trenutku mogu tražiti informacije od vlade, mogu saslušavati svjedoke, imaju pristup aktima vlade, i mogu da donose presude. Aktivnost te Savezne institucije ograničava se na sprovođenje budžeta i odnosi se na to da li se budžetska sredstva koriste u skladu sa zakonom. Pritom, najvažnije pitanje je da li se nepotrebno troše budžetska sredstva, iako se ovaj oblik kontrole može proširiti i na eventualne slučajeve korupcije. Ako bi se ustanovilo da su tenderi rješavani na pogrešan način, Bundesrechnungshof može da uputi opomenu, i da to unese u izvještaj koji se objavljuje, i koji onda predstavlja osnovu za kritiku vlade. Bundesrechnungshof nema mogućnost da podigne tužbu protiv vlade. To se prepušta ili parlamentu ili, ukoliko je došlo do kršenja krivičnog zakona, tužilaštvu.²⁴ U SR Njemačkoj

²³ Bundesrechnungshof, Annual Report 2022, www.bundesrechnungshof.de [pristupljeno 29.7.2025.]

²⁴ Hartwig, M. (2009) „Ustavne pretpostavke odgovorne vlade – Nemačko iskustvo: Kontrola vlasti u nemačkom Ustavu“. U: Zbornik referata i izlaganja sa stručnog skupa – Vladavina prava – odgovornost i kontrola vlasti. Beograd, u organizaciji Fondacija Konrad Adenauer Stiftung, str.31.

postoji visoka kultura transparentnosti. Građani mogu podnositi žalbe, prijedloge i koristiti mehanizme direktne demokratije (npr. peticije Bundestagu),²⁵ što ukazuje na participaciju građana i transparentnost.

U postupcima pred Saveznim ustavnim sudom (Bundesverfassungsgericht), kao oblikom ustavnosudske kontrole izvršne vlasti, Vladu predstavlja savezno ministarstvo u okviru čije nadležnosti je akt u vezi kojeg je podnijet zahtjev za ocjenu ustavnosti kao i predstavnici ministarstava unutrašnjih poslova i pravde (po potrebi i drugi uključujući i predstavnika Kabineta kancelara).²⁶

Njemačka ima razvijen sistem za borbu protiv korupcije, koji uključuje različite agencije i mjere za osiguranje transparentnosti u radu izvršne vlasti. Bundeskriminalamt ili Savezna kriminalistička policija ima zadatak istraživati slučajeve korupcije i druge ozbiljne kriminalne radnje koje uključuju nositelje izvršne vlasti.

5.2. Republika Hrvatska

Ustavne promjene u novembru 2000. godine, okončale su sistem dvojne izvršne vlasti i nadmoćnog položaja Predsjednika Republike. Dok je u polupredsjedničkom sistemu predsjednik imao odlučnu ulogu u postavljanju Vlade i ministara, u novom sistemu ima još samo formalnu ovlast da povjeri mandat za sastavljanje Vlade osobi koja je u Saboru prethodnim koalicijskim dogovorom ili na temelju apsolutne mandatne većine jedne stranke stvorila preduvjete da uspješno formira Vladu. Vlada Republike Hrvatske predstavlja vrhovnu izvršnu vlast u sistemu državne uprave i ima ključnu ulogu u upravljanju državom i donošenju odluka u ime države. Kao čelnik sistema državne uprave Vlada ima velike ovlasti u donošenju odluka u vezi s državnim poslovima, a posebno u pogledu izvršavanja budžeta, upravljanja državnom imovinom, donošenja zakona i drugih općih akata te upravljanja javnim službama.

Prioriteti izvršne vlasti u Hrvatskoj već dugo vremena su isti i navedeni su i elaborirani u nekoliko različitih dokumenata. Ovi prioriteti uključuju sljedeće: a) izgradnja kapaciteta za kreiranje politika i strateško planiranje, većinom kroz poboljšanje procedura i institucija za praćenje, evaluaciju i procjenu strateških dokumenata i zakonodavstva, kao i koordinaciju; b)

²⁵ Bundestag Petitions Portal, <https://epetitionen.bundestag.de> [pristupljeno 29.7.2025.]

²⁶ Odnos njemačke Savezne vlade i drugih organa i organizacija, Narodna skupština Republike Srbije, 2010, broj Z-16/10

modernizacija sistema javne službe i upravljanja ljudskim resursima fokusirana na razvoj centralizovanog sistema selekcije i zapošljavanja i na harmonizaciju sistema plata u javnoj upravi, uz povećanu ulogu naknade povezane sa učinkom; c) digitalna transformacija administrativnih usluga i međuinstitucionalna interoperabilnost; d) prevencija korupcije prvenstveno kroz povećanu transparentnost i dovršavanje etičke infrastrukture za javne službenike. e) poboljšanje efikasnosti lokalne vlasti i ukupnih kapaciteta stimulacijom međuopćinske saradnje. Najveći i najdugotrajniji napredak postignut je u oblasti digitalizacije i politike transparentnosti, iako su poboljšanja u donošenju politika i strateškom planiranju nedavno bila značajna. Sve veći broj međuministarskih vijeća i odbora, kako na političkom tako i na operativnom nivou, igrao je ulogu praćenja, koordinacije i nadziranja politika razvoja javne administracije i upravljanja, posebno u oblastima implementacije Plana oporavka i otpornosti (RRP), borbe protiv korupcije, koordinacije strateškog planiranja i održivog razvoja, a najnovije je Nacionalno vijeće za digitalnu transformaciju. Međutim, još uvijek nije osnovano Vijeće za razvoj javne uprave, kao međuministarski koordinacijski i nadzorni organ, predviđen Nacionalnim planom za razvoj javne uprave.²⁷

Izvršna vlast nije imuna na učestale afere: pravomoćno osuđen bivši premijer Vlade RH Ivo Sanader, afere pogodovanje privatnim poduzetnicima; protivzakonito izvlačenje novca; plaćanje nepostojećih konsultantskih usluga; afera Agrokor; afera Hrvatske autoceste; nezakonito zapošljavanje; malverzacije i korupcija; nezakonito trošenje sredstava kroz postupak javnih nabavki itd., koje su dovodile do smjene dužnosnika i njihovog krivičnog procesuiranja. Rad Lalića, Galića i Culifaj s Fakulteta političkih znanosti analizirao je 471 izjavu 35 političara i dužnosnika koji su imali aferu od 2010. do 2021. i rezultate objavio u znanstvenom časopisu *Medijska istraživanja*.²⁸ Najviše analiziranih afera, malo manje od dvije trećine (21 od 35), vezano je za političare iz HDZ-a, slijede članovi SDP-a sa šest afera, pa članovi HNS-a sa četiri afere. Ostalo su pojedinačni slučajevi koji se tiču političara iz IDS-a,

²⁷ European Commission: Directorate-General for Structural Reform Support, *Public administration and governance – Croatia*, 2023, Publications Office of the European Union, 2025, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/227c7fe5-19a8-11f0-b1a3-01aa75ed71a1/language-en> [pristupljeno 26.7.2025.]

²⁸ Lalić, D., Galić, M., Culifaj, A. (2023) „Ne žele biti teret svojoj stranci: komuniciranje političara u Hrvatskoj vezano za korupcijske i druge afere (2010. – 2021.)“. U: *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*. Zagreb, Vol. 29 No. 1, str. 5 – 36.

HSLŠ-a, Željka Keruma i Milana Bandića. Gledano po političkim dužnostima, u nešto više od polovine (19 od 35) analiziranih afera bili su uključeni tada aktuelni ministri. Druga najzastupljenija skupina su gradonačelnici (petorica aktivnih i dva bivša). Aferama su bili zahvaćeni i jedna županica te dvojica župana, kao i jedan potpredsjednik Sabora i predsjednik uprave velike državne tvrtke (JANAF-a), koji je na tu poziciju došao po političkom ključu. Po jedna afera odnosila se na saborskog zastupnika i predsjednika Hrvatske gospodarske komore (HGK). Autori su istraživanjem obuhvatili i bivše predsjednike države, od kojih je u razdoblju od 2010. do 2021. samo Ivo Josipović okončao mandat bez afera. Gotovo polovina analiziranih afera (16 od 35), odnosi se podjednako na korupciju i sukob interesa.

Napredak u poštivanju načela odgovornosti je postignut jer je Vlada Republike Hrvatske u 2022. godini donijela Kodeks ponašanja državnih dužnika u tijelima državne vlasti.²⁹ Vijeću za provedbu kodeksa ne mogu podnijeti pritužbu građani ili saborski zastupnici što ukazuje na ograničenost i manjkavost Kodeksa.

Državni ured za reviziju i Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa imaju značajnu ulogu, ali često nemaju dovoljan politički uticaj da obezbjede posljedice za odgovorne. Politička odgovornost u Hrvatskoj često izostaje, a ostavke ili opozivi nisu pravilo. Sukob interesa i stranačko zapošljavanje ostaju izazovi.

Državni ured za reviziju u izvještajima o obavljenoj reviziji daje informacije Hrvatskom saboru i javnosti o tome kako su subjekti revizije koristili javni novac, odnosno jesu li poslovali u skladu s propisima. Također, izvještaji sadrže informacije o nepravilnostima i propustima te nalozima i preporukama koje su dane kako bi se pomoglo subjektima revizije u otklanjanju slabosti ili rizika, poboljšanju pravilnosti poslovanja i povećanju učinkovitosti upravljanja javnim novcem. Ured surađuje s Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske, kojem dostavlja sve izvještaje o obavljenim revizijama te informacije o nepravilnostima koje mogu imati obilježja kažnjivih djela. Najčešće nepravilnosti i propusti kod subjekata obuhvaćenih finansijskom revizijom odnose se na računovodstveno poslovanje i finansijsko izvještavanje (113 subjekata), javnu nabavu (69 subjekata), planiranje te ostvarenje

²⁹ Narodne novine RH, broj 54/2022

godišnjeg programa rada (53 subjekta), rashode i obveze (51 subjekt) te prihode i potraživanja (43 subjekta).³⁰

Smerdel je još 2012. ukazivao da Povjerenstvo za sprečavanje sukoba interesa uvedeno Zakonom iz 2011. dobiva „izvanustavni i nadustavni položaj“.³¹ U 2023. godini Povjerenstvo je izricalo novčane kazne za prekršioce Zakona, u 93 predmeta izricalo opomene a u nekim slučajevima je zbog zastare i proteka roka od 12 mjeseci nakon obnašanja funkcije obustavljen postupak (34 slučaja).³² Povjerenstvo je limitirano u svom radu jer se svodi na administratora imovinskih kartica javnih dužnosnika i vođenje Registara: rukovodećih državnih službenika koje imenuje Vlada Republike Hrvatske, ustanova i izvanproračunskih fondova, trgovačkih društava u vlasništvu države i poslovnih subjekata koji podliježu ograničenjima.

6. ODGOVORNOST NOSITELJA IZVRŠNE VLASTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Kompleksna ustavna struktura, podjela vlasti na više nivoa (državni, entitetski, kantonalni i lokalni), kao i brojni institucionalni izazovi doprinose problemima u ostvarivanju pune odgovornosti nositelja izvršne vlasti prema građanima. U BiH, zbog preglomazne administrativne strukture vlasti i višeslojnosti administracije, pitanje odgovornosti izvršne vlasti se razmatra na nivou institucija BiH, na nivou oba entiteta i Brčko distrikta BiH.

³⁰ Državni ured za reviziju RH, Godišnje izvješće za 2022., str. 15,
^ahttps://www.revizija.hr/UserDocsImages/izvjesca-novo/Revizije%20-%202022/IZVJESCE_O_RADU_DUR-A_%20ZA_2022/IZVJESCE%200%20RADU%20DRZAVNOG%20UREDA%20ZA%20REVIZIJU%20ZA%202022..pdf [pristupljeno 1.8.2025.]

³¹ Prof. dr. sc. Branko Smerdel - Izlaganje na znanstvenom skupu pod naslovom Politička odgovornost, Okrugli stol HAZU, Zagreb, 22. prosinca 2012. i zaključen 1. studenoga 2012. godine.
<https://informatior.hr/strucni-clanci/klasicna-teorija-parlamentarne-odgovornosti-i-novi-izazovi> [pristupljeno 1.8.2025.]

³² https://www.sukobinteresa.hr/sites/default/files/dokumenti_clanaka/godisnje_izvjesce_o_radu_povjerenstva_za_odlucivanje_o_sukobu_interesa_za_2023.pdf [pristupljeno 1.8.2025.]

6.1. Izvršna vlast na nivou Bosne i Hercegovine

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine (Predsjedništvo) je kolektivni šef države i nosilac izvršne vlasti.³³ Ustav Bosne i Hercegovine³⁴ ne sadrži odredbe:

- o političkoj odgovornosti Predsjedništva nekoj drugoj političkoj instituciji,
- o krivično-pravnoj ili građansko-pravnoj odgovornosti članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine,
- o mogućnosti opoziva.

Politička odgovornost Predsjedništva je posredna odnosno ovisi o volji birača, po isteku četvorogodišnjeg mandata, prilikom novih izbora. Član Predsjedništva ostaje na funkciji do isteka mandata ili dok mu iz nekog razloga funkcija ne prestane prije isteka mandata na koji je biran. Zakon o popunjavanju upražnjenog mjesta člana Predsjedništva BiH³⁵ u toku trajanja mandata reguliše način izbora novog člana Predsjedništva ukoliko jednom od članova biranih na neposrednim izborima prestane funkcija u toku četvorogodišnjeg mandata.

Zakonima o imunitetu koje je donio Visoki predstavnik propisano je da će, u slučaju da se lice u toku krivičnog postupka pozove na imunitet (Delegati Doma naroda i poslanici Predstavničkog doma neće biti krivično ili građanski odgovorni za bilo koji postupak izvršen u okviru njihovih dužnosti u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Članovi Predsjedništva Bosne i Hercegovine i članovi Vijeća ministara Bosne i Hercegovine neće biti građanski odgovorni za bilo koji postupak izvršen u okviru njihovih dužnosti u Predsjedništvu BiH, odnosno Vijeću ministara BiH.), odluku o tome da li je konkretni postupak izvršen u okviru dužnosti koja je obuhvaćena imunitetom donositi nadležni sud. Također je određeno da resorno ministarstvo donosi „standardna proceduralna pravila kojima se uređuje rješavanje tih pitanja te određuje sud nadležan za njihovo rješavanje“. Navedenim zakonom je na državnom nivou i na nivou

³³ Detaljnije Marković. G. (2009) Predsjedništvo, U: UVOD u politički sistem Bosne i Hercegovine : izabrani aspekti / [urednici] Saša Gavrić, Damir Banović, Christina Krause. – Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Fondacija Konrad Adenauer e. V., Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, str. 210 – 233.

³⁴ Ustav BiH, dostupno na: https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf [pristupljeno 1.8.2025.]

³⁵ Službeni glasnik BiH, broj 21/2000

entiteta³⁶ propisan imunitet za zakonodavnu vlast od krivične i građanske odgovornosti, a za izvršnu vlast samo od građanske odgovornosti u okviru dužnosti koju obavljaju. Dalje je bilo propisano da će o žalbama lica protiv odluka o imunitetu za nosioce javne vlasti na državnom nivou odlučivati Ustavni sud, odnosno entitetski ustavni sudovi za nosioce javne vlasti na entitetskom nivou. Međutim, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o imunitetu BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 75/09) odlučivanje o imunitetu je stavljeno u nadležnost suda pred kojim se vodi postupak.³⁷

Predsjedavajućeg Vijeća ministara imenuje Predsjedništvo te se Odluka o imenovanju odmah dostavlja Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (PS BiH) na odobravanje. Predsjedavajući Vijeća ministara stupa na dužnost nakon što njegovo imenovanje odobri Zastupnički dom. Predsjedavajući Vijeća ministara, najkasnije u roku od 35 dana od dana kada Zastupnički dom potvrdi njegovo imenovanje, imenuje ministre i zamjenike ministara i traži od Zastupničkoga doma potvrdu imenovanja. U vezi izglasavanja nepovjerenja Predsjedavajućem Vijeću ministara i Vijeću ministara inicijativa potiče od PS BiH ali i od Predsjedništva koje može predložiti smjenu predsjedavajućeg Vijeća ministara (povlači i smjenu ministara i zamjenika ministara u cjelini). Razlog izglasavanja nepovjerenja se može posmatrati u kontekstu političke odgovornosti. Ako PS BiH izglasa nepovjerenje predsjedavajućem Vijeću ministara, Vijeće ministara daje ostavku u cjelini, ali dužnost obavlja do potvrde novog predsjedavajućeg i članova Vijeća ministara. Parlamentarna skupština također može, na svoju inicijativu, izglasati nepovjerenje Vijeću ministara. Uskraćivanje povjerenja Predsjedavajućem Vijeću ministara i Vijeću ministara u cjelini nema nikakvih negativnih pravno-političkih posljedica ni po Predsjedništvo ni po PS BiH u kontekstu njihovog raspuštanja. Takvo nešto ne propisuju ni Ustav BiH ni Zakon o Vijeću ministara BiH.³⁸

³⁶ Zakon o imunitetu Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 39/24); Zakon o imunitetu Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 19/03)

³⁷ Zakon o imunitetu („Službeni glasnik BiH“ broj 32/02) koji je donesen Odlukom Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu, dana 06.10.2002. godine; Zakon o imunitetu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 37/03) kojim je potvrđena Odluka Visokog predstavnika; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o imunitetu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 75/09)

³⁸ Zakon o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07, 24/08)

Predsjedavajući Vijeća ministara može podnijeti ostavku Predsjedništvu bez obrazloženja, a ako je podnese, Vijeće ministara daje ostavku u cjelini a dužnost obavlja do potvrde novog predsjedavajućeg i članova Vijeća ministara. Ministri i zamjenici ministra mogu podnijeti ostavku bez obrazloženja, a podnose ju predsjedavajućem Vijeća ministara, koji onda imenuje novog nasljednika, u skladu sa članom V. 4. Ustava BiH i članom 10 Zakona o Vijeću ministara BiH.³⁹

Članovi Predstavničkog doma i delegati Doma naroda mogu tražiti od predsjedavajućeg Vijeća ministara ili od bilo kog člana Vijeća ministara da se pojave pred PS BiH i da daju objašnjenje o stanju u pojedinim oblastima iz nadležnosti institucija BiH ili aktivnosti Vijeća ministara i bilo kojeg ministarstva na provođenju utvrđene politike i zakona (pravo interpelacije).⁴⁰ Interpelacija kao posljedicu može da ima izglasavanje nepovjerenja Vijeću ministara, ako PS BiH nađe neke greške u radu Vijeća ministara. Poslanička pitanja zastupnika u Predstavničkom domu i delegatska pitanja delegata u Domu naroda, upućena Vijeću ministara ili pojedinim ministrima, su jedan od mehanizama kako bi se javnosti predstavio rad izvršne vlasti.

6.2. Izvršna vlast u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine

Izvršna vlast u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) je bicefalnog karaktera i povjerena predsjedniku Federacije, kome je u vršenju većine ustavnih ovlaštenja potrebna saglasnost oba potpredsjednika, i Vladi Federacije.

Odgovornost predsjednika Federacije određena je u članu IV.B.3. stav 1. Ustava F BiH.⁴¹ Ustavna odredba propisuje da predsjednik ili jedan od potpredsjednika Federacije može biti smijenjen ukoliko prekrši zakletvu ili je iz drugih razloga nedostojan vršenja te funkcije (pravna odgovornost). Postupak smjene se, prema Ustavu F BiH, pokreće zahtjevom dvotrećinske (kvalifikovane) većine članova svakog doma Parlamenta Federacije, a konačnu odluku, odlučujući po zahtjevu, donosi Ustavni sud Federacije BiH. Ustav Federacije predviđa i prijevremeni prestanak mandata predsjednika i potpredsjednika Federacije, tako da njihov mandat može prestati i prije vremena na

³⁹ Član 14 Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine

⁴⁰ Poslovnik Zastupničkog doma i Poslovnik Doma naroda PS BiH
<https://www.parlament.ba/Content/Read/59?title=Poslovnik&lang=hr>
[pristupljeno 1.8.2025.]

⁴¹ Ustav Federacije Bosne i Hercegovine https://www.ustavnisudfbih.ba/bs/dokumenti/ustav_precisceni_tekst.pdf [pristupljeno 1.8.2025.]

koji su izabrani u slučaju smrti, smjene po naprijed navedenoj proceduri i iz razloga trajne spriječenosti da izvršavaju svoje ustavne dužnosti (član IV.B.3. stav 2.).⁴²

Ustav Federacije ne sadrži opću odredbu kojom se izražava politička odgovornost Vlade. S druge strane, Zakon o Vladi Federacije Bosne i Hercegovine⁴³ izričito određuje da su predsjednik Vlade i njegovi zamjenici, ministri i Vlada u cjelini odgovorni Parlamentu Federacije, predsjedniku i potpredsjednicima Federacije (član 2.). Određena stabilnost Vlade F BiH postignuta je kod glasanja o nepovjerenju Vladi. Kod postupka izbora Vlade neophodna je potvrda samo Predstavničkog doma Parlamenta F BiH, da bi ovaj izvršni organ stupio na dužnost. Kod izglasavanja nepovjerenja Vladi potrebna je saglasnost oba doma Parlamenta Federacije, koji takvu odluku donose većinom glasova od ukupnog broja prisutnih članova domova.⁴⁴ Član 2. citiranog zakona utvrđuje odgovornost ministara predsjedniku Vlade. Iz ove zakonske odredbe jasno proizilazi kolektivna odgovornost Vlade kao kolegijalnog organa i individualna ministarska odgovornost pojedinačnog člana Vlade. Odgovornost Vlade realizuje se u postupku glasanja o nepovjerenju Vladi i diskrecionim pravom predsjednika Federacije da, uz saglasnost potpredsjednika Federacije, smijeni Vladu.

Zbog ograničenog prostora rad se ne bavi izvršnom vlašću u kantonima F BiH.

6.3. Izvršna vlast u entitetu Republika Srpska

U sistemu vlasti koji se može uvrstiti u rang polu-predsjedničkih sistema, Predsjedniku Republike Srpske prestaje mandat prije isteka vremena na koje je biran u slučaju ostavke ili opoziva. Predsjednik Republike je odgovoran građanima i oni ga mogu opozvati istim postupkom po kome su ga i izabrali. Navedene odredbe Ustava o predsjedniku Republike odnose se i na potpredsjednika Republike.⁴⁵

Vlada Republike Srpske odgovara Narodnoj skupštini Republike Srpske, koja joj može izglasati nepovjerenje. Prijedlog može podnijeti najmanje

⁴² Ibid.

⁴³ Službene novine F BiH, br. 1/1994, 8/1995, 58/2002, 19/2003, 2/2006 i 8/2006

⁴⁴ Član IV.B.2.5. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine

⁴⁵ Odredbe čl. 85 do 89 Ustava o predsjedniku Republike odnose se i na potpredsjednika Republike. Ustav RS („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05).

20 narodnih poslanika.⁴⁶ S druge strane, Vlada može postaviti pitanje svog povjerenja u Narodnoj skupštini. Ukoliko Narodna skupština izglasa nepovjerenje Vladi, donosi odluku o razrješenju Vlade i o tome obavještava predsjednika Republike Srpske.⁴⁷ Predsjednik i članovi Vlade Republike Srpske mogu i sami podnijeti ostavke. Ostavku predsjednika Vlade može zatražiti i predsjednik Republike Srpske na inicijativu najmanje 20 poslanika i pošto sasluša mišljenje predsjednika Narodne skupštine i Vlade, ukoliko smatra da je došlo do krize u funkcionisanju Vlade. Ukoliko se desi da predsjednik Vlade odbije da podnese ostavku, predsjednik Republike Srpske ga može razriješiti. Ostavka ili razrješenje predsjednika Vlade povlači ostavku cijele Vlade. Predsjednik Vlade Republike Srpske može vršiti promjene u sastavu Vlade, na osnovu mišljenja predsjednika Republike i predsjednika Narodne skupštine, o čemu je dužan obavijestiti Skupštinu.

6.4. Izvršna vlast Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Vlada vrši izvršnu vlast Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Distrikt), u skladu sa Statutom Distrikta (Statut) i zakonima. Članovi Vlade obavljaju svoju funkciju u skladu sa Statutom, zakonima i etičkim kodeksom. Vladu Distrikta čine gradonačelnik, dogradonačelnik, glavni koordinator i šefovi odjeljenja. Gradonačelnik i članovi Vlade mogu dati ostavku u pisanoj formi prije isteka mandata iz različitih razloga pa kao i čin moralne odgovornosti.

Odgovornost može biti utvrđena kroz postupak utvrđivanja sukoba interesa članova Vlade što povlači razrješenje. Gradonačelnik i članovi Vlade ne mogu preuzeti dužnost i ne mogu vršiti svoju funkciju ukoliko je utvrđen sukob interesa propisan Statutom ili zakonom. Gradonačelniku prestaje mandat danom dostavljanja odluke o utvrđenom sukobu interesa Skupštini Brčko distrikta BiH. Članovima Vlade prestaje mandat danom dostavljanja odluke o utvrđenom sukobu interesa gradonačelniku.

Kao mehanizam utvrđivanja odgovornosti može se smatrati i prestanak mandata u slučaju potvrđivanja optužnice. Naime, gradonačelnik ili članovi Vlade ne mogu preuzeti dužnost i ne mogu vršiti svoju funkciju u slučaju potvrđivanja optužnice zbog krivičnog djela za koje je zakonom propisana kazna zatvora od najmanje šest mjeseci ili u slučaju da im u toku istrage bude izrečena mjera zabrane zbog koje ne mogu obavljati dužnost. Skupština je

⁴⁶ Član 94 Ustava RS

⁴⁷ Ibid.

dužna utvrditi prestanak mandata gradonačelnika u roku od sedam dana od dana saznanja za potvrđenu optužnicu. Gradonačelnik je dužan utvrditi prestanak mandata člana Vlade u roku od tri dana od dana saznanja za potvrđenu optužnicu.

Mandat gradonačelnika prestaje njegovim razrješenjem u skladu s članom 59 stavom 1 Statuta, koji opet daje difuznu formulaciju o razrješenju iz „opravdanih razloga“. Člana Vlade razrješava gradonačelnik koji je dužan da razriješi člana Vlade koji svojim ponašanjem narušava ugled Distrikta i preduzima radnje suprotne zakonu i moralnim i etičkim standardima. Skupština može staviti veto na odluku gradonačelnika o razrješenju člana Vlade u skladu s članom 47 stavom 1 Statuta,⁴⁸ najkasnije u roku od 15 dana od dana kada je gradonačelnik obavijestio Skupštinu o odluci. Nakon stupanja na snagu odluke o razrješenju člana Vlade gradonačelnik bira novog člana Vlade u roku od 15 dana, u skladu sa Statutom i zakonom.⁴⁹

6.4. Zbirne opservacije

Afere i brojne koruptivne radnje pokazuju da se veliki broj bh. izabranih i postavljenih kadrova bavi politikom isključivo radi lične koristi, u toj mjeri da za njih ne postoji moralna odgovornost. Ni sudski procesi protiv njih⁵⁰, ali ni javno objavljene malverzacije koje su kao funkcioneri uradili, većinu bh. političara ne osvijesti da u takvoj situaciji postupe moralno. Primjera korupcije, nepotizma i sličnih afera je mnogo na bh. političkoj sceni. No, malo je onih političara koji su postupili moralno. Jedan od ključnih problema je široko rasprostranjena korupcija koja direktno ugrožava povjerenje građana u javne institucije. Transparency International BiH (TI BiH) u svom Godišnjem izvještaju iz 2023. navodi da korupcija predstavlja jedan od najvećih izazova za razvoj državne administracije u BiH, posebno u pogledu javnih nabavki i

⁴⁸ Statut Brčko distrikta BiH, prečišćeni tekst, sastavljen na osnovu Pisma supervizora za Brčko distrikt Bosne i Hercegovine od 30.12.2009. godine.
<https://skupstinabd.ba/images/dokumenti/ba/statut-brcko-distrikta.pdf> [pristupljeno 22.7.2025.]

⁴⁹ Zakon o Vladi („Službeni glasnik Brčko distrikta“, br. 19/07 i 28/12)

⁵⁰ Bivši predsjednik Vlade F BiH je otišao na izdržavanje četvorogodišnje zatvorske kazne zbog afere „Respiratori“. Prije četiri godine na izdržavanje sedmogodišnje zatvorske kazne otišao je Jerko Ivanković Lijanović, bivši ministar u Vladi F BiH, i to zbog zloupotreba koje se odnose na dodjelu podsticaja poljoprivrednicima od 2011. do kraja 2014. godine. Bivši ministar odbrane Selmo Cikotić pravosnažno osuđen na tri godine zatvora zbog zloupotrebe položaja u vezi s prodajom viškova naoružanja.

zapošljavanja⁵¹. Prema TI BiH, korupcija u javnom sektoru je rasprostranjena, naročito na lokalnom nivou. Na primjer, slučajevi nepravilnosti u javnim nabavkama i zloupotreba sredstava za projekte često ostaju bez odgovarajuće istrage i sankcija. Korupcija u javnom sektoru BiH ozbiljno narušava načelo odgovornosti i pravičnosti, što je jedan od glavnih faktora zašto građani nemaju povjerenja u institucije. Rezultati istraživanja TI BiH javnog mnijenja u BiH o korupciji je pokazalo da je korupcija jedan od tri najvažnija pitanja sa kojima se svakodnevno suočavaju građani u BiH. 63% građana BiH smatra da je stepen korupcije u zemlji veoma visok.⁵²

Vežano za etiku i profesionalizam GRECO preporučuje: 1) da se usvoji i objavi kodeks ponašanja za osobe sa najvišim izvršnim funkcijama kako bi se pružila jasna uputstva u vezi sa sukobom interesa i drugim pitanjima vezanim za integritet (kao što su pokloni, kontakti sa trećim licima, pomoćne aktivnosti, postupanje sa povjerljivim informacijama i ograničenja nakon prestanka radnog odnosa), i 2) da se obezbijedi pravilno praćenje i primjena takvog kodeksa.⁵³

Finansijsku kontrolu vrše uredi/službe za reviziju na državnom nivou, ni-
vou oba entiteta i Brčko Distrikta. Dovoljno je pogledati izvještaje Ureda za
reviziju institucija BiH da se stekne uvid o tome kao rukovodioci institucija
troše budžetska sredstava i kako se prema istima ophode. Primjera neodgo-
vornosti ima mnogo. Ured za reviziju institucija BiH objavljuje redovne izvje-
štaje finansijske revizije te je u 2024. godinu zabilježeno:⁵⁴ od 73 revidirane
institucije, 15 institucija je dobilo pozitivno mišljenje i na finansijske izvještaje
i na usklađenost poslovanja sa zakonima i propisima bez skretanja pažnje,
dok je kod 48 institucija, uz pozitivno mišljenje, skrenuta pažnja na određene
aspekte poslovanja vezano za finansijsko izvještavanje i/ili usklađenost aktiv-
nosti, finansijskih transakcija i informacija s relevantnim zakonima i drugim
propisima. Kod 10 institucija izraženo je mišljenje s rezervom na finansijske
izvještaje ili usklađenost poslovanja uz dodatno skretanje pažnje na jedan

⁵¹ Transparency International BiH, Godišnji izvještaj 2023.

https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/07/2023-TI-BiH-godisnji-izvjestaj_lo-res.pdf [pristupljeno 22.7.2025.]

⁵² Ibid, str. 67.

⁵³ GRECO, (2022) Peti krug evaluacije - Prevencija korupcije i promovisanje integriteta u centralnim vladama (najviše izvršne funkcije) i agencijama za provođenje zakona – evaluacijski izvještaj Bosna i Hercegovina . Usvojeno od strane GRECO-a na 92. plenarnoj sjednici (Strasbourg, 28. novembra – 2. decembra 2022.), str. 16 – 18.

⁵⁴ <https://revizija.gov.ba/Post/Category?Id=2> [pristupljeno 22.7.2025.]

ili oba navedena aspekta poslovanja. Ured nema mehanizme da osigura da se preporuke iz izvještaja o reviziji provode te je njegova zadaća uočiti i dijagnosticirati probleme kroz svoje izvještaje i iste dostaviti Parlamentarnoj skupštini BiH. Parlamentarna skupština BiH na raspolaganju ima više mehanizama kojima može pokretati pitanje disciplinske, javne, moralne, političke i na kraju krivične odgovornosti, a sve u svrhu osiguravanja transparentnog, ekonomičnog i učinkovitog upravljanja javnim novcem. Praksa Parlamenta BiH, između ostalog, predviđa saslušanja pred parlamentarnim komisijama, koja predstavljaju jedan od mehanizama za jačanje odgovornosti za realizaciju preporuka iz izvještaja o reviziji. Izjašnjavanje se očekuje od strane rukovodilaca institucija i otvorena su za javnost, čime se sužava prostor za izbjegavanje javne odgovornosti za upotrebu budžetskih sredstava. Primjer neodgovornosti je Parlament Federacije BiH koji je zbog nerada Parlamentarne komisije oba doma Parlamenta F BiH odgovorne za reviziju, došao u poziciju da u toku 2024. godine razmatra 300-tinjak izvještaje o reviziji institucija F BiH za 2021, 2022, i 2023. godinu. Tokom 2024. godine Parlamentarna komisija odgovorna za reviziju nastavila je sa javnim saslušanjima institucija i preduzeća koja od Ureda za reviziju institucija u F BiH nisu dobila pozitivno mišljenje za jednu ili obje komponente finansijske revizije.⁵⁵ Glavna služba za reviziju javnog sektora Republike Srpske je u 2024. godini provela 84 finansijske revizije, što obuhvata finansijsku reviziju 38 korisnika budžeta Republike Srpske (uključujući i 16 ministarstava), 4 fonda obaveznog socijalnog osiguranja, 22 jedinice lokalne samouprave, 19 javnih preduzeća i javnih ustanova, te, konsolidovani godišnji finansijski izvještaj za korisnike budžeta Republike Srpske. U finansijskoj reviziji za 2022. Konsolidovani godišnji finansijski izvještaj za korisnike budžeta RS nije dobio pozitivnu ocjenu revizora Republike Srpske ni za jednu komponentu finansijske revizije. U posljednje dvije revizije, za 2023. i 2024., ima pozitivno mišljenje za usklađenost poslovanja sa zakonima i drugim propisima, ali mu je ocjena za finansijske izvještaje i dalje – mišljenje s rezervom. Podatak koji izaziva zabrinutost je da Konsolidovani godišnji finansijski izvještaj za korisnike budžeta RS nikad u najmanje posljednjih 10 godina, nije dobio pozitivnu ocjenu za svoje finansijske izvještaje.⁵⁶ Redovna pojava da

⁵⁵ <https://revizije.info/nastavak-javnih-saslusanja-pred-parlamentarnom-komisijom-od-govornom-za-reviziju-u-fbih/> [pristupljeno 22.7.2025.]

⁵⁶ <https://revizije.info/konsolidovani-godisnji-finansijski-izvjestaj-za-korisnike-bud-zeta-rs-deset-godina-bez-pozitivne-ocjene-za-finansijske-izvjestaje/> [pristupljeno 22.7.2025.]

kršenje ustava, zakona i sudskih presuda od strane izabranih dužnosnika po pitanju upravljanja budžetskim sredstvima ne dovodi do ozbiljnih reakcija niti otklanjanja uzroka takvog stanja. Ostavke ili smjena ministra i rukovodećih službenika unutar ministarstva finansija se nikada nisu desile u BiH.

Kao jedan od vidova eventualnog utvrđivanja odgovornosti izabranih dužnosnika treba spomenuti i mehanizam rješavanja sukoba interesa u institucijama vlasti. Podsjećamo da je upravo borba protiv sukoba interesa jedan od 14 ključnih prioriteta koje je BiH morala ispuniti za dobijanje kandidatskog statusa odnosno za otvaranje pregovore o članstvu u EU. U skladu sa odredbama Zakona o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine⁵⁷ formirana je Komisija za odlučivanje o sukobu interesa u institucijama na nivou BiH, a činili su je članovi Doma naroda, Predstavničkog doma i Agencije za prevenciju korupcije i koordinacije borbe protiv korupcije što su međunarodni partneri kritikovali zbog političkog uticaja u donošenju odluka. Novi Zakon o sprječavanju sukoba interesa u institucijama na nivou Bosne i Hercegovine⁵⁸ je bio osnov za donošenje Odluke o imenovanju članova Komisije za odlučivanje o sukobu interesa u institucijama na nivou Bosne i Hercegovine.⁵⁹ Iako su novim zakonskim rješenjima uređena značajna unapređenja poput depolitiziranja Komisije, javnog objavljivanja izvještaja o finansijskom stanju i imovini nosilaca javnih funkcija, i bliskih srodnika nosilaca javnih funkcija, Zakon i dalje nije u potpunosti usklađen sa evropskim standardima, što je navedeno i u Izvještaju Evropske komisije o Bosni i Hercegovine za 2024. godinu.⁶⁰ U Federaciji BiH nema novog zakona niti ima tijela za sprečavanje sukoba interesa a sljedstveno tome nema ni kazni. Problem je nastao kada je državnim zakonom oduzeta nadležnost Centralnoj izbornoj komisiji Bosne i Hercegovine (CIK) da radi na pitanjima sukoba interesa. Tada je formirana komisija na nivou BiH, ali ispolitizirana jer su je činili parlamentarci, dok je u F BiH nastao vakuum jer po federalnom zakonu⁶¹ to i dalje radi CIK. Novi zakon o sprečavanju sukoba interesa u F BiH, koji je predvidio formiranje nezavisne komisije za odlučivanje o sukobu interesa, upućen je u Parlament F BiH 2022. godine, ali je nova Vlada F BiH povukla zakon iz procedure. Zakon o sprečavanju sukoba interesa u organima

⁵⁷ Službeni glasnik BiH, br. 13/02, 16/02, 14/03, 12/04,63/08, 18/12,87/13 i 41/16

⁵⁸ Službeni glasnik BiH, broj 18/24

⁵⁹ Službeni glasnik BiH, broj 73/24

⁶⁰ https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/izvjesce-o-bosni-i-hercegovini-za-2024-godinu_1730986501.pdf [pristupljeno 22.7.2025.]

⁶¹ Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti F BiH („Službene novine F BiH“, broj 70/08)

vlasti Republike Srpske⁶² je osnov za osnivanje posebne Komisije koja ima predsjednika i šest članova izabranih od strane Narodne skupštine Republike Srpske, na prijedlog nadležnog skupštinskog tijela, na period od četiri godine, uz mogućnost ponovnog izbora. Sukob interesa u Republici Srpskoj se tretira kao formalnost i selektivno, u zavisnosti od političkih i drugih interesa dok se suštinsko suzbijanje sukoba interesa i odgovornost izbjegavaju, bilo zbog neadekvatnih zakona ili institucija koje ih ne sprovode.⁶³

Također, neadekvatna transparentnost i otežan pristup informacijama smanjuju mogućnosti građana da kontrolišu rad izvršne vlasti. Iako zakonski postoji pravo na informacije, praksa pokazuje da su institucije često neodgovorne i selektivne u pružanju podataka. Iako zakoni o slobodi pristupa informacijama postoje, praksa pokazuje da institucije često ne odgovaraju na zahtjeve građana ili otežavaju pristup informacijama, što smanjuje mogućnost kontrole rada organa uprave. Ovo umanjuje odgovornost jer građani nemaju pristup podacima o radu i trošenju javnih sredstava. Poseban fokus javnosti stavljen na novi Zakon o slobodi pristupa informacijama na nivou institucija BiH⁶⁴ i njegovim implikacijama, obzirom na to da značajno ograničava pristup informacijama od javnog interesa i na to da sadrži dugu listu izuzetaka i mogućih ograničenja kod pristupa informacija, te da je Žalbeno vijeće pri Vijeću ministara BiH dobilo ulogu drugostepenog organa. Također, zakonski okvir na nižim nivoima je potrebno unaprijediti i harmonizovati u skladu sa najboljom praksom i međunarodnim standardima.⁶⁵

Institucija ombudsmana za ljudska prava (IO) izvijestila je o značajnom poboljšanju u odzivu javnih organa na preporuke u 2023. godini. Polovina preporuka IO je provedena, iako i dalje skoro 20% institucija kojima su upućene preporuke nije odgovorilo ni na njih. Odziv na preporuke vrhovnih revizorskih institucija znatno je niži nego u slučaju IO. Obje vrste nezavisnih nadzornih

⁶² Službeni glasnik Republike Srpske, br. 73/08, 52/14 i 90/23

⁶³ Transparency International BiH (2023) Republika Srpska novim zakonom pokušava legalizovati sukob interesa, <https://ti-bih.org/republika-srpska-novim-zakonom-pokusava-legalizovati-sukob-interesa/> [pristupljeno 22.7.2025.]

⁶⁴ Službeni glasnik BiH, broj 61/23

⁶⁵ Dugo očekivani novi Zakon o slobodi pristupa informacijama usvojen je na državnom nivou, ali njegov kvalitet ne garantuje povećanje transparentnosti javnih institucija. Posebno, postupak primjene ograničenja pristupa informacijama izaziva ozbiljnu zabrinutost u vezi s obimom diskrecionih ovlasti datih javnim organima. Na nivou entiteta nisu usvojene nikakve zakonske promjene, a mehanizmi praćenja i provođenja koji osiguravaju pravo na informacije također nisu poboljšani.

tijela pate od nedostatka adekvatne parlamentarne podrške u kontroli organa uprave. Parlamentarni nadzor nad izvršnom vlašću također je loše percipiran od strane većine stanovništva. Sistem integriteta, uključujući zakonodavstvo, institucije, politike i prakse, još uvijek je nerazvijen u BIH.⁶⁶

7. ZAKLJUČAK

Odgovornost nositelja izvršne vlasti ne predstavlja samo formalno-pravnu obavezu, već suštinski preduslov funkcionisanja demokratske države. Izvršna vlast koja je podložna djelotvornoj kontroli i spremna na polaganje računa može opravdati povjerenje građana i doprinijeti jačanju vladavine prava, zbog čega razvoj mehanizama odgovornosti, institucionalne kulture i transparentnosti ostaje trajni izazov savremenih političkih sistema. Osiguranje odgovornosti zahtijeva efikasne ustavne i zakonske mehanizme kontrole, uključujući sudski i parlamentarni nadzor, revizorske institucije, ombudsmana, kao i kontrolu od strane slobodnih medija, civilnog društva i građana, pri čemu se moralna odgovornost nositelja vlasti posebno ogleda u obavezi dosljednog poštivanja i zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Savezna Republika Njemačka predstavlja primjer funkcionalnog sistema u kojem se odgovornost izvršne vlasti ostvaruje kroz zakone, institucije i razvijenu kulturu vladavine prava. Moralna odgovornost nositelja izvršne vlasti ogleda se u visokim standardima političke kulture, pri čemu mediji i javnost imaju značajnu kontrolnu ulogu. Pravna odgovornost utvrđuje se kroz sudske postupke, dok se politička odgovornost manifestuje kroz odgovornost Vlade pred Parlamentom, uključujući i institut konstruktivnog izglasavanja nepovjerenja. Finansijsku odgovornost nadzire i utvrđuje Savezni revizorski sud.

U Republici Hrvatskoj mediji i javnost imaju značajnu ulogu u utvrđivanju moralne odgovornosti nositelja izvršne vlasti, dok se pravna odgovornost ostvaruje kroz sudske postupke. Politička odgovornost ogleda se u odgovornosti Vlade pred Saborom, uključujući i postupak izglasavanja nepovjerenja Vladi, dok finansijsku odgovornost nadzire i utvrđuje Državni ured za reviziju. Iako Republika Hrvatska i dalje prolazi kroz post-tranzicione izazove, vidljiv je postepeni napredak u jačanju institucionalnog okvira i usklađivanju sa evropskim standardima.

⁶⁶ SIGMA/OECD, SIGMA Monitoring Reports: Public administration in Bosnia and Herzegovina 2024, pp. 84-85. https://www.sigmaweb.org/en/publications/public-administration-in-bosnia-and-herzegovina-2024_969426b5-en.html [pristupljeno 5.8.2025.]

Odgovornost izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini predstavlja složen i višeslojan izazov koji zahtijeva kontinuirane reformske napore radi unapređenja mehanizama kontrole i povećanja stepena odgovornosti. Unapređenje pravnog okvira i dosljedna primjena postojećih mehanizama predstavljaju ključne preduslove za unapređenje stepena odgovornosti izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini. Etničke i političke podjele često otežavaju jasnu moralnu odgovornost. Po pitanju pravne odgovornosti provode se sudski postupci, ali politički interesi često otežavaju utvrđivanje odgovornosti. Po pitanju političke odgovornosti primjerice Vijeće ministara odgovara Parlamentu, ali različiti blokirajući mehanizmi često otežavaju smjenu. Nedolaskom tri delegata iz bilo kojeg Kluba naroda Doma naroda PS BiH ne postoji kvorum za odlučivanje o smjeni predsjedavajućeg VM. U Predstavničkom domu PS BiH, entitetsko glasanje (nedovoljan broj glasova zastupnika iz jednog entiteta) može da spriječi smjenu Predsjedavajućeg VM.

U vezi budžetske odgovornosti postoji revizija finansija, ali se radi o sistemu u kojem revizija daje preporuke koje su neobavezujućeg karaktera za nosioce izvršne vlasti. Nadležna tužilaštva u BiH bi morala po službenoj dužnosti na osnovu uočenih nepravilnosti iz izvještaja Ureda/Službe za reviziju reagovati i pokrenuti istragu te kao organ gonjenja eventualno poduzeti, sve radnje i aktivnosti iz svoje nadležnosti kako bi se odgovorna lica procesuirala.

Propisi u oblasti slobode pristupa informacijama u BiH se moraju revidirati te uskladiti sa dobrim praksama i standardima EU.

Uspostavljanje dodatnih mehanizama kontrole mogu povećati stepen odgovornosti. Na primjer, na svim nivoima vlasti potrebno je donijeti Kodekse ponašanja izabраниh i postavljenih kadrova. Ovo se posebno odnosi na ministre, zamjenike ministra, šefove kabineta i savjetnike ministara/zamjenika ministara kako bi se pružila jasna uputstva u vezi sa sukobom interesa i drugim pitanjima vezanim za integritet.

Sistem za sprečavanje sukoba interesa lica u BiH na najvišim izvršnim funkcijama potrebno je revidirati i ojačati tako što će se:

- obezbijediti da izjave o interesima lica na najvišim izvršnim funkcijama budu predmet redovnih suštinskih provjera, uz srazmjerne sankcije u slučaju kršenja, uključujući lažno prijavljivanje ili neprijavljivanje;
- ad hoc informisati javnost o sukobu interesa u pogledu lica koja obavljaju najviše izvršne funkcije i
- učiniti dostupnim javnosti odluke u vezi sa sukobom interesa.

Literatura:

1. Čavoški, K., (1981), Mogućnosti slobode u demokratiji. Novi Beograd
2. Jonas, H. (1990) Das Prinzip Verantwortung. Sarajevo, Svjetlost
3. Kulić, Ž. i Kulić, M., (2015) Uvod u pravo. Evropski univerzitet Brčko
4. Kuzmanović, R. (2011) Ustavno pravo - peto izmijenjeno izdanje. Banja Luka, Univerzitet Apeiron,
5. Mill, J. S. (2020) O slobodi. Zagreb, Naklada Jesenski i Turk
6. Monteskie, Š. (2001), O duhu zakona. Čačak
7. Weber, M. (2013) Politika kao poziv. Zagreb, Naklada Jesenski i Turk
8. Cvjetičanin, T., Forić, S. (2012) Istraživanje političke odgovornosti kroz analizu političkih obećanja – istraživanje „Istinomjera“. Zbornik radova: Politička odgovornost u BiH: teorijski i praktični pristupi. Izdavači Udruženje za političke nauke u Bosni i Hercegovini/UG Zašto Ne, Sarajevo
9. Hartwig, M. (2009) „Ustavne pretpostavke odgovorne vlade – Nemačko iskustvo: Kontrola vlasti u nemačkom Ustavu“. Zbornik referata i izlaganja sa stručnog skupa – Vladavina prava – odgovornost i kontrola vlasti, Beograd, u organizaciji Fondacija Konrad Adenauer Stiftung
10. Jakopc, P. (2013) „Filozofija politike Johna Lockeua u Drugoj raspravi o vladi“, U: Nova prisutnost Vol.11, broj 3, str. 419-432.
11. Jovanović, Lj. (1973) „Odgovornost i vrste odgovornosti u našem savremenom društvu“. Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, Sv. 12, str. 81-104.
12. Lalić, D., Galić, M., Culifaj, A. (2023) „Ne žele biti teret svojoj stranci: komuniciranje političara u Hrvatskoj vezano za korupcijske i druge afere (2010. – 2021.)“. Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije , Zagreb, Vol. 29 No. 1, str. 5 – 36.
13. Marković. G. (2009) Predsjedništvo, U: UVOD u politički sistem Bosne i Hercegovine: izabrani aspekti / [urednici] Saša Gavrić, Damir Banović, Christina Krause. – Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Fondacija Konrad Adenauer e. V., Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, str. 210 – 233.
14. Pobrić, N. (2014) „Primjena načelo Evropskog upravnog prostora - uslov za prijem u Evropsku uniju“. Sveske za javno pravo, Sarajevo, broj 17., str. 45 – 54.
15. Radić, S. i Šajin, G. (2016) „Pojam odgovornosti u Hansa Jonasa i Hannah Arendt“. Vjesnik, Đakovo, broj 2/2016. str. 169-174.

16. Vranješ. N. (2014), „Položaj uprave u sistemu podjele vlasti“ U: Godišnjak Fakulteta pravnih nauka, godina 4, broj 4, Banja Luka, pp. 186-198.
17. Odnos njemačke Savezne vlade i drugih organa i organizacija, Narodna skupština Republike Srbije, 2010, broj Z-16/10
18. Ustav SR Njemačke, Preveo i priredio Edin Šarčević, Konrad Adenauer Stiftung i Fondacija Centar za javno pravo, Sarajevo, 2019.
19. Ustav BiH, dostupno na:
https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf
20. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine dostupno na:
https://www.ustavnisudfbih.ba/bs/dokumenti/ustav_precisceni_tekst.pdf
21. Ustav RS („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05).
22. Statut Brčko distrikta BiH, prečišćeni tekst, sastavljen na osnovu Pisma supervizora za Brčko distrikt Bosne i Hercegovine od 30. decembra 2009. godine. <https://skupstinabd.ba/images/dokumenti/ba/statut-brcko-distrikta.pdf>
23. Zakon o imunitetu („Službeni glasnik BiH“ broj 32/02) koji je donesen Odlukom Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu, dana 6. oktobra 2002. godine;
24. Zakon o imunitetu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 37/03) kojim je potvrđena Odluka Visokog predstavnika;
25. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o imunitetu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 75/09)
26. Zakon o popunjavanju upražnjenog mjesta člana Predsjedništva BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 21/2000),
27. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07, 24/08)
28. Zakon o Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine F BiH“ br. 1/1994, 8/1995, 58/2002, 19/2003, 2/2006 i 8/2006)
29. Zakon o Vladi („Službeni glasnik Brčko distrikta“, br. 19/07 i 28/12)
30. Zakona o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine, („Službeni glasnik BiH“, br. 13/02, 16/02, 14/03, 12/04, 63/08, 18/12, 87/13 i 41/16)
31. Zakon o sprječavanju sukoba interesa u institucijama na nivou Bosne i Hercegovine, („Službeni glasnik BiH“, broj 18/24)

32. Odluka o imenovanju članova Komisije za odlučivanje o sukobu interesa u institucijama na nivou Bosne i Hercegovine, („Službeni glasnik BiH“, broj 73/24
33. Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti F BiH, („Službene novine F BiH“, broj 70/08)
34. Zakon o sprečavanju sukoba interesa u organima vlasti Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 73/08, 52/14 i 90/23)
35. Zakon o imunitetu Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 39/24),
36. Zakon o imunitetu Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 19/03)
37. Zakon o slobodi pristupa informacijama na nivou institucija BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 61/23)
38. Poslovnik Zastupničkog doma PS BiH i Poslovnik Doma naroda PS BiH <https://www.parlament.ba/Content/Read/59?title=Poslovnik&lang=hr>
39. Bundesrechnungshof, Annual Report 2022.
40. Bundestag Petitions Portal
41. Državni ured za reviziju RH, Godišnje izvješće za 2022.
42. European Commission: Directorate-General for Structural Reform Support, Public administration and governance – Germany, 2023, Publications Office of the European Union, 2025.
43. European Commission: Directorate-General for Structural Reform Support, Public administration and governance – Croatia , 2023, Publications Office of the European Union, 2025.
44. Fondacija Konrad Adenauer Stiftung (2009) Vladavina prava – Odgovornost i kontrola vlasti. Zbornik referata i izlaganja sa stručnog skupa, Beograd
45. GRECO, (2022) Peti krug evaluacije - Prevencija korupcije i promovisanje integriteta u centralnim vladama (najviše izvršne funkcije) i agencijama za provođenje zakona – evaluacijski izvještaj Bosna i Hercegovina . Usvojeno od strane GRECO-a na 92. plenarnoj sjednici (Strasbourg, 28. novembra – 2. decembra 2022.)
46. SIGMA/OECD, SIGMA Monitoring Reports: Public administration in Bosnia and Herzegovina 2024.
47. OECD, Principles of Good Governance, 2018.
48. Transparency International BiH, Godišnji izvještaj 2023.

49. Transparency International BiH (2023) Republika Srpska novim zakonom pokušava legalizovati sukob interesa
50. Kodeks ponašanja državnih dužnosnika u tijelima državne vlasti, Narodne novine RH, broj 54/2022
51. <https://revizija.gov.ba/Post/Category?Id=2>
52. <https://revizije.info/nastavak-javnih-saslusanja-pred-parlamentarnom-komisijom-odgovornom-za-reviziju-u-fbih/>
53. <https://revizije.info/konsolidovani-godisnji-finansijski-izvjestaj-za-korisnike-budzeta-rs-deset-godina-bez-pozitivne-ocjene-za-finansijske-izvjestaje/>
54. <https://informatior.hr/strucni-clanci/klasicna-teorija-parlamentarne-odgovornosti-i-novi-izazovi>
55. https://www.sukobinteresa.hr/sites/default/files/dokumenti_clanka/godisnje_izvjesce_o_radu_povjerenstva_za_odlucivanje_o_sukobu_interesa_za_2023.pdf
56. https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/izvjesce-o-bosni-i-hercegovini-za-2024-godinu_1730986501.pdf

TYPES OF RESPONSIBILITY OF HOLDERS OF EXECUTIVE POWER – A COMPARATIVE OVERVIEW USING THE EXAMPLE OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY, THE REPUBLIC OF CROATIA, AND BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

The basic hypothesis of this legal-political analysis is that further activities are ahead for Bosnia and Herzegovina aimed at strengthening the principle of accountability of executive authorities. The principle of accountability indicates that elected officials in the executive branch will perform their duties honestly, in the broadest sense of the word, and are responsible for their decisions and actions to the court of public opinion, and will always be ready to undergo any type of scrutiny appropriate to their position. The first part of the article provides the basic premises regarding the principle of accountability of executive officeholders. „The second part of the article analyses this principle using the example of the executive branch in the Federal Republic of Germany and the Republic of Croatia for the purpose of comparison and to determine the level of development of the principle of accountability. The third part of the article offers a special review of the situation in Bosnia and Herzegovina, as a country in transition, which has candidate status for EU membership.

The concluding consideration emphasizes that Bosnia and Herzegovina must make additional efforts to fully implement the principle of accountability of executive authorities as part of the concept of <good governance.>

In the preparation of the article, the following methods were used: normative, comparative, historical, content analysis, and exegetical.

Keywords:

principle of accountability, executive power, Federal Republic of Germany, Republic of Croatia, Bosnia and Herzegovina

PРАВНА КОНСТРУКЦИЈА НАСЛЈЕДНИЧКОГ ПОСЈЕДА: ТЕОРИЈСКЕ ДВОЈБЕ И ПРАКТИЧНЕ ПОСЛЈЕДИЦЕ

komentar sudske odluke

Meliha Povlakić*

Alena Jurić**

Sažetak:

U radu je analiziran institut nasljedničkog posjeda, primarno u pravnom sustavu Bosne i Hercegovine kroz problematiziranje njegove pravne prirode, trenutka stjecanja te zaštite. Nasljednički posjed nastaje ex lege, u trenutku smrti ostavitelja, neovisno o trenutku uspostavljenja faktične vlasti. To nije faktičan nego tzv. idealan posjed. Stoga, nasljednik je posjednik i kada ne zna da je postao nasljednik, a nasljednički posjed izaziva iste pravne učinke kao i faktični posjed. Pravna zaštita nasljedničkog posjeda ne razlikuje se bitno od općih pravila o posjedovnoj zaštiti. Na taj način se čuva i štiti posjed od mogućih smetanja trećih osoba, u razdoblju od trenutka smrti ostavitelja do stvarnog stupanja nasljednika u posjed, što je potreba koja proizlazi iz suvremenog načina života. Međutim, u određenim pitanjima nasljedničkog posjeda, sudovi zauzimaju različite stavove i tumačenja istih propisa. Neka od rješenja u sudskoj praksi koja idu za tim da se u ostavinskom postupku može raspraviti i pitanje nasljeđivanja posjeda imaju ispravan cilj ali pogrešnu formulaciju. Tako, posjed se ne može nikako prenositi ostavinskim rješenjem. Dovoljno je samo konstatirati da ostavinu, primjerice, čini nekretnina upisana u određeni zemljišnoknjižni uložak, ali i nekretnina upisana u određeni posjedovni list. Svaka takva konstatacija olakšava proces promjena u katastru nekretnina. Kada i kako će se izvršiti uknjižba je posve drugo pitanje. Ujednačavanje sudske prakse u Bosni i Hercegovini jest neodgodivi imperativ koji za cilj ima zaštitu pravne sigurnosti.

Ključne riječi:

nasljednički posjed, univerzalna sukcesija, ostavina, zaštita posjeda

* Profesorica emeritus Univerziteta u Sarajevu – Pravni fakultet.

** Redovna profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru.

1. UVOD

Za razliku od rimske ili subjektivističke koncepcije posjeda koja je uz faktično držanje stvari (*corpus*) tražila i volju (*animus*) da se stvar drži kao svoja, prema germanskoj ili objektivističkoj koncepciji posjeda, koju prihvaća i bosanskohercegovačko zakonodavstvo, za posjed je dovoljna faktična vlast na stvari. *Animus* nije konstitutivni element posjeda. Pravo daje zaštitu tom faktičnom stanju, ne dopuštajući drugome da ga samovlasno mijenja. Premda volja više nije konstitutivni element posjeda, ona se ne može u potpunosti zanemariti, u samom shvaćanju faktične vlasti koja implicira neki voljni čin, osim kada je riječ o nasljedničkom posjedu kojim se, kao temom, bavi ovaj rad. Naime, jedino nasljednički posjed postoji i bez volje nasljednika, budući da se nasljednik smatra posjednikom od momenta smrti ostavitelja, neovisno o tome da li zna za posjed ostavitelja. Nasljednik postaje posjednik temeljem zakona, u trenutku smrti ostavitelja. To fiktivno stanje kod nasljedničkog posjeda traje sve dok nasljednik ne uspostavi faktičnu vlast na stvari.¹ Inače, povijesno gledajući, uključujući stare rimske pravnike i suvremene civiliste, o posjedu se raspravljalo stoljećima. Posjed je, općenito, izazivao različita shvaćanja pravnih teoretičara koji su o njemu raspravljali kao o pravu ili kao o faktičnoj (*de facto*) vlasti te u pogledu pravnog temelja po kojem se posjed štiti. Budući da je domaći zakonodavac predvidio mali broj odredaba koje reguliraju ovo pitanje, a one se opet tumače u praksi različito, u ovom radu će se, malo opširnije, nastojati odgovoriti na sporna pitanja pravne prirode posjeda, trenutka njegova stjecanja te zaštite, u kontekstu teorijskih i praktičnih dvojbi koje prate ovu tematiku.

Neposredni povod ovog rada je bilo shvatanje Građanskog odjeljenja Kantonalnog suda u Sarajevu od 9. prosinca 2024., koje je našlo odraza i u kasnije donesenom drugostupanjskom rješenju Kantonalnog suda u Sarajevu u predmetu broj 65 0 0 863709 22 Gž od 4. prosinca 2025. Predmetno rješenje, kao i prvostupanjski postupak koji mu je prethodio je prikazano u ovom broju Pravne misli od strane autora Đemaludina Mutapčića. U navedenom rješenju je referirano na stajalište Građanskog odjeljenja Kantonalnog suda u Sarajevu prema kojem: „Sud u ostavinskom postupku može, pored vlasništva određene nekretnine, prenijeti s ostavioca na nasljednike i posjed

¹ Više o tome: Medić, D. (2007) Rasprave iz građanskog i poslovnog prava. Banja Luka: Fakultet pravnih nauka, Panevropski univerzitet Apeiron Banja Luka, Udruženje pravnika RS. str. 15.-23.

te iste nekretnine.“ U odluci koju je donijelo Građansko odjeljenje Kantonalnog suda u Sarajevu je navedeno da je razlog za zauzimanje ovog stava bila činjenica da vijeća tog suda donose različite odluke u svezi pitanja mogućnosti raspravljanja prava nasljeđivanja posjeda.

Vidljivo je iz prikaza autora Mutapčića da su određeni sudovi zauzimali shvatanje da nasljeđivanje posjeda kao faktičke vlasti po prirodi stvari nije moguće, jer je posjed stanje koje se uvijek i iznova na stvari pribavlja, kao i shvatanje da ni Zakon o stvarnim pravima Federacije BiH (dalje: ZSP FBiH)² ne predviđa nasljeđivanje posjeda. Iz navedenog prikaza, ali iskustveno, je razvidno da su sudovi postupali različito i da su neki sudovi odbijali rješenjima o nasljeđivanju ili dopunskim rješenjima o nasljeđivanjima obuhvatiti nekretnine koje nisu upisane u zemljišnu knjigu, ali za koje je kao posjednik u katastru bio upisan ostavitelj.³

Da bi se bolje razumjelo stajalište Građanskog odjeljenja Kantonalnog suda, odnosno kritički ocijenila stajališta sudova da nije moguće nasljeđivanje posjeda, u ovom osvrtu će se ukazati prije svega na doktrinarna stajališta u vezi s nasljeđivanjem posjeda te analizirati relevantna zakonska rješenja u Bosni i Hercegovini ali i usporednom pravu.

2. PRAVNA PRIRODA NASLJEDNIČKOG POSJEDA

Nasljednički posjed je izuzetak od pravila da je svaka faktična vlast posjed fizičke ili pravne osobe na stvari koja se sastoji od različitih aprehenzijskih radnji.⁴ Riječ je o posjedu bez faktične efektivne vlasti, ali koji izaziva iste

² Zakon o stvarnim pravima, Službene novine FBiH, br. 66/2013, 100/2013 i 32/2019 - odluka US.

³ Navedena odluka Kantonalnog suda u Sarajevu je pozitivno odgovorila na ovo pitanje, dok je npr. u odluci broj 65 0 O 536334 16 Gž od 12.8.2021. zauzet suprotan stav, a pitanje je problematizirano i različito odgovoreno od strane prvostupanjskog i drugostupanjskog suda u predmetu broj 65 0 O 030820 19 Gž 2 od 11.10.2019. godine.

⁴ Pored posjeda nasljednika koji predstavlja posjed bez faktične vlasti, tu je i tabularni posjed osobe pogrešno upisane u zemljišnu knjigu za nositelja određenog prava, ako on nije istovremeno efektivni (posredni ili neposredni) posjednik nekretnine. Do toga može doći zbog greške prilikom upisa zemljišnoknjižnih prava (zbog kompliciranosti u vođenju zemljišnih knjiga ili nediscipliniranosti pravnih subjekata po pitanju upisivanja promjena u pravnom prometu), gdje je jedna osoba vlasnik stvari u zemljišnim knjigama, a druga osoba ima faktičnu vlast na stvari. Tako, na istoj nekretnini mogu postojati dva posjeda. Onaj posjednik nekretnine koji ima faktičnu vlast ima i posjedovnu zaštitu, ali odgovara i za štetne radnje koje potječu od stvari. On može postati vlasnik ako je savjestan i zakonit posjednik, ili samo savjestan, a stvar drži dulje vrijeme. Pored ova dva oblika izuzetka od pravila da je svaka faktična vlast posjed postoji i drugi izuzetak koji se odnosi na postojanje

pravne učinke kao i faktični posjed. Ostaviteljevi posjedi stvari i prava prelaze na nasljednika prema načelu ipso iure stjecanja (bez ikakvog posebnog akta stjecanja). Zbog toga se taj posjed naziva tzv. idealnim posjedom. Posjed nije pravo, ali se u ovom slučaju ponaša kao pravo. To je utjecalo na doktrinarne stavove, prema kojima ga neki autori smatraju subjektivnim pravom, a drugi faktičnim odnosom. Međutim, posjed nije niti pravo niti čisto faktični odnos prema stvari, nego je negdje, u sredini, između ovih dvaju stavova. Riječ je o pravno zaštićenoj poziciji koja se po ovom dejstvu približava subjektivnom pravu. Dakle, posjed se pojavljuje kao «privremeno», «oslabljeno» pravo na stvari, koje se povlači u sukobu s pravom vlasništva i drugim stvarnim pravima, ali je prema stranim zahvatima posjednik privremeno zaštićen.⁵ U našem pozitivnom pravu se promatra kao faktično stanje zaštićeno pravom.⁶

Nasljednik ima mogućnost uspostaviti faktičnu vlast poduzimanjem posjedovnog čina, čime se taj posjed pretvara u redovni oblik posjeda. Uspostavljanjem svoje faktične vlasti nasljednički posjed se pretvara u faktični posjed. Smisao postojanja nasljedničkog posjeda je u tome da se izbjegne vakuum u posjedu te da se održi kontinuitet ostaviteljevog posjeda.⁷ Naime, moguće je da od trenutka otvaranja nasljedstva pa do stupanja u posjed prođe određeno vrijeme u kome dođe do smetanja ili oduzimanja posjeda. Budući da se nasljedniku priznaje svojstvo posjednika od trenutka smrti ostavitelja, on može podići posjedovne tužbe i zahtijevati prestanak smetanja, odnosno povrat posjeda i prije stupanja u posjed.

Ostaviteljev posjed nastavlja se kod nasljednika na istom predmetu posjedovanja, na istom stupnju posjedovanja te s istim objektivnim kvalitetama posjeda (zakonitost - nezakonitost, istinitost - neistinitost) koje je imao kod ostavitelja.⁸ Što se tiče savjesnosti takvog posjeda, ona se procjenjuje prema nasljednikovoj predodžbi o zakonitosti ostaviteljevog posjeda. Ako

faktične vlasti koja se ne smatra posjedom. Riječ je o detenciji, kada se faktična vlast obavlja za drugu osobu sa kojom je detentor u domaćinstvu, radnom ili sličnom odnosu te sa posjedovnim objektom postupa po njegovim uputama. Više o tome v. Planojević, N. (2012) *Stvarno pravo u praksi*. Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu. str. 42. te Kovačević Kuštrimović, R. (2009) *Stvarno pravo*. Niš: Puntak. str. 39.

⁵ O tome: Stojanović, D. (1983) *Stvarno pravo*. Beograd: Službeni list SFRJ. str. 30.

⁶ Više o tome v. Klarić, P.; Vedriš, M. (2014) *Građansko pravo*. Zagreb: Narodne novine. str. 194.-198.

⁷ Medić, D. (2014) "Članak 323", str. 963. u: Babić, I.; Medić, D.; Hašić, E.; Powlakić, M.; Velić, L., *Komentar Zakona o stvarnim pravima Federacije Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Privredna štampa d.o.o.

⁸ Više o tome: Gavella, N. (1998). *Stvarno pravo*. Zagreb: Informator. str. 121.-123.

nasljednik nije znao, ili prema okolnostima nije mogao znati da ostavitelj nije bio vlasnik stvari ili da nije imao pravo na posjed, onda je on savjestan posjednik, a ako je to znao onda je nesavjestan. Pitanje kvalitete ovog posjeda značajno je za stjecanje vlasništva dosjelošću te za uspješno podizanje publicijanske tužbe.

3. TRENUTAK STJECANJA NASLJEDNIČKOG POSJEDA

U suvremenim pravima kontinentalnoeuropske pravne tradicije pravilo je da univerzalni sukcesor stupa u prava i obveze ostavitelja, po sili zakona, već od trenutka delacije (sustav nasljeđivanja ipso iure ili eo ipso). Naime, nasljednički posjed je prvi put prihvaćen u Njemačkom građanskom zakoniku iz 1896., a kasnije ga je prihvatio i Švicarski građanski zakonik iz 1907.⁹ U Njemačkom građanskom zakoniku prihvaćen je pod utjecajem srednjovjekovnog germanskog instituta gewere. Njemački građanski zakonik u § 857 propisuje da posjed prelazi na nasljednika, ne spominjući trenutak stjecanja faktične vlasti. U njemačkoj praksi i teoriji nije sporno da se prelazak imovine na nasljednika i stjecanje faktične vlasti često ne podudaraju. Prema članku 1146. Talijanskog građanskog zakonika posjed se, također, nasljeđuje, a njegovo dejstvo nastupa trenutkom otvaranja nasljeđa. Međutim, Austrijski građanski zakonik predviđa da se zakonskim, oporučnim nasljeđivanjem kao i nasljeđivanjem na temelju ugovora, ne može pribaviti posjed. § 320 propisuje da se valjanom pravnom osnovom dobiva samo pravo na posjed, ali ne i sami posjed. Da bi stekao posjed potreban je akt koji je neophodan uvjet za stjecanje. Tako, u Austriji ostavina prelazi na nasljednike tek prihvatom nasljeđa, a to se odnosi i na posjed. Od delacije do prihvaćanja nasljeđa, nasljednik nije posjednik stvari i prava ostavitelja te u tom razdoblju ne uživa posjedovnu zaštitu.¹⁰ S druge strane, u angloameričkom sustavu izvršitelj oporuke, ili ako izvršitelja nema (nije oporučno određen ili ne može obavljati tu ulogu iz bilo kojeg razloga), administrator ostavine dužan je pobrinuti se da svi dugovi ostavitelja prethodno budu namireni, prije no što se nasljedniku uruči (čista) ostavina. Takvo rješenje ima sličnosti s rješenjem u austrijskom

⁹ Medić, D. (2007) Rasprave iz građanskog i poslovnog prava. Banja Luka: Fakultet pravnih nauka, Panevropski univerzitet Apeiron Banja Luka, Udruženje pravnika RS. str. 15., bilješka br. 5.

¹⁰ O tome: Medić, D. (2019) Stvarno pravo Republike Srpske. Banja Luka: Panevropski univerzitet "Apeiron", Banja Luka; Fakultet pravnih nauka, Udruženje pravnika Republike Srpske. str. 625.-626.

pravu.¹¹ Pored postojećih propisa, stvaranju ujednačenosti sudske prakse u europskim državama doprinose dodatni pravni instrumenti (EU regulative itd.).¹² U Common Law sustavu pravne presedane stvaraju sudovi, što također povećava ujednačenost odluka u sličnim slučajevima.

4. ZAŠTITA NASLJEDNIČKOG POSJEDA

Sukladno objektivističkoj koncepciji posjeda, proširen je krug osoba koje uživaju posjedovnu zaštitu. Nasljednički posjed, načelno, uživa, posjedovnu zaštitu kao da je ostavitelj još posjednik. Riječ je o jednoj fikciji kojom se nasljedniku daje ovlaštenje nastaviti držati stvari i prava koje je ostavitelj imao u trenutku smrti, kao i pravo na posjedovnu zaštitu iako on stvarno nije postao posjednik.¹³ Član 334. ZSP FBiH propisuje da je svaki zajednički posjednik ovlašten štiti nasljednički posjed koji je s ostavitelja prešao na nasljednike od samovlasnog smetanja treće osobe, a od smetanja drugih sunasljednika prema pravilima koja važe za zaštitu suposjeda. Isto propisuje i član 320. ZSP RS te članci 119.-124. ZV BD BiH koji reguliraju zaštitu posjeda općenito, a to onda implicira i nasljednički posjed. Kada objektom posjeda upravlja, na osnovu svojega ovlaštenja, izvršitelj oporuke ili staratelj ostavine, tada je on ovlašten tražiti zaštitu posjeda koji je s ostavitelja prešao na nasljednika. Time se ne dira u pravo svakoga pojedinoga nasljednika ili sunasljednika na zaštitu, s tim da može zahtijevati povrat oduzetoga jedino prema izvršitelju oporuke, odnosno staratelju ostavine.

Povredom nasljedničkog posjeda nastaje pravo na posjedovnu zaštitu. Ne-posredni, posredni kao i suposjed može biti smetan (voljnim) neovlaštenim

¹¹ Sličnost dolazi iz iste osnove koja je nastala u srednjem vijeku i kojom se htjela postići sigurna zaštita vjerovnika (prije svega feudalnih gospodara) u pogledu naplate poreza na nasljedstvo i drugih dadžbina. Više o tome v. Antić, Oliver B. (2007) *Nasledno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu. str. 27.-30.

¹² Primjerice, europsko prekogranično nasljeđivanje, koje zbog sigurnosti nasljeđivanja u EU obuhvaća načelo jedinstva ostavine, regulirano je Uredbom o nasljeđivanju koja je donesena 2012., a stupila na snagu 2015. te se primjenjuje na nasljeđivanja kod kojih je ostavitelj umro iza 17.8.2015. Ona implicira i tzv. supsidijarni kriterij koji obuhvaća raspravljane ostavine i iz trećih zemlja, ako su ispunjeni uvjeti za to. Više o tome v. *Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession, EUR-Lex*. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/650/oj/eng>.

¹³ Medić, D. (2007) *Rasprave iz građanskog i poslovnog prava*. Banja Luka: Fakultet pravnih nauka, Panevropski univerzitet Apeiron Banja Luka, Udruženje pravnika RS. str. 17.

oduzimanjem (kada druga osoba uspostavlja svoju faktičnu vlast) ili uznemiravanjem. U tom slučaju posjednik se može štiti izvansudskim ili sudskim putem u materijalnopравnim prekluzivnim rokovima: subjektivnom od 30 dana i objektivnom roku od jedne godine. Nepoštivanje ovih rokova dovodi do odbijanja tužbenog zahtjeva, ako sud tijekom postupka utvrdi neblagovremenost tužbe a ne odbacivanjem tužbe, što je sankcija za nepoštivanje procesnih rokova.¹⁴ Izvansudska zaštita obuhvaća samopomoć u raznim oblicima, ako je ona nužna, prilagođena okolnostima, a opasnost neposredna. Sudska pak zaštita podrazumijeva utvrđivanje i poređenje (u posebnom parničnom postupku) posljednjeg mirnog stanja posjeda i nastalog smetanja, bez raspravljanja pravnih pitanja uz ograničen broj mogućih prigovora tuženog, a sa ciljem uspostavljanja prijašnjeg stanja i budućeg smetanja.¹⁵ Zato se taj postupak naziva posebnim, hitnim postupkom za smetanje posjeda, u kome se ne može raspravljati i odlučivati o pravu na posjed. Tako će nasljednički posjednici moći svoj posjed zaštititi putem suda u postupku zbog smetanja posjeda jedino onda kada za odlučivanje nije potrebno prethodno utvrditi tko ima pravo na nasljednički posjed, odnosno tko je ostavitelj nasljednik. Ako je nasljednički posjed smetan od strane treće osobe (koja se ne poziva na to da je ona ostavitelj nasljednik), njegovu zaštitu u postupku zbog smetanja posjeda će moći ostvariti svatko za koga je vjerojatno da je ostavitelj nasljednik. Međutim, ako je nasljednički posjed smetala osoba koja sebe smatra nasljednikom, odnosno ako ona počne izvršavati posjed koji je bio ostavitelj, a drugi joj to osporavaju smatrajući sebe ostaviteljevim nasljednicima, oni ne mogu s uspjehom staviti zahtjev zbog smetanja posjeda, nego samo petitorni nasljednički zahtjev. O tom zahtjevu se može raspravljati samo u redovnom parničnom postupku jer je riječ o sporu o pravu na nasljednički posjed.¹⁶

◊ Nasljednik postaje posjednik u trenutku smrti ostavitelja,¹⁷ bez obzira na to kada je stekao faktičnu vlast na stvari, tako da on naslijedenom imovinom

¹⁴ O tome: Planojević, N. (2012) Stvarno pravo u praksi. Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu. str. 44.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Gavella, N. (1998) Stvarno pravo. Zagreb: Informator. str. 123.

¹⁷ Isto stajalište je zauzeo i Viši sud u Novom Sadu (Republika Srbija) naglašavajući da "svaki nasljednik postaje i posjednik u trenutku smrti ostavitelja, bez obzira na to kada je stekao faktičnu vlast na stvari." - Viši sud u Novom Sadu. br. Gž-2372/80. prema: Medić, D.; Tajić, H. (2008) Sudska praksa iz stvarnog prava. Sarajevo: Privredna štampa d.o.o. str. 733.; Vrhovni sud Crne Gore, također, navodi da "nije od utjecaja činjenica da je ostavina M. B., raspravljena 57 godina nakon njene smrti, jer ostavina u trenutku smrti ostavitelja, po sili

može raspolagati ugovorom o kupoprodaji od momenta smrti ostavitelja, odnosno prije donošenja pravomoćnog rješenja o nasljeđivanju.»¹⁸ «Iako nasljednik postaje posjednik u trenutku smrti ostavitelja, bez obzira na to kada je stekao faktičnu vlast na stvari, on ne uživa posjedovnu zaštitu prema trećoj osobi ako takvu zaštitu nije uživao ostavitelj, jer se na nasljednika ne može prenijeti više prava nego što je ostavitelj imao u trenutku smrti.»¹⁹

Neposredni povod ovog rada je bilo stajalište da «sud u ostavinskom postupku može, pored vlasništva određene nekretnine, prenijeti sa ostavitelja na nasljednike i posjed te iste nekretnine.»²⁰ Navedena formulacija nije u skladu sa zakonskim odredbama.²¹ Ovo stajalište ima ispravan cilj, ali

zakona, prelazi na njegove nasljednike, a rješenje o nasljeđivanju je deklaratornog karaktera i vezuje stranke samo u pogledu prava na nasljeđe.” - Presuda Vrhovnog suda Crne Gore. Rev. br. 909/13 od 4.2.2014. prema: Poljić, A.; Alispahić, A. (2022). Nasljedno pravo u praksi, Sarajevo: Privredna štampa d.o.o. Sarajevo. str. 47.; Slično stajalište zauzima i Općinski sud u Zadru (Republika Hrvatska): “Stoga je samovlasni zahvat u posjed koji je pripadao ostavitelju, a koji je poduzet dok još nasljednik nije počeo i faktično posjedovati, smetanje njegovog nasljedničkog posjeda...Sukladno odredbi čl. 17. st. 1. i 2. ZV trenutkom smrti sada pok. VI. njegov posjed predmetnih nekretnina onakav kakav je bio prešao je, po sili zakona, na njegovog nasljednika, ovdje tužitelja. Prema tome, tužba je pravodobna jer je tužitelj podnio tužbu 20.3.2024., a tuženica mu je 1.3.2025. odbila predati ključeve predmetne kuće. Stoga tužitelju nije prestalo pravo na zaštitu suposjeda u smislu odredbe čl. 21. st. 3. ZV-a, prema kojoj pravo na zaštitu posjeda prestaje protekom roka od 30 dana od dana kad je smetani saznao za čin smetanja i počinitelja.” - Psp-12/2025-10 Općinski sud u Zadru. 7.10.2025. Dostupno na: <https://odluke.sudovi.hr/Document/View?id=835a6139-85f7-43fa-bf76-2f23666dc8f3&q=nasljedni%20i%20posjed>.

¹⁸ Presuda Kantonalnog suda u Tuzli, 32 0 P 263900 20 Gž od 15.9.2021. Dostupno na: <https://pravna-baza.paragraf.ba/dokumenti/sudska-praksa/1520208>.

¹⁹ Rješenje Apelacionog suda Brčko distrikta BiH. Gž-90/04 od 16.3.2004. Dostupno na: <https://pravna-baza.paragraf.ba/dokumenti/sudska-praksa/1592979>.

²⁰ Tako, u rješenju Kantonalnog suda u Sarajevu broj: 65 0 O 863709 22 Gž od 04.12.2025. navedeno je kako je Građansko odjeljenje ovog suda, zbog okolnosti da vijeća ovog suda donose različite odluke u vezi pitanja mogućnosti raspravljanja prava nasljeđivanja posjeda, na svojoj sjednici od 9.12.2024. usvojilo zaključak: „Sud u ostavinskom postupku može, pored vlasništva određene nekretnine, prenijeti sa ostavioca na nasljednike i posjed te iste nekretnine.“ Dakle, drugostupanjskim rješenjem odlučeno je da se žalba uvažava, rješenje Općinskog suda u Sarajevu br. 65 0 O 863709 22 O 2 od 31.5.2022. ukida te se predmet vraća prvostupanjskom sudu na ponovni postupak. Naime, prvostupanjski sud je 31.5.2022. odbio prijedlog od 23.06.2021. za donošenje dopunskog rješenja o nasljeđivanju pozivanjem na članak 2. ZN FBiH, uz shvaćanje da nasljeđivanje posjeda kao faktične vlasti nije moguće.

²¹ Takvo stajalište zauzima i Županijski sud u Bjelovaru (Republika Hrvatska): “Rješenje o nasljeđivanju je deklaratorno rješenje jer po odredbi iz čl. 135. Zakona o nasljeđivanju ostavina umrle osobe prelazi po sili zakona na njezine nasljednike u času smrti, a ne prelazi na nasljednike donošenjem rješenja o nasljeđivanju. Sud prvog stupnja je presudu temeljio na pogrešnoj primjeni materijalnog prava iz navedene zakonske odredbe, a zbog takvog pogrešnog pravnog shvaćanja da tuženik nije nasljeđivanjem stekao one nekretnine

pogrešnu formulaciju. Prije svega i vlasništvo i sva druga prenosiva i nasljeđiva prava se ne prenose odlukom suda, već eo ipso smrću ostavitelja. Isto tako se ni posjed ne prenosi ostavinskim rješenjem, budući da posjed prelazi na nasljednike u trenutku smrti ostavitelja. Ostavinsko je rješenje stoga deklarativnog karaktera. To je jasno slijedilo i iz članka 5. entitetskih zakona o zemljišnim knjigama²², gdje je bilo propisano da je za stjecanje prava na nekretninama uvijek potreban upis u zemljišne knjige i da upis ima uvijek konstitutivno djestvo osim kod stjecanja temeljem nasljeđivanja. U međuvremenu entitetski zakoni o stvarnim pravima su ovu odredbu derogirali i konstitutivno dejstvo upisa vežu samo za stjecanje temeljem pravnog posla, ali je i dalje nedvojbeno da uknjižba na temelju ostavinskog rješenja ima samo deklaratorni učinak.

U ostavinskom postupku utvrđuje se tko su ostaviteljevi nasljednici, što čini ostavinu, te koja još prava u pogledu ostavine pripadaju nasljednicima, legatarima i drugim osobama (član 198. ZN FBiH, član 91. Zakona o vanparničnom postupku RS²³, član 203. ZN BD BiH). Stoga je u ostavinskom rješenju potrebno samo konstatirati šta čini zaostavšitnu. To, primjerice, u određenim slučajevima može biti nekretnina upisana u određeni zemljišnoknjižni uložak i navedena prema zemljišno-knjižnim i katastarskim podacima, ali i nekretnina upisana u određeni posjedovni list. U slučaju da jedna nekretnina nije upisana u zemljišnu knjigu, što je u Bosni i Hercegovini još uvijek česta pojava, takvo utvrđenje u ostavinskom rješenju olakšava proces promjena u katastru nekretnina. Jedino je na takav način moguće implementirati u stvarnosti odredbe o nasljedničkom posjedu i njegovoj zaštiti. Upis u posjedovni list nema karakter dokaza o pravu, o čemu se ne raspravlja u posesornoj parnici, ali legitimira nasljednika, koji je postao posjednik u momentu

koje nisu opisane u rješenju o nasljeđivanju, sud prvog stupnja je odbio tužbeni zahtjev, bez valjano utemeljenih razloga uslijed čega postoji i bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 2. toč. 13 ZKP'' - Županijski sud u Bjelovaru. broj Gž-349/98-2 od 2.4.1998. prema: Poljić, A.; Alispahić, A. (2022) Nasljedno pravo u praksi. Sarajevo: Privredna štampa d.o.o. Sarajevo. str. 46.-47.

²² Zakon o zemljišnim knjigama Federacije BiH, Službene novine, br. 58/2002, 19/2003, 54/2004, 32/2019 - odluka US i 61/2022; Zakon o zemljišnim knjigama Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 4/2002, 67/2003, 46/2004, 109/2005, 119/2008, 58/2010 - odluka Ustavnog suda. U Republici Srpskoj je ovaj zakon stavljen van snage donošenjem Zakona o premjeru i katastru nepokretnosti, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 6/2012.

²³ Zakon o vanparničnom postupku, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 36/2009, 91/2016, 16/2023 i 27/2024.

smrti ostavitelja ali nije nikada stupio u faktički posjed, da može podizati posjedovne tužbe ili općenito štiti nasljednički posjed. Naravno, ovo je važna činjenica i kod priračunavanja vremena odnosno dokaza kontinuiteta posjeda u slučaju podizanja deklaratorne tužbe radi utvrđivanja stjecanja prava vlasništva temeljem dosjelogosti. Kada i kako će se taj posjednik uknjižiti kao vlasnik je posve drugo pitanje.

Određene sudske odluke su navedene pravilno shvatile: «Ako su stranke nekretninu stekle nasljeđivanjem, ali je u posjedu te nekretnine samo tuženik, a tužitelj traži predaju nekretnine u suposjed,²⁴ takav tužbeni zahtjev je osnovan jer tužitelj po zakonu ima pravo na (su)posjedovanje stvari koja je suvlasništvo njega i drugih osoba.»²⁵ Ostavinsko rješenje u kojem je i posjed naveden kao predmet nasljeđivanja, će vođenje ovakvih parnica olakšati.

5. ZAKLJUČAK

U suvremenoj pravnoj teoriji i praksi preovladavajuće stajalište jest da univerzalni sukcesor stupa u prava i obveze ostavitelja, po sili zakona, već od trenutka delacije. Imajući u vidu stvarnopravno određenje nasljedničkog posjeda te nasljednopravno načelo univerzalne sukcesije, u Bosni i Hercegovini nedvojbeno nasljednički posjed nastaje ex lege, u trenutku smrti ostavitelja, neovisno o trenutku uspostavljanja faktične vlasti. Nasljednički posjed nije faktičan nego tzv. idealan posjed. Stoga, nasljednik je posjednik i kada ne zna da je postao nasljednik, a nasljednički posjed izaziva iste pravne učinke kao

²⁴ Takvo stajalište o suposjedu zauzima i Vrhovni sud Vojvodine (Republika Srbija): "Nasljednici imaju pravo suposjeda naslijeđenih nekretnina do diobe nasljedstva i sa nasljedstvom upravljaju i raspoložu zajednički." - Vrhovni sud Vojvodine. br. : Rev-981/89 odb 20.12.1989. prema: Medić, D.; Tajić, H. (2008) Sudska praksa iz stvarnog prava. Sarajevo: Privredna štampa d.o.o. str. 733.; Županijski sud u Zagrebu (Republika Hrvatska) naglašava isto da "s obzirom da nasljedničkim posjedom ne dira u ostale posjede stvari (čl. 17. st. 3. ZVDS), to nadalje znači da, ako se pok. A. P. nalazio u suposjedu nekretnine zajedno sa tužiteljem, tada je trenutkom njegove smrti njegov suposjed prešao na njegove nasljednike, pa tada tužitelj ne bi osnovano mogao tražiti zaštitu (isključivog) posjeda, već eventualno zaštitu suposjeda. Pritom je za postojanje nasljedničkog posjeda ili suposjeda pravno neodlučno da li nasljednici ostavitelja imaju i faktičnu vlast na stvari sukladno odredbi čl. 10. st. 1. ZVDS, jer nasljednički posjed predstavlja jednu od zakonom predviđenih izuzetaka kada se posjednikom stvari smatra i osoba koja nema faktičnu vlast na stvari." Gž-4342/2023-2 Županijski sud u Zagrebu. 2.1.2024. Dostupno na: <https://odluke.sudovi.hr/Document/View?id=3d8f70c1-6bf9-41ef-99ac-be30dfd6b7d2&q=nasljedni%20dki+posjed>.

²⁵ Presuda Kantonalnog suda u Bihaću. 18 0 P 049949 23 Gž od 6.3.2023. Dostupno na: <https://prav nabaza.paragraf.ba/dokumenti/sudska-praksa/1671847>.

i faktični posjed. Pravna zaštita nasljedničkog posjeda ne razlikuje se bitno od općih pravila o posjedovnoj zaštiti. Na taj način se čuva i štiti posjed od mogućih smetanja trećih osoba, u razdoblju od trenutka smrti ostavitelja do stvarnog stupanja nasljednika u posjed, što je potreba koja proizlazi iz suvremenog načina života. Međutim, u određenim pitanjima nasljedničkog posjeda, sudovi zauzimaju različite stavove i tumačenja istih propisa. Neka od rješenja u sudskoj praksi, istina, imaju ispravan cilj ali pogrešnu formulaciju. Tako se naglašava da stajalište koje je zauzelo Građansko odjeljenje Kantonalnog suda u Sarajevu s jedne strane zaslužuje itekako pozitivnu ocjenu jer bi trebalo okončati različitu praksu pojedinih vijeća ovog Suda u pogledu mogućnosti da i posjed bude uključen u ostavinska rješenja, ali s druge strane zaslužuje kritiku zbog pravno-tehničke nepreciznosti. Naime, posjed se prenosi u momentu delacije a ne ostavinskim rješenjem, koje ima samo deklaratorni karakter. Dovoljno je samo konstatirati da ostavinu, primjerice, čini nekretnina upisana u određeni zemljišnoknjižni uložak, ali i nekretnina upisana u određeni posjedovni list. Svaka takva konstatacija olakšava proces promjena u katastru nekretnina. Kada i kako će se taj posjed uknjižiti je posve drugo pitanje. Ujednačavanje sudske prakse u Bosni i Hercegovini jest neodgovorni imperativ koji za cilj ima zaštitu pravne sigurnosti.

Literatura:

1. Antić, Oliver B. (2007) Nasledno pravo. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
2. Bikić, E; Suljević, S. (2014). Nasljedno pravo. Tešanj: Planjax group.
3. Gavella, N. (1998) Stvarno pravo. Zagreb: Informator.
4. Klarić, P; Vedriš, M. (2014) Građansko pravo. Zagreb: Narodne novine.
5. Kovačević Kuštrimović, R. (2009) Stvarno pravo. Niš: Punta.
6. Medić, D. (2007) Rasprave iz građanskog i poslovnog prava. Banja Luka: Fakultet pravnih nauka, Panevropski univerzitet Apeiron Banja Luka, Udruženje pravnika RS.
7. Medić, D. (2014) "Članak 323", str. 963. u: Babić, I.; Medić, D.; Hašić, E.; Powlakić, M; Velić, L., Komentar Zakona o stvarnim pravima Federacije Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Privredna štampa d.o.o.
8. Medić, D. (2019) Stvarno pravo Republike Srpske. Banja Luka: Panevropski univerzitet "Apeiron", Banja Luka; Fakultet pravnih nauka, Udruženje pravnika Republike Srpske.
9. Medić, D.; Tajić, H. (2008) Sudska praksa iz stvarnog prava. Sarajevo: Privredna štampa d.o.o.
10. Mutapčić, Đ., Pravno shvatanje Građanskog odjeljenja Kantonalnog suda u Sarajevu: „Sud u ostavinskom postupku može, pored vlasništva određene nekretnine, prenijeti sa ostavioca na nasljednike i posjed te iste nekretnine“, Pravna misao br. 1-2/26.
11. Planojević, N. (2012) Stvarno pravo u praksi. Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
12. Poljić, A.; Alispahić, A. (2022) Nasljedno pravo u praksi. Sarajevo: Privredna štampa d.o.o. Sarajevo.
13. Stojanović, D. (1983) Stvarno pravo. Beograd: Službeni list SFRJ.

Sudska praksa i propisi

1. Presuda Kantonalnog suda u Tuzli. 32 0 P 263900 20 Gž od 15.9.2021. Dostupno na: <https://prav nabaza.paragraf.ba/dokumenti/sudska-praksa/1520208>.
2. Presuda Kantonalnog suda u Bihaću. 18 0 P 049949 23 Gž od 6.3.2023. Dostupno na :<https://prav nabaza.paragraf.ba/dokumenti/sudska-praksa/1671847>.

3. Rješenje Kantonalnog suda u Sarajevu. 65 0 0 863709 22 Gž od 04.12.2025.
4. Rješenje Apelacionog suda Brčko distrikta BiH. Gž-90/04 od 16.3.2004. Dostupno na: <https://pravnabaza.paragraf.ba/dokumenti/sudska-praksa/1592979>.
5. Presuda Vrhovnog suda Crne Gore. Rev. br. 909/13 od 4.2.2014.
6. Županijski sud u Zagrebu (Republika Hrvatska) 2.1.2024. Dostupno na: <https://odluke.sudovi.hr/Document/View?id=3d8f70c1-6bf9-41ef-99ac-be30dfd6b7d2&q=nasljedni%4%8dki+posjed>.
7. Županijski sud u Bjelovaru (Republika Hrvatska) br. Gž-349/98-2 od 2.4.1998.
8. Općinski sud u Zadru (Republika Hrvatska) 7.10.2025. Dostupno na: <https://odluke.sudovi.hr/Document/View?id=835a6139-85f7-43fa-bf76-2f23666dc8f3&q=nasljedni%4%8dki+posjed>.
9. Vrhovni sud Vojvodine (Republika Srbija) br. : Rev-981/89 odb 20.12.1989.
10. Viši sud u Novom Sadu (Republika Srbija) br. Gž-2372/80.
11. Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession, EUR-Lex. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/650/oj/eng>.
12. Zakon o stvarnim pravima, Službene novine FBiH, br. 66/2013, 100/2013 i 32/2019 - odluka US.
13. Zakon o stvarnim pravima, Službeni glasnik RS br. 124/2008, 3/2009 – ispr., 58/2009, 95/2011, 60/2015, 18/2016 – odluka US, 107/2019, 1/2021 – odluka US.
14. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 8/2024 - pročišćeni tekst.
15. Zakon o zemljišnim knjigama FBiH, Službene novine FBiH, br. 58/2002, 19/2003, 54/2004, 32/2019 - odluka US i 61/2022.
16. Zakon o zemljišnim knjigama RS (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 4/2002, 67/2003, 46/2004, 109/2005, 119/2008, 58/2010 - odluka Ustavnog suda).
17. Zakon o premjeru i katastru nepokretnosti, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 6/2012.

18. Zakon o nasljeđivanju u FBiH, Službene novine Federacije BiH, br. 80/2014 i 32/2019 - odluka US.
19. Zakon o nasljeđivanju, Službeni glasnik RS br. 1/09, 55/09-ispr., 91/16, 28/19 – odluka US i 82/19.
20. Zakon o vanparničnom postupku, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 36/2009, 91/2016, 16/2023 i 27/2024.
21. Zakona o nasljeđivanju BD BiH, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 36/2017.

LEGAL CONSTRUCTION OF INHERITED POSSESSION: THEORETICAL DOUBTS AND PRACTICAL CONSEQUENCES

Summary

The paper analyzes the institution of inherited possession, primarily within the legal system of Bosnia and Herzegovina, by problematizing its legal nature, the moment of acquisition, and its protection. Inherited possession arises *ex lege*, at the moment of the testator's death, regardless of the moment of the establishment of *de facto* authority. This is not *de facto*, but the so-called ideal possession. Therefore, the heir is the possessor even though he does not know that he has become the heir, and inherited possession causes the same legal effects as *de facto* possession. The legal protection of inherited possession does not differ significantly from the general rules on the protection of possession. In this way, inherited possession is preserved and protected from possible interference by third parties during the period from the testator's death until the heir actually takes possession, a need arising from modern life. However, in certain issues of inherited possession, courts take different positions and interpret the same regulations differently. Some judicial practice solutions that seek to allow the issue of inherited possession to be discussed in probate proceedings have the right goal but the wrong formulation. Thus, possession cannot be transferred by a court decision on inheritance. It is sufficient to state that the inheritance, for example, consists of real estate registered in a specific land registry entry, but also real estate registered in a specific possession deed. Each such statement facilitates the process of changes in the cadastral land survey. When and how this possession will be registered in the land register are completely different questions. The unification of case law in Bosnia and Herzegovina is an urgent imperative, aimed at protecting legal certainty.

Keywords:

inherited possession, universal succession, inheritance, protection of possession

THE ROLE OF THE JUDICIARY AND CONSTITUTIONAL COURTS IN THE DISTRIBUTION OF INSTITUTIONAL POWER: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ITALIAN REPUBLIC AND BOSNIA AND HERZEGOVINA¹

Miloš Davidović*
Tatjana Sekulić**

Abstract

Judicial independence constitutes an inseparable component of the rule of law, reflecting its very essence and enabling the full affirmation of this concept. An independent judiciary therefore presupposes a prior systemic distribution of state functions, that is, of institutional power, which ensures the autonomous status of the judicial branch and the unobstructed exercise of its role in a democratic society—namely, the protection of rights and the prevention of the uncontrolled concentration of power. This independence is manifested both through the institutional autonomy of judicial bodies and through the individual independence of holders of judicial office, which is determined not only by the adequacy of the normative framework but also by the moral and deontological integrity of individuals. Reform initiatives in Italy have given rise to concerns about potential political pressure and control over the judiciary, stemming from the fragmentation of what had previously been a unified judicial community and the establishment of two separate regimes governing the exercise of judicial functions. By contrast, the case of Bosnia and Herzegovina indicates that the establishment of a

* Mr. iur. Miloš Davidović. Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultetu.

** Prof. dr. Tatjana Sekulić. Univerzitet Milano – Bicocca.

¹ Funded by the European Union under the NextGenerationEU programme, Missione 4, Componente 1, Investimento 3.4 “Didattica e competenze universitarie avanzate”, Sotto-investimento T4 “Iniziative transnazionali in materia di istruzione”, CUP B61124000450006, Project Proposal TNE23-00057. The project was coordinated by the University of Siena, University of Milan-Bicocca, University of Salento, and University of Cagliari, with the University of Sarajevo – Faculty of Law participating as a project partner.

legal framework represents only an initial step toward building judicial independence, and that the crucial step toward genuinely approaching this ideal lies in the sincere commitment of political authorities, as well as of members of the judicial community themselves, to the affirmation of a culture of the rule of law. Changes in the institutional balance are also evident with regard to the constitutional adjudicatory function, as constitutional courts increasingly resort to creative instruments of legal interpretation, including interpretations of their own competences, which leads to strained relations with other branches of government and, in certain cases, to constitutional crises.

Keywords:

judicial independence, rule of law, separation of powers, constitutional justice

1. INTRODUCTION

The role of the judiciary and constitutional courts within the socio-political systems of contemporary states has long been a central subject of scholarly inquiry. This article approaches the issue from the perspective of constitutional law in dialogue with political sociology, focusing on the implications that shifts in the distribution of institutional power have for judicial authority and constitutional adjudication. The immediate impetus for this research is the current initiative of the Government of the Italian Republic to pursue a constitutional reform of the judiciary, a reform that would introduce “tectonic” changes to a unified judicial structure rooted in a decades-long constitutional tradition.

The core issue raised by the proposed reform does not lie in the technical-legal modalities of its implementation, but rather in its potential effects on the constitutionally entrenched system of separation of powers and on judicial independence as a foundational constitutional principle. Accordingly, the article examines the close interdependence between the doctrine of the separation of powers—legislative, executive, and judicial—and the principle of the rule of law as a constitutive element of liberal democratic constitutionalism. This interdependence extends beyond the formal normative architecture of the constitutional state and encompasses a broader socio-institutional process in which the challenge of securing and sustaining judicial independence vis-à-vis political elites and other power holders plays a decisive role.

Against this background, the first part of the article outlines general doctrinal frameworks and comparative institutional models for safeguarding judicial independence in contexts characterized by rapidly evolving institutional configurations. The subsequent section turns to the Italian judicial system, offering an in-depth analysis of the potential constitutional implications of the proposed reform for the independence of the judiciary. The third section adopts a comparative perspective, critically examining the discrepancy between the formal constitutional and statutory design of the judiciary in Bosnia and Herzegovina and its empirical functioning, while exploring avenues for strengthening its effective independence in light of the Italian reform experience. A further contribution of this article lies in its analysis of international standards on judicial independence—developed primarily within the framework of the Council of Europe and the European

Union—which may serve as normative reference points for policy-makers and institutional actors in Bosnia and Herzegovina in the context of the European integration process.

2. THE DISTRIBUTION OF INSTITUTIONAL POWER AS A PRECONDITION OF THE RULE OF LAW: GENERAL CONSIDERATIONS

The idea of dividing state power among different institutional actors has a long historical genealogy. From the standpoint of political philosophy, however, the foundational framework of this concept was articulated in the mid-eighteenth century through the doctrinal work of the French theorist Montesquieu. His model of the separation of powers into legislative, executive, and judicial branches is premised on a clear distinction between the processes of law-making, law implementation, and the adjudication of disputes arising from the application of law. Consequently, these core state functions must be exercised by distinct institutions or branches of government. The concentration and unification of these functions within a single authority, by contrast, constitutes a direct obstacle to the affirmation and preservation of individual liberty.²

Given the political context in which this idea emerged, its primary objective was to constrain the absolute and arbitrary power of the monarch. Over time, however, the diverse configurations of political systems have shaped different—albeit related—technical understandings and applications of the separation of powers. In this regard, Möllers identifies three principal dimensions of the concept: (i) as an organizational principle structuring public institutions; (ii) as a mechanism for maintaining institutional equilibrium through systems of checks and balances; and (iii) as a safeguard against the usurpation and concentration of power.³

With the development of modern democracies and the rise of constitutionalism, the content of this model has been substantially enriched through normative guarantees and practical implementations of principles

² Pereira da Silva, J. (2024) “On the Origins of the Separation of Powers: Some Historical Remarks”, pp. 136–137. In: F. Marques / P. Pinto de Albuquerque (eds.), *Rule of Law in Europe*. Cham: Springer.

³ Möllers, C. (2013) *The Three Branches: A Comparative Model of Separation of Powers*. Oxford: Oxford University Press, p. 44.

fundamental to democratic political life, most notably the rule of law. As a result, the separation of powers has come to be understood as an integral component of the rule of law itself. Although the concepts of the rule of law and the *Rechtsstaat* originate in different legal traditions, they are generally regarded as functionally equivalent foundational values of the legal-political order and as core achievements of the liberal-democratic constitutional state.

As such, the rule of law has been the subject of extensive scholarly analysis, both at a theoretical level and within specific socio-historical contexts, aimed at delineating its scope and implications. A broad consensus has emerged that the rule of law establishes a model of political organization (*polity*) in which law constitutes the central element of the objective normative order, in contrast to systems grounded in individual discretion or the dominance of particularistic interest groups. The mechanisms through which the rule of law operates as the supreme normative principle in constitutional democracies have given rise to diverse doctrinal approaches, all converging on a key conclusion: the effectiveness of the rule of law is directly dependent on the proper functioning of the system of separation of powers. Accordingly, the distribution of institutional power emerges as one of its core imperatives.

Only a clear organizational differentiation among the three branches of government, accompanied by a precise allocation of competences and responsibilities, can ensure the effective realization of the rule of law.⁴ In this vein, Enzmann identifies (i) the lawful exercise of public authority, (ii) the limited delegation of power, and (iii) the effective protection of rights as three constitutive elements of the formal conception of the rule of law.⁵ Institutional power itself derives its legitimacy from law, which both authorizes and constrains its exercise. Sahadžić characterizes these elements as procedural in nature, constituting a minimalist threshold for the establishment of the rule of law. Alongside these procedural requirements,⁶ substantive demands also play a crucial role, relating to the content of legal norms shaped by the discourse of human rights and fundamental freedoms, as well as democratic values.

⁴ Sahadžić, M. (2025) "The Rule of Law, the Separation of Powers, and Big Tech", *Pravni zapisi*, Vol. 16 – No. 1/2025, pp. 11–13.

⁵ Enzmann, B. (2012) *Der demokratische Verfassungsstaat: Entstehung, Elemente, Herausforderungen*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften / Springer Fachmedien, pp. 44–51.

⁶ Sahadžić, M. (2025) "The Rule of Law, the Separation of Powers, and Big Tech", *Pravni zapisi*, Vol. 16 – No. 1/2025, pp. 8 – 10.

More generally, the separation of powers is also understood as an instrument for preventing “social conflicts of interest”⁷ that may undermine the stability of the constitutional order and potentially lead to constitutional crises. The subjection of all actors—both citizens and public authorities—to the law, and the alignment of their conduct with the requirements of the legal order as an expression of the general will, necessitated the creation of a distinct institutional apparatus entrusted with overseeing compliance with the law in its broadest sense. This institutional mechanism is vested with the authority to interpret legal norms in relation to concrete factual circumstances and to impose sanctions on both state and non-state actors for violations of the legal order.

For this reason, it is essential that this authority be constituted as autonomous vis-à-vis the legislative and executive branches, deriving its legitimacy beyond the political sphere through guarantees of high ethical and professional standards among all actors within the judicial system. Accordingly, even the most prominent critics of the doctrine of the separation of powers have acknowledged its necessity with respect to the judiciary.⁸ The very existence of the rule of law ultimately depends on the position of the judicial function within the system of government and on the manner in which it is exercised. This understanding has led to legitimate and indispensable demands for securing an adequate degree of autonomy and independence of the judicial system, enabling it to effectively perform the role assigned to it within a given constitutional order.

3. SAFEGUARDING JUDICIAL INDEPENDENCE AND AUTONOMY THROUGH THE SYSTEM OF SEPARATION OF POWERS

Given that an effective separation of powers constitutes an inseparable element of the rule of law, the question arises as to how state functions must be distributed in order to satisfy the requirements of the rule of law. If one adopts Möllers’s “organizational” conception of the separation of powers—whose primary field of application lies precisely in the judiciary—it materializes

⁷ Campagna, N. (2018) “Gewaltenteilung”, p. 464. In: R. Voigt (ed.), *Handbuch Staat*. Wiesbaden: Springer VS.

⁸ Bačić, A. (1992) “Konstitucionalizam i podjela vlasti u ‘reaktivnim’ ustavima postkomunističkog razdoblja”, *Politička misao*, Vol. 29 – No. 1/1992, p. 47.

in the establishment of a judicial branch endowed with its own institutional apparatus, capable of autonomous decision-making.⁹ In the context of the position and functioning of the judicial system, this entails identifying normative and institutional models capable of ensuring the independence of the judicial apparatus, particularly vis-à-vis the executive branch, which typically commands the broadest spectrum of political power.

This task, however, is exceptionally demanding and conditioned by a wide range of contextual factors, including the level of democratic development, political culture, constitutional patriotism, as well as the transparency and integrity of the judiciary itself. Consequently, an in-depth assessment of judicial independence necessarily addresses both internal and external dimensions: it encompasses the internal organization and governance of the judiciary, as well as the broader political environment within which it operates.

There is scarcely a contemporary constitutional order in which the rule of law and judicial independence are not formally enshrined as foundational constitutional principles. Public authorities are therefore expected to respect these principles in a structural and systematic manner, thereby ensuring the effective enjoyment and protection of the highest level of human rights and fundamental freedoms for all individuals subject to their jurisdiction—a task that can be fulfilled only through an independent judiciary. Nevertheless, while many constitutions are nominally democratic, in socio-political practice these principles often remain at the level of formal proclamations and are undermined by authoritarian practices of political elites. This distinction gives rise to the crucial difference between formal or structural judicial independence—often described as “independence on paper”—and substantive or effective independence,¹⁰ which enables the operationalization of formal guarantees and confirms their practical relevance.

The effective protection of human rights and fundamental freedoms is thus primarily contingent upon the degree of judicial independence, which presupposes the simultaneous existence of two dimensions: institutional independence of the judiciary vis-à-vis the other branches of government, and individual independence and integrity of judges as office-holders who do not “elevate their own subjective will or purely personal convictions to the status

⁹ Möllers, C. (2013) *The Three Branches: A Comparative Model of Separation of Powers*. Oxford: Oxford University Press, pp. 43 – 44.

¹⁰ Novak, M. (2024) “Challenges to Judicial Structural Independence in Slovenia”, pp. 297–298. In: *Judicial Independence: Cornerstone of Democracy*. Leiden–Boston: Brill | Nijhoff.

of valid law.”¹¹ This understanding is clearly reflected in the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR), which considers judicial independence to be an integral component of the right of access to a court—a *conditio sine qua non* of the right to a fair trial. The Convention requirement of a “tribunal established by law” thus reflects the very essence of the rule of law and plays a crucial role in preserving the separation of powers, as well as the independence and legitimacy of the judiciary in a democratic society.¹²

In this context, the ECtHR has articulated a conception of judicial independence that closely corresponds to the doctrinal approach outlined above, encompassing both: (i) a state of mind reflecting a judge’s resistance to external pressures as a matter of moral integrity, and (ii) a set of institutional and operational arrangements—including judicial appointment procedures structured so as to guarantee independence, as well as merit-based selection criteria—that must provide safeguards against undue influence and/or unfettered discretion on the part of other branches of government, both at the stage of appointment and throughout the exercise of judicial office.¹³ In its landmark judgment in *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland*, the ECtHR established a test for assessing whether judicial independence has been compromised in the context of judicial appointments, requiring an examination of: (i) whether there has been a manifest breach of domestic law in the appointment process; (ii) whether the breach concerned a fundamental rule of the appointment procedure, essential to the legitimacy of judicial authority; and (iii) whether domestic courts provided adequate and sufficient remedies by examining and redressing the consequences of such a breach.¹⁴

In addition to these two classical dimensions of judicial independence, the conditions under which contemporary judiciaries operate have given rise to a distinct form of “status-based” judicial independence. Bridging the traditional models, status-based independence focuses on strengthening both judicial autonomy and the individual position of judges vis-à-vis judicial institutions themselves—particularly judicial councils or regulatory bodies,

¹¹ Campagna, N. (2018) “Rechtsstaat”, pp. 349–361. In: R. Voigt (ed.), *Handbuch Staat*. Wiesbaden: Springer VS.

¹² *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland*, Application no. 26374/18, European Court of Human Rights (Grand Chamber), Judgment of 1 December 2020, § 237.

¹³ *Dolińska-Ficek and Ozimek v. Poland*, Applications Nos. 49868/19 and 57511/19, European Court of Human Rights, Judgment of 8 November 2021, §§ 315–316

¹⁴ *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland*, Application no. 26374/18, European Court of Human Rights (Grand Chamber), Judgment of 1 December 2020, §§ 244–252.

whose internal normative activity may significantly affect judicial status. In this way, status-based independence prevents the reinforcement of institutional independence from resulting in the erosion of individual independence, thereby assuming an important integrative and cohesive function.¹⁵

Accordingly, the protection of the rule of law and the effective application of the European Convention on Human Rights by domestic courts are possible only if domestic legal systems do not deprive judges of the guarantees required by the Convention in matters that directly affect their independence and impartiality.¹⁶ The process of building and/or preserving genuine judicial independence is continuous and presents contemporary democracies with a series of persistent challenges. For this reason, judicial independence must be understood as a process rather than a static condition—one that should reflect a collective commitment to the protection of fundamental constitutional values, coupled with proactive resistance to social phenomena that threaten them. Judicial independence, including its most crucial dimension—namely, outcomes in areas falling within judicial competence—cannot be assessed in isolation, but only in relation to the political and social context in which the judiciary operates.

The societal contextualization of this phenomenon is particularly pronounced in the current political moment, marked by increasingly visible tendencies toward redefining democratic models of institutional power distribution and by abrupt shifts in the ideological and political orientation of governing actors. The rise of political platforms grounded in populist strategies—especially among increasingly radical right-wing movements—has left an unmistakably erosive imprint on the rule of law. The judiciary frequently becomes the primary target of political criticism and, subsequently, of targeted reforms that extend to demands for constitutional change. Populist discursive strategies often portray judicial independence as a threat to the “will of the people,”¹⁷ with the ultimate aim of relativizing the role of the judiciary and subordinating it both to the executive branch and to narrow interest groups. In this manner, the judiciary and its actors are drawn into a

¹⁵ Bustos Gisbert, R. (2022) “Judicial Independence in European Constitutional Law”, *European Constitutional Law Review*, Vol. 18 – No. 4/2022, pp. 612–615.

¹⁶ *Grzęda v. Poland*, Application no. 43572/18, European Court of Human Rights (Grand Chamber), Judgment of 15 March 2022, § 348.

¹⁷ Antonioli, L. / Ruzza, C. (eds.) (2024) *The Rule of Law in the EU: Challenges, Actors and Strategies*. Cham: Springer, pp. 7–8.

crisis of integrity that threatens the delegitimization of the judicial system and its eventual institutional capture.

4. THE ITALIAN MODEL OF A UNIFIED “SELF-GOVERNING” MAGISTRACY AND THE *CONSIGLIO SUPERIORE DELLA MAGISTRATURA*

Judicial independence within the constitutional and legal order of the Italian Republic is elevated to the level of a fundamental constitutional value. This reflects a clear recognition of the decisive role of the judicial branch in the construction and functioning of the rule of law, which can be fully realized primarily through a judiciary capable of autonomously interpreting, applying, and safeguarding the law. Such constitutional entrenchment also manifests the explicit intention of the constituent power to eliminate all forms of institutional interaction that might undermine the independent exercise of judicial functions. In this regard, the point of departure is Article 101 of the Italian Constitution, which provides that “judges are subject only to the law.”¹⁸

Beyond constituting a constitutional mandate for the adoption of a normative framework and the establishment of an institutional apparatus designed to secure judicial independence, this provision *prima facie* designates law as the sole guiding factor in judicial decision-making. It establishes accountability of the judiciary exclusively to the legal order itself and excludes the possibility of supremacy or hierarchical control by any other branch of government. This principle is expressly reaffirmed in the Constitution, which characterizes the judiciary as an “autonomous order independent of any other power.”¹⁹ Accordingly, the Constitution not only precludes interference by the legislative and executive branches in judicial decision-making, but also affirms a commitment to the concept of judicial “self-government” (*autogoverno*) with respect to core issues concerning the administration of justice.

Before examining the specific manifestations of this self-governing model, it is essential to highlight a distinctive category of the Italian constitutional system—referred to as the *magistratura*—through which the constituent

¹⁸ Constitution of the Italian Republic, Art.101

¹⁹ Constitution of the Italian Republic, Art. 104 (1)

power uniquely designates and unifies both judicial functions: adjudication, exercised by courts, and criminal prosecution, exercised by public prosecutors. The Italian judicial system thus exists as a cohesive structure—a unified magistracy—within which a clear functional distinction is drawn between judges and prosecutors. The magistracy is therefore conceived as a single career-based professional corps encompassing holders of different judicial functions, one consequence of which is the joint application of constitutional guarantees to both judges and prosecutors.²⁰

This unity is constitutionally articulated through the provision that members of the magistracy are distinguished solely by the specific functions they perform,²¹ coupled with the possibility of functional mobility between judicial and prosecutorial roles over the course of a career within the magistracy. In line with these foundational constitutional values, the Constitution establishes a distinct institution—the High Council of the Judiciary (*Consiglio Superiore della Magistratura*, CSM)—as an autonomous body within the judicial system entrusted with safeguarding its independence. The Constitution regulates the fundamental aspects of the Council’s status, composition, and competences, while further specification is provided by the Law on the Establishment and Organization of the High Council of the Judiciary,²² parts of which were subsequently modified by legislative reforms adopted in 2002.²³

The organizational structure of the *Consiglio Superiore della Magistratura* is based on a tripartite composition. First, three members serve *ex officio*: the President of the Republic, who also presides over the Council, the First President of the Court of Cassation, and the Prosecutor General attached to that court. Second, sixteen members are elected from among the magistracy by the judicial community itself. Third, eight members are elected by Parliament from among university professors of law and lawyers with at least fifteen years of professional legal experience.²⁴ This arrangement reflects a mixed model combining autonomous self-selection by the judiciary for the majority of seats (two-thirds of the Council) with the election of a minority

²⁰ Serio, M. (2005) “The Independence of the Judiciary within a European Context”, *Amicus Curiae – Journal of the Society for Advanced Legal Studies*, No. 62/2005, pp. 13–14.

²¹ Constitution of the Italian Republic, Art. 107(3)

²² Law No. 195 of 24 March 1958 on the Establishment and Organisation of the High Council for the Judiciary

²³ Law No. 44 of 28 March 2002 amending Law No. 195 of 24 March 1958, containing provisions on the establishment and functioning of the High Council of the Judiciary.

²⁴ Constitution of the Italian Republic, Art. 104(3)

of members by the representative legislature. The term of office of Council members is four years, with immediate re-election to the subsequent Council expressly precluded.²⁵

With regard to the members elected from within the magistracy, statutory rules aim to ensure balanced representation of the various components of the magistracy, as explicitly envisaged by the Constitution. To this end, three subcategories of judicial members are defined, each of which must be represented in the Council. Of the sixteen judicial members, two must be judges or prosecutors serving at the Court of Cassation, ten are elected from among judges at other judicial levels, and four are public prosecutors.²⁶ Seats are allocated to candidates who receive the highest number of votes within each category.²⁷ Elections are conducted by personal, direct, and secret ballot, thereby reinforcing the integrity and legitimacy of the electoral process.²⁸

The previously noted unity of the magistracy is particularly evident in the electoral procedure for Council members, through the establishment of universal active voting rights for all members of the magistracy. Although the law specifies the number of Council members to be drawn from each professional category, every magistrate is entitled to vote for candidates in all categories, using three separate ballots. In the terminology of electoral law, the magistracy as a whole thus constitutes a single electoral constituency. Restrictions apply exclusively to passive voting rights, insofar as only those magistrates belonging to a specific category may stand as candidates for seats allocated to that category. By affirming universal active suffrage within the magistracy, the system seeks to ensure the full participation of the entire judicial community, irrespective of the specific judicial function performed.

Members of the Council appointed by Parliament are elected in a joint sitting of both chambers—the Chamber of Deputies and the Senate—through procedures requiring qualified majorities. This reflects the constitutional significance attributed to the composition of the Council, which necessitates broad political consensus across different parliamentary groupings. Election requires a three-fifths majority of all members of Parliament; if such a

²⁵ Constitution of the Italian Republic, Art. 104(7).

²⁶ Law No. 44 of 28 March 2002, Art. 5(2)

²⁷ Law No. 44 of 28 March 2002, Art. 9

²⁸ Law No. 44 of 28 March 2002, Art. 5(1)

majority is not achieved in the first two rounds of voting, a three-fifths majority of members present and voting suffices from the third round onward.²⁹

The constitutional authority and autonomy of the Council, particularly in light of its mandate to safeguard judicial independence, are defined by the scope of its competences, which encompass the core aspects of the status of the magistracy. The Constitution confers upon the Council exclusive powers in matters of appointment, assignment, transfer, promotion, and removal of magistrates, as well as in the conduct of disciplinary proceedings and the imposition of disciplinary sanctions.³⁰ These powers are complemented by additional competences, including the issuance of opinions on legislative proposals affecting the judiciary and the periodic publication of reports on the state of the justice system.³¹ By contrast, technical and administrative functions remain largely within the remit of the Minister of Justice.

4.1. The Nature of the Council

The structure and functioning of the High Council of the Judiciary within Italian public and scholarly discourse have raised a series of questions concerning the very nature of this body, as well as its legitimacy and independence. Benvenuti characterizes the Council as an institution of “mixed legitimacy,” within which internal legitimacy predominates, deriving from the fact that the majority of its members are holders of judicial office. At the same time, this form of legitimacy is partially weakened by the attribution of the office of Vice-President to a member elected by Parliament, who in practice often operates in close coordination with the President of the Republic, who, under the Constitution, presides over the Council. It is precisely this mixed legitimacy that constitutes the basis for a flexible equilibrium between judicial autonomy and the influence of the political environment.³²

In conditions of highly dynamic institutional relations, numerous scholars have expressed concerns regarding recurrent lapses in the Council’s political neutrality in the exercise of its powers and functions. Even in earlier periods, such concerns were articulated in relation to the presence of ideological factions within the judiciary, primarily through the activities of judicial

²⁹ Law No. 195 of 24 March 1958, Art.22

³⁰ Constitution of the Italian Republic, Art. 104(4)

³¹ Law No. 195 of 24 March 1958, Art. (10)

³² Benvenuti, S. (2018) “The Politics of Judicial Accountability in Italy: Shifting the Balance”, *European Constitutional Law Review*, Vol. 14 – No. 2/2018, pp. 378–380.

associations seeking to assert dominance within the Council.³³ Over time, overt ideological identities have faded, yet these former currents have increasingly evolved into “power centers” aimed at monopolizing appointment procedures and exercising comprehensive control over the career system of the magistracy in accordance with group-specific interests. On this basis, Ferri concludes that while the High Council of the Judiciary has been effective in shielding the judiciary from external pressures, it has simultaneously endangered internal judicial independence. This observation underscores the limited reach of purely institutional reforms and highlights the need to refocus attention on changes in the individual conduct of magistrates and on the strengthening of their ethical accountability.³⁴

Ultimately, the *sui generis* legal nature of the Council is shaped by the scope of its competences and by the effects its decisions produce within the system of separation of powers. When examined through the lens of its primary functions, the Council’s administrative-law character clearly predominates, and all of its decisions must therefore comply with the general principles of administrative procedure. These decisions are subject to judicial review in administrative litigation before the Administrative Court, while challenges to decisions adopted in disciplinary proceedings may be brought only before the Court of Cassation sitting in plenary session,³⁵ thereby ensuring that the system of legal remedies remains within the judicial branch itself.

Nevertheless, it would be illusory to disregard the Council’s undeniable political dimension when understood in a broader sense. This dimension manifests itself both through the leadership structure of the Council and through the exercise of its core function—namely, the protection of judicial autonomy and independence. Through its decisions, the Council exerts a significant influence on the maintenance of constitutional balances and institutional equilibrium, while simultaneously shaping and directing judicial policy as one of the fundamental functions of the state.³⁶

³³ Ferrari, G. F. (2019) “Italian Perspectives on the Judiciary”, *International Journal for Court Administration*, Vol. 10 – No. 1/Winter 2019, pp. 16–17.

³⁴ Ferri, G. (2020/2021) “Il Consiglio Superiore della Magistratura italiano tra diritto e prassi: The Italian Superior Council of the Judiciary between the law and its effective implementation”, *DPCE Online*, Vol. 45 – No. 4/2020–2021, pp. 4879–4882.

³⁵ Ferrari, G. F. (2020) “The Organization of the Judicial System in Italy”, *Revista Eurolatinoamericana de Derecho Administrativo*, Vol. 7 – No. 1/2020, pp. 41–43.

³⁶ Ferri, G. (2020/2021) “Il Consiglio Superiore della Magistratura italiano tra diritto e prassi: The Italian Superior Council of the Judiciary between the law and its effective implementation”, *DPCE Online*, Vol. 45 – No. 4/2020–2021, pp. 4879–4882.

4.2. The Proposal to Amend the Italian Constitution: “Separation of Careers within the Magistracy”

Constitutional revision represents one of the most complex socio-political processes, as it directly affects the foundations of state authority and constitutional identity. This process assumes a particularly sensitive dimension when it alters the established balance among the branches of government and risks undermining core constitutional values. Initiatives of this kind frequently generate constitutional crises and inter-institutional distrust, which ultimately have a direct impact on the overall functionality of public power. For this reason, constitutional revision—beyond involving a procedurally demanding framework—inevitably requires the broad participation of a wide spectrum of societal actors.

Constitutional theory identifies various forms and modalities through which the amendment process is rendered more demanding, typically depending on the institutional actor empowered to decide on constitutional change, the parliamentary majority required, the number of legislative terms or voting rounds involved, and, ultimately, the possibility of direct citizen participation through referenda.³⁷ The Italian constituent power opted for a mixed model of constitutional revision, combining an especially complex parliamentary procedure with the potential corrective role of direct democracy.

Under this model, constitutional amendments must first be approved by both chambers of Parliament in two separate rounds of voting, with an interval of no less than two months between them. In the first round, a simple majority suffices, while in the second round an absolute majority of the members of each chamber is required.³⁸ This parliamentary approval, however, constitutes only a preliminary condition for the success of the constitutional revision process. Its final outcome depends on subsequent developments. Specifically, if within three months of parliamentary approval one-fifth of the members of either chamber, 500,000 voters, or five Regional Councils request that the amendment be subjected to a referendum, the final decision is transferred directly to the electorate.³⁹ In such cases, the amendment must

³⁷ Marković, R. (2010) *Ustavno pravo*. Belgrade: Faculty of Law, University of Belgrade, pp. 53–55.

³⁸ Constitution of the Italian Republic, Art. 108(3)

³⁹ Constitution of the Italian Republic, Art. 108(2)

be approved by a majority of valid votes cast,⁴⁰ without any quorum requirement concerning voter turnout. Conversely, if no request for a referendum is submitted within the prescribed time limit, the constitutional amendments are deemed adopted.

An exception applies where the proposed amendments obtain a two-thirds majority in the second round of voting in both chambers of Parliament. In that case, the amendments enter into force upon parliamentary approval alone, and no referendum may be requested by any of the constitutionally authorized actors.⁴¹

As this framework demonstrates, the Italian constitutional amendment procedure assigns the referendum the role of a corrective mechanism of direct democracy, compensating for the absence of a broader parliamentary consensus. At the same time, the absence of a turnout quorum raises unresolved questions concerning the democratic legitimacy of referenda conducted under this model.

Following the parliamentary elections of September 2022, which brought to power a right-wing coalition composed of *Fratelli d'Italia*, *Lega Nord-Salvini*, and *Forza Italia*, with Giorgia Meloni appointed as Prime Minister, these political forces articulated a clear commitment to institutional reforms aimed at reconfiguring the existing balance among the branches of public authority. These reform initiatives were primarily directed toward redistributing institutional power by weakening the position of the President of the Republic in favour of an expanded role for the Prime Minister, whose enhanced authority would be derived from direct popular election.⁴² However, this reform momentum also extended to core components of the judicial system, which had previously enjoyed a high degree of autonomy and external independence, at least at the normative level.

In this context, the Government initiated a package of constitutional reforms designed to substantially redefine the organization and functioning of the judiciary. The proposed amendments envisage the following changes:⁴³

⁴⁰ Constitution of the Italian Republic, Art. 108(3)

⁴¹ Constitution of the Italian Republic, Art. 108(4)

⁴² Cozzi Fucile, C. / Ferretti, P. (2025) "Shaping Reform: The Role of Experts in the Constitutional Revision Process. The Case of Italy", *Parliamentary Affairs*, pp. 7–9.

⁴³ Draft Amendments to the Italian Constitution to Be Decided by Referendum (2025) (online). Available at: https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2025/10/30/25A05968/sg?utm_source=chatgpt.com

- the abandonment of the concept of a “unified magistracy,” through the complete separation of judicial and prosecutorial functions, each acquiring distinct constitutional status and belonging to separate institutional structures, with the prohibition of career transitions between the two functions;
- the establishment of two separate bodies: a High Council for the Judicial Magistracy and a High Council for the Prosecutorial Magistracy;
- the abandonment of the system of autonomous internal election of judicial members of the Councils and parliamentary election of the remaining members, in favour of a system based on random selection (*sortition*);
- the removal of disciplinary competences from the Councils and their transfer to a newly established judicial body—the High Disciplinary Court—composed of fifteen judges, three of whom would be appointed by the President of the Republic, while the remaining members would be selected by sortition. Under the proposed framework, decisions of this Court would be subject to appeal before the same body.

These proposals for radical constitutional reform have, unsurprisingly, triggered intense public debate within Italian legal and political discourse. Some commentators trace the roots of these initiatives to earlier attempts to “assert control” over the judiciary, often presented as measures aimed at preventing abuse and limiting the politicization of judicial institutions. The debates themselves reveal the existence of deep political conflict in this sensitive domain, as well as fundamentally divergent approaches to resolving issues of judicial governance and independence.

Supporters of the reform emphasize the need to eliminate conflicts of interest within the judicial community, enable greater career specialization, adapt institutional arrangements to the specificities of judicial and prosecutorial functions, enhance transparency in the selection of Council members, and weaken the influence of narrow interest groups within the judiciary.⁴⁴ Critics, by contrast, argue that the reform’s underlying objective is the erosion of judicial independence. Particular concern is expressed regarding the potential politicization of the prosecution service through increased executive influence, which could directly undermine the principle of fair trial. Moreover, the reform is

⁴⁴ See: https://www.iconnectblog.com/italys-judicial-reform-weakening-the-judiciary-in-the-name-of-impartiality/?utm_source=chatgpt.com;
https://constitutionnet.org/fr/node/19855?utm_source=chatgpt.com

seen as relativizing judicial autonomy by eliminating the judiciary's capacity to freely elect its own representatives to regulatory bodies.

The most problematic aspect of the proposal lies in the removal of the Council's exclusive disciplinary powers and their transfer to a newly created judicial body whose members would predominantly be selected not on the basis of integrity, professional competence, or merit, but through random selection. This design further weakens procedural safeguards in disciplinary proceedings, as appellate review of decisions of the High Disciplinary Court would be entrusted to the same body, a solution incompatible with fundamental standards of fairness and due process.

Significant disagreements among legal scholars have been mirrored by divisions within the legislative body itself. As a result, the constitutional reform proposal was adopted by a parliamentary majority insufficient to allow its automatic entry into force, and a sufficient number of signatures were collected to ensure that the final outcome of the process would be determined by referendum.⁴⁵

The referendum is scheduled for 22 March 2026. Its outcome, however, is not decisive for the purposes of the present analysis. Far more important is an understanding of the motivations and arguments advanced by the opposing positions in this case, as their examination underscores both the centrality and the fragility of the liberal-democratic principle of the separation of powers. The debate surrounding constitutional reform in the specific context of judicial organization and authority in Italy thus opens the door to parallel and equally complex questions in relation to the constitutional system of Bosnia and Herzegovina.

5. THE CASE OF THE JUDICIARY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

5.1. The Judiciary of Bosnia and Herzegovina from the Perspective of the Normative–Legal Framework

The judiciary of Bosnia and Herzegovina operates within a specific constitutional and political context shaped by the arrangements of the General Framework Agreement for Peace (Dayton Peace Agreement) signed in

⁴⁵ <https://firmereferendum.giustizia.it/referendum/open/dettaglio-open/5400034>

December 1995, as well as by a transitional process spanning for three decades—a process whose ongoing nature remains evident even in the present moment. The Constitution of Bosnia and Herzegovina, contained in Annex IV of the Peace Agreement, failed to regulate the position and functions of the judicial branch when establishing the new state institutions. Despite this omission, the Constitution enshrined fundamental principles of the rule of law, which subsequently served as a valid constitutional basis for the development of a judicial system capable of fulfilling its assigned societal role.

Already in Article I(2), Bosnia and Herzegovina is defined as a democratic state operating under the rule of law and on the basis of free and democratic elections, while Article II establishes the inviolability of human rights as the highest constitutional value.⁴⁶ These constitutional principles constituted the key justification for the intervention of the High Representative in Bosnia and Herzegovina, grounded in Annex X of the General Framework Agreement for Peace and the powers conferred at the Peace Implementation Conference held in Bonn in December 1997. It was at that juncture that the existence of judicial institutions at the state level was identified as a prerequisite for the establishment of the rule of law in Bosnia and Herzegovina. Consequently, the Court of Bosnia and Herzegovina⁴⁷ and the Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina were established.⁴⁸

At the same time, the entities of the Federation of Bosnia and Herzegovina and Republic of Srpska, relying on the mechanism of “additional competences” under Article III(5) of the Constitution of Bosnia and Herzegovina, reached an agreement on the transfer of powers and the establishment of a specific state-level institution—the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina (HJPC BiH).⁴⁹ The Law on the HJPC defines it as an

⁴⁶ Constitution of Bosnia and Herzegovina, Art. (I and II)

⁴⁷ Decision On appointment of judges and on the establishment of the Court of Bosnia and Herzegovina (<https://www.ohr.int/decision-on-appointment-of-judges-and-on-the-establishment-of-the-court-of-bosnia-and-herzegovina/?print=pdf>)

⁴⁸ Decision Enacting the Law on Amendments to the Law on High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina (<https://www.ohr.int/decision-enacting-the-law-on-amendments-to-the-law-on-high-judicial-and-prosecutorial-council-of-bosnia-and-herzegovina/?print=pdf>)

⁴⁹ Agreement on the Transfer of Certain Responsibilities of the Entities through the Establishment of the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina. (<https://vstv.pravosudje.ba/vstvfo/B/141/article/51961>)

“independent and autonomous body tasked with ensuring an independent, impartial, and professional judiciary.”⁵⁰

The Law on the HJPC confers upon the Council a broad range of exclusive competences relating to the most significant aspects of judicial activity. These include, inter alia: the appointment and removal of judges and prosecutors; the conduct of disciplinary proceedings and the determination of disciplinary responsibility; the organization of various forms of professional training; participation in the preparation of annual budgets for courts and prosecutor’s offices; the establishment of procedures and criteria for the evaluation of judges’ and prosecutors’ performance; the collection and verification of financial disclosure statements; and the adoption of secondary legislation relevant to the exercise of judicial functions.

Treating the competence to appoint and remove judges and prosecutors as the initial and most significant indicator of judicial independence, comparative constitutional law generally identifies three models for regulating this issue: (i) appointment by the executive and/or legislative branches, involving direct political influence; (ii) appointment by an independent judicial body in which judges and prosecutors hold a majority of seats; and (iii) a mixed model, in which an independent body conducts the selection of candidates, while the final appointment decision is taken by executive or legislative authorities.⁵¹ Against these criteria, the judicial system of Bosnia and Herzegovina can be characterized as following an “Italian-style judicial council model,” through the autonomous and independent role of a body institutionally separated from both the executive and legislative branches—albeit with several significant differences that further reinforce the normative independence of the judiciary.

First, of the fifteen members of the HJPC, only two are elected by bodies outside the judicial branch: one member is elected by the House of Representatives of the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina, and one by the Council of Ministers of Bosnia and Herzegovina upon the proposal of the Minister of Justice, subject to the condition that neither may perform judicial functions nor be a member of those appointing bodies. The remaining

⁵⁰ Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina, Article 3(1).

⁵¹ Pejić, I. (2013) “Institucionalne garancije nezavisnog sudstva: Visoki savet sudstva”, pp. 115–116. In: E. Šarčević / V. Petrov (eds.), *Sudije u pravnom sistemu*. Sarajevo: Fondacija Centar za javno pravo.

members are elected exclusively by different segments of the judicial community (courts, prosecutor's offices, and the bar), drawn from their internal ranks and representing different levels of government.⁵²

Second, the HJPC is chaired by a President and two Vice-Presidents, all of whom are elected members of the Council, rather than holders of executive or legislative office.⁵³ Moreover, the HJPC does not apply a system of *ex officio* membership; instead, a prescribed selection procedure applies to each individual member.

Third, the Law on the HJPC does not recognize universal active voting rights for all holders of judicial office in the election of Council members. Instead, voting rights are limited, on the one hand, by the specific judicial function exercised and, on the other, by the level of the political-territorial organization from which the member is elected. For example, the member of the HJPC representing cantonal prosecutor's offices in the Federation of Bosnia and Herzegovina is elected exclusively by cantonal prosecutors within the Federation, without participation by prosecutors from other levels of government, judges, or members of the bar. Under the same model, a member representing the Supreme Court of Republic of Srpska is elected solely by judges of that court.⁵⁴

Fourth, the career structure of the judiciary in Bosnia and Herzegovina occupies an intermediate position between a unified magistracy model and a "soft" form of career separation. As in Italy, both judges and prosecutors form part of a unified judicial apparatus, whose autonomy is primarily exercised through the activities of a specialized judicial governance body vested with control over the key aspects of judicial functioning. At the same time, there are no formal legal barriers to transitioning between judicial and prosecutorial functions, provided that the standard appointment procedure through public competition is followed. However, the autonomous regulatory authority of the HJPC has led to *de facto* limitations on such career mobility, rendering these transitions significantly more difficult in practice. Specifically, the HJPC's Rules of Procedure regulate the allocation of points in candidate rankings during appointment procedures, assigning a substantially higher number of points to candidates who remain within the same career track as opposed to those seeking to transition between judicial and prosecutorial

⁵² Law on the HJPC of BiH, Art. 4(1), n, m;

⁵³ Law on the HJPC of BiH, Art. 11 (1 and 2)

⁵⁴ Law on the HJPC of BiH, Art. 4(1)

roles.⁵⁵ As a result, career transitions within the judiciary are not formally prohibited, but internal regulatory constraints have been established that may discourage or effectively curtail such movements.

5.2. The Space Between the “Letter of the Law” and Judicial Reality

Despite the existence of robust legislative guarantees of judicial independence and functionality in Bosnia and Herzegovina, an analysis of the twenty-year post-reform period reveals profound discrepancies between prescribed normative solutions and objectives, on the one hand, and the realities of judicial practice, on the other. This assessment is consistently supported by the findings of numerous judicial monitoring mechanisms, which identify the principal shortcomings as a lack of sufficient integrity among holders of judicial office and the absence of tangible results in the prosecution of systemic and political corruption.⁵⁶

These deficiencies constitute one of the central challenges facing domestic authorities in the context of accession negotiations for membership in the European Union, particularly with regard to Chapter 23 of the *acquis communautaire*—Judiciary and Fundamental Rights. Under the revised accession methodology applicable to Western Balkan candidate states, this chapter forms part of Cluster I (“Fundamentals”), which is opened first and closed last in the negotiation process. Moreover, progress in other negotiation chapters is explicitly conditioned on the fulfilment of interim benchmarks relating to the rule of law.⁵⁷ This structure reflects the EU’s unequivocal commitment to the consistent implementation of rule-of-law principles, including judicial independence, by all member states and candidate countries alike—principles that lie at the core of the EU’s constitutional values and *acquis*.

⁵⁵ Rules of Procedure of the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina, Art. 54e.

⁵⁶ The Corruption Perceptions Index (CPI) is a tool used by the international organization Transparency International. It shows that in 2024, Bosnia and Herzegovina recorded its worst result to date (33 points) and, after Belarus, ranks second worst in Europe in terms of perceived corruption. Particularly concerning is the dramatic decline compared to 2012 (9 points fewer), when Bosnia and Herzegovina was among the best-rated countries in the Western Balkans: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024/index/ner>

⁵⁷ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Enhancing the accession process - A credible EU perspective for the Western Balkans, COM(2020) 57 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0057>

Almost all regular annual EU reports on Bosnia and Herzegovina point to the absence of clear institutional progress in this area, particularly since the publication of the European Commission’s Analytical Report and Opinion in 2019.⁵⁸ This issue has remained unresolved even after Bosnia and Herzegovina was granted candidate status in 2022. With regard to judicial independence, the most recent report of November 2025 highlights several persistent deficiencies: (i) inappropriate internal and external pressures exerted on the judiciary; (ii) the prioritization of ethnic balance in judicial appointments at the expense of merit-based and quality-oriented selection; (iii) the lack of adequate reasoning in decisions concerning judicial appointments; and (iv) the inconsistent application of the automatic case-allocation system.⁵⁹

In 2023, the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina adopted amendments to the Law on the High Judicial and Prosecutorial Council, justifying them as part of the obligations arising from the country’s EU accession process. At the same time, the amended law stipulates that, within one year of its entry into force, the Parliamentary Assembly must adopt an entirely new Law on the HJPC, which “shall be aligned with the standards set out in the European Commission’s Opinion on Bosnia and Herzegovina’s application for EU membership”⁶⁰—a formulation that borders on the paradoxical. This raises the legitimate question of which EU standards, if any, were meaningfully incorporated into the law currently in force, and fuels concerns that its adoption may have represented little more than a bureaucratic fiction of reform progress in this field.

In accordance with the obligation to adopt a new law, the Ministry of Justice of Bosnia and Herzegovina prepared a Draft Law on the HJPC.⁶¹ However, due to persistent political blockades, this draft was never adopted by the Council of Ministers, a prerequisite for initiating the formal legislative procedure. In parallel, a group of opposition members of the House of

⁵⁸ See, Bosnia and Herzegovina Reports: 2019 – 2025.

⁵⁹ Bosnia and Herzegovina Report 2025 (27 – 44.)

⁶⁰ Law on Amendments to the Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina (*Official Gazette of Bosnia and Herzegovina*, No. 63/23).

⁶¹ Draft Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina (Ministry of Justice of Bosnia and Herzegovina) https://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/default.aspx?id=17805&langTag=bs-BA

Representatives submitted a legislative proposal to parliamentary procedure, largely mirroring the solutions contained in the Ministry's draft.⁶²

When compared with the proposed constitutional reform of the judiciary in Italy, both the Draft and the Proposal for the new Law on the HJPC of Bosnia and Herzegovina retain the existing conceptual framework of the judiciary, while introducing certain novelties that resemble elements of the Italian reform model. This convergence raises questions regarding their compatibility with the requirements of judicial independence. From an organizational perspective, the proposals envisage a reconfiguration of the HJPC's composition, expanding it to a total of twenty members by increasing representation from specific levels of judicial office. For instance, the revised structure would include two cantonal prosecutors from the Federation of Bosnia and Herzegovina and two district prosecutors from Republic of Srpska.

Both versions continue to provide for the appointment of one member by the Council of Ministers, upon the proposal of the Minister of Justice, and one member elected by the House of Representatives of the Parliamentary Assembly, while introducing more detailed eligibility criteria relating to education, professional experience, and personal integrity. The change most closely aligned with the Italian reform proposals, however, concerns the establishment of two specialized bodies within the HJPC—the Judicial Department and the Prosecutorial Department—which would operate as autonomous units with respect to the appointment of judges and prosecutors, respectively.

Through this partial internal differentiation, the judicial and prosecutorial components within the HJPC are effectively separated in the domain of appointments, treating this competence as a matter of exclusive concern for each respective group of office-holders rather than for the judicial community as a whole. As a result, the previously unified character of the HJPC would be significantly relativized. As in the case of the Italian reform proposals, the principal risk associated with this model lies in the potential erosion of judicial independence. Concentrating appointment powers in a narrow circle of actors—namely, the eight members of each departmental body—may substantially widen the space for political influence and ultimately threaten the capture of the appointment process. Nevertheless, in the

⁶² Proposal of the Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina, dated 11 December 2025: https://www.parlament.ba/data/dokumenti/javne-rasprave/050126%20-%20001-02-1-2679_25%20-%20Prijedlog%20zakona%20o%20VSTCV.pdf

Bosnian-Herzegovinian context, this represents a more moderate solution, as it does not entail a full institutional separation of judicial and prosecutorial functions; the HJPC would continue to decide on all other matters within its competence in plenary session.

The foregoing examples clearly demonstrate that Bosnia and Herzegovina's difficulties in genuinely approximating the values of the rule of law are not a direct consequence of the existing normative and institutional framework—although its improvement remains desirable. Rather, the core problem lies in the absence of what Woelk describes as a “culture of the rule of law” (2025). This implies that deep-seated cultural transformations of citizens' cognitive patterns cannot be produced primarily through external interventionism. Instead, such change must be initiated from within the community itself, through education aimed at socializing new generations in the values of human rights and fundamental freedoms, as well as through exemplary conduct by judicial office-holders grounded in ethical and deontological integrity, and even more by political authorities.

A renewed culture of the rule of law also presupposes a strong and active civil society, capable of acting as a monitoring mechanism and a guarantor of high democratic standards in the operation of institutions and their actors—standards that are indispensable for initiating and sustaining genuine democratic transformation.⁶³ Ultimately, the development of a culture of the rule of law would entail a heightened awareness among holders of judicial office of their own societal role, and of the transformative power of law in countering increasingly pronounced tendencies toward authoritarianism as a systemic counterpoint to democracy, even within the most advanced Western liberal-democratic states.

6. CONSTITUTIONAL COURTS AS HOLDERS OF INSTITUTIONAL POWER

Unlike the system of ordinary judiciary, whose primary purpose lies in providing effective protection of human rights and fundamental freedoms and in resolving legal disputes of various kinds, constitutional adjudication as a

⁶³ Woelk, J. (2025) “Rule of Law, the Judiciary, and Necessary Constitutional Reforms”, pp. 166–168. In: M. Šahadžić / T. Sekulić / N. Vranješ / J. Woelk (eds.), *The Dilemma of Constitutional Reform in Bosnia and Herzegovina: Discussing Options with a View to EU Accession*. Leiden/Boston: Brill | Nijhoff.

state function—and constitutional courts as its institutional bearers—emerged from the need to safeguard the inviolability and stability of the constitutional order as a whole. From a comparative law perspective, the competences entrusted to constitutional courts by constituent powers may be broadly grouped into two categories: (i) constitutional review and the resolution of constitutional disputes between the highest state authorities; and (ii) appellate jurisdiction in proceedings concerning constitutional complaints or appeals.

By virtue of the nature of their competences and the legal and political effects produced by their decisions, constitutional courts are not merely courts in the traditional sense, but constitutional organs *stricto sensu*. Their role entails comprehensive oversight of public authority, thereby participating in the exercise of “supreme state power” and becoming embedded in the process of forming “state will.”⁶⁴ Given their undisputed constitutional status, decisions of constitutional courts primarily generate legal effects, depending on the subject matter of the specific constitutional dispute. However, the effects of such decisions do not remain confined to the legal sphere; they inevitably carry political implications that may shape the future development of institutional relations, particularly vis-à-vis the executive and legislative branches.

Accordingly, constitutional adjudication has emerged as a key mechanism for safeguarding the rule of law, grounded in the understanding that the political sphere is neither exempt from law nor opposed to it, but is subject to judicial control. In this sense, constitutional courts delineate the legal framework within which political actors must operate in conformity with the constitutional order,⁶⁵ without engaging in assessments of the expediency or desirability of political action. By contrast, a distinct doctrinal orientation places greater emphasis on the political nature of constitutional adjudication. Ehs and Neiser advance a controversial perspective, arguing that constitutional jurisprudence is fundamentally a matter of power, whereby power relations shape both the judicial applicability of norms and the politically conditioned composition of courts. From this viewpoint, constitutional

⁶⁴ Leibholz, G. (1956) *Verfassungsgerichtsbarkeit im demokratischen Rechtsstaat*, *Zeitschrift für Politik*, Vol. 3 – No. 1/1956, pp. 7–8.

⁶⁵ Friesenhahn, E. (1976) *Die Funktion der Verfassungsgerichtsbarkeit im Gesamtgefüge der Verfassung*, pp. 355–366. In: P. Häberle (ed.), *Verfassungsgerichtsbarkeit*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

courts *de facto* participate in the governance of the state, function as political power actors, and therefore cannot be adequately described solely in legal terms.⁶⁶ Along similar lines, Seiler conceptualizes disputes over constitutional adjudicatory competences as conflicts between positive and supra-positive law—that is, between politically enacted law and judicial interpretation.⁶⁷

Without delving deeper into these doctrinal debates, it can nevertheless be asserted with confidence that the existence of constitutional courts constitutes a minimal condition for the protection of the supreme values of the constitution and represents one of the key mechanisms of effective control over public authority.

The Italian Constitutional Court is one of the fundamental constitutional organs, whose status, organization, and competences are expressly regulated by the Constitution.⁶⁸ The Constitution also precisely determines the legal effects of decisions on constitutional review, providing that laws found unconstitutional lose their legal force upon publication of the Court's decision.⁶⁹ This design situates Italy firmly within the *Austrian–Kelsenian* model of constitutional judiciary, in which the Court's role as a "negative legislator" occupies a central position. However, in the era of contemporary constitutionalism, new trajectories in the development of the Italian Constitutional Court can be identified, increasingly portraying it as a political actor.

This evolution has been driven primarily by two interrelated factors. First, the constitutional reform of 2001 significantly strengthened the position and responsibilities of the regions, thereby imposing upon the Constitutional Court the role of arbiter in disputes between the state and subnational entities. Second, transformations in the design and functioning of the political system have generated heightened tensions between the judiciary and political office-holders.⁷⁰ Some scholars therefore argue that the Court's more activist posture has been shaped less by doctrinal considerations than by the broader social context, in which societal dissatisfaction with executive

⁶⁶ Ehs, T. / Neisser, H. (2017) *Verfassungsgerichtsbarkeit und Demokratie*. Wien: Böhlau Verlag, p. 18.

⁶⁷ Seiler, H. (2010) "Verfassungsgerichtsbarkeit zwischen Verfassungsrecht, Richterrecht und Politik", *Zeitschrift für Schweizerisches Recht*, Vol. 129 – No. 2/2010, p. 519.

⁶⁸ Constitution of the Italian Republic, Arts. 134–137.

⁶⁹ Constitution of the Italian Republic, Art. 136.

⁷⁰ de Visser, M. (2014) *Constitutional Review in Europe: A Comparative Analysis*, ch. 2, "The Rise of Constitutional Adjudication", pp. 65–67. Hart Publishing.

responses has led citizens to increasingly direct their claims toward institutions responsible for rights protection.⁷¹

In this regard, Palazzo identifies three principal manifestations of what may be described as the Italian Constitutional Court's *law-making activity*: (i) the expansion of procedural rules before the Court, enabling access by actors not explicitly envisaged by positive law; (ii) the extension of competences to other constitutional actors, most notably in the context of EU law, where the Court empowered ordinary courts to temporarily disapply national legislation incompatible with EU law; and (iii) the broadening of the parameters of constitutional review, whereby the Court assesses legislative compatibility not only with the Constitution, but also with the European Convention on Human Rights and with so-called "super-constitutional norms." These norms are understood as embodying the fundamental principles of legal systems and human rights, and are accorded primacy even over European legal sources.⁷² The indeterminacy of the outer limits of constitutional adjudication thus illustrates that the implementation and protection of the constitution are inherently complex processes, lacking a fixed legal form and instead emerging from iterative institutional interaction and cooperation that ultimately shape the content and modalities of constitutional norms.

In Bosnia and Herzegovina, the substance of constitutional adjudication reflects a broadly similar model, albeit with certain distinctions arising from the country's specific constitutional structure. The constituent authority entrusted the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina with the delicate task of "upholding" the Constitution, exercised through competences including abstract and concrete constitutional review, the resolution of institutional disputes, appellate jurisdiction, adjudication of procedural issues relating to the protection of vital national interests, and matters concerning the status of the Brčko District.⁷³ One of the defining features of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina is its autonomous position within the legal and political order, particularly vis-à-vis the legislature. This autonomy derives implicitly from constitutional provisions that regulate

⁷¹ Tega, D. (2021) "The Italian Constitutional Court in its Context", *European Constitutional Law Review*, Vol. 17/2021, pp. 383–391.

⁷² Palazzo, N. (2020) "Law-making power of the Constitutional Court of Italy", pp. 56–60. In: M. Florczak-Wątor (ed.), *Judicial Law-Making in European Constitutional Courts*. Abingdon–New York: Routledge.

⁷³ Ademović, N. / Marko, J. / Marković, G. (2012) *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, pp. 202–2026.

the Court's organization, appointment procedures, mandate duration, and competences, while simultaneously stipulating that the Court "shall adopt its own rules of procedure by a majority of all its members."⁷⁴

This autonomous status has been further reinforced by the scope of the Court's self-regulatory activity, which has extended beyond technical aspects of internal functioning to encompass key legal and political issues shaping its relationship with other branches of public authority. These include, *inter alia*, the regulation of the legal effects of the Court's own decisions, including the possibility of retroactive effect,⁷⁵ thereby enabling the Court to assume a genuine policy-making role.⁷⁶ The particular sensitivity of this issue lies in the absence of institutional accountability mechanisms and in the lack of legal constraints delimiting the boundaries of the Court's regulatory authority—conditions that have, in practice, led to instances of constitutionally questionable outcomes.

A prominent example concerns the Court's response to political deadlock in the appointment of two judges by the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina, which significantly impeded the Court's daily functioning. In reaction, the Constitutional Court amended its own Rules of Procedure to allow judges to remain in office beyond the age of seventy—despite the Constitution's explicit provision establishing that age as the mandatory retirement threshold—where competent authorities fail to appoint a successor prior to the expiry of the mandate.⁷⁷ Through this act, irrespective of its pragmatic justification, the Court effectively assumed the role of constituent authority and *de facto* amended the Constitution itself.

In addition, the constitutional order of Bosnia and Herzegovina faces persistent challenges stemming from the non-execution of certain decisions of the Constitutional Court and from the ineffectiveness of accountability mechanisms addressing such non-compliance⁷⁸—an issue that strikes at the

⁷⁴ Constitution of Bosnia and Herzegovina, Art. VI/2b.

⁷⁵ Rules of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, Arts. 57–71.

⁷⁶ See: Kulenović, N. (2016) *Sud kao kreator politika: Uloga i efekti Ustavnog suda BiH u demokratskoj tranziciji i konsolidaciji*. Sarajevo: Analitika.

⁷⁷ Decision on the Amendment of the Rules of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, No. SU-03-579-1/23, 30 May 2024

⁷⁸ Conference "Execution of the Decisions of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina", Conclusions and Recommendations, 13–14 July 2023 (online). Available at: https://www.ustavnisud.ba/uploads/documents/konferencija-izvršenje-odluka-usbih-juni-2023-zaključci-i-preporuke-bs_1686912536.pdf

very core of the rule of law.⁷⁹ Finally, the EU accession process has placed before domestic authorities the unresolved issue of so-called “international judges,” namely the three judges appointed by the President of the European Court of Human Rights, following consultations with the Presidency of Bosnia and Herzegovina,⁸⁰ who may not be nationals of Bosnia and Herzegovina or of neighboring states. There is no meaningful consensus among political actors regarding the modalities for resolving this issue. One line of reasoning holds that the selection of international judges requires constitutional amendment, given their explicit constitutional status. Another approach advocates the adoption of legislation regulating an alternative appointment mechanism, relying on the Constitution’s own provision envisaging such a possibility after the expiration of the initial period of constitutional consolidation—five years following the appointment of the first composition of the Constitutional Court.

7. SUMMARY: WHAT CAN BOSNIA AND HERZEGOVINA LEARN FROM THE ITALIAN EXPERIENCE?

In the preceding pages, this article has sought to offer a legal-sociological perspective on the position occupied by the judiciary and constitutional adjudication within the turbulent process of (re)distribution of institutional powers. The effects of this process become particularly visible in the context of constitutional reforms (as in Italy) or legislative reforms (as in Bosnia and Herzegovina), but may also arise as a consequence of the *de facto* exercise of state functions. Against this backdrop, the conceptual point of departure of the analysis was the principle of the separation of powers, which—within the liberal-democratic tradition—serves to prevent the excessive concentration of power within a single institutional domain through appropriate modalities of functional distribution, thereby safeguarding the survival of democracy as a mode of organizing a *polity* composed of free individuals.

Within such a framework, the positioning of the judiciary is of fundamental importance to the rule of law, primarily because the preservation of

⁷⁹ Bosnia and Herzegovina Report 2025 (27)

⁸⁰ European Commission, Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina’s application for membership of the European Union (online). Available at: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/5804b1ab-c7c5-4cb9-bfa5-b241a5f4a0f8_en?filename=20190529-bosnia-and-herzegovina-opinion_en.pdf

judicial independence constitutes its initial and indispensable precondition. Accordingly, the responsibility to secure this value rests with all holders of public authority, as well as with members of the judicial community themselves, who are called upon to undertake all necessary institutional and legal measures enabling the effective realization of judicial independence and, consequently, the proper performance of the functions entrusted to this branch of government.

The purpose of this article was not limited to a descriptive presentation of normative solutions through the application of the comparative method in our two cases. Rather, its central objective was to identify manifestations of the reduction of institutional power distribution that may threaten judicial independence, and to use the Italian constitutional reform proposal—whose outcome remains uncertain—as an analytically challenging reference point for assessing the changes that are likely to occur within the Bosnian and Herzegovinian judicial context. In neither case can one yet speak of a full-blown constitutional crisis of the system, particularly in the case of Italy. Nevertheless, both examples clearly point to the presence of authoritarian tendencies as a genuine risk for liberal democracies—tendencies that should not be underestimated.

The analysis confirms that judicial independence, situated within the political, social, and cultural framework of the rule of law, cannot be reduced to the mere existence of adequate institutional arrangements or legal frameworks, but requires ongoing support and enactment in everyday societal practice. It is precisely for this reason that the institutions of the European Union do not prescribe a rigid institutional blueprint through which member states or candidate countries must achieve a satisfactory normative-institutional framework. Instead, they respect the historical and political-social specificities of each state. This approach underscores that the rule of law is fundamentally a value-based category, capable of being secured only through its genuine internalization within the civic political culture of a community that is authentically committed to the realization of this ideal. In this sense, the European Union defines a normative and value-oriented framework and establishes a set of conditions binding on member states, while expecting candidate countries to attain standards that must ultimately apply to all.

On the foundations of such a “culture of the rule of law,” diverse institutional mechanisms for safeguarding judicial independence may be constructed. Drawing lessons from the Italian experience, and with a view to maximally

relativizing political influence, it is imperative to ensure an independent and transparent procedure for the appointment of judicial office-holders, grounded in principles of merit, professional competence, and demonstrable performance. In this regard, strengthening the autonomy of the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina must go hand in hand with tightening the system of accountability of members of the judicial community. Accountability constitutes a cornerstone of judicial integrity and a crucial source of public trust, through which the judiciary sustains its legitimacy.

For Bosnia and Herzegovina as a candidate country for membership in the European Union, every reform must pursue a clearly articulated and substantively justified objective, capable of withstanding the test of public debate. Reforms can be effective only where their purpose extends beyond the technical fulfilment of externally imposed requirements, and is instead grounded in an understanding of the underlying values from which those requirements derive, coupled with a genuine effort to approximate those values. Despite the discouraging performance of the domestic judiciary, the documented patterns of institutional capture highlighted in European Commission reports, and the negative public perception of judicial work, the project of building an independent judiciary should not be dismissed as a distant or merely aspirational ideal.

If grounded in a sincere commitment on the part of holders of all branches of power, as well as of society as a whole, this process can serve as a catalyst for a genuine democratic transformation of the Bosnian and Herzegovinian constitutional order.

As stated by Fabio Pinelli, Vice-President of the Italian Supreme Council of the Judiciary (CSM), during the inauguration of the 2026 Judicial Year on 30 January 2026, the judiciary—being one of the pillars of liberal democracy—must be strongly supported by the other two branches of government. In his words,

“This need for harmony must be asserted with even greater force in the tense period we are currently experiencing, one in which it is essential that institutional actors adhere to the principle of loyal cooperation, complementary to the principle of the separation of powers.”

References

Books, articles and book chapters:

- Ademović, N., Marko, J., & Marković, G. (2012) *Constitutional Law of Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: Konrad Adenauer Foundation.
- Antonioli, L., & Ruzza, C. (eds.) (2024) *The Rule of Law in the EU: Challenges, Actors and Strategies*. Cham: Springer.
- Bačić, A. (1992) "Constitutionalism and the Separation of Powers in 'Reactive' Constitutions of the Post-Communist Period," *Politička misao* 29:1.
- Benvenuti, S. (2018) "The Politics of Judicial Accountability in Italy: Shifting the Balance," *European Constitutional Law Review* 14, no. 2.
- Bustos Gisbert, R. (2022) "Judicial Independence in European Constitutional Law," *European Constitutional Law Review* 18, no. 4.
- Campagna, N. (2018) "Separation of Powers," In: R. Voigt (ed.), *Handbuch Staat*. Wiesbaden: Springer VS.
- Campagna, N. (2018) "Rule of Law," In: R. Voigt (ed.), *Handbuch Staat*. Wiesbaden: Springer VS.
- Cozzi Fucile, C., & Ferretti, P. (2025) "Shaping Reform: The Role of Experts in the Constitutional Revision Process. The Case of Italy," *Parliamentary Affairs*.
- de Visser, M. (2014) *Constitutional Review in Europe: A Comparative Analysis*. Hart Publishing.
- Ehs, T., & Neisser, H. (2017) *Constitutional Jurisdiction and Democracy*. Vienna: Böhlau Verlag.
- Enzmann, B. (2012) *The Democratic Constitutional State: Origins, Elements, Challenges*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften | Springer Fachmedien.
- Ferrari, G. F. (2019) "Italian Perspectives on the Judiciary," *International Journal for Court Administration* 10, no. 1 (Winter).
- Ferrari, G. F. (2020) "The Organization of the Judicial System in Italy," *Revista Eurolatinoamericana de Derecho Administrativo* 7, no. 1.
- Ferri, G. (2020/2021) "The Italian Superior Council of the Judiciary: Between Law and Practice," *DPCE Online* 45, no. 4.

- Friesenhahn, E. (1976) *The Function of Constitutional Jurisdiction in the Overall Constitution*, In: P. Häberle (ed.), *Constitutional Jurisdiction*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Leibholz, G. (1956) *Constitutional Jurisdiction in the Democratic Rule of Law*, *Zeitschrift für Politik* 3,1.
- Marković, R. (2010) *Constitutional Law*. Belgrade: Faculty of Law, University of Belgrade.
- Möllers, C. (2013) *The Three Branches: A Comparative Model of Separation of Powers*. Oxford University Press.
- Novak, M. (2024) "Challenges to Judicial Structural Independence in Slovenia," In: *Judicial Independence: Cornerstone of Democracy*. Leiden–Boston: Brill | Nijhoff.
- Palazzo, N. (2020) "Law-Making Power of the Constitutional Court of Italy," In: M. Florczak-Wątor (ed.), *Judicial Law-Making in European Constitutional Courts*. Abingdon–New York: Routledge.
- Pejić, I. (2013) "Institutional Guarantees of an Independent Judiciary: High Judicial Council," In: E. Šarčević & V. Petrov (eds.), *Judges in the Legal System*. Sarajevo: Center for Public Law Foundation.
- Pereira da Silva, J. (2024) "On the Origins of the Separation of Powers: Some Historical Remarks," In: F. Marques & P. Pinto de Albuquerque (eds.), *Rule of Law in Europe*. Cham: Springer.
- Pinelli, F. (2026) In Merlo, G., "Anno giudiziario, Nordio difende la sua riforma. La Cassazione: «Serve reciproco rispetto»". *Domani*, 30 January 2026.
- Sahadžić, M. (2025) "The Rule of Law, the Separation of Powers, and Big Tech," *Pravni zapisi* 16:1.
- Seiler, H. (2010) "Constitutional Jurisdiction Between Constitutional Law, Case Law, and Politics," *Zeitschrift für Schweizerisches Recht* 129/2.
- Serio, M. (2005) "The Independence of the Judiciary within a European Context," *Amicus Curiae — Journal of the Society for Advanced Legal Studies* 62.
- Tega, D. (2021) *The Italian Constitutional Court in its Context*, *European Constitutional Law Review* 17.
- Woelk, J. (2025) "Rule of Law, the Judiciary, and Necessary Constitutional Reforms," In: M. Sahadžić, T. Sekulić, N. Vranješ, & J. Woelk (eds.), *The Dilemma of Constitutional Reform in Bosnia and Herzegovina: Discussing Options with a View to EU Accession*. Leiden/Boston: Brill | Nijhoff.

Constitutions, Laws, Reports and other national and international Charts and documents:

- Agreement on the Transfer of Certain Responsibilities of the Entities through the Establishment of the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Enhancing the accession process - A credible EU perspective for the Western Balkans, COM(2020) 57 final
- Conclusions and Recommendations from the Conference “Execution of the Decisions of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina,” 13–14 July 2023
- Constitution of Bosnia and Herzegovina
- Constitution of the Italian Republic
- Decision Enacting the Law on Amendments to the Law on High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina
- Decision On appointment of judges and on the establishment of the Court of Bosnia and Herzegovina
- Decision on the Amendment of the Rules of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina No. SU-03-579-1/23, 30 May 2024
- Draft Amendments to the Italian Constitution to Be Decided by Referendum,
- Draft Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina (Ministry of Justice of Bosnia and Herzegovina)
- European Commission. 2019a. *Analytical Report on Bosnia and Herzegovina*.
- <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-bosnia-and-herzegovina-analytical-report.pdf>
- European Commission. 2019b. *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina’s application for membership of the European Union*. <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-bosnia-and-herzegovina-opinion.pdf>
- European Commission (2020). *Bosnia and Herzegovina 2020 Report*.
- European Commission (2021). *Bosnia and Herzegovina 2021 Report*.

- European Commission (2022). *Bosnia and Herzegovina 2022 Report*.
- European Commission (2023). *Bosnia and Herzegovina 2023 Report*.
- European Commission (2024). *Bosnia and Herzegovina 2023 Report*.
- European Commission (2025). *Bosnia and Herzegovina 2023 Report*.
- Law No. 195 of 24 March 1958 on the Establishment and Organization of the High Council for the Judiciary
- Law No. 44 of 28 March 2002 Amending Law No. 195 of 24 March 1958, containing provisions on the establishment and functioning of the High Council of the Judiciary.
- Law on Amendments to the Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina (*Official Gazette of Bosnia and Herzegovina*, No. 63/23).
- Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina,
- Proposal of the Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina, dated 11 December 2025
- Rules of Procedure of the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina Rules of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina

Case law:

- *Dolińska-Ficek and Ozimek v. Poland*, Applications Nos. 49868/19 & 57511/19, ECHR, Judgment of 8 November 2021
- *Grzęda v. Poland*, Application no. 43572/18, ECHR (Grand Chamber), Judgment of 15 March 2022,
- *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland*, Application no. 26374/18, ECHR (Grand Chamber), Judgment of 1 December 2020.

POLOŽAJ PRAVOSUĐA I USTAVNOG SUDSTVA U PROCESIMA RASPODJELE INSTITUCIONALNE MOĆI: KOMPARATIVNA ANALIZA REPUBLIKE ITALIJE I BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak:

Nezavisnost pravosuđa predstavlja neodvojivu komponentu vladavine prava, odražava njenu bit i omogućava potpunu afirmaciju ovog koncepta. Nezavisno pravosuđe zbog toga podrazumijeva prethodno izvršenu sistemsku distribuciju državnih funkcija, odnosno institucionalne moći, koja će osigurati autonoman status pravosudne grane vlasti, te njeno nesmetano ostvarivanje uloge u demokratskom društvu, a to je zaštita prava i sprečavanje nekontrolisane koncentracije vlasti. Navedena nezavisnost manifestuje se kako kroz institucionalnu autonomiju pravosudnih organa, tako i putem individualne nezavisnosti nosilaca pravosudnih funkcija, koja je determinisana adekvatnošću normativnog okvira, ali i moralnim i deontološkim integritetom pojedinaca. Reformski poduhvati u Italiji uzrokovali su zabrinutost od potencijalnog političkog pritiska i kontrole pravosuđa, kroz razbijanje do tada jedinstvene pravosudne zajednice i uspostavljanje dva odvojena režima funkcionisanja pravosudnih funkcija. Na drugoj strani, primjer Bosne i Hercegovine ukazuje da ustanovljenje pravnog okvira predstavlja tek početni korak ka izgradnji nezavisnosti pravosuđa, te da će ključni korak ka stvarnom približavanju ovom idealu odigrati istinsko opredjeljenje nosilaca političke vlasti, ali i samih članova pravosudne zajednice, za afirmacijom kulture vladavine prava. Promjene institucionalnog balansa vidljive su i u pogledu ustavno-sudske funkcije, gdje ustavni sudovi sve više pribjegavaju kreativnim instrumentima interpretacije prava, ali i vlastitih nadležnosti, što dovodi do pojave odnosa napetosti prema drugim organima vlasti, a u pojedinim slučajevima i do ustavnih kriza.

Ključne riječi:

nezavisnost pravosuđa, vladavina prava, podjela vlasti, ustavno sudstvo

Filip Novaković, Jelena Kovačević, Nataša Ranković, Angela Miteska: *Mind, Crime and Punishment – the Interplay of Insanity and Justice*, Istraživački centar, Banja Luka, 2025, str. 261.

prikaz

Marina M. Simović*

U eri multidisciplinarnih istraživanja, gdje se prepliću granice prava, psihijatrije i moralne filozofije, knjiga *Mind, Crime and Punishment – The Interplay of Insanity and Justice* predstavlja originalan doprinos akademskoj zajednici. Autori Filip Novaković¹, Jelena Kovačević², Nataša Ranković³ i Angela

* Redovni profesor, Fakultet pravnih nauka Panevropskog univerziteta "Apeiron" u Banjoj Luci, sekretar Ombudsmana za djecu Republike Srpske, marina.simovic@gmail.com.

¹ Filip Novaković je pravnik za ustavno i ljudska prava. Diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci i magistrirao krivično pravo na Univerzitetu u Sarajevu. Trenutno je na doktorskim studijama iz krivičnog prava, s istraživačkim fokusom na digitalne dokaze i savremene izazove krivičnog postupka. Njegov akademski i profesionalni rad nalazi se na sijeku ustavnog prava, zaštite ljudskih prava i krivične pravde, s posebnim naglaskom na vladavinu prava, sudske garancije i evropske i međunarodne pravne standarde. Autor je tri knjige i više od 60 naučnih i stručnih članaka iz oblasti krivičnog prava, međunarodnog prava, ljudskih prava i pravne teorije. Pored svog naučnog rada, aktivno je angažovan u pravnoj advokaciji i inicijativama civilnog društva, služeći kao koordinator projekata na programima usmjerenim na jačanje građanskog prostora i zaštitu

² Jelena Kovačević (Tešanović) je svoje prve istraživačke korake ostvarila u Banjoj Luci, gdje započinje akademsko i stručno interesovanje u oblasti materijalnog krivičnog prava. Svoj istraživački i profesionalni razvoj nastavlja u Linzu, u Republici Austriji, gdje se dodatno usmjerava na savremena pitanja materijalnog krivičnog prava, reforme krivičnog pravosuđa i dokaznog prava, s posebnim fokusom na komparativne i evropske standarde. Kroz rad u različitim akademskim i stručnim kontekstima, razvija istraživački profil koji povezuje teorijsku analizu krivičnog prava s praktičnim izazovima reforme pravosudnog sistema, doprinoseći kritičkom promišljanju krivičnopравnih instituta u savremenim pravnim poredcima.

³ Nataša Ranković, pravница iz Beograda, svoje interesovanje za naučno-istraživački rad i akademsko pisanje prvi put je javno afirmisala 2022. godine, predstavljajući rad „Zločini protiv čovječnosti u Rimskom statutu“ na konferenciji pravnika održanoj na Zlatiboru. Tokom 2023. i 2024. godine intenzivno se posvećuje istraživačkom radu u oblasti krivičnog i međunarodnog krivičnog prava, s posebnim interesom za normativnu analizu, zaštitu temeljnih vrijednosti međunarodne zajednice i razvoj krivičnopравne doktrine. Učestvovala je na Međunarodnoj pravničkoj konferenciji „Raskršća međunarodnog

Miteska⁴ nude iscrpnu i metodološki rigoroznu obradu koncepta neuračunljivosti unutar materijalnog i procesnog krivičnog prava. Riječ je o učenom istraživanju vječite napetosti između krivice i suosjećanja, odmazde i liječenja, prava i lavirinta ljudske psihe.

Recenzenti knjige su akademik Miodrag N. Simović, redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, redovni član Evropske akademije nauka i umjetnosti, sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u penziji i redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Bihaću, profesor emeritus i dr. Sadržaj Karović, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Travniku, zaposlen u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu.

Strukturalna koherentnost knjige odmah je uočljiva, što odražava pažljivo uređivanje i snažno tematsko jedinstvo. Počevši od dojmljivog predgovora i uvoda koji predstavljaju problem pravne neuračunljivosti kao filozofsku i pravnu enigm, autori postavljaju temelje za sveobuhvatnu analizu iz više pravnih sistema.

Knjiga je podijeljena u tri glavna dijela: doktrinarne osnove uračunljivosti i neuračunljivosti, komparativne analize u različitim pravnim tradicijama i ulogu duševne nesposobnosti - neuračunljivosti u međunarodnom krivičnom pravu.

Prvi dio – doktrinarni i teorijski – postavlja neophodnu osnovu. Autori stručno prate filozofsku genezu odbrane zbog neuračunljivosti, od klasičnih teorija slobodne volje i moralne odgovornosti do savremenih

krivičnog i krivičnog prava – reforma pravosudnih zakona Republike Srbije“ s više radova, među kojima se izdvajaju teme odgovornosti za pokušaj međunarodnog krivičnog djela, dobrovoljnog odustanka, nužne odbrane i krajnje nužde, s posebnim osvrtom na međunarodnopravni okvir. U 2024. godini učestvovala je i na naučnoj konferenciji Eudaimonia – Revija za pravnu, političku i socijalnu teoriju i filozofiju, gdje je izložila rad „Krađa identiteta kao krivično djelo *de lege lata* i *de lege ferenda*“, kao i na konferenciji pravnika na Zlatiboru s radom o uništavanju kulturnih dobara tokom oružanih sukoba. Zaposlena je u advokaturi.

⁴ Angela Miteska je pravnica i društvena aktivistkinja iz Ohrida. Još tokom srednjoškolskog obrazovanja pokazuje snažan interes za građanski angažman, omladinski aktivizam i neformalno obrazovanje. Diplomirala je na Pravnom fakultetu „Justinijan Prvi“ Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju, gdje je tokom studija bila aktivno uključena u rad studentskih i volonterskih organizacija, s posebnim fokusom na zaštitu studentskih prava i razvoj pravne kulture među mladima. Kao aktivna članica ELSA-e (Evropske asocijacije studenata prava), obavljala je funkciju direktorice za seminare i konferencije, a zatim i potpredsjednice za akademske aktivnosti. U julu 2024. godine stekla je zvanje magistre prava iz oblasti krivičnog procesnog prava, odbranivši magistarski rad na temu „Korelacija između krivice, kazne i rehabilitacije krivičnopravni aspekt“, čime je dodatno učvrstila svoj profesionalni profil na spoju teorije krivičnog prava i praktičnog rada s mladima i zajednicom.

kompatibilističkih okvira. Posebno je pohvalno kritičko suočavanje s determinizmom i njegovim implikacijama za krivičnu odgovornost. Rasprava o biopsihološkoj metodi utvrđivanja neuračunljivosti - koja trenutno prevladava u pravu Bosne i Hercegovine – temeljito je obrađena, jasno prikazujući međuzavisnost bioloških i psiholoških elemenata u ocjeni krivične odgovornosti.

Istorijski osvrt, predstavljen u drugom poglavlju, zaslužuje posebno priznanje. Autori hronološki prate evoluciju odbrane zbog neuračunljivosti od antike, preko srednjovjekovne jurisprudencije i reformi prosvjetiteljstva, do savremenih zakonskih formi. Obrada rimskog, srednjovjekovnog evropskog i anglosaksonskog prava 19. stoljeća obogaćena je dubokim kontekstualnim razumijevanjem, pokazujući kako su društveno-politički i medicinski paradigmi oblikovali pravnu doktrinu. Uključivanje presudnih slučajeva poput *Rex protiv Arnolda*, *Hadfield* i *M'Naghten* nije samo ilustrativno, već analitički integrisano u razvoj doktrinarnih principa.

Komparativni dio knjige vjerovatno je njen najistaknutiji segment. Obuhvat pravnih sistema – od Njemačke, Francuske i Rusije do Indije, Kine i Izraela – pruža čitaocu panoramski uvid u pravne odgovore na neuračunljivost u komparativnom svjetlu. Svaka jurisdikcija obrađena je ne samo kroz zakonske odredbe, već i sudsku praksu i primijenjenu forenzičku psihijatriju. Pažnja posvećena kulturnim, religijskim i istorijskim osnovama svake pravne tradicije podiže komparativnu analizu na nivo pravne etnografije.

Ova komparativna analiza nije nekritička. Autori izričito upozoravaju na pravni imperijalizam i insistiraju na normativnosti osjetljivoj na kontekst. Naprimjer, u razmatranju primjenjivosti angloameričkih standarda u postsocijalističkim pravnim sistemima, oni ne podliježu privlačnosti „uvoznih“ doktrina, već se upuštaju u normativnu ocjenu informisanu lokalnim uslovima. Naglasak na aksiološkim i sociološkim metodama ovdje je posebno vrijedan, potvrđujući posvećenost autora interdisciplinarnoj pravnoj metodologiji.

Posebno inovativan i za javnu politiku relevantan dio knjige je detaljna obrada mjera bezbjednosti koje se primjenjuju na duševno neuračunljive počinioce u različitim entitetima Bosne i Hercegovine. U regiji obilježenoj složenim pravnim pluralizmom, knjiga uspješno navigira zakonodavne nijanse i procesne specifičnosti Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Ovaj dio će biti neprocjenjiv ne samo za akademsku zajednicu, već i za sudije, tužioce i branioce koji učestvuju u krivičnim postupcima protiv osoba s duševnim smetnjama.

S metodološkog aspekta, ova knjiga je uzor integrisanog pravnog istraživanja. Autori koriste čitav spektar pravnoistraživačkih metoda – doktrinar-nu, komparativnu, aksiološku, istorijsku i sociološku - osiguravajući da se svaka tema obradi s analitičkom dubinom i normativnom jasnoćom. Jezična i teleološka tumačenja zakonskih normi su rigorozna, dok upotreba systemske logike (npr. *lex specialis derogat legi generali*) i dijalektičkog rezonovanja - doprinosi unutrašnjoj koherenciji djela.

Uprkos naučnoj strogosti, stil pisanja ostaje pristupačan i elegantan, bez nepotrebnog žargona, a ipak duboko teorijski. Argumentacija je jasna, a prelazi između doktrinarnih rasprava i praktičnih implikacija su glatki. Možda bi se moglo poželjeti šire razmatranje intersekcionalnih perspektiva mentalnih poremećaja u krivičnom pravu, ali tematski opseg i jasnoća postojeće diskusije to u velikoj mjeri kompenziraju.

Zaključno, *Mind, Crime and Punishment* predstavlja značajno djelo u teoriji i praksi krivičnog prava. Ona nudi snažan analitički okvir za razumijevanje pravnih i moralnih dimenzija neuračunljivosti, dok istovremeno pruža praktične smjernice pravnim stručnjacima koji se suočavaju s ovim složenim pitanjima u domaćem i međunarodnom kontekstu. Djelo koje ne samo da informiše, već i izaziva čitaoca da preispita temeljne pretpostavke o krivici, kazni i granicama pravde.

U eri obilježenoj brzom pravnom transformacijom i sve većom sviješću o mentalnom zdravlju, ovo djelo služi kao kompas za snalaženje na složenom raskršću neuračunljivosti i krivične pravde. S intelektualnom preciznošću i moralnom jasnoćom, ono izaziva ukorijenjene pretpostavke o krivici i krivičnoj odgovornosti, nudeći duboko human i jurisprudencijski utemeljen prikaz duševne nesposobnosti i neuračunljivosti u krivičnom pravu. Oslanjajući se na različite pravne tradicije, istorijsko razumijevanje i savremene psihijatrijske uvide, ova knjiga osvjetljava krhku granicu između prava i savjesti, između kazne i suosjećanja. Za akademsku zajednicu, praktičare i sve one koji su posvećeni traganju za pravdom, ona predstavlja nezaobilazan vodič kroz jedno od najtežih – i najvažnijih – pitanja savremene krivične jurisprudencije.

USTAVNI SUD BOSNE I HERCEGOVINE

sudska praksa

Miodrag N. Simović *

NADLEŽNOST USTAVNOG SUDA U PITANJIMA KOJA MU JE PROSLIJEDIO BILO KOJI SUD U BOSNI I HERCEGOVINI U POGLEDU TOGA DA LI JE ZAKON, O ČIJEM VAŽENJU NJEGOVA ODLUKA ZAVISI, KOMPATIBILAN S USTAVOM BIH, S EVROPSKOM KONVENCIJOM ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA I NJENIM PROTOKOLIMA ILI SA ZAKONIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Zakon o proizvodnji naoružanja i vojne opreme u Republici Srpskoj („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/24)

Član 10. stav (3), član 13. stav (5), član 15. tač. (2) i (3) stava (1), član 17. st. (2) i (3), član 19. stav (1), član 20. st. (1) i (3), član 21. st. (1) i (3), član 22. stav (2) i član 27. tačka (2) stava (1) Zakona o proizvodnji naoružanja i vojne opreme u Republici Srpskoj („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/24), nisu u skladu sa čl. I/2, III/1.b) i III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud primjećuje da Zakon o proizvodnji naoružanja i vojne opreme („Službeni glasnik BiH“ br. 9/04 i 25/09) predstavlja odluku institucija Bosne i Hercegovine, u smislu člana III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, kojom se utvrđuju procedure, uvjeti i druga značajna pitanja za proizvodnju i remont NVO-a (naoružanja i vojne opreme). Stoga, Zakon BiH predstavlja obavezujući pravni okvir s kojim moraju biti usklađeni entitetski propisi koji reguliraju oblast proizvodnje NVO-a.

Ustavni sud napominje da iz zahtjeva za ocjenu ustavnosti proizlazi da podnosilac zahtjeva smatra da entitet nije bio nadležan da donese sporni zakon. Međutim, Ustavni sud smatra da je nesporno da entitet Republika Srpska ima nadležnost da donese zakon kojim se detaljnije regulira proizvodnja i stavljanje u promet NVO-a. Na to upućuju i relevantne odredbe Zakona BiH o proizvodnji naoružanja i vojne opreme. Međutim, pri vršenju svojih

* Akademik, redovni član Akademije nauka i umjetnosti BiH; sudija Ustavnog suda BiH u penziji; profesor emeritus Pravnog fakulteta Univerziteta u Bihaću

nadležnosti u tom pogledu mora voditi računa o tome da odredbe entitetskog zakona budu usklađene s relevantnim odredbama Zakona BiH. Imajući to u vidu, Ustavni sud će ispitati ustavnost pojedinih odredbi spornog zakona za koje, prema mišljenju Ustavnog suda, postoji sumnja o tome jesu li u skladu s relevantnim odredbama Zakona BiH.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj U-2/24 od 30. maja 2025. godine)*

PRAVO NA SLOBODU I SIGURNOST I PRAVO DA SE NE BUDU PODVRGNUT MUČENJU ILI NEHUMANOM I PONIŽAVAJUĆEM POSTUPKU ILI KAZNI

Pritvor

Ne postoji kršenje prava iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. stav 1. tačka c) i stav 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada su redovni sudovi naveli jasne i konkretne okolnosti koje ukazuju na postojanje osnovane sumnje i opravdavaju zaključak o postojanju iteracijske opasnosti. Pored toga, ne postoji povreda prava iz člana II/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada u konkretnom slučaju nema ničega što bi moglo ukazivati na nehuman tretman, poniženje, torturu ili mučenje tokom apelantovog pritvora, odnosno da država nije preduzela potrebne korake za zaštitu apelantovog zdravlja.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud, suprotno navodima iz apelacije, smatra da su redovni sudovi u osporenim rješenjima, pri ocjeni opravdanosti produženja mjere pritvora apelantu, imali u vidu, s jedne strane, značaj osnovnog prava na slobodu i bezbjednost i, s druge strane, naročite okolnosti koje su ispitane u svjetlu razloga „za“ i „protiv“ i ocijenjene u vezi s konkretnim okolnostima. U tom smislu Ustavni sud smatra da su redovni sudovi naveli jasne i argumentovane razloge koji predstavljaju ozbiljne razloge od javnog interesa koji, nezavisno od pretpostavke nevinosti, pretežu nad apelantovim pravom na slobodu. Stoga su neosnovani apelantovi prigovori da redovni sudovi nisu dali adekvatno obrazloženje u pogledu ispunjenosti uslova iz člana 197. stav 1. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21).

Ustavni sud smatra da je „stručna psihološka pomoć“ nešto što bi bilo dobro i potrebno obezbijediti maloljetnicima dok su u pritvoru. U ovom predmetu, od donošenja rješenja koje je osporeno apelacijom do upućivanja apelanta u Zavod za forenzičku psihijatriju na Sokocu, prošao je period od mjesec i sedam dana u kojem je osoblje Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka reagovalo, te je apelantu pružena medicinska pomoć, odnosno hospitalizacija (vidi odluka Evropskog suda za ljudska prava, *Güveç protiv Turske*, presuda od 20. januara 2009. godine, predstavka broj 70337/01, tačka 88). Ustavni sud posebno cijeni činjenicu da su nadležne institucije, po uočenim poteškoćama u komunikaciji i ponašanju apelanta, preduzele korake u vidu njegovog upućivanja na specijalizovanu ustanovu, što potvrđuje postojanje aktivnog institucionalnog odgovora, a ne pasivnosti ili zanemarivanja od institucija.

Prema tome, u okolnostima datog predmeta Ustavni sud ne može da utvrdi elemente koji bi ukazali da su nadležne vlasti zanemarile zdravstveno stanje apelanta, odnosno da mu je bilo potrebno liječenje i da mu to nisu omogućili. Štaviše, jasno je da mu je pomoć ukazana. Stoga, imajući u vidu cjelokupne okolnosti predmeta, Ustavni sud zaključuje da je apelant u pritvoru primio medicinsku njegu koju je zahtijevalo njegovo stanje. U tim okolnostima, Ustavni sud smatra da su vlasti zaštitile dostojanstvo i dobrobit apelanta.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-2234/24 od 10. jula 2025. godine)*

PRAVO NA LIČNU SLOBODU I SIGURNOST I PRAVO NA PRETPOSTAVKU NEVINOSTI

Pritvor

Nije povrijeđeno apelantovo pravo na ličnu slobodu i sigurnost iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je sud dao jasne i određene razloge zbog kojih je apelantu potrebno produžiti mjeru pritvora. Nije povrijeđeno ni apelantovo pravo iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 2. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada sud u rješenju nije prejudicirao niti je donio zaključak o apelantovoj krivici.

Iz obrazloženja:

Iz obrazloženja osporenih rješenja proizlazi da su redovni sudovi prilikom produženja pritvora imali u vidu kako uvjete propisane zakonom tako i

postojanje naročitih okolnosti. Pri tome, redovni sud je naveo za šta se apelant tereti optužnicom, te je cijenio najprije apelantove lične prilike, odnosno da je porodičan i nezaposlen te slabog imovnog stanja. Također, sud je imao u vidu način izvršenja djela odnosno iskazanu upornost (vršenje djela daleko od mjesta stanovanja) i s licem koje je višestruko osuđivano i koje je u bjekstvu pred pravosudnim organima Srbije. Također, sud je cijenio Europolov akt, odnosno činjenicu da je u Crnoj Gori apelant osuđen za krivična djela i da mu je zabranjen ulazak u tu zemlju. Okolnosti koje je naveo redovni sud (i prema ocjeni Ustavnog suda) predstavljaju naročite okolnosti koje sve zajedno ukazuju na visok stepen iteracijske opasnosti u slučaju puštanja apelanta na slobodu.

Apelant je ukazao na kršenje presumpcije nevinosti, ukazujući na problematične dijelove rješenja na str. 7. i 8 prvostepenog rješenja. Međutim, suprotno tim navodima, Ustavni sud primjećuje da je rješenje napisano na način da jasno ukazuje da je apelant osumnjičen, te da se govori o postojanju osnovane sumnje, a kako je to konstatirao i Kantonalni sud. Nigdje u rješenju se ne pre-judicira krivica niti postoji zaključak o apelantovoj krivici. Stoga, Ustavni sud zaključuje da apelantu nije povrijeđeno pravo na pretpostavku nevinosti iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 2. Evropske konvencije.

U odnosu na apelantov zahtjev da mu se isplati određeni iznos za sastavljanje apelacije, Ustavni sud ukazuje da takva mogućnost nije propisana Pravilima Ustavnog suda, te da te troškove snose apelanti.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1812/24 od 23. januara 2025. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Pravo na pristup sudu

Ne postoji povreda prava na pristup sudu, kao jednog od aspekata prava pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, budući da su Okružni sud i Osnovni sud o apelantovom tužbenom zahtjevu odlučili presudom, uz pozivanje na relevantne odredbe Zakona o osnovnim vlasničko-pravnim odnosima, na način koji u datim okolnostima konkretnog slučaja ne ostavlja utisak proizvoljnosti.

Iz obrazloženja:

U vezi s apelantovim navodima o povredi prava na pristup sudu Ustavni sud, prije svega, zapaža da je o apelantovom tužbenom zahtjevu prvostepeni

sud odlučio presudom na način da je tužbeni zahtjev (za predaju u posjed i uklanjanje bespravno sagrađenog objekta) odbačen „kao neblagovremen“. Također, Ustavni sud zapaža da je apelantova žalba odbijena kao neosnovana presudom Okružnog suda.

U vezi s tim, Ustavni sud konstatira da su redovni sudovi u apelantovom slučaju, donoseći osporene presude, nezavisno od sadržaja izreke osporene odluke, zapravo meritorno riješili o apelantovom tužbenom zahtjevu. Navedeno, prema mišljenju Ustavnog suda, potvrđuje i okolnost da je prvostepeni sud proveo obiman dokazni postupak, te da je na osnovu savjesne i brižljive ocjene brojnih izvedenih dokaza, prevashodno cijenio okolnosti vezane za period izgradnje stambenog objekta tuženog (koji je nekretnine gradio od 1999. do 2001. godine i kada je vlasnik parcela bio njegov brat koji mu nije osporavao gradnju), kao i okolnost da je apelant predmetnu parcelu kupio tek 2005. godine kada su na jednom dijelu već postojali sagrađeni objekti tužioca. Pri tome je sud imao u vidu okolnost da je apelant u zemljišnim knjigama upisan kao vlasnik sporne parcele, te je, pored toga, detaljno razmotrio pitanje savjesnosti tuženog i dao razloge zašto ti navodi, kod eksplicitnog sadržaja odredbe čl. 24. i 25. ZOVPO - Zakon o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima („Službeni list SFRJ“ br. 6/80 i 36/90 i „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 38/03 (kojim odredbama je upravo reguliran odnos između graditelja i vlasnika zemljišta, koje pozicije nesporno imaju tuženi odnosno apelant), ne mogu dovesti do drugačijeg rješenja konkretne pravne stvari.

Na osnovu svega navedenog, Ustavni sud, suprotno apelantovim navodima, smatra da je apelant u specifičnim okolnostima predmetnog slučaja imao pristup sudu, bez obzira na činjenicu što su sudovi osporenim presudama njegov tužbeni zahtjev odbacili kao neblagovremen - primjenom odredbe čl. 24. i 25. ZOVPO. Iz svega navedenog zapravo nespornim proizlazi da je apelant u smislu standarda prava na pristup sudu ostvario ne samo pravo pokretanja postupka već i pravo na „rješavanje“ spora. Imajući u vidu sve okolnosti konkretnog slučaja, Ustavni sud u razlozima osporenih odluka ne nalazi elemente koji bi ukazivali na arbitrarnost u donošenju osporenih odluka na apelantovu štetu, niti u činjenicama predmeta nalazi bilo kakve razloge koji bi, u smislu navedenih stavova Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda, mogli biti osnov da Ustavni sud svojim tumačenjem zamijeni dato tumačenje redovnih sudova u osporenim odlukama.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-2916/20 od 8. juna 2022. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Obrazloženje presude u pogledu ocjene izvedenih dokaza u krivičnom postupku

Nema povrede prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. st. 1, 2. i 3. tačka d) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada su redovni sudovi za svoje odluke dali detaljno, jasno i argumentirano obrazloženje u pogledu ocjene izvedenih dokaza, te kada nema elemenata koji bi ukazivali na to da je dokazni postupak zloupotrijebljen na apelantovu štetu. Osim toga, iz obrazloženja presuda ne proizlazi ništa što bi ukazivalo da su redovni sudovi imali sumnju u pogledu postojanja bilo koje činjenice koja čini obilježje konkretnih krivičnih djela pa da bi tu sumnju rješavali presudom na način koji je povoljniji za apelanta kao optuženog. Uz to, Ustavni sud zaključuje da apelantovim navodima nije dovedeno u pitanje njegovo pravo na odbranu i načelo ravnopravnosti stranaka.

I z o b r a z l o ž e n j a :

U pogledu apelantovih tvrdnji da je u postupku došlo do kršenja načela *in dubio pro reo* iz člana 6. stav 2. Evropske konvencije, Ustavni sud zapaža da se navodi o kršenju tog načela vezuju isključivo za ocjenu dokaza. Međutim, Ustavni sud podsjeća da je u prethodnoj tački ove odluke zaključio da navodi o proizvoljnoj ocjeni dokaza nisu osnovani. Zbog toga, Ustavni sud smatra da su neosnovane apelantove tvrdnje o kršenju načela *in dubio pro reo* jer iz presuda ne proizlazi ništa što bi ukazivalo da su redovni sudovi imali sumnju u pogledu postojanja bilo koje činjenice koja čini obilježje konkretnih krivičnih djela, pa da bi tu sumnju rješavali presudom na način koji je povoljniji za apelanta kao optuženog. Stoga, Ustavni sud smatra da u konkretnom slučaju nije povrijeđeno načelo *in dubio pro reo* iz člana 6. stav 2. Evropske konvencije, pa je i u tom dijelu apelacija neosnovana.

U konkretnom slučaju Ustavni sud primjećuje da je Općinski sud odbio da odredi novo vještačenje koje bi obavio drugi vještak saobraćajne struke. Međutim, Ustavni sud zapaža da je redovni sud dao jasno obrazloženje zbog čega je odbio taj dokazni prijedlog. Ustavni sud, osim toga, ukazuje da je Kantonalni sud, odlučujući o istom apelantovom prigovoru, zaključio da prvostepeni sud nije uskratio odbrani da dokaže da apelant svojim radnjama nije prouzrokovao saobraćajnu nezgodu, odnosno da prvostepeni sud nije postupao suprotno načelima kontradiktornosti i ravnopravnosti strana u postupku. Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud i te apelantove navode ocjenjuje neosnovanim.

U odnosu na apelantove tvrdnje da je prvostepeni sud odbio prijedlog da se saslušaju policijski službenici, Ustavni sud, prije svega, ukazuje da iz osporenih odluka ne proizlazi da je odbrana predlagala saslušanje policijskih službenika. Dalje, Ustavni sud ukazuje da iz stanja apelacionog spisa ne proizlazi da je apelant te navode isticao tokom redovnog postupka. Dakle, slijedi da se na te okolnosti prvi put poziva u apelaciji pred Ustavnim sudom i da se o tom prigovoru Kantonalni sud nije ni mogao izjasniti. U tom kontekstu, Ustavni sud podsjeća da apelant ne može tek u postupku pred Ustavnim sudom uspješno isticati navode koje je propustio istaći u redovnom postupku (vidi, *mutatis mutandis*, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-465/21 od 19. i 20. januara 2023. godine, tačka 34. s daljnjim referencama, dostupna na www.ustavnisud.ba).

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1856/21 od 25. septembra 2025. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Raskid ugovora zbog neispunjenja

Ne postoji povreda prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine kada u obrazloženju presuda Općinskog i Kantonalnog suda nema ničega što ukazuje na proizvoljnu ocjenu dokaza i utvrđeno činjenično stanje, te proizvoljnu primjenu prava, odnosno kada se ima u vidu da su redovni sudovi dali jasne razloge zašto u okolnostima konkretnog slučaja nije osnovan apelantčin tužbeni zahtjev.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da je apelantica u navedenim odlukama tvrdila i da je u predmetnoj pravnoj stvari proizvoljno utvrđeno činjenično stanje, te da su osporene presude zasnovane na proizvoljnoj primjeni materijalnog prava kojim je regulirano pitanje raskida ugovora zbog neispunjenja ugovorenih obaveza, tj. da je Ugovor o kupoprodaji dionica raskinut zbog neizvršenja obaveza kupca, što znači da u smislu člana 132. stav 2. ZOO (Zakon o obligacionim odnosima, „Službeni list SFRJ“ br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, „Službeni list RBiH“ br. 2/92, 13/93 i 13/94 i „Službene novine Federacije BiH“ br. 29/03 i 42/11) nastaje njihova obaveza da vrate ono što su na osnovu tog ugovora primili, a da su redovni sudovi odbili njen tužbeni zahtjev u tom dijelu. Ustavni sud je u obrazloženju Odluke broj AP-601/20 (tačka 33) zaključio „[...] da je drugostepeni sud istakao, a u vezi s odredbom člana 132. ZOO (na koju se apelantica pozivala), da apelantica

nije predlagala dokaze na osnovu kojih bi se moglo utvrditi da tuženi nisu ispunili obaveze po osnovu Ugovora o kupoprodaji dionica, te da nije dokazala da su tuženi potpisali Sporazum o raskidu ugovora, slijedom čega je pravilan zaključak prvostepenog suda da u konkretnom slučaju ne postoji pravni osnov za prenos vlasništva na predmetnim dionicama“. Također, u navedenoj odluci Ustavni sud, imajući u vidu utvrđeno činjenično stanje i navedene odredbe ZOO na koje su se redovni sudovi pozvali u konkretnom slučaju, te obrazloženje koje su u vezi s tim dali redovni sudovi, nije našao proizvoljnost u postupanju redovnih sudova ni u vezi s ovim apelantičnim navodima.

Imajući u vidu okolnosti konkretnog slučaja, činjenicu da su redovni sudovi detaljno i argumentirano obrazložili odluke, odgovorivši na sve relevantne apelantične prigovore, uključujući način provođenja i ocjene dokaza, a sve u svjetlu dosadašnje prakse na koju je Ustavni sud ukazao u prethodnim tačkama ove odluke, Ustavni sud u takvim okolnostima ne uočava niti jedan razlog da u konkretnom slučaju odstupi od dosadašnje prakse. Shodno tome, Ustavni sud se u cijelosti, u kontekstu iznesenih prigovora kojim apelantica ukazuje na kršenje prava na pravično suđenje, poziva na obrazloženje koje je dato u odlukama br. AP-601/20 i AP-2496/20. Navedeno stoga što se konkretnom apelacijom pokreću identična pitanja čiju je neosnovanost Ustavni sud već obrazložio u citiranim predmetima.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-2895/20 od 6. aprila 2022. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Izvršenje na nekretninama

Ne postoji povreda prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada u obrazloženju osporene odluke, donesene u postupku izvršenja pravomoćne i izvršne presude na predmetnim nekretninama, nema ničega što ukazuje na proizvoljnu primjenu relevantnih propisa na štetu apelanta i apelantice, te kada je Kantonalni sud u svojoj odluci naveo jasne razloge zašto su predmetne nekretnine dosuđene tražiteljima izvršenja.

I z o b r a z l o ž e n j a :

Iz obrazloženja osporenog rješenja Kantonalnog suda proizlazi da su ispitani žalbeni navodi apelanta i apelantice, koji se ponavljaju u apelaciji, te je

potvrđeno rješenje prvostepenog suda o dosudi predmetnih nekretnina tražiteljima izvršenja, uz zaključak da je prvostepeni sud u konkretnom slučaju pravilno primijenio odredbe čl. 92. i 93. ZIP-a (Zakon o izvršnom postupku, „Službene novine Federacije BiH“ br. 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09, 29/11, 74/11, 35/12, 35/12, 46/16, 36/17, 55/18 i 25/20) s obzirom na to da tražitelji izvršenja (kao kupci) nisu u obavezi da polože kupoprodajnu cijenu. Osim toga, Kantonalni sud se u obrazloženju pozvao na odredbu člana 72. stav 3. ZIP-a kojom je propisano da „promjena vlasnika nepokretnosti tokom izvršnog postupka, ne sprečava da se taj postupak nastavi protiv novog vlasnika kao izvršenika...“, te istakao da su apelant i apelantica (u skladu s načelom javnosti zemljišne knjige) morali znati da je predmetna nekretnina opterećena hipotekom zbog čega ne mogu sa uspjehom tražiti obustavu predmetnog izvršenja.

Slijedom navedenog, Ustavni sud zapaža da iz obrazloženja osporenog rješenja Kantonalnog suda proizlazi da je, nakon provedenog izvršnog postupka, prvostepeni sud predmetne nekretnine pravilno dosudio tražiteljima izvršenja kao najpovoljnijim ponuđačima na ročištu za prodaju, odnosno da je pravilno utvrđeno da su apelant i apelantica vlasnici predmetnih nekretnina koje su bile opterećene upisanom hipotekom. Pri tome, Ustavni sud zapaža da je Kantonalni sud istakao da promjena vlasnika sporne nekretnine ne utječe na postojanje hipoteke budući da je u skladu s odredbom člana 72. stav 3. ZIP-a hipoteka vezana za nekretninu, a ne za osobu. Dovodeći u vezu obrazloženje osporenog rješenja s odredbama propisa na koje se Kantonalni sud pozvao u osporenoj odluci, Ustavni sud smatra da obrazloženje osporene odluke nema elementa koji ukazuju na to da je proizvoljno primijenjeno materijalno pravo, koje okolnosti bi, u smislu navedenih stavova Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda, mogle biti osnov da Ustavni sud u navedenim aspektima svojim tumačenjem zamijeni dato tumačenje Kantonalnog suda.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1294/19 od 10. novembra 2020. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Izvršenje dozvoljeno isključivo izvršenom ispravom

Nije došlo do povrede apelantovog prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u izvršnom postupku kada je sud, poštujući princip formalnog legaliteta, odlučio da je izvršenje dozvoljeno isključivo na način na koji je određeno izvršenom

ispravom, o čemu je dao relevantno obrazloženje koje Ustavni sud ne može ocijeniti proizvoljnim niti „očigledno nerazumnim“.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud najprije podsjeća da princip formalnog legaliteta podrazumijeva nemogućnost da se u izvršnom postupku izvršna isprava koja je donesena u parničnom ili nekom drugom postupku - preispituje, mijenja ili prilagođava (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-4029/18 od 20. maja 2020. godine, tačka 32, dostupna na www.ustavnisud.ba). U konkretnom slučaju Ustavni sud zapaža da je Osnovni sud prvobitno dozvolio izvršenje koje je suprotno izvršnoj ispravi, ali je po apelantovom prigovoru utvrdio da takvo rješenje o izvršenju narušava princip formalnog legaliteta jer nije identično izvršnoj ispravi. Takav stav je potvrdio i Okružni sud koji je svoje zaključke obrazložio na način koji ne ukazuje na bilo kakvu proizvoljnost kako u utvrđivanju činjenica tako ni u primjeni relevantnih propisa. Osim toga, Ustavni sud ističe da apelant, s druge strane, nijednim navodom nije doveo u pitanje pravičnost postupka u konkretnom slučaju niti je dokazao da je postupak na bilo koji način u procesnom smislu sproveden na njegovu štetu, već je samo nezadovoljan rezultatom postupka.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1026/21 od 29. maja 2025. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Transformacija prava raspolaganja u pravo vlasništva

Nije povrijeđeno apelantkinjino pravo na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine s obzirom na to da je Kantonalni sud dao jasne i precizne razloge za zaključak da se u konkretnom slučaju ne radi o raspolaganju državnom imovinom koju ima u vidu Zakon o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom, već o transformaciji predlagačevog prava raspolaganja u pravo vlasništva na osnovu odredbe člana 338. Zakona o stvarnim pravima, za koje razloge Ustavni sud, suprotno apelantkinjinim navodima, ne nalazi da su rezultat proizvoljne primjene materijalnog prava.

Iz obrazloženja:

U pogledu apelantkinjinih navoda da Federacija BiH nije imala nadležnost da zakonom reguliše pitanje državne imovine na svojoj teritoriji, Ustavni sud

Podsjeća da je u Odluci o dopustivosti i meritumu broj U-4/20 od 26. marta 2021. godine, u kojoj je odlučivao o zahtjevu za ocjenu ustavnosti, između ostalog i odredbe člana 324. stav 1. Zakona o stvarnim pravima („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 124/08, 3/09, 58/09, 95/11, 60/15, 18/16 i 107/19), koja je sadržajno identična odredbi člana 338. stav 1. Zakona o stvarnim pravima, zaključio da je ta odredba u saglasnosti sa članom I/1, članom III/3.b) i članom IV/4.e) Ustava Bosne i Hercegovine (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj U-4/20 od 26. marta 2021. godine, dostupna na www.ustavnisud.ba). Naime, Ustavni sud je ukazao da osporene odredbe u konkretnom slučaju ne regulišu pitanje „javnih dobara“ koja su u isključivom vlasništvu države BiH, niti imovine koja je stečena bilo sukcesijom, bilo time što je na njima pravo raspolaganja i upravljanja imala SRBiH „do 31. decembra 1991. godine, koja se na dan donošenja ovog zakona smatra vlasništvom ili posjedom bilo kojeg nivoa vlasti ili javne organizacije ili organa u Republici Srpskoj“, već da je osnovna intencija spornih odredbi Zakona o stvarnim pravima kreiranje prelaznog građanskog pravnog sistema za period prelaska iz socijalističkog u savremeni kontinentalno-evropski građanski pravni sistem.

Ustavni sud je također ukazao da je cilj da se ranija društvena/državna imovina, na kojoj je postojalo pravo raspolaganja, upravljanja ili korišćenja, ali ne od bivše SRBiH, transformiše u moderno pravo vlasništva, koje i dalje može biti državno (entiteti, gradovi ili opštine ili nakon postupka provedenog prema Zakonu o stvarnim pravima, ta imovina može, u određenim slučajevima, postati vlasništvo fizičkih ili pravnih lica, odnosno da je suština cilja koji se osporenim odredbama želi postići ukidanje ranijih socijalističkih pravnih instituta (pravo raspolaganja, pravo upravljanja i pravo korišćenja) kojima su se rješavala imovinska pitanja, za vrijeme dok je BiH bila socijalistička zemlja (op. cit. U 4/20, tač. 42, 45 i 50).

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4182/20 od 11. maja 2022. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Otkaz ugovora o radu

Nije došlo do povrede apelantovog prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u situaciji kada je Vrhovni sud, koji je donio konačnu odluku u predmetnom parničnom postupku, dao jasno i precizno obrazloženje za zaključak o zakonitosti osporene

odluke o otkazu ugovora o radu, koje Ustavni sud, suprotno apelantovim navodima, ne smatra rezultatom proizvoljno utvrđenog činjeničnog stanja i primjene materijalnog prava.

I z o b r a z l o ž e n j a :

Ustavni sud smatra da su neosnovani apelantovi navodi o proizvoljnosti zaključka Vrhovnog suda da mu je, uprkos činjenici da mu nije omogućen uvid u video-snimak kojim su zabilježene navedene apelantove radnje, tuženi omogućio pravo na odbranu. U pogledu apelantovih navoda da su redovni sudovi u predmetnom postupku odlučivali na osnovu posrednih dokaza, uprkos činjenici da postoji materijalni dokaz – video-snimak, Ustavni sud ukazuje da redovni sudovi, shodno načelu dispozitivnosti sadržanom u Zakonu o parničnom postupku (u daljnjem tekstu: ZPP, „Službene novine Federacije BiH“, broj 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), odlučuju na osnovu dokaza koje prezentiraju parnične stranke, te je Vrhovni sud u konkretnom slučaju, na osnovu činjeničnog stanja utvrđenog na osnovu izvedenih dokaza (apelantove izjave, zapisnika i odluka iz disciplinskog postupka i iskaza svjedoka) nižestepenih sudova, zaključio da je tuženi dokazao da je apelant počinio težu povredu radne obaveze na osnovu koje je donesena osporena odluka o otkazu ugovora o radu. Pri tome, Ustavni sud ukazuje da je apelant, shodno odredbi člana 135. ZPP-a, u predmetnom parničnom postupku imao mogućnost da predloži sudu da tuženog kao stranku kod koje se nalazi videosnimak - pozove da taj dokaz dostavi kao apelantov dokazni prijedlog.

U vezi s apelantovim pozivanjem na Odluku o dopustivosti i meritumu broj AP-2091/14 od 7. marta 2017. godine, Ustavni sud ukazuje da je navedenom odlukom usvojena apelacija i utvrđena povreda prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije iz razloga što je Ustavni sud smatrao da u disciplinskom postupku protiv policijskog službenika, koji je bio predmet osporavanja u tom apelacionom postupku, nisu ispoštovane proceduralne obaveze i rokovi propisani relevantnim pravilnikom koji je uređivao odnosni disciplinski postupak (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-2091/14 od 7. marta 2017. godine, tačke 37–42, dostupna na www.ustavnisud.ba). Ustavni sud, pri tome, ukazuje da je u navedenoj odluci, u odnosu na navode apelanta iz tog postupka o povredi prava na odbranu u disciplinskom postupku, podsjetio da je Evropski sud za ljudska prava u predmetu *Trubić protiv Hrvatske* (vidi Evropski sud, predmet *Trubić protiv Hrvatske*, aplikacija broj 44887/10, presuda od 2. oktobra 2012.

godine) prihvatio stav da se odluka u disciplinskom postupku protiv policijskog službenika može zasnivati na pisanom iskazu svjedoka, pod uvjetom da je policijski službenik upoznat sa sadržajem tog iskaza i da mu je omogućeno da se o takvom iskazu očituje (op. cit. AP-2091/14, tačka 42). Dakle, iz navedenog proizlazi da se i u slučaju primjene navedenog standarda Evropskog suda - ne bi moglo zaključiti da je u predmetnom disciplinskom postupku povrijeđeno apelantovo pravo na odbranu s obzirom na to da se odluka o otkazu u predmetnom slučaju zasnivala na video-snimku sa čijim sadržajem je apelant bio upoznat i o kojoj se izjasnio.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-3578/19 od 27. novembra 2020. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Suđenje u razumnom roku

Nije došlo do kršenja prava na suđenje u razumnom roku kao jednog od elemenata prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, jer je evidentno da Općinski sud u konkretnom slučaju postupa u okviru svojih procesnih mogućnosti i da postoje objektivne okolnosti koje utječu na složenost i dužinu trajanja likvidacionog postupka.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da se u konkretnom slučaju radi o likvidacionom postupku koji se vodi radi potpunog namirenja svih povjerilaca likvidacionog dužnika - unovčenjem njegove imovine. Ustavni sud zaključuje da se radi o veoma složenom predmetu. Naime, u ovom postupku je veliki broj povjerilaca prijavio svoja potraživanja, a likvidacioni dužnik nema dovoljno unovčene imovine iz koje bi se namirili. Osim toga, neizvjesno je kada će i kako biti okončani postupci u kojima likvidacioni dužnik pokušava da naplati svoja potraživanja.

Ustavni sud zapaža da likvidacioni postupak pred Općinskim sudom traje duže od 18 godina isključivo zbog objektivnih okolnosti koje su izvan uticaja suda i ne mogu mu se staviti u odgovornost. Naime, Općinski sud je preduzimao veliki broj procesnih radnji s ciljem okončanja postupka. Stoga, Ustavni sud zaključuje da u ponašanju tog suda nije bilo ničega što bi ukazivalo na neopravdanu neaktivnost i odugovlačenje postupka.

S obzirom na ovakvu odluku, Ustavni sud zaključuje da apelantima ne pripada pravo na naknadu nematerijalne štete.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1124//22 od 24. oktobra 2025. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE I PRAVO NA IMOVINU

Upis statusa spornih nekretnina u zemljišne knjige državnog vlasništva

Povrijeđeno je pravo na pravično suđenje iz člana II/3. e) Ustava Bosne i Hercegovine i pravo na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine jer su redovni sudovi propustili da jasno i nedvosmisleno odgovore na pitanje vlasničkopravnog statusa spornih nekretnina u vezi s činjenicom da su upisane u zemljišnoj knjizi kao državno vlasništvo, te u vezi s tim da li se radi o nekretninama koje su obuhvaćene Zakonom o poljoprivrednom zemljištu, Zakonom o šumama i/ili Zakonom o privremenoj zabrani raspolaganja, što su ključna i odlučujuća pitanja za donošenje odluke u konkretnom slučaju.

I z o b r a z l o ž e n j a :

Ustavni sud zapaža da pri uspostavi predmetnog zemljišnoknjižnog uložka redovni sudovi nisu vodili računa o stanju u zemljišnim knjigama u kojima su predmetne nekretnine nesporno uknjižene kao državno vlasništvo, već su se isključivo rukovodili katastarskim podacima. Pri tome, nije vidljivo na osnovu čega je izvršen upis posjeda u korist G.M.K. u katastru. Ustavni sud naglašava da se stvarna prava na nekretninama stiču upisom u zemljišne knjige, a ne upisom u katastar.

Imajući u vidu obrazloženje osporenih odluka, Ustavni sud smatra da su redovni sudovi procjenu predmeta proveli na proizvoljan način jer su propustili razmotriti sve relevantne faktore bitne za odlučenje i o tome dati relevantne i dovoljne razloge. Ustavni sud ukazuje da pitanje koje je jasno i nedvosmisleno trebalo biti razmotreno i obrazloženo u osporenim odlukama jeste pitanje karaktera spornih nekretnina u vezi s činjenicom da su one upisane u zemljišnoj knjizi kao državno vlasništvo (vidi, *mutatis mutandis*, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-368/21 od 5. oktobra 2022. godine, tačka 28.). Ustavni sud smatra da je to ključno pitanje za procjenu propisa koji se primjenjuje u konkretnom slučaju.

U vezi s tim, Ustavni sud zapaža da prvostepeni sud to pitanje nije razmatrao. S druge strane, Ustavni sud zapaža da je Kantonalni sud samo obrazložio

da je sadašnji titular „dokazao zakonito pravo stjecanja“ tih nekretnina, na osnovu čega je upisan kao njihov posjednik u katastarskom operatu. Zbog toga, prema mišljenju tog suda, sporne nekretnine ne spadaju u kategoriju reguliranu Zakonom o poljoprivrednom zemljištu („Službene novine Federacije BiH“ broj 52/09) i Zakonom o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 18/05, 29/06, 85/06, 32/07, 41/07, 74/07, 99/07 i 58/08).

Ustavni sud smatra da apelantica posjeduje imovinu zaštićenu članom II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine, s obzirom na to da je nesporno da su predmetne nekretnine uknjižene kao državno vlasništvo. Također, Ustavni sud smatra da je došlo do miješanja u imovinu apelantice s obzirom na to da je odbijena apelanticina žalba protiv odluke kojim je dozvoljena uknjižba prava vlasništva u korist G.M.K. na predmetnim nekretninama. Imajući u vidu prethodno obrazloženje u pogledu povrede prava na pravično suđenje, Ustavni sud smatra da se iz istih razloga može utvrditi (i) povreda prava na imovinu apelantice. Naime, redovni sudovi nisu jasno odgovorili na pitanja koja su ključna za donošenje odluke u ovom slučaju, iz kog razloga Ustavni sud smatra da miješanje u imovinu apelantice nije izvršeno u skladu sa „zakonom“.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1632/21 od 10. jula 2025. godine)*

PRAVO NA PRIVATNI I PORODIČNI ŽIVOT, DOM I PREPISKU

Izdavanje ličnih dokumenata

Nije došlo do povrede prava na privatni život iz člana II/3.f) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda s obzirom na to da je miješanje u apelantovo pravo na privatni život bilo zakonito, težilo legitimnom cilju i bilo neophodno u demokratskom društvu jer apelant nije dokazao da su njegovi biometrijski podaci, koji su prikupljeni u svrhu izdavanja ličnih dokumenata, na bilo koji način zloupotrijebljeni ili mogu biti zloupotrijebljeni na apelantovu štetu.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud smatra da je cilj pohranjivanja apelantovih biometrijskih podataka u vezi s izdavanjem ličnih dokumenata bila borba protiv prevare identiteta i falsifikovanja i/ili prevarne upotrebe ličnih dokumenata. Naime,

biometrijski podaci se uzimaju i pohranjuju radi autentifikacije, za koju se koriste jedinstvene fiziološke karakteristike svakog čovjeka kako bi ga IT sistem (sistem informatičke tehnologije) autentifikovao. Takođe, samo pohranjivanje biometrijskih podataka potrebnih za izdavanje ličnih dokumenata omogućava lakše izdavanje novih ličnih dokumenata.

Ustavni sud smatra da takvo miješanje, u principu, teži legitimnom cilju u smislu drugog stava člana 8. Evropske konvencije, prije svega sprečavanju kriminala (Evropski sud za ljudska prava, *Suprunenko protiv Rusije*, odluka od 19. juna 2018. godine, predstavka broj 8630/11, tačka 62), tj. spriječiti da lične dokumente upotrijebe lica koja nisu njihovi stvarni vlasnici. Stoga, Ustavni sud smatra da je miješanje slijedilo legitimne ciljeve javne bezbjednosti, sprečavanja kriminala i zaštite prava i sloboda drugih (Evropski sud za ljudska prava, *Breyer protiv Njemačke*, presuda od 30. januara 2020. godine, predstavka broj 50001/12, tačka 87).

Ustavni sud zapaža da je Evropski sud za ljudska prava pitanje potrebe da se ograniči trajanje zadržavanja ličnih podataka uglavnom ispitivao u vezi s krivičnim postupcima, u situacijama kada su lični podaci podnosioca predstavki prvobitno uzeti u krivičnom postupku, a zatim evidentirani u bazi podataka s ciljem da se trajno čuvaju i redovno obrađuju u svrhu krivičnog postupka, tj. u predmetima u kojima može doći do stigmatizacije tih lica. Međutim, navedena praksa se ne može dovesti u vezu s konkretnim predmetom u kojem su apelantovi biometrijski podaci prikupljeni u svrhu izdavanja ličnih dokumenata, a zatim u skladu sa zakonom dostavljeni IDDEEA-i (Agencija za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka BiH) na čuvanje, bez ikakvog dokaza da su upotrijebljeni u neku drugu svrhu ili da se mogu na neki način zloupotrijebiti na apelantovu štetu.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1563/21/21 od 27. novembra 2025. godine)*

PRAVO NA SLOBODU MIRNOG OKUPLJANJA I SLOBODU UDRUŽIVANJA S DRUGIMA

Prijava za učestvovanje na izborima

Postoji kršenje prava na slobodu udruživanja iz člana II/3.i) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 11. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jer odbijanje apelanticine prijave za učestvovanje na izborima zbog nemogućnosti dostavljanja vlastitog bankovnog računa iz objektivnih razloga – ekonomskih sankcija koje su joj prije 20

godina nametnute odlukom OFAC-a (Američkog ministarstva trezora) – nije bilo srazmjerno legitimnim ciljevima kojima se težilo i, stoga, nije bilo neophodno u demokratskom društvu, budući da joj se na taj način onemogućava učešće na izborima, što je mjera koja direktno štetno utječe na apelanticinu slobodu udruživanja.

I z o b r a z l o ž e n j a :

U vezi s navodima CIK-a (Centralne izborne komisije BiH), kojima se poziva na druge zakonske odredbe, te kojima ističe da bi se prihvaćanjem komisijonog računa narušio platni promet, stvorila pravna nesigurnost, te mogućnost da druga pravna lica radi raznih malverzacija otvaraju račune na fizička lica, Ustavni sud naglašava da ovdje treba imati u vidu da se radi o formalnopravnom uvjetu za učestvovanje na izborima, te da je legitiman cilj tog uvjeta, u suštini, nadzor nad finansiranjem političkih stranaka tokom izbora kako bi se ostvarila transparentnost finansiranja političkih stranaka. Dakle, u konkretnom slučaju se samo odlučuje da li je apelantici, s obzirom na specifične okolnosti konkretnog slučaja i njenu ulogu na samoj političkoj sceni u Bosni i Hercegovini, trebalo omogućiti učestvovanje na izborima.

Ustavni sud u konkretnom slučaju ne odlučuje kako će apelantica ostvariti finansiranje same izborne kampanje niti je to predmet konkretnog postupka. Međutim, Ustavni sud smatra da se apelantici, u okolnostima konkretnog slučaja, ne može ugroziti pravo na učestvovanje na izborima jer bi time bilo ugroženo njeno političko djelovanje samo zato što, iz objektivnih razloga, ne može dostaviti broj vlastitog računa, ali je dostavila drugi račun koji će se koristiti isključivo za potrebe konkretnih izbora. Ustavni sud posebno naglašava da se na navedeni način nikako ne zaobilaze ekonomske sankcije koje su apelantici uvedene, nego joj se samo omogućava da učestvuje na izborima, kao što je mogla i u ranijim izbornim ciklusima.

U odnosu na navode CIK-a da je apelantica prijavila učešće pod drugim imenom, Ustavni sud smatra da to ne utječe na konkretni predmet. Imajući u vidu kratke rokove u kojima se odvijaju izbori, kao i neizvjesnost u sam ishod postupka odobrenja apelanticine prijave, Ustavni sud smatra da apelantici, tj. njenim članovima, nije preostalo ništa drugo nego da pokušaju pod drugim imenom osigurati učestvovanje na izborima, što svakako ne utječe na odluku u konkretnom predmetu.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-2540/24 od 19. septembra 2024. godine)*

PRAVO NA IMOVINU

Naknada za istaknutu firmu

Nema kršenja prava na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je miješanje u apelanticinu imovinu osporenim odlukama, kojima je utvrđena obaveza da plati naknadu za istaknutu firmu, bilo zakonito i zadovoljava načelo proporcionalnosti miješanja, odnosno uspostavlja balans između apelantičnog interesa i javnog interesa, tj. legitimnog cilja finansiranja budžeta općine.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud primjećuje da naknada za istaknutu firmu predstavlja vrstu javnih prihoda, u koje također spadaju i porezi. U vezi s tim, Ustavni sud, *mutatis mutandis*, ukazuje na svoju praksu (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-2620/20 od 6. aprila 2022. godine, tačka 30. s daljnjim referencama), prema kojoj je pravilno i zakonito plaćanje poreza od izuzetnog značaja za ekonomsku politiku države, te da je naplata poreza legitiman cilj koji je u javnom interesu. Dovodeći to u vezu sa činjenicom da je obaveza plaćanja naknade za istaknutu firmu uvedena u svrhu finansiranja budžeta Općine, Ustavni sud smatra da je to legitiman cilj u smislu člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. S obzirom na navedeno, proizlazi da miješanje u apelanticinu imovinu služi zakonitom cilju u javnom interesu.

Dalje, Ustavni sud naglašava da se u apelantičnom slučaju radi o oblasti poslovanja u kojoj se ostvaruju velike zarade (vidi, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-53/21 od 2. novembra 2022. godine, tačka 48, dostupna na www.ustavnisud.ba). Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud zapaža da iznos naknade koju je apelantica obavezana platiti nije bio neraszmjerno visok u odnosu na zaradu koja se ostvaruje. Također, apelantica ne tvrdi ni da je nametanje te obaveze u ozbiljnijoj mjeri utjecalo na njenu finansijsku situaciju (vidi Evropski sud za ljudska prava, *Bežanić i Baškarad protiv Hrvatske*, presuda od 19. maja 2022. godine, predstavke br. 16140/15 i 13322/16, tačka 79).

Shodno navedenom, te uzimajući u obzir široko polje slobodne procjene javne vlasti u oblasti politike javnih prihoda, Ustavni sud u okolnostima konkretnog slučaja ne nalazi elemente koji bi ukazivali da je Općinsko vijeće

kao organ javne vlasti, koje je donijelo Odluku kojom je propisalo kriterije za određivanje visina naknade za istaknutu firmu, prekoračilo tu slobodu procjene (vidi Ustavni sud, idem, AP-53/21, tačka 41). Shodno navedenom, Ustavni sud smatra da su poreski organi i sudovi postigli pravičnu ravnotežu između javnog interesa i zaštite prava pojedinaca, odnosno da na apelanticu nije prebačen poseban i pretjeran teret.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-2132/21 od 27. novembra 2025. godine)*

PRAVO NA SLOBODNE IZBORE

Učestvovanje u odlučivanju o izbornim pravima

Postoji povreda apelantovog prava na slobodne izbore iz člana 3. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, njegovog „pasivnog” aspekta, kada apelantu nije omogućeno da efektivno učestvuje tokom cijelog postupka u kojem se odlučivalo o njegovim izbornim pravima.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud smatra da je u okolnostima konkretnog slučaja apelantu trebalo omogućiti da učestvuje u postupku pred sudom kao zainteresovano lice. U takvom slučaju i apelant bi morao da poštuje stroge rokove koji su određeni relevantnim zakonima, a svako eventualno odugovlačenje izbornog procesa išlo bi na njegovu štetu. To dalje znači da Ustavni sud ne može da prihvati da je potreba da se obezbijedi efikasnost izbornog procesa - dovoljan razlog da se apelantu onemogućí učešće u postupku koji se tiče njegovih izbornih prava, bez ikakvih objektivnih znakova da će apelant taj proces zaista odugovlačiti.

Ustavni sud naglašava da su ranije odluke CIK-a (Centralne izborne komisije BiH) poništene rješenjima Suda BiH, tako da obrazloženje iz ranijih odluka ne može zamijeniti obrazloženje u konačnoj odluci CIK-a, pogotovo ako se ima u vidu da je CIK u ranijim odlukama utvrdio drugačiji rezultat posrednih izbora u Domu narodu nego u konačnoj odluci. Kada se ima u vidu navedeno, kao i činjenica da je Sud BiH u osporenom rješenju šturo naveo da je CIK za svoju odluku dao „potpuno i jasno obrazloženje”, Ustavni sud smatra da apelantu nije omogućeno da djelotvorno učestvuje u konkretnom postupku. Naime, Ustavni sud smatra da je apelantovo pravo na podnošenje izborne žalbe Sudu BiH bilo samo formalno, tj. „teorijsko ili iluzorno”, bez

mogućnosti da djelotvorno zaštiti svoja izborna prava, ako se ima u vidu da mu u ranijim fazama postupka nije omogućeno da učestvuje u postupcima o izbornim žalbama koje su podnijeli drugi politički subjekti.

S obzirom na navedeni zaključak, Ustavni sud smatra da nije potrebno razmatrati ostale apelantove prigovore vezano za povredu prava na slobodne izbore. Naime, prvo je potrebno apelantu omogućiti da djelotvorno učestvuje u postupku, kako je detaljno navedeno u prethodnom dijelu obrazloženja, dok Sud BiH treba da donese novu odluku i obrazloži apelantove prigovore. Tek nakon toga, ukoliko bude potrebe, biće moguće ispitivati ostale prigovore na koje je ukazano.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-81/23 od 21. marta 2024. godine)*

PRAVO DA SE NE BUDE SUĐEN ILI KAŽNJEN DVA PUTA PO ISTOM PREDMETU

Prigovori apelanticine odbrane da se radilo o presuđenoj stvari

Nije prekršeno pravo iz člana 4. Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jer povodom istog krivičnog djela, prije donošenja presude koja je osporena ovom apelacijom, nije donijeta pravomoćna presuda suda kojom je apelantica oslobođena optužbe ili proglašena krivom.

I z o b r a z l o ž e n j a :

Ustavni sud nalazi da su Općinski sud, a zatim i Kantonalni sud, u obrazloženju svojih odluka, povodom kojih je podnesena ova apelacija, dali detaljne, jasne i precizne razloge za svoje odlučivanje, detaljno navedeno u činjeničnom dijelu ove odluke, u kojem Ustavni sud ne nalazi proizvoljnost. Naime, Ustavni sud nalazi da je Općinski sud podrobno analizirao apelanticin prigovor u pogledu povrede načela *ne bis in idem*, da je jasno i precizno obrazložio da je postupak koji se vodio protiv apelantice u Općinskom sudu okončan odlukom koja je imala isključivo procesni karakter i nije se upuštala u odlučivanje o meritumu glavne stvari, zbog čega je taj sud zaključio da u konkretnom slučaju nisu osnovani prigovori apelanticine odbrane da se radilo o presuđenoj stvari. Stoga, Ustavni sud zaključuje da u konkretnom slučaju apelantici nije bilo suđeno dva puta za iste krivičnopravne radnje u smislu garancija člana 4. stav 1. Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju u odnosu na odluku osporenu ovom apelacijom i ranije donijeto rješenje kojim je „optužnica

odbijena“, budući da krivični postupak protiv apelantice nije bio došao do faze suđenja.

Dakle, apelantica povodom istog događaja nema pravomoćnu presudu suda kojom je oslobođena optužbe ili proglašena krivom prije donošenja presude koja je osporena ovom apelacijom, zbog čega u predmetnom postupku, nezavisno od opširnih apelantičnih navoda, nisu ni mogle biti primijenjene garancije iz člana 4. Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4331/20 od 9. marta 2022. godine)*

PRIMA FACIE NEOSNOVANOST APELACIJE

Ako nema ništa što ukazuje da navodi iz apelacije pokreću ustavna pitanja, odnosno ništa što ukazuje da se ima „opravdan zahtjev“ u smislu člana 18. stav (4) Pravila Ustavnog suda koji bi trebalo meritorno ispitati, navodi su očigledno (*prima facie*) neosnovani.

I z o b r a z l o ž e n j a :

Ustavni sud zapaža da su u konkretnom slučaju redoviti sudovi u obrazloženju osporenih odluka dali relevantne razloge za svoje odluke u pogledu utvrđenih činjenica. Naročito, Ustavni sud zapaža da su redoviti sudovi dali jasne razloge za svoj zaključak zašto činjenica da naredba za vještačenje nije uvrštena u dokazni materijal ne dovodi u pitanje zakonitost dokaza – nalaza i mišljenja vještaka ekonomske struke. Također, redoviti sudovi su jasno obrazložili razloge kojima su se rukovodili kada su utvrdili da je apelantica u konkretnom slučaju imala svojstvo odgovorne osobe iz člana 2. stav 3. Krivičnog zakona Federacije BiH (“Službene novine Federacije BiH”, br. 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/2014, 76/14, 46/16, 75/17 i 58/25). Redoviti sudovi su, također, dali detaljnu i jasnu ocjenu svakog dokaza pojedinačno i u njihovoj vezi i obrazložili zašto apelantični prigovori nisu mogli dovesti do drugačije odluke od one koja je donesena. S obzirom na to, Ustavni sud smatra da su redoviti sudovi odgovorili na sva pitanja koja su bila ključna za donošenje odluke, te da apelantični navodi ne mogu dovesti do zaključka da su sudovi odlučili proizvoljno.

Osim toga, Ustavni sud nije utvrdio da je u provedenom postupku prekršena neka procesna garancija iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije na apelantičinu štetu, niti je apelantica takvo nešto tvrdila. S obzirom na to, Ustavni sud smatra da u konkretnom slučaju ne postoji bilo šta što bi ukazalo na kršenje prava na pravično suđenje.

U odnosu na apelantičine navode o povredi prava na učinkovit pravni lijek, Ustavni sud ukazuje da je apelantica imala i koristila mogućnost podnošenja zakonom propisanog pravnog lijeka. Pri tome, činjenica da korišteni pravni lijek nije rezultirao njenim uspjehom u postupku ne pokreće pitanje kršenja prava na učinkovit pravni lijek.

Apelantica je u tekstu apelacije navela da smatra da joj je osporenim presudama povrijeđeno i pravo na imovinu. Međutim, povredu ovog prava nije dalje obrazlagala, niti je te navode potkrijepila bilo kakvim argumentima ili dokazima. Stoga se Ustavni sud neće baviti ovim apelantičnim navodima.

Imajući u vidu sve navedeno, te konzistentnu praksu Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda i stavove navedene i u ovoj odluci, Ustavni sud smatra da nema ništa što ukazuje da apelantičini navodi pokreću ustavna pitanja na koja se pozvala, odnosno ništa što ukazuje da ima „opravdan zahtjev“ u smislu člana 18. stav (4) Pravila Ustavnog suda koji bi trebalo meritorno ispitati. Zbog toga, Ustavni sud zaključuje da su ovi navodi očigledno (*prima facie*) neutemeljeni

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1233/21 od 28. aprila 2025. godine)*

PRINCIP VLADAVINE PRAVA IZ ČLANA I/2. USTAVA BOSNE I HERCEGOVINE

Ovjera za učešće na prijevremenim izborima

U vezi s apelantkinjinim pozivanjem na član II/1. Ustava Bosne i Hercegovine, ne radi se o materijalnom pravu na čije se kršenje apelantkinja može samostalno pozvati, već o ustavnoj odredbi kojom se Bosna i Hercegovina i oba entiteta obavezuju da obezbijede najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud smatra da se apelantkinja ne može pozvati na kršenje člana I/2. Ustava Bosne i Hercegovine samo zato što smatra da odluke redovnih sudova i nadležnih organa nisu donesene u skladu s principom vladavine prava. Naime, apelantkinja mora navesti na koji način je, zbog kršenja vladavine prava iz člana I/2. Ustava Bosne i Hercegovine, povrijeđeno neko njeno pravo ili sloboda zagarantovani Ustavom Bosne i Hercegovine i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. U suprotnom, svako lice će moći podnijeti apelaciju protiv odluke redovnog suda pozivajući se

na član I/2. Ustava Bosne i Hercegovine bez obzira na to da li se tom odlukom zaista odlučivalo o njegovim pravima i interesima.

Ustavni sud podsjeća da se osporenom odlukom odlučivalo o pravilnosti prijave Saveza nezavisnih socijaldemokrata za učestvovanje na prijevremenim izborima za predsjednika Republike Srpske. Dakle, predmet konkretnog postupka nije bila apelantkinjina prijava, niti Ustavni sud zapaža da se odlučivalo o nekom drugom apelantkinjinom pravu. Naime, Ustavni sud zapaža da je apelantkinja ovjerila svoju prijavu za učešće na konkretnim izborima i da nije predložila svog kandidata za prijevremene izbore, tako da Ustavni sud ne uočava kako je konkretni postupak mogao direktno ili indirektno da utiče na apelantkinjina prava kao političkog subjekta. Takođe, Ustavni sud zapaža da apelantkinja navodi da su joj zbog odluka Suda BiH i Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine povrijeđena prava „zagarantovana članom I/2. Ustava Bosne i Hercegovine“, ali ne navodi na koji način osporena odluka utiče na bilo koje njeno pravo, direktno ili indirektno. Iz navedenog proizlazi da apelantkinja nije navela niti pružila dokaze da bi odluka koju osporava apelacijom mogla imati bilo kakav uticaj na njena ustavna prava ili osnovne slobode. Stoga, Ustavni smatra da su apelacioni navodi o kršenju člana I/2. Ustava Bosne i Hercegovine *ratione materiae* inkompatibilni s Ustavom Bosne i Hercegovine.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4618/25 od 19. novembra 2025. godine)*

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

sudska praksa

Pripremio: Harun Išerić*

Novi pregled novosti iz prakse Evropskog suda za ljudska prava (Sud) obuhvata presude i odluke donesene od 11. decembra 2025. godine do 22. februara 2026. godine, a povodom navoda o kršenju Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Konvencija). Ovaj pregled sadrži samo osnovne informacije o stavovima Suda u predmetima koji su zadobili pažnju stručne i šire javnosti, dok su odluke u cjelini dostupne na web stranici Suda.¹

U spomenutom periodu, Sud je donio tri presude i tri odluke u predmetima protiv BiH. U predmetu *Begić* (aplikacija broj 34891/21) Sud je razmatrao navode o kršenju prava iz člana 10 u vezi sa 14, člana 3 Protokola broj 1 i člana 1 Protokola broj 12 uz Konvenciju. Aplikant je tvrdio kako zbog uspostavljenog *power-sharing* režima u Parlamentarnoj skupštini, odnosno entitetskog veta, zakonodavni proces može biti blokiran parlamentarnom manjinom. Prema stavu aplikanta, takva pravila su bila diskriminirajuća i nekompatibilna sa standardom stvarne političke demokratije iz preambule Konvencije. Sud je aplikaciju odbacio, temeljem činjenice da aplikant nije bio žrtva kršenja konvencijskih prava, jer nije dokazao da su ga osporene ustavne odredbe direktno pogodile. Aplikant nije uspio dokazati da je pretrpio bilo kakve konkretne posljedice zbog postojećeg ustavnog aranžmana. Iz nejasnih i općih podnesaka aplikanta proizilazi da se on također žalio da nisu svi glasovi imali jednaku težinu zbog osporenih ustavnih aranžmana. Međutim, Sud je utvrdio da član 3 Protokola broj 1, samostalno ili u vezi s članom 14 Konvencije ne garantuje jednak utjecaj glasa za sve birače. U zaključku, Sud smatra da je aplikacija bila usmjerena na promjenu ustavne i izborne strukture BiH – navodno u interesu šire javnosti – a ne na odbranu aplikantovih individualnih prava zagwarantovanih Konvencijom i njenim protokolima.

Predmet Čavar (aplikacija broj 953/24) se ticao navoda o predugom trajanju parničnog postupka. Sud je prihvatio postignutu prijateljsku nagodbu, kojom se država obaveza da aplikantu isplati odštetu u iznosu od 7,200 eura.

* Viši asistent na Univerzitetu u Sarajevu – Pravnom fakultetu, h.iseric@pfsa.unsa.ba

¹ Odluke i presude Suda su dostupne na web stranici: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22,%22DECISIONS%22%5D%7D>.

U slučaju *Demokratska fronta BiH* (aplikacija broj 8168/23), aplikant je tvrdio da je amandmanima na Izborni zakon BiH i Ustav FBiH koje je nametnuo visoki predstavnik nakon izbora 2022. godine, prekršeno njegovo pravo iz člana 3 Protokola broj 1 (pravo na slobodne izbore), a zbog vremena u kojem su nametnuti (odmah po zatvaranju biračkih mjesta). Da su aplikanti znali za nova pravila, svoje izborne liste bi složili na drugačiji način. Aplikant je također tvrdio da je došlo do kršenja člana 14 i člana 1 Protokola broj 12 uz Konvencije u vezi sa članom 3 Protokola broj 1, i to zbog: a) korištenog metoda raspodjele delegatskih mjesta u Domu naroda, kojim su diskriminirani građani koji žive u većim kantonima; b) upotrebe popisa stanovništva iz 2013. godine i popisa iz 1991. godine za popunjavanje različitih institucija javne vlasti; i c) zbog propusta da se omogućí Ostalim da se kandiduju za poziciju predsjednika i potpredsjedika FBiH. Sud je većinski dio aplikacije odbacio kao neblagovremen, jer je dostavljen izvan roka od četiri mjeseca. Prema navodima Suda, rok za podnošenje aplikacije je počeo teći danom nametanja amandmana od strane visokog predstavnika ili u krajnjem slučaju od dana kada su ti amandmani stupili na snagu. Aplikant je svoju aplikaciju dostavio dva dana poslije proteka roka. Dio aplikacije koji se odnosio na nemogućnost Ostalih da se kandidiraju za predsjednika i potpredsjednika FBiH Sud je proglasio za *ratione personae* nedopustiv.

Predmet *Santrač* (aplikacija broj 13501/24) se ticao neizvršenja presude protiv grada Bihaća, a koja je izrečene u korist aplikanta i nije izvršena od 2013. godine. Presudom je aplikantici dosuđen iznos od 18.000 BAM. Sud je utvrdio da je zbog neizvršenja presuda došlo do povrede aplikantovog prava na pravično suđenje i prava na imovinu.

U dva predmeta *Begić* (aplikacija broj 5067/23 i aplikacija broj 16613/23) Sud je utvrdio kršenje člana 1 Protokola broj 12 uz Konvenciju. U prvom predmetu, to je bilo iz razlog što kao pripadnik Ostalih, nije mogao biti izabran za člana rukovodstva Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH. U drugom predmetu, razlog je bila nemogućnost njegovog izbora na mjestu predsjednika ili potpredsjednika FBiH, zbog njegove pripadnosti skupini Ostalih.

PRAVO NA ŽIVOT

Nezakonito zatvaranje Alekseja Navaljnog, neprocjenjivanje rizika po njegovo zdravlje i život, te podvrgavanje nečovječnom i ponižavajućem postupanju

Predmet *Navalnyy protiv Rusije* (br. 4) (aplikacije broj 4743/21 i 37083/21) odnosio se na hapšenje i pritvor Alekseja Navalnyyja u januaru

2021. godine kada se vratio u Rusiju nakon navodnog trovanja u augustu 2020. godine i liječenja u inostranstvu, nakon čega je uslijedio postupak koji je kulminirao aktiviranjem uslovne kazne zatvora koja mu je prethodno izrečena 2014. godine i njegovim naknadnim zatvaranjem na osnovu te kazne. U presud Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 2 (pravo na život); kršenja člana 5 § 1 (pravo na slobodu i sigurnost) zbog pritvora aplikanta do okončanja postupka u vezi s aktiviranjem njegove uslovne kazne i njegovog naknadnog zatvaranja od 2. februara 2021. godine nadalje, nakon što je uslovna kazna aktivirana; i kršenje člana 3 (zabrana nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja) zbog općih uslova njegovog pritvora. Sud je utvrdio da je osuda aplikanta iz 2014. godine bila zasnovana na nepredvidivoj primjeni ruskog krivičnog zakona i da je bila rezultat postupka koji je predstavljao „flagrantno uskraćivanje pravde“; stoga njegovo zatvaranje nakon 2. februara 2021. nije bilo „zakonito“. Štaviše, njegovo zatvaranje tokom postupka bilo je zasnovano na zakonskim odredbama koje se nisu primjenjivale na njegovu situaciju, za što je Sud utvrdio da je u suprotnosti s principima predvidljivosti i pravne sigurnosti. Pored toga, uprkos skoro fatalnom trovanju aplikanta u augustu 2020. godine, nacionalni sudovi, prilikom određivanja njegovog pritvora i kasnije slanja na izdržavanje kazne zatvora, nisu pokušali razmotriti strahove koje je aplikant izrazio za svoje zdravlje i život, niti su učinili bilo šta da provedu bilo kakvu procjenu rizika ili razmotre preventivne opcije, uključujući mjere koje nisu pritvor ili pojačane zaštitne mjere. Vlasti su također potpuno zanemarile presudu Suda u vezi s aplikantovom osudom iz 2014. godine, nisu uzele u obzir privremenu mjeru koju je izrekao Sud, kao ni odluku i rezolucije Komiteta ministara Vijeća Evrope kojima se poziva na aplikantovo puštanje na slobodu. Štaviše, aplikant je istovremeno bio podvrgnut kombinaciji nekoliko oblika zlostavljanja tokom pritvora, što je, zajedno, odražavalo obrazac zanemarivanja njegovog zdravlja, dobrobiti i dostojanstva, te predstavljalo nečovječno i ponižavajuće postupanje.

Medicinska odluka o ukidanju terapije za održavanje života pacijentu koji je unaprijed sastavio upute

U predmetu *Medmoune protiv Francuske* (aplikacija broj 55026/22) Sud je jednoglasno utvrdio da nije došlo do kršenja člana 2 (pravo na život) Konvencije. U ovom slučaju, aplikanti su se žalili na kršenje prava na život A.M., njihovog brata i supruga, kao rezultat medicinske odluke o prekidu njegovog liječenja koje ga je održavalo u životu. Specifičnost slučaja bila je u tome što

je pacijent sastavio prethodne upute u kojima je naveo da želi da se liječenje koje održava život nastavi čak i u slučaju da trajno izgubi svijest i više ne bude u mogućnosti komunicirati sa svojim rođacima. Sud je prvo utvrdio da je francuski zakonodavni okvir kompatibilan sa zahtjevima člana 2 Konvencije, uključujući i pravo da se ne primjenjuju prethodne upute pacijenata. Po mišljenju Suda, izbor koji je napravio francuski zakonodavac spada u diskreciono pravo koje je državama dato u takvim pitanjima, prilikom odlučivanja o kriterijima koje treba uzeti u obzir, a također i o tome kako ih najbolje odmjeriti kako bi se postigla pravedna ravnoteža između suprotstavljenih interesa. Sud je dalje napomenuo da je Ustavno vijeće Francuske smatralo da sporne odredbe domaćeg zakona, u vezi s prethodnim uputama pacijenta, a koje su bile „očigledno neprikladne ili nekompatibilne s medicinskim stanjem“ pacijenta, nisu bile ni nejasne ni dvosmislene. Sud je bio istog mišljenja, primjećujući da formulacija ima puni značaj u medicinskom kontekstu za koji je namijenjena, s obzirom na dužnost ljekara da očuvaju dostojanstvo onih koji umiru. Sud je zatim napomenuo da su članovi porodice bili uključeni u proces donošenja odluka i da je njihovo mišljenje uzeto u obzir. Odluka o prekidu liječenja od 15. jula 2022. godine donesena je u okviru kolektivnog postupka predviđenog zakonom. Sud je stoga zaključio da je proces donošenja odluke u ovom slučaju ispunio zahtjeve člana 2 Konvencije. Na kraju, u vezi sa sudskim lijekovima dostupnim aplikantima, Sud je napomenuo da su sudije za hitne zahtjeve i Upravnog suda u Lilleu i Državnog vijeća saslušale i odlučile o predmetu u skladu s principom kontradiktornosti i donijele su propisno obrazložene odluke, uzimajući u obzir različite aspekte slučaja, uključujući prethodne upute pacijenta. Aplikantima je stoga pruženo sudsko sredstvo koje ispunjava zahtjeve člana 2 Konvencije. Sud je zaključio da su domaće vlasti ispunile svoje pozitivne obaveze koje proizlaze iz člana 2 Konvencije. Stoga nije bilo kršenja prava na život.

Smrt Italijana nakon što su ga policajci imobilizirali u ležećem položaju

U predmetu *Magherini i drugi protiv Italije* (aplikacija broj 32707/19) Sud je jednoglasno utvrdio da su došlo do dvostrukog kršenja člana 2 (suštinskog i procesnog aspekta) Konvencije. Aplikanti su tvrdili da su policajci upotrijebili prekomjernu silu 2014. godine kada su poslani da se pozabave njihovim rođakom, R. M., koji je bio vidno uznemiren i očajan, na ulici u Firenci. Preminuo je nakon što su ga policajci imobilizirali i stavili mu lisice, te ga držali u ležećem

položaju otprilike 20 minuta. Sud je utvrdio da policajci koji su držali R.M. na tlu u ležećem položaju otprilike 20 minuta nakon njegove početne imobilizacije, pa čak i nakon što je očigledno bio da R.M. ne reaguje, nisu bili apsolutno neophodni da ga se obuzda. Također su utvrđeni nedostaci u istrazi koja je uslijedila (u vezi s njenom nezavisnosti), obuci policajaca o tehnikama imobilizacije i smjernicama koje su bile na snazi u Italiji u to vrijeme za stavljanje osoba u ležeći položaj s minimalnim rizikom po zdravlje i život. Međutim, Sud nije izrazio mišljenje o bilo kakvoj krivičnoj odgovornosti osoba uključenih u incident. Niti je doveo u pitanje odluke italijanskih sudova, koji su na kraju oslobodili četvoricu policajaca uključenih u incident.

ZABRANA MUČENJA, NEČOVJEČNOG I PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA I KAŽNJAVANJA

Donošenje odluke o neprocesuiranju zločina silovanja

U dva predmeta protiv države Island i to *Z protiv Islanda* (aplikacija broj 3538/21) i *R.E. i drugi protiv Islanda* (aplikacije broj 59809/19, 8034/20, 14407/20 i 17008/20) Sud je odlučivao o kvalitetu istrage i krivičnog gonjenja seksualnog napada na aplikantice i njihovim navodima o strukturalnoj i sistemskoj diskriminaciji na osnovu spola u tim istragama. U slučaju *R.E. i drugi protiv Islanda*, koji se odnosio na istrage o pritužbama četiri aplikantice zbog seksualnog nasilja između 2012. i 2017. godine, od kojih su dvije bile maloljetne, Sud je jednoglasno presudio da nije došlo do kršenja člana 3 (zabrana nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja) ili člana 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) Konvencije, niti kršenja člana 14 (zabrana diskriminacije) u vezi sa članovima 3 i 8. Sud je utvrdio da je nacionalni pravni okvir pružio adekvatnu zaštitu od seksualnog nasilja, s obzirom da islandsko zakonodavstvo od 2007. godine održava pristup silovanju kao zločinu koje obilježava prije ne postojanje pristanka, a ne upotreba sile u njegovom činjenju. Iako je prepoznao kašnjenja u dva od četiri slučaja prilikom ispitivanja osumnjičenih, Sud je zaključio da su istrage u cjelini ispunile prag efikasnosti koji zahtijeva Konvencija. Vlasti su prikupile medicinske, psihološke i dokumentarne dokaze gdje su bili dostupni, intervjuisale su aplikantice, osumnjičene i relevantne svjedoke te su temeljito pregledale sav materijal. U slučaju *Z protiv Islanda*, koji se odnosio na istragu o pritužbi aplikantice da je bila seksualno napadnuta na festival, kada je imala 16 godina, Sud je jednoglasno presudio da je došlo do kršenja proceduralnog aspekta člana 8 Konvencije, a ne do kršenja člana 14 u vezi s članom 8. Sud je utvrdio

da, iako je policijska istraga bila temeljita, organi gonjenja nisu primijenili standard dokazivanja silovanja koji je usmjeren na izostanak pristanka, prilikom procjene hoće li krivično goniti osumnjičenog. Iako je priznao da je započeo seksualni kontakt sa aplikanticom, bez ikakve prethodne naznake njenog pristanka, vlasti su se fokusirale na to da li je uznemiravanje bilo namjerno, a ne na to da li je imao razloga za pretpostaviti da je pristanak dat.

Neuspjeh u analizi slučaja nasilja u porodici iz perspektive nasilja zasnovanog na spolu

U predmetu *J.S. protiv Slovačke* (aplikacija broj 35767/23) Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 3 (zabrana nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja) Konvencije. Slučaj se odnosio na navodni propust nacionalnih vlasti da efikasno istraže i procesuiraju djela nasilja u porodici koja je aplikantica navodno pretrpjela od strane svog bivšeg supruga. Također se odnosio na navodni diskriminatorni utjecaj nasilja zasnovanog na spolu na žene u Slovačkoj. Sud je posebno utvrdio da je prvostepeni sud bio previše formalan u donošenju svojih zaključaka i da nije analizirao okolnosti slučaja iz perspektive nasilja zasnovanog na spolu i da nije izvršio kontekstualnu procjenu vjerodostojnosti različitih izjava. Nije stavio izjave aplikantice u relevantan kontekst, posebno u pogledu drugih svjedoka koji potvrđuju njenu verziju događaja i stručne dokaze. Elementi poput historije, kontinuiranog obrasca i dinamike nasilja bivšeg supruga nad aplikanticom bili su u potpunosti zanemareni. To, zajedno sa sporim tempom krivičnog postupka protiv bivšeg supruga predstavljalo je propust vlasti da ispune svoju pozitivnu obavezu prema članu 3 Konvencije. Istovremeno, u vezi sa pritužbom prema članu 14 (zabrana diskriminacije), Sud je utvrdio da se nedostaci utvrđeni u slučaju, sami po sebi se ne mogu smatrati otkrivanjem diskriminatornog stava vlasti.

Neopravdana upotreba sile i gumenih metaka prilikom rastjerivanja demonstranata ispred gruzijskog parlamenta

U predmetu *Tsaava i drugi protiv Gruzije* (aplikacije broj 13186/20, 16757/20, 20129/21, 20175/21 i 39382/21) Veliko vijeće Suda je jednoglasno utvrdilo da je došlo do kršenja oba aspekta člana 3 (suštinski i proceduralni segment) Konvencije u odnosu na 24 od 26 aplikanata; kršenja člana 10 (sloboda izražavanja) u odnosu na 14 aplikanata; kršenja člana 11 (sloboda okupljanja i udruživanja) u odnosu na 11 aplikanata; i nepostojanja kršenja člana 38 Konvencije (obaveza obezbjeđivanja svih potrebnih uslova tokom ispitivanja predmeta). Slučaj se

odnosio na rastjerivanje velikog antivladinog protesta od strane policije u noći između 20. i 21. juna 2019. godine ispred zgrade Parlamenta u Tbilisiju. Protest sa otprilike 12.000 učesnika, koji je obezbjeđivalo oko 5.000 policajaca, izazvao je istaknuti član ruske Dume koji je sjedio u predsjedavajućoj stolici gruzijskog Parlamenta i održao govor na ruskom jeziku u okviru zasjedanja Međuparlamentarne skupštine o pravoslavlju (međuparlamentarne institucije sa sjedištem u Atini, osnovane radi podsticanja odnosa između pravoslavnih zakonodavaca). Aplikanti (uz jedan izuzetak) bili su ili učesnici protesta ili novinari koji su o njemu izvještavali. Većina njih je zadobila povrede od upotrebe gumenih metaka („kinetičkih projektila“) od strane vlasti. Ostale su navodno napali policajci. Sud je utvrdio da, iako je istraga koja je uslijedila trajala više od pet i po godina, još uvijek nije rezultirala temeljitom procjenom svih okolnosti; niti je dovela do bilo kakvih nalaza u vezi sa zlostavljanjem aplikanata ili identitetom državnih agenata koji su koristili – ili naredili upotrebu – prekomjerne sile. Veliko vijeće je također utvrdilo da jednostavno nema dokaza da su povrede aplikanata bile neizbježna posljedica njihovog vlastitog ponašanja. Čini se da je policija koristila gumene metke kao opće oružje za kontrolu mase. Konkretno, postojao je niz nedostataka u gruzijskom pravnom okviru u pogledu upotrebe gumenih metaka od strane policije tokom demonstracija i u načinu na koji su demonstracije rastjerivane. Štaviše, sprječavanje aplikanata koji su novinari da sigurno i slobodno izvještavaju o događajima, nije bilo opravdano ili proporcionalno. Iako je možda postojalo neko opravdanje za želju za rastjerivanjem demonstracija, posebno s obzirom na to da su se održavale neposredno ispred zgrade Parlamenta i da su neki demonstranti željeli upasti u zgradu, Veliko vijeće je smatralo da način na koji je rastjerivanje izvršeno nije bio opravdan. Konkretno, nije izdata naredba za rastjerivanje, niti jasno zvučno upozorenje o nadolazećoj upotrebi gumenih metaka. Prije svega, korišten je neopravdani stepen sile, što je uzrokovalo fizičke povrede kod aplikanata i drugih. Kao rezultat svojih nalaza, Veliko vijeće je naznačilo mjere koje gruzijske vlasti trebaju poduzeti, posebno u vezi s regulacijom upotrebe gumenih metaka i primjenom pravila i adekvatnih zaštitnih mjera u pogledu njihove pravilne upotrebe.

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Postupak koji vodi sudija koji je osporio ocjenjivanje njegovog učinka pred Vrhovnim sudom

Slučaj *Salvador Coutinho dos Santos Amado protiv Portugala* (aplikacija broj 44794/19) odnosio se na ocjenu aplikantovog rada – sudije – od strane Visokog

vijeća za pravosuđe, u kojoj je njegov učinak ocijenjen kao "loš". Posljedično, protiv njega je automatski pokrenut disciplinski postupak, do čijeg okončanja je privremeno suspendovan sa dužnosti sudije. U presudi Suda jednoglasno je utvrđeno da nije došlo do kršenja člana 6 (pravo na pravično suđenje) Konvencije. Sud je napomenuo da su se pritužbe iznesene pred njim odnosile samo na ocjenu izrečenu aplikantu, a ne i na disciplinski postupak. "Građanski" aspekt člana 6 bio je primjenjiv u ovom slučaju, budući da je ocjena koju je aplikant dobio, imala opipljive posljedice na obavljanje njegovih dužnosti sudije. Sud je zatim utvrdio da se ocjenjivanje nije činila proizvoljnim ili očigledno nerazumnim i da je sadržavala propisane razloge i obrazloženje. Aplikantu je stoga pružena sudska kontrola dovoljnog obima, a postupak pred Vrhovnim sudom je u cjelini proveden u skladu s njegovim pravom na pravično suđenje.

Suspenzija aplikanta s mjesta sudije i utjecaj na debate o sudskim reformama

U presudi Suda u predmetu *Morawiec protiv Poljske* (aplikacija broj 46238/20) utvrđeno je da je došlo do kršenja člana 6 stav (1) (pristup sudu), člana 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) i člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Aplikantica je sutkinja, a od 2018. godine je predsjednica Udruženja sudija Themis, koje je javno kritikovalo reforme Vlade koje su utjecale na pravosuđe. Slučaj se odnosi na presude Disciplinskog vijeća Vrhovnog suda („DCSC“) u vezi s imunitetom aplikantice od krivičnog gonjenja i njenom suspenzijom sa sudskih dužnosti, za koje ona tvrdi da su donesene kao reakcija na njene javne kritike pravosudnih reformi i uspješnu građansku tužbu koju je pokrenula protiv ministra pravde 2017. godine. Sud je, kao i u prethodnim slučajevima, utvrdio da DCSC nije „sud osnovan zakonom“. Utvrđeno je da se mjere koje su vlasti poduzele da ukinu imunitet aplikantice i suspenduju je sa sudskih dužnosti mogu okarakterizirati kao strategija usmjerena na njeno zastrašivanje i da su te mjere morale imati „zastrašujući učinak“, obeshrabrujući ne samo za nju, već i druge sudije od učešća u javnoj debati o zakonodavnim reformama pravosuđa.

Nepoštivanje principa nepristrasnosti i pretpostavke nevinosti u slučaju koji se odnosi na prevaru u vezi sa socijalnim osiguranjem

Slučaj *Kaya protiv Belgije* (aplikacija broj 10089/18) odnosio se na krivični postupak u kojem je aplikant osuđen za prevaru u vezi sa socijalnim osiguranjem. On je tvrdio da u tom postupku nisu poštovani principi nepristrasnosti

i pretpostavke nevinosti. U presudi je Sud jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 6 stav (1) (pravo na pravično suđenje) Konvencije. Sud je smatrao da je učešće sudije A.B. kao sudije u prvostepenom postupku, i njegovo naknadno učešće kao sudije u drugostepenom postupku pred Kasacionim sudom, moglo izazvati objektivno opravdane sumnje u njegovu nepristrasnost i stoga je moglo dovesti u pitanje nepristrasnost samog Kasacionog suda prilikom ispitivanja žalbe aplikanta o pravnim pitanjima. Također, Sud je utvrdio da su izjave koje je u štampi dao javni tužilac koji je bio odgovoran za postupak protiv aplikanta pred krivičnim sudom, podstakle javnost da vjeruje da je aplikant kriv, u fazi žalbenog postupka koji je tada bio u toku. Time je javna vlast prekršila njegovo pravo na pretpostavku nevinosti.

Obrazloženja prilikom odbijanja eksplicitnog zahtjeva za upućivanje predmeta Sudu pravde EU

Slučajevi *Gondert protiv Njemačke* (aplikacija broj 34701/21) i *De Simone protiv Njemačke* (aplikacija broj 21853/23) odnosili su se na skup postupaka u kojima nacionalni sudovi nisu uputili zahtjev Sudu pravde Evropske unije („CEU“) za prethodnu odluku o tumačenju prava EU. Sud je u oba slučaja utvrdio da kada je stranka u postupku izričito zatražila podnošenje zahtjeva CEU za prethodnu odluku o tumačenju prava EU, i to je odbijeno od strane domaćeg suda protiv čije odluke nije bilo daljnijeg prava žalbe, taj sud je bio dužan dati razloge za odbijanje. Stoga je, u prvom predmetu, utvrđeno da je došlo do kršenja člana 6 stav (1) (pravo na pravično suđenje) Konvencije. Nacionalni sudovi nisu naveli razloge za odbijanje upućivanja pitanja Sudu pravde EU na prethodnu odluku, uprkos preciznom zahtjevu aplikanta i detaljnim podnescima u tom smislu. S druge strane, u drugom predmetu, aplikant nije podnio eksplicitan zahtjev za upućivanje pitanja CEU, pa je Sud jednoglasno proglasio aplikaciju nedopuštenim.

Ponovno razmatranje odluke korumpiranog sudije u građanskim postupcima za naknadu štete

Slučaj *Finanziaria D'Investimento Fininvest S.P.A. i Berlusconi protiv Italije* (aplikacije broj 23538/14 i 23554/14) odnosio se na građanski postupak koji je pred italijanskim sudovima pokrenula kompanija CIR S.p.A. protiv kompanije aplikanta, kojom je u relevantno vrijeme predsjedavao Silvio Berlusconi. Cilj građanskog postupka bio je osigurati naknadu štete koju je CIR pretrpio kao rezultat podmićivanja sudije koji je učestvovao u donošenju sudske odluke

(„presuda iz 1991. godine“) u prethodnom sporu između dvije kompanije. Sud je jednoglasno utvrdio da nije došlo do povrede člana 6 stav (1) (pravo na pravično suđenje/pravo na pristup sudu) Konvencije u vezi s poštovanjem principa *res judicata* i prava na sud ustanovljen zakonom. Sud je utvrdio da ponovno razmatranje rješenja donesenog u presudi iz 1991. godine – u kojoj je učestvovao korumpirani sudija – tokom postupka za naknadu štete koji je pokrenula žrtva podmićivanja, nije bilo u suprotnosti s principom *res judicata*, napominjući da je bilo opravdano uvjerljivim razlozima; da je bilo u skladu s domaćim pravom i da je uspostavilo pravičnu ravnotežu između interesa pojedinca i potrebe da se osigura pravilno provođenje pravde. Osim toga, Sud je smatrao da domaći sudovi nisu prekoračili svoju nadležnost *ratione materiae* u postupku za naknadu štete. Pored toga, nije bilo kršenja člana 1 Protokola broj 1 (zaštita imovine) u vezi s nalogom za isplatu naknade štete u kontekstu spora između privatnih stranaka. Sud je primijetio da su domaće odluke, koje su se, između ostalog, zasnivale na izvještaju vještaka, bile propisno obrazložene i nipošto proizvoljne. Sud je primijetio da je iznos naknade utvrđen na osnovu procjene štete koju je CIR pretrpio kao rezultat nezakonitog djela pripisanog aplikantu, utvrdivši da je njegov utjecaj na finansijsku situaciju te kompanije bio nebitan. Sud je zauzeo stav da presuda Kasacijskog suda nije bila dovoljno obrazložena u dijelu dosuđivanja troškova postupka, što vodi ka kršenju člana 6 stava (1) Konvencije. Sud je također većinom glasova (6 glasova za i 1 protiv) utvrdio da nije bilo kršenja člana 6 stav (2) (pretpostavka nevinosti) u odnosu na drugog aplikanta. Napomenuo je da su, dok su ispitivali iste činjenice kao one koje su bile predmet krivičnog postupka koji je rezultirao odlukom o odbacivanju optužbi kao zastarjelih, domaći sudovi u nekoliko navrata pažljivo istakli da je njihova analiza usmjerena isključivo na utvrđivanje građanske odgovornosti. Zaključio je da domaće odluke nisu pripisale krivičnu odgovornost drugom aplikantu.

Nemogućnost sudije da efikasno ospori odluku o njegovom premještaju između odjeljenja istog suda protiv njegove volje

U predmetu *Biliński protiv Poljske* (aplikacija broj 13278/20) Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 6 stav (1) (pristup sudu) Konvencije. Slučaj se odnosio na odluku o premještaju aplikanta, sudije, između dva odjeljenja istog suda, protiv njegove volje, i njegovu naknadnu žalbu na tu odluku. Sud je, posebno, utvrdio da se pravo sudije na zaštitu od proizvoljnih premještaja između različitih sudova primjenjuje i na proizvoljne

premještaje između odjeljenja istog suda koja se bave različitim pravnim oblastima. Uzimajući u obzir, između ostalog, činjenicu da je aplikant kritikovao političare zbog njegovih presuda u politički osjetljivim slučajevima i da je njegov premještaj naredio sudija koji je prethodno služio pod tadašnjim ministrom pravde kao delegirani sudija i kojeg je on imenovao na mjesto predsjednika suda, bilo je legitimno da aplikant posumnja da je u njegovom premještaju postojao element arbitrarnosti. Odluku o premještaju aplikanta nije preispitalo tijelo koje vrši sudske funkcije ili redovni sud i, kao takvo, njegovo pravo na pristup sudu je bilo narušeno.

PRAVO NA PRIVATNI I PORODIČNI ŽIVOT, DOM I PREPISKU

Zaštita ugleda poznatog advokata odbrane od optužbi svećenika iznesenih uživo na televiziji

U predmetu *Ramishvili protiv Gruzije* (aplikacija broj 4100/24) Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) Konvencije. Slučaj se odnosio na građanski postupak za klevetu koji je pokrenuo aplikant, poznati advokat, protiv istaknutog svećenika Gruzijske pravoslavne crkve, zbog izjava koje je on dao tokom televizijskog intervjua u kojem je aplikanta optužio da je “cinkaroš” i da je odavao informacije tajnim službama. Sud je utvrdio da su izjave svećenika date u kontekstu pitanja od javnog interesa, odnosno krivičnog predmeta visokog profila, te da je sam aplikant javna ličnost koja stoga mora pokazati veću toleranciju prema mišljenjima drugih. Međutim, optužbe protiv njega bile su vrlo ozbiljne i trebale su imati čvrstu osnovu u činjenicama da bi bile zaštićene Konvencijom. Umjesto da istraže da li je to bio slučaj, nacionalni sudovi su prebacili na aplikanta teret pobijanja optužbe protiv njega. Sud je stoga smatrao da sudovi nisu uspjeli uspostaviti pravičnu ravnotežu između prava aplikanta na poštovanje njegovog dostojanstva i ugleda, s jedne strane, i slobode izražavanja svećenika, s druge strane.

SLOBODA IZRAŽAVANJA

Nalog da se isplate odštete pojedincima čiji je razgovor s komičarem emitiran bez njihovog pristanka

U predmetu *SIC - Sociedade Independente de Comunicação, S.A protiv Portugala* (br. 2) (aplikacija broj 2746/21) Sud je jednoglasno utvrdio da nije došlo do kršenja člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Predmet se odnosio na presudu protiv kompanije aplikanta, SIC - Sociedade

Independente de Comunicação, S.A, u postupku koji su protiv nje pokrenule dvije osobe, M.G. i M.C. Te osobe su tvrdile da je snimak njih samih u žučnoj raspravi s komičarem tokom stand-up komedije, koji je emitiran na televiziji i dostupan na internetu bez njihovog izričitog pristanka, prouzrokovao im štetu. Domaći sudovi su presudili u korist M.G. i M.C. i dosudili im odštetu. Sud je zaključio da portugalske vlasti nisu prekoračile svoje široko diskreciono pravo u postizanju ravnoteže između prava SIC-a na slobodu izražavanja i prava M.G. i M.C. na poštovanje njihovog privatnog života. Konkretno, nije postojao javni interes da se dvije privatne osobe izlože javnosti, posredstvom emitovanja potencijalno neugodnog videa, koji je mogao imati negativan uticaj na njihov profesionalni i lični život. Štaviše, bilo je sumnjivo da li su dali prećutni pristanak. Sud je zaključio kako su sankcije (novčana odšteta od 40,000 eura te uklanjanje videa) koje je aplikantu izrekao Vrhovni sud bile primjerene.

Sankcionisanje sudije zbog Facebook objave

U u predmetu *Danileț protiv Rumunije* (aplikacija broj 16915/21) Veliko vijeće Suda je sa 10 glasova za i sedam protiv, utvrdilo da je došlo do kršenja člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Slučaj se odnosio na slobodu izražavanja sudije, kojem je izrečena sankcija od strane Nacionalne komisije za sudske i pravne usluge zbog objavljivanja dva sadržaja na njegovoj javno dostupnoj Facebook stranici. Veliko vijeće je ponovilo da, tamo gdje su demokratija ili vladavina prava pod ozbiljnom prijetnjom, sudije imaju pravo da se izjasne o pitanjima od javnog interesa. Izjave izrečene u takvom kontekstu uglavnom uživaju visok stepen zaštite. Zatim je Veliko vijeće smatralo da aplikantove objave nisu poremetile razumnu ravnotežu između, s jedne strane, stepena u kojem aplikant, kao sudija, može biti uključen u društvo kako bi branio ustavni poredak i državne institucije i, s druge strane, potrebe da bude i da se smatra nezavisnim i nepristrasnim u obavljanju svojih dužnosti. Prva poruka imala je za cilj odbranu ustavnog poretka i očuvanje nezavisnosti državnih institucija. Druga se odnosila na funkcionisanje domaćeg pravosudnog sistema. Stoga su se obje odnosile na pitanja od javnog interesa o kojima je šira javnost imala legitimni interes da bude informisana. U razlozima koje su dale nacionalne vlasti, nije bilo ničega što bi uvjerljivo ukazivalo na to kako su njegove primjedbe navodno poremetile pravilno funkcionisanje domaćeg pravosudnog sistema i narušile dostojanstvo i čast sudske funkcije ili javno povjerenje koje takva funkcija treba da uživa. Ispitujući objave u

svjetlu kriterija koje je utvrdio u vezi sa slobodom izražavanja sudija i tužilaca na internetu, Veliko vijeće je utvrdilo da miješanje u slobodu izražavanja aplikanta nije bilo zasnovano na relevantnim i dovoljnim razlozima i nije zadovoljilo kriterij postojanja hitne društvene potrebe.

PRAVO NA IMOVINU

Kombinacija mjera oduzimanja i kompenzacije izrečenih aplikantici za počinjenje krivičnog djela

U predmetu *Florio i Bassignana protiv Italije* (aplikacije broj 34324/15 i 65192/16) Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 1 Protokola broj 1 (zaštita imovine) uz Konvenciju. Predmet se odnosio na kombinovani učinak mjera koju su izrekli krivični sudovi aplikantima radi oduzimanja imovine stečene krivičnim djelom i naloga Revizijskog suda da vlastima isplate naknadu za štete prouzrokovanu istim tim krivičnim djelom. Sud je primijetio da Konvencija ne zabranjuje kombinaciju reparativne mjere i tradicionalne kaznene mjere. Međutim, u ovom slučaju, mjera oduzimanja imovine nije bila namijenjena samo kažnjavanju aplikanata, već i vraćanju aplikanata u finansijsko stanje koje je postojalo prije počinjenih krivičnih djela, lišavanjem prihoda. To je na kraju dovelo aplikante u nepovoljnije okolnosti u odnosu na one koje su bile prije nego što su počinili krivična djela. Sud je potom utvrdio da su domaće vlasti trebale ispitati kombinovani učinak mjera konfiskacije i kompenzacije i provjeriti da li su se reparativni i kazneni ciljevi konfiskacije mogli postići manje teškim sredstvima od kombinovanja ove dvije mjere.

SUD EVROPSKE UNIJE

sudska praksa

Pripremio: Nasir Muftić*

Pregled novosti iz sudske prakse Suda Evropske unije obuhvatit će presude i mišljenja Suda Evropske unije koje su donesene u januaru i februaru 2026. godine.¹ Ovaj pregled ne obuhvata nužno sve presude i mišljenja koji su doneseni u ovom periodu, nego se fokusira na one najvažnije, određujući ih na temelju pažnje koju su zadobile u stručnoj javnosti. Također, ovaj pregled je ograničen na osnovne podatke o predstavljanim presudama i mišljenjima, pa se čitaoci pozivaju da za više informacija o njima posjete internetsku stranicu Suda Evropske unije, gdje su one dostupne u cjelini.

C-471/24 – Obaveza banke da pruži informacije ne zahtijeva od nje da otkrije potrošaču detalje metodologije koji se koriste za izračunavanje varijabilne kamatne stope

Godine 2019. jedan poljski potrošač zaključio je s bankom ugovor o stambenom kreditu na rok od 20 godina, pri čemu je pozajmio iznos u protuvrijednosti od približno 100.000 eura. Kredit je bio ugovoren uz promjenjivu kamatnu stopu, izračunavanu na osnovu referentne vrijednosti WIBOR 6M, uvećane za fiksnu maržu banke. U vrijeme zaključenja ugovora gotovo svi hipotekarni krediti u Poljskoj odobravani su uz promjenjivu kamatnu stopu indeksiranu na WIBOR. WIBOR podliježe regulatornom okviru Evropske unije koji ima za cilj osigurati tačnost i pouzdanost referentnih vrijednosti, te time obezbijediti visok nivo zaštite potrošača i investitora. Pored toga, Evropska komisija ga je klasificirala kao jednu od kritičnih referentnih vrijednosti koje se koriste na finansijskim tržištima, a koje podliježu pojačanim zahtjevima radi osiguranja njihovog integriteta i stabilnosti.

Potrošač je pred poljskim sudom tvrdio da je ugovorna odredba koja se odnosi na kamatnu stopu nepoštena te da ga stoga ne obavezuje. Banci je stavio na teret da mu nije na pouzdan, sveobuhvatan i razumljiv način objasnila kako se izračunava WIBOR 6M, koji faktori utiču na njegovu vrijednost te kakvu ulogu same banke imaju u određivanju tog indeksa. Prema njegovom

* Docent na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu

¹ Praksa Suda Evropske unije je dostupna na: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/

stavu, bez tih informacija nije mogao procijeniti finansijske posljedice ugovora, dok je istovremeno snosio cjelokupan rizik promjene kamatne stope.

Poljski sud je uputio zahtjev za prethodnu odluku Sudu pravde Evropske unije. Sud koji je uputio zahtjev želio je razjašnjenje da li se Direktiva o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima² primjenjuje na spornu odredbu i, ukoliko je to slučaj, da li je ona u skladu sa zahtjevima te direktive. Posebno je postavljeno pitanje da li se, u nedostatku informacija o posebnim karakteristikama WIBOR-a, predmetna odredba mora smatrati nepoštenom.

Sud je utvrdio da se Direktiva o nepoštenim odredbama primjenjuje u konkretnom slučaju. Ni činjenica da nacionalno pravo propisuje pravila za određivanje promjenjive kamatne stope na osnovu referentne vrijednosti, niti okolnost da je WIBOR djelimično uređen pravom Evropske unije, ne isključuju primjenu Direktive. Kada nacionalne odredbe samo uspostavljaju opći okvir za određivanje takve kamatne stope, a istovremeno ostavljaju trgovcu ili pružaocu usluge mogućnost da ugovorno odredi referentnu vrijednost ili fiksnu maržu koja se na nju dodaje, ugovorna odredba o promjenjivoj kamatnoj stopi zasnovanoj na referentnoj vrijednosti poput WIBOR-a može biti predmet ocjene u svjetlu Direktive. Zahtjev transparentnosti propisan Direktivom ne podrazumijeva obavezu banke da potrošaču pruži detaljne informacije o metodologiji izračuna referentne vrijednosti kao što je WIBOR. U oblasti stambenih kredita obaveza informisanja banke predviđena je na više nivoa u pravu Evropske unije. Međutim, obaveze administratora referentne vrijednosti razlikuju se od obaveza banke. Administrator je dužan objaviti ili učiniti dostupnim glavne elemente metodologije svakog indeksa koji pruža, a banka može potrošaču ukazati na te informacije. Svaka dodatna informacija koju banka pruži ne smije dovesti do iskrivljenog prikaza tog indeksa.

U pogledu eventualne nepoštenosti osporene odredbe, Sud je podsjetio da je WIBOR predmet sveobuhvatnog pravnog uređenja na nivou Evropske unije, čiju primjenu nadziru nadležna nacionalna tijela. Budući da se referentna vrijednost poput WIBOR-a može smatrati usklađenom s tim pravnim okvirom, sama činjenica njenog uključivanja u ugovor, načelno i bez dodatnih elemenata, ne stvara značajnu neravnotežu u pravima i obavezama ugovornih strana na štetu potrošača.

² Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. aprila 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima

C-48/24 – Obaveza koju litvanski zakon propisuje privatnoj međunarodnoj školi da preispita da li njeno osoblje ispunjava uslov za poznavanje litvanskog jezika potencijalno krši slobodu poslovnog nastanjivanja

Jedna privatna međunarodna škola djeluje u Vilniusu (Litvanija) od 2004. godine. Dobila je potrebne administrativne saglasnosti za izvođenje programa osnovnog i srednjeg obrazovanja na engleskom jeziku. Nacionalna inspekcija za državni jezik 2022. godine izvršila je nadzor nad tom ustanovom radi provjere usklađenosti sa zahtjevima propisanim Zakonom o državnom jeziku. Tom prilikom utvrđeno je da pojedini zaposlenici škole, uključujući i direktora, nisu položili ispit iz litvanskog jezika. Prema tom zakonu, nastavno i administrativno osoblje koje je u redovnom kontaktu s javnošću i upravnim organima mora vladati litvanskim jezikom. Kao dokaz o ispunjavanju tog uslova, te osobe su dužne dostaviti potvrdu koju izdaje Nacionalna agencija za obrazovanje, na osnovu jezičkih testova organiziranih na teritoriji Litvanije. Obrazovne ustanove su, pored toga, obavezne provjeravati da li njihovi zaposlenici ispunjavaju navedeni jezički zahtjev.

Vrhovni upravni sud Litvanije, postupajući po žalbi u konačnoj instanci, odlučio je uputiti Sudu pravde Evropske unije zahtjev za prethodnu odluku radi ocjene usklađenosti litvanskog zakonodavstva s pravom Evropske unije. U presudi donesenoj tim povodom, Sud pravde je utvrdio da Zakon o državnom jeziku predstavlja ograničenje slobode poslovnog nastana. Takvo zakonodavstvo čini manje privlačnim za državljane drugih država članica osnivanje i vođenje obrazovne ustanove u Litvaniji koja izvodi nastavu na jeziku koji nije litvanski.

Međutim, Sud je ocijenio da je predmetni zakon podoban za ostvarivanje legitimnog cilja zaštite i promicanja službenog jezika te države članice. On podstiče upotrebu litvanskog jezika od strane osoba na koje se odnosi, u njihovim odnosima s učenicima, roditeljima učenika i širom javnošću, kao i s nacionalnim upravnim organima, posebno u pogledu administrativnog osoblja. Ipak, kada je riječ o načinu dokazivanja ispunjenosti jezičkog zahtjeva, Sud smatra da litvanski propis, u dijelu u kojem zahtijeva dostavljanje potvrde koju izdaje Nacionalna agencija za obrazovanje na osnovu jezičkih testova organiziranih isključivo na teritoriji Litvanije, može prelaziti granice onoga što je nužno za ostvarenje legitimnog cilja. Konačnu ocjenu o tome treba dati sud koji je uputio zahtjev za prethodnu odluku. Sud je također naveo da se predmetni jezički zahtjev, prema svemu sudeći, primjenjuje od

samog početka obavljanja dužnosti, bez obzira na trajanje ugovora o radu, te bez predviđanja izuzetaka ili određene fleksibilnosti. Prema ocjeni Suda, takvo rješenje može biti nesrazmjerno u odnosu na cilj koji se želi postići, što je, također, na sudu koji je uputio zahtjev da konačno procijeni.

C-97/23 – Tužba koju je WhatsApp Ireland podnio protiv odluke Evropskog odbora za zaštitu podataka je dopuštena

Nakon stupanja na snagu Opće uredbe o zaštiti podataka (GDPR), irsko nadzorno tijelo, odnosno Komisija za zaštitu podataka (Data Protection Commission), zaprimilo je pritužbe korisnika i nekorisnika usluge razmjene poruka „WhatsApp“ u vezi s obradom ličnih podataka od strane tog društva. U decembru 2018. godine to je tijelo po službenoj dužnosti pokrenulo opću istragu radi ispitivanja usklađenosti društva WhatsApp s obavezom transparentnosti i obavezom informiranja ispitanika. U decembru 2020. godine irsko nadzorno tijelo dostavilo je nacrt odluke svim ostalim nadležnim nacionalnim nadzornim tijelima radi pribavljanja njihovog mišljenja. Kako u pogledu određenih aspekata nacrta nije postignut konsenzus, predmet je upućen Evropskom odboru za zaštitu podataka (EDPB) radi rješavanja spora između nadzornih tijela donošenjem obavezujućeg stava o pitanjima na koja su podneseni relevantni i obrazloženi prigovori.

EDPB je donio odluku koja je obavezujuća za sva uključena nadzorna tijela, u kojoj je, između ostalog, utvrdio povrede pojedinih odredaba GDPR-a te naložio irskom nadzornom tijelu da izmijeni predviđene korektivne mjere, uključujući i iznos novčanih kazni. Na toj osnovi irsko nadzorno tijelo donijelo je konačnu odluku upućenu društvu WhatsApp, kojom su tom društvu, između ostalog, izrečene novčane kazne u ukupnom iznosu od 225 miliona eura. WhatsApp je pred Općim sudom Evropske unije pokrenuo tužbu za poništenje odluke EDPB-a. Međutim, rješenjem od 7. decembra 2022. godine Opći sud odbacio je tužbu kao nedopuštenu, uz obrazloženje da odluka EDPB-a nije akt protiv kojeg se može voditi postupak poništenja te da ta odluka ne proizvodi direktne učinke u odnosu na WhatsApp. Prema stavu Općeg suda, riječ je o međufaznom aktu, dok je WhatsApp mogao osporavati isključivo konačnu odluku irskog nadzornog tijela pred nacionalnim sudom. WhatsApp je potom izjavio žalbu Sudu pravde Evropske unije protiv tog rješenja. U presudi donesenoj tim povodom, Sud pravde je utvrdio da odluka EDPB-a predstavlja akt koji se može pobijati pred sudovima Evropske unije. Riječ je o aktu koji donosi tijelo Evropske unije i koji proizvodi obavezujuće

pravne učinke prema trećim licima, u konkretnom slučaju prema irskom nadzornom tijelu i svim ostalim uključenim nadzornim tijelima. Nadalje, tom odlukom konačno je određen stav tog tijela i iscrpno su riješena sva pitanja koja su mu bila upućena. Stoga se takva odluka ne može smatrati međufaznim aktom koji nije podoban za sudsku kontrolu.

Sud je također naglasio da je predmetna odluka imala direktan učinak na pravni položaj društva WhatsApp, budući da je dovela do jasne i zasebne promjene tog položaja, ne ostavljajući nikakvu diskreciju adresatima odluke. Odluka bezuslovno obavezuje nadzorna tijela, naročito u pogledu utvrđenja povrede određenih odredaba GDPR-a, te ta tijela ne mogu izmijeniti njen ishod. Slijedom navedenog, tužba društva WhatsApp proglašena je dopuštenom, rješenje Općeg suda je ukinuto, a predmet je vraćen Općem sudu na ponovno odlučivanje o meritumu, uključujući i pitanje da li je WhatsApp povrijedio relevantne odredbe GDPR-a.

C-129/24 – Države članice mogu zahtijevati prethodnu identifikaciju kako bi osigurale pravilno funkcioniranje postupka pristupa informacijama o okolišu, iako pravo EU ne nameće tu obavezu.

Društvo Coillte Cuideachta Ghníomhaíochta Ainmnithe („Coillte“) je komercijalno preduzeće u oblasti šumarstva, djelimično u vlasništvu irske države. U periodu od 10. marta 2022. do 7. juna 2022. godine Coillte je zaprimio ukupno 130 zahtjeva za pristup informacijama o okolišu. Od tog broja, 97 zahtjeva poticalo je od anonimnih podnosilaca ili osoba koje su koristile pseudonime, uglavnom inspirirane filmskim likovima, pri čemu su zahtjevi bili podneseni u identičnom ili gotovo identičnom formatu, bez navođenja fizičke adrese.

Sadržaj tih zahtjeva bio je u velikoj mjeri sličan, što je navelo društvo da zaključi kako je riječ o organiziranoj kampanji vođenoj iz upitnih pobuda, te da od „podnosilaca“ zatraži potvrdu njihovog identiteta. Kako na taj zahtjev nije zaprimljen odgovor, Coillte je predmetne zahtjeve odbio kao nevaljane. Ukupno 81 odluka o odbijanju osporena je pred Povjerenikom za informacije o okolišu (Povjerenik), koji je, nakon razmatranja prvih 58 predmeta, zaključio da Coillte nije mogao odbiti zahtjeve na osnovu irskih nacionalnih propisa.

Irski sud koji je odlučivao o sporu povodom odluke Povjerenika uputio je Sudu pravde Evropske unije zahtjev za prethodnu odluku radi tumačenja Direktive o javnom pristupu informacijama o okolišu³, naročito u pogledu prava

³ Direktiva 2003/4/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 28. januara 2003. o javnom pristupu informacijama o okolišu i stavljanju van snage Direktive Vijeća 90/313/EEZ

na podnošenje anonimnih zahtjeva za pristup informacijama. U svojoj presudi Sud je utvrdio da, iako Direktiva ne zahtijeva otkrivanje stvarnog imena ili trenutne fizičke adrese osobe koja traži pristup informacijama o okolišu, ona ne sprečava nacionalne organe da, na osnovu nacionalnog prava, zahtijevaju takve podatke. Sud je time potvrdio da države članice mogu, uz poštivanje načela ekvivalentnosti i djelotvornosti, zahtijevati prethodnu identifikaciju podnosioca zahtjeva kada je takav zahtjev opravdan radi osiguranja pravilnog funkcioniranja postupka. Iz toga proizlazi da su nacionalna pravila, poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, koja obavezuju podnosioca da navede svoje stvarno ime i trenutnu fizičku adresu, u skladu s Direktivom, pod uslovom da nisu manje povoljna od pravila koja se primjenjuju na slične situacije uređene domaćim pravom (načelo ekvivalentnosti) te da ne čine pristup informacijama o okolišu pretjerano otežanim (načelo djelotvornosti).

C-77/24 – Igrač se može osloniti na zakon svoje zemlje prebivališta prilikom pokretanja postupka za utvrđivanje odgovornosti za delikt stranog pružatelja usluga koji ne posjeduje potrebnu licencu za online igre na sreću

Osoba sa prebivalištem u Austriji pokrenula je pred austrijskim sudovima postupak protiv dvojice direktora malteškog pružaoca usluga igara na sreću Titanium Brace Marketing, koji se trenutno nalazi u likvidaciji, radi naknade gubitaka nastalih njegovim učešćem u online kockarskoj igri.

Društvo Titanium posjedovalo je dozvolu za priređivanje igara na sreću na Malti, ali nije imalo odgovarajuću dozvolu u Austriji. Osoba je stoga tvrdila da je ugovor o kockanju ništav. Prema njenom stavu, dvojica direktora su, prema austrijskom pravu, lično te solidarno odgovorni za činjenicu da je društvo Titanium u Austriji nudilo nezakonite igre na sreću. Direktori su osporili međunarodnu nadležnost austrijskih sudova. Prema njihovim navodima, kako mjesto nastanka štetnog događaja, tako i mjesto nastanka štete nalazilo se na Malti. Nadalje su tvrdili da se na predmetni spor ne primjenjuje austrijsko, već malteško materijalno pravo, koje ne predviđa odgovornost članova uprave prema povjeriocima društva.

Vrhovni sud Austrije uputio je Sudu pravde Evropske unije prethodna pitanja u vezi s tim pravnim pitanjima. Sud pravde je naveo da, prema Uredbi Rim II4, mjerodavno pravo za vanugovornu obavezu nastalu iz delikta, u

⁴ Uredba (EZ) br. 864/2007 Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. jula 2007. o pravu koje se primjenjuje na vanugovorne obveze („Rim II“)

pravilu, jeste pravo države u kojoj je šteta nastala. Ta Uredba primjenjuje se na tužbu kojom se traži utvrđivanje deliktne odgovornosti, kakva je i predmetna tužba usmjerena protiv direktora društva, zbog povrede zabrane propisane nacionalnim zakonodavstvom da se javnosti nude igre na sreću bez potrebne dozvole. Takva tužba ne potpada pod izuzeće koje se odnosi na vanugovorne obaveze proistekle iz prava društava. Prema stavu Suda, u kontekstu zahtjeva za naknadu štete zbog gubitaka pretrpljenih učešćem u online igrama na sreću koje je nudilo društvo u državi članici u kojoj nije imalo zakonom propisanu dozvolu, smatra se da je šteta koju je pretrpio igrač nastala u državi članici njegovog uobičajenog boravišta. U konkretnom slučaju to je Austrija, što znači da bi se, prema općem pravilu, primjenjivalo austrijsko pravo. Međutim, ukoliko iz svih okolnosti slučaja jasno proizlazi da je predmetni delikt očigledno u bližoj vezi s drugom državom, Uredba Rim II dopušta sudu pred kojim se vodi postupak da odstupi od općeg pravila i primijeni pravo te druge države.

C-554/24 P– Sud odbacuje žalbu Poljske na presudu Općeg suda o poništenju dnevnih novčanih kazni izrečenih u slučaju rudnika Turów

Smatrajući da su produženje i nastavak eksploatacije lignita u poljskom rudniku Turów, koji se nalazi u blizini granica s Češkom Republikom i Njemačkom, protivni pravu Evropske unije, Češka Republika je pred Sudom pravde Evropske unije pokrenula postupak radi utvrđivanja da je Poljska povrijedila obaveze koje proizlaze iz prava Unije. Dana 21. maja 2021. godine, na zahtjev Češke Republike, potpredsjednik Suda naložio je Poljskoj da odmah obustavi aktivnosti eksploatacije lignita u predmetnom rudniku, do donošenja konačne presude kojom se okončava postupak. Poljska nije postupila u skladu s tom mjerom. Stoga je, također na zahtjev Češke Republike, potpredsjednik Suda naložio Poljskoj da Evropskoj komisiji plaća novčanu kaznu u iznosu od 500.000 eura dnevno. Svrha te mjere bila je osigurati poštivanje ranije izrečene privremene mjere i podstaći Poljsku da bez odlaganja postupi u skladu s njom. Dana 3. februara 2022. godine Češka Republika i Poljska zaključile su sporazum o nagodbi. Posljedično, Sud je predmet u pogledu merituma brisao iz upisnika, a obaveza plaćanja dnevne novčane kazne prestala je od 4. februara 2022. godine.

Prema stavu Poljske, navedeni sporazum o nagodbi imao je za posljedicu retroaktivno gašenje obaveze plaćanja već izrečene periodične novčane kazne. Evropska komisija nije dijelila to mišljenje. Budući da Poljska nije

izvršila uplatu uprkos upućenom formalnom pozivu na plaćanje, Komisija je obavijestila Poljsku da će iznos dospjelih kazni do 3. februara 2022. godine prebiti s potraživanjima koja ta država članica ima prema budžetu Evropske unije. Na taj način naplaćen je glavni iznos od približno 68,5 miliona eura. Poljska je potom pred Općim sudom Evropske unije pokrenula dva postupka radi poništenja pet odluka Komisije o prebijanju. Presudom od 29. maja 2024. godine Opći sud je te tužbe odbio kao neosnovane.

Poljska je zatim izjavila žalbu Sudu pravde, tražeći ukidanje presude Općeg suda kao i osporenih odluka Komisije. Sud pravde je odbio žalbu, potvrdivši da je Opći sud pravilno protumačio pravo Evropske unije. Obaveza plaćanja dnevne novčane kazne, koja se uplaćuje u budžet Evropske unije, ima za cilj osigurati poštivanje već određenih privremenih mjera, očuvati punu djelotvornost buduće konačne odluke i garantovati efikasnu primjenu prava Unije u općem interesu. Taj opći interes predstavlja bitnu komponentu vladavine prava, vrijednosti na kojoj se zasniva Evropska unija. Sudija nadležan za odlučivanje o privremenim mjerama, koji je izrekao periodičnu novčanu kaznu, može je preispitati i, po potrebi, ukinuti za ubuduće. Međutim, nije ovlašten da je retroaktivno poništi ili izmijeni. Slijedom toga, radnje stranaka u sporu, uključujući i zaključenje sporazuma o nagodbi, ne mogu imati za posljedicu retroaktivnu izmjenu, poništenje ili stavljanje van snage naloga kojim je izrečena takva periodična novčana kazna. Sporazum o nagodbi zaključen između Češke Republike i Poljske stoga nije mogao ugasiti obavezu Poljske da plati već dospjele iznose periodične novčane kazne.

Činjenica da izricanje periodične novčane kazne može imati nepovratne učinke ne sprečava da se ona kvalificira kao akcesorna mjera u odnosu na postupak o meritumu. Osiguravajući poštivanje prava Evropske unije, ona zadržava preventivni, a ne kazneni karakter, suprotno tvrdnjama Poljske.

Kantonalni sud u Sarajevu

sudska praksa

Đemaludin Mutapčić*

PRAVNO SHVATANJE GRAĐANSKOG ODJELJENJA KANTONALNOG SUDA U SARAJEVU:

„SUD U OSTAVINSKOM POSTUPKU MOŽE, PORED VLASNIŠTVA ODREĐENE NEKRETNINE, PRENIJETI SA OSTAVIOCA NA NASLJEDNIKE I POSJED TE ISTE NEKRETNINE“

U sudskoj praksi zabilježeno je jedno zapaženo pravno shvatanje, koje je zauzelo Građansko odjeljenje Kantonalnog suda u Sarajevu.

Tako je u rješenju Kantonalnog suda u Sarajevu broj: 65 0 O 863709 22 Gž od 4. decembra 2025. godine navedeno (u daljem tekstu: drugostepeno rješenje), pored ostalog, sljedeće: „Građansko odjeljenje ovog suda je zbog okolnosti da vijeća ovog suda donose različite odluke u vezi pitanja mogućnosti raspravljanja prava nasljeđivanja posjeda na svojoj sjednici koja je održana 09. 12. 2024. godine usvojilo zaključak: „Sud u ostavinskom postupku može, pored vlasništva određene nekretnine, prenijeti s ostavioca na nasljednike i posjed te iste nekretnine.“

Drugostepenim rješenjem je odlučeno da se žalba uvažava, rješenje Općinskog suda u Sarajevu broj: 65 0 O 863709 22 O 2 od 31. maja 2022. godine (u daljem tekstu: prvostepeno rješenje) ukida i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovni postupak.

U konkretnom slučaju, ostavitelj je preminuo 1993. godine. Pravomoćnim rješenjem Osnovnog suda II Sarajevo broj: O-417/94 od 03.06.1994. godine raspravljena je pokretna i nepokretna imovina ostavitelja. Nakon toga je pravomoćnim dopunskim rješenjem o nasljeđivanju broj O 417/94 od 22. jula 1994. godine utvrđeno, da pored nekretnina raspravljenih osnovnim rješenjem, zaostavštinu ostavitelja čine i naknadno pronađene nekretnine. Zakonski nasljednici u pogledu nepokretne imovine ostavitelja proglašeni su njegova supruga, sin (žalitelj) i kćerka s dijelom od po 1/3. Dopunskim rješenjem iz 1994. godine nekretnine su označene prema zemljišnoknjižnom stanju, dok iz

* advokat

stanja spisa slijedi da su zakonski nasljednici tada dostavljali i originalne posjedovne listove za nekretnine koje se nalaze na području Zenice, a u kojima se na nekretninama ostavitelj vodi kao posjednik, odnosno suposjednik. Međutim, prvostepeni sud je dana 31. 05. 2022. godine odbio prijedlog od 23. 06. 2021. godine za donošenje dopunskog rješenja o nasljeđivanju pozivanjem na član 2. Zakona o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine¹, uz shvatanje da nasljeđivanje posjeda kao faktičke vlasti nije moguće.

Naime, shodno ZON, član 269. stav 1. propisuje da će se prava stranaka u vezi s nasljeđivanjem cijeliti po zakonu koji se primjenjivao u momentu otvaranja nasljedstva. Prema Zakonu o premjeru i katastru nekretnina² (član 15.) sudovi koji odlučuju o promjeni prava na nekretninama dužni su da u odluci označe nekretnine prema podacima katastra nekretnina, te da svoje odluke, nakon pravosnažnosti, dostavljaju nadležnom općinskom organu uprave radi provođenja u katastru nekretnina³.

Pravno je interesantno da je i u jednom drugom ostavinskom predmetu i to rješenjem Općinskog suda u Sarajevu broj: 65 0 0 387003 21 0 2 od 13. decembra 2022. godine odlučeno da se odbija prijedlog za donošenje dopunskog rješenja o nasljeđivanju od 23. septembra 2021. godine, uz sljedeće shvatanje: „Po prirodi stvari, nasljeđivanje posjeda kao faktičke vlasti nije moguće, jer je posjed stanje koje se uvijek i iznova na stvari pribavlja, te se ne može nasljeđivati. Ni Zakon o stvarnim pravima Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj: 66/13 i 100/13) ne propisuje suprotno, jer nasljeđivanje posjeda iz člana 323. stav (1) Zakona predstavlja zakonsku neoborivu fikciju i ima iste pravne učinke kao i faktički posjed. Nasljednik postaje posjednik na osnovu zakona, a da u tom momentu nije stekao vlast nad određenom stvari. Dakle, posjed nastaje na osnovu pravne norme, jer se kao faktička vlast ne može nasljeđivati.“

Međutim, takvo shvatanje prvostepenog suda izraženo u rješenju od 13. decembra 2022. godine kao i u rješenju od 31. maja 2022. godine kosi se

¹ „Službene novine Federacije BiH“, broj 80/14 (dalje ZON)

² („Sl. list SR BiH“, br. 22/84, 12/87, 26/90 i 36/90; „Sl. list BiH“, br. 4/93 i 13/94 i „Sl. novine F BiH“, broj 61/22)

³ U Federaciji Bosne i Hercegovine je urađen prednacrt Zakona o izmjeri i registru nekretnina, kojim se Zakon o zemljišnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 58/02, 19/03 i 54/04) treba staviti van snage, a nadležnost za zemljišnu knjigu trebaju preuzeti kantonalne uprave, član 216. prednacrt (o tome vidjeti Enes Hašić, Larisa Velić, Goran Nezirović, Ismet Velić i Haso Tajić “Praktikum za stvarna prava I dio” Privredna štampa d.o.o. Sarajevo, 2015. godine, stranica 23.

s naprijed navedenim Pravnim shvatanjem Građanskog odjeljenja Kantonalnog suda u Sarajevu od 9. decembra 2024. godine: „Sud u ostavinskom postupku može, pored vlasništva određene nekretnine, prenijeti s ostavioca na nasljednike i posjed te iste nekretnine.“ U drugostepenom rješenju od 4. decembra 2025. godine je izričito navedeno: „Vijeće ovog suda ne nalazi da postoje bilo kakve smetnje za donošenje dopunskog rješenja, a kojim bi se s imena umrlog ostavitelja prenio obim posjeda, odnosno suposjeda na nekretninama na zakonske nasljednike.“

Pri svemu tome, ne smije se izgubiti iz vida ni to da je u članu 323. stav 1. Zakona o stvarnim pravima Federacije Bosne i Hercegovine, koji se primjenjuje od 5. marta 2014.godine, propisano nasljeđivanje posjeda tako da nasljednik postaje posjednik u trenutku smrti ostavioca bez obzira kad je stekao faktičku vlast na stvari.

PREGLED SADRŽAJA ČASOPISA “PРАВNA MISAO” U 2025. GODINI

SADRŽAJ BROJ 1-2/25

Uvodna riječ glavne urednice

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Alena Jurić

Razvoj prava na privatnost kroz razvoj pravne misli

Vedad Gurda

Retrospektiva, trenutno stanje i perspektive razvoja maloljetničkog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini

PREGLEDNI ZNANSTVENI RAD

Mirza Hebib

Značaj i uloga Pravnog fakulteta u Sarajevu u Zinka Grbo procesu europeizacije prava u Bosni i Hercegovini

ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

Đemaludin Mutapčić

Kratak osvrt na novi Zakon o advokaturi Federacije Bosne i Hercegovine

PRIKAZ

Dino Kovačević

Međunarodna konferencija „Rizična ponašanja u online okruženju u cilju prevencije nasilja na internetu“, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet, 12. decembra 2024. godine

Harun Išerić

Prikaz promjene prakse Ustavnog suda BiH u predmetima ocjenjivanja rada sudija i tužitelja

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine
(Miodrag N. Simović)

Evropski sud za ljudska prava
(Harun Išerić)

Sud Evropske unije
(Nasir Muftić)

Upute za autore

SADRŽAJ BROJ 3-4/25

Uvodna riječ glavne urednice

PREGLEDNI ZNANSTVENI RAD

Adna Hanić-Zalihić

Direktiva 2012/29 o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela i krivičnopravni položaj oštećenog u Bosni i Hercegovini

Ilma Motika

Sudska i penološka individualizacija alternativnih modela u praksi maloljetničkog pravosuđa u Bosni i Hercegovini

PRIKAZ

Tahir Herenda

„An Uncharted Transition: The Balkans in the Post-Wall Era“

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine

(Miodrag N. Simović)

Evropski sud za ljudska prava

(Harun Išerić)

Sud Evropske unije

(Nasir Muftić)

IN MEMORIAM

Josip Muselimović (1944–2025)

(Đemaludin Mutapčić)

Upute za autore

SADRŽAJ BROJ 5-6/25

Uvodna riječ glavne urednice

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Azemina Vrnjak

Mogućnost ustavnosudske kontrole domaće arbitražne odluke u pravnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine

PRETHODNO SAOPĆENJE

Mirza Dinarević

Položaj Evropske unije u digitalnom svijetu

ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

Damir Šapina

Zaštita prava na pravično suđenje u razumnom roku u Federaciji Bosne i Hercegovine

PRIKAZ

Meliha Povlakić

Simpozij u znak sjećanja na čast Rudolfa Welsera – Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Rudolf Welser i Rudolf Welser Forschungsstelle für Europäische Privatrechtsentwicklung (Rudolf Welser Istraživačko mjesto za evropski privatno-pravni razvoj)

Harun Išerić

Izvještaj s Konferencije „Konstitucionalizam i postkonfliktna društva

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine

(Miodrag N. Simović)

Evropski sud za ljudska prava

(Harun Išerić)

Sud Evropske unije

(Nasir Muftić)

Upute za autore

SADRŽAJ BROJ 7-8/25

Uvodna riječ glavne urednice

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Džamna Vranić

Izazovi umjetne inteligencije i prava djeteta

PREGLEDNI ZNANSTVENI RAD

Midhat Izmirlija

Dino Kovačević

Uloga sudova u priznavanju prava na brak istospolnih parova – put za Bosnu i Hercegovinu?

ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

Đemaludin Mutapčić

Postupak pružanja prekršajnopravne zaštite od radnji nasilja u porodici i nasilja prema ženama: Povezanost Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine s novim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama u Federaciji Bosne i Hercegovine

PRIKAZ

Hajrija Sijerčić-Čolić

Prikaz XXIII savjetovanja iz krivičnopravne oblasti „Nezavisno pravosuđe u Bosni i Hercegovini: suočavanje sa kriminalom budućnosti – AI i krivično pravo”

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine

(Miodrag N. Simović)

Evropski sud za ljudska prava

(Harun Išerić)

Sud Evropske unije

(Nasir Muftić)

Upute za autore

SADRŽAJ BROJ 9-10/25

Uvodna riječ glavne urednice

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Darko Soldat

Lejla Kurtanović

Načelo unutardržavnog povjerenja u krivičnim stvarima u Bosni i Hercegovini

Amir Vrca

Pitanje primjene konsocijativnog tipa demokratije u Bosni i Hercegovini u odnosu na teorijske osnove Arenda Lijpharta

PRIKAZ

Harun Išerić

120 godina od rođenja akademika prof. dr. Hamdije Ćemerlića: Aktuelnosti pravne misli i uzoritosti u javnoj službi

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine

(Miodrag N. Simović)

Evropski sud za ljudska prava

(Harun Išerić)

Sud Evropske unije

(Nasir Muftić)

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine

(Đemaludin Mutapčić)

Upute za autore

SADRŽAJ BROJ 11-12/25

Uvodna riječ glavne urednice

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Ena Gotovuša

Direktiva o Europskom istražnom nalogu: Izazovi u primjeni

PREGLEDNI ZNANSTVENI RAD

Filip Novaković

Kriminalizacija klevete u savremenom bosanskohercegovačkom pravu

PRIKAZ

Meliha Powlakić

Prof. dr. Zoran P. Rašović: Pravo svojine (Udruženje pravnika Crne Gore, Podgorica, 2024)

Dino Kovačević

Prof. dr. Džamna Duman Vranić: Uvod u roditeljsku odgovornost, drugo i dopunjeno izdanje (Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet, Sarajevo, 2025)

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine
(Miodrag N. Simović)

Evropski sud za ljudska prava
(Harun Išerić)

Sud Evropske unije
(Nasir Muftić)

Upute za autore

UPUTE ZA AUTORE

Radovi se objavljuju na hrvatskom, bosanskom i srpskom jeziku (u latiničnom ili ćirilichnom pismu) ili engleskom jeziku.

Ukoliko rukopis zadovoljava kriterije časopisa „Pravna misao“, upućuje se na recenziju.

Svaki rukopis ocjenjuju najmanje dva nepristrana recenzenta, pri čemu identitet autora i recenzenta ostaje obostrano nepoznat. Nakon ocjene recenzentata i članova Redakcije, rukopis se vraća autoru s obrazloženjem i zahtjevima za doradu i ispravak rada, ukoliko se to smatra potrebnim. Ispravljene rukopise autori trebaju vratiti Redakciji u roku od osam dana od primitka.

Pretpostavlja se da članci i ostali prilozi nisu i neće biti objavljeni u drugim publikacijama, osim uz posebno odobrenje Redakcije kada se to jasno naznačuje u objavi.

Autori dopuštaju postavljanje svojih radova na web stranicu Časopisa.

Časopis zadržava i sva ostala prava, osim ukoliko nije drugačije dogovoreno s autorom.

Radovi koje ovaj časopis objavljuje su:

- Uvodna riječ glavnog urednika
- Izvorni znanstveni rad
- Prethodno saopćenje
- Pregledni znanstveni rad
- Stručni članak
- Sudska praksa
- Ostali radovi kao što su prikaz knjige, izvještaji o znanstvenim i stručnim skupovima i dr.
- Obavijesti o nadolazećim stručnim i znanstvenim skupovima
- Domaći autori u međunarodnim publikacijama
- Pismo uredniku

Radovi se šalju Redakciji časopisa elektronskom poštom na adresu:
Pravna.Misao@fmp.gov.ba

Dokument treba biti načinjen u programu Microsoft Word. U njemu ne smiju postojati nikakve indikacije osobnoga identiteta autora ili institucije u kojoj bilo koji od autora radi, kako u samom radu, tako ni u karakteristikama (properties) elektroničkog dokumenta.

Radovi koji se dostavljaju Redakciji moraju biti lektorirani. Lektori koje odredi Redakcija vrše superviziju.

U Časopisu se objavljuju znanstveni i stručni radovi koji ne prelaze dužinu od 10.000 riječi, uključujući sve dijelove rada. Svaki rad mora sadržavati sažetak od 150 do 200 riječi i izbor ključnih riječi na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku iste dužine. Ostali radovi ne mogu prelaziti dužinu od 2.000 riječi.

Izuzetno, Redakcija može odobriti objavljivanje radova izvan navedenih kategorija i s dužinom koja prelazi navedeni broj riječi, ukoliko je rad značajan za razvoj pravne teorije i prakse.

Svaki rukopis mora biti priložen zajedno s popratnim pismom, u kojem je nužno navesti sljedeće:

- kratki opis sadržaja članka u dvije do tri rečenice, kao i sve dodatne informacije o rukopisu koje bi Redakciji mogle biti od koristi;
- razloge zbog kojih autori drže da je njihov rad zanimljiv čitateljstvu časopisa (novost koju rad donosi);
- kratku biografiju autora (25-30 riječi),
- osobne podatke:
 - jedinstveni matični broj
 - adresa stanovanja i općina
 - kontakt telefon
 - naziv banke
 - transakcijski račun banke
 - broj žiro računa

Svaki autor će uz popratno pismo dostaviti i izjavu da rad nije prethodno objavljan.

Prva stranica rukopisa treba sadržavati:

- Naslov
- Datum

- Broj riječi u članku
- Ime autora i profesija
- Nazivi ustanova u kojima rade
- E-mail adrese
- Kategorizaciju
- Sažetak i ključne riječi na izvornom jeziku rada
- Naslov, sažetak i ključne riječi i naslov na engleskom jeziku (summary, key words)

Sažetak rada treba sadržavati opći prikaz teme, metodologiju rada, rezultate i zaključak.

Ključne riječi sadrže pojmove koji se pojavljuju u tekstu, ali ne opće i preširoke pojmove niti preuske pojmove opisane s puno riječi.

Tablice i grafikoni trebaju biti prezentirani u programima kao što su MS Word, s jasno iskazanim naslovima. Sve tablice i grafikoni bit će tiskani isključivo u crno-bijeloj boji.

Napomene u radu se navode u obliku fusnote (footnote). U pravilu su objašnjavajućeg karaktera.

U fusnoti treba navoditi samo objavljene podatke (ili staviti posebnu bilješku s objašnjenjem).

U fusnoti treba navoditi samo literaturu koja je navedena u popisu literature na kraju članka.

U fusnoti treba ujednačeno navoditi sve izvore. Poželjno je staviti broj stranice.

Molimo autore da se pridržavaju sljedećih naputaka za navođenje literature i fusnota:

Ukoliko je riječ o navođenoj knjizi:

Josipović, I. (2000) Haaško implementacijsko kazneno pravo. Zagreb: Informator i Hrvatski Pravni Centar.

Ukoliko je riječ o navođenom članku:

Tschudi, F. (2008) "Dealing with violent conflicts and mass victimisation: a human dignity approach", str. 46-69. U: I. Aertsen et al.: Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts. Portland. Willan Publishing.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u časopisu:

Sijerčić-Čolić, H. (1999) "Reforma krivičnog zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine: karakteristike federalnog procesnog krivičnog prava", Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, Vol. 6 – br. 1/1999, str. 251-268.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u elektroničkom časopisu:

Lendvai, N., 2005. "Central and Eastern European Social Policy and European Accession – Time for Reflections" (online). Financial Theory and Practice, 29 (1), str. 1-12. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/eng/FTP/2005/1/lendvai.pdf>.

Ukoliko je riječ o navođenoj Web adresi:

World Bank, 2004. Corruption: how the World Bank Fights Corruption (online). Washington: The World Bank. Dostupno na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0>.

Rad treba oblikovati prema sljedećim uputama:

- dokument pohraniti u programu MS Word (*.doc format);
- stranica standardne veličine (A4);
- obični prored za cijeli rukopis
- font Arial, 12 pt;
- sve margine 2,5 cm;
- ne uređivati zaglavlje (Header) niti podnožje (Footer) dokumenta;
- obavezno brojčano označiti stranice;
- slike ili fotografije prilažu se u jednom od formata: *.jpg, *.bmp, *.tiff.

Pozivamo sve autore da na adresu Redakcije šalju sažetke svojih stručnih i znanstvenih radova objavljenih u međunarodnim publikacijama indeksiranim u literaturnim bazama podataka. Redakcija će objaviti sve pristigle sažetke izvornih radova domaćih autora.

Radujemo se Vašim priložima!

Redakcija

ISSN 0555-0092